

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

SURİYELİ SIĞINMACILARIN GAZİANTEP YEREL BASININDA TEMSİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA KOVUCU

GAZİANTEP
ŞUBAT 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

SURİYELİ SIĞINMACILARIN GAZİANTEP YEREL BASININDA TEMSİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA KOVUCU

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mesut Yücebaş

GAZİANTEP
ŞUBAT 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Yerel Basınında Temsili

MUSTAFA KOVUCU

Tez Savunma Tarihi: 12.02.2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

(Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

(Doç. Dr. Emre KÖKSALAN)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

(Yrd. Doç. Dr. Mesut YÜCEBAŞ)
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç. Dr. M. Emre KÖKSALAN

Yrd. Doç. Dr. Mesut YÜCEBAŞ

Yrd. Doç. Dr. Ünsel GİLE

İmzası

ABSTRACT**REPRESENTATION OF SYRIAN REFUGEES
IN GAZİANTEP LOCAL PRESS**

KOVUCU, Mustafa

M. A. Thesis, Department of Communication and Social Transformation

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mesut YÜCEBAŞ

February 2016, 149 pages

The aim of this study is to reveal how the social perception and positioning of the refugees are created via media by examining the news in the local press including the representation of Syrian refugees. Today, Media, both with its written and visual aspect, functions as a powerful instrument creating many perceptions by means of the news it reaches the masses. The ideological role of the Mass Media becomes evident especially through the expressions during the process of producing news and the notion about these subjects being represented is conveyed through various mass medium by playing a significant role on the receiver's perception and evaluation of subjects. In this sense, Mass Media has an important effect in the perception of refugees as such in the reflection and presentation of all subjects. In order to make sense of how the refugees are represented in the Media, a literature review was made and "Critical Discourse Analysis" technique was used in "method and sampling" part of the study. By means of this technique, the positioning of the refugees in media was endeavored to be analyzed and interpreted comprehensively. In this manner, it was aimed to analyze how Syrian refugees are represented in Media through the news reported in Gaziantep local press.

Keywords: Media, Syrian refugees, Gaziantep local press, Ideology, Discourse.

ÖZET

SURİYELİ SİĞINMACILARIN GAZİANTEP YEREL BASININDA TEMSİLİ

KOVUCU, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mesut YÜCEBAŞ

Şubat 2016, 149 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Gaziantep yerel basınında Suriyeli sığınmacıların temsilini içeren haber incelemeleri vasıtasıyla sığınmacıların toplumsal algılanış ve konumlanışının medya aracılığıyla nasıl meydana getirildiğini açığa çıkarmaktır. Günümüzde medya, gerek yazılı gerek görsel yönüyle kitlelere aktardığı haber pratikleri yoluyla türlü inşaların da meydana getiricisi güçlü bir aygıt işlevi görmektedir. Medyanın ideolojik yapısı, haber üretim sürecinde özellikle söylemler yoluyla açığa çıkmakta, temsil edilen özneler bu söylemler yoluyla kitleye çeşitli iletilerle aktarılmakta, bu iletiler de alıcının özneleri algılayışı ve değerlendirişinde büyük rol oynamaktadır. Bu anlamda medya, tüm öznelerin yansıtılış ve sunuluşunda olduğu gibi sığınmacıların algılanışında da önemli bir güce sahiptir. Medyada sığınmacıların hangi yönlerden ve ne şekilde inşa edildiğini anlamlandırabilmek amacıyla literatür taraması yapılarak, çalışmanın “yöntem ve örneklem” bölümünde “eleştirel söylem çözümlemesi” tekniği kullanılmıştır. Bu teknik yoluyla medyada sığınmacıların konumlanışı detaylı olarak incelenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde, Suriyeli sığınmacıların Gaziantep yerel basınında işlenen haberler yoluyla medyada nasıl temsil edildiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Suriyeli sığınmacı, Gaziantep yerel basını, İdeoloji, Söylem.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların Gaziantep yerel basınında yer alan haber örneklerinden yola çıkılarak sığınmacıların toplumsal algı ve konumlanışlarının medya tarafından nasıl meydana getirildiği sorgulanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, medyanın sığınmacıları temsil biçimiyle sığınmacıları toplumda yeniden inşa edebilmeye yönelik önemli bir aygıt olduğuna ulaşılmıştır.

Zahmetli fakat bir o kadar öğretici bir süreçten oluşan çalışma esnasında birikim ve desteklerini benden sakınmayan çok kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mesut Yücebaş'a ve çalışmayı rahatlıkla tamamlamamda büyük pay sahibi olan anneme ve kardeşime müteşekkirim.

Şubat 2016
Mustafa KOVUCU

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	i
ÖZET.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. GİRİŞ.....	1
2. TARİHSEL PERSPEKTİFTE GÖÇ, ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ ve SURİYELİLER	6
2.1. Göç Olgusu, Göçmen, Göçün Sebepleri ve Kategorizasyonu.....	7
2.1.1. Göç Nedir, Göçmen Kimdir?	7
2.1.2. Göç Kuramlarına Genel Bir Bakış	10
2.1.3. Neden Göç? (Göçün Sebepleri)	13
2.1.4. Göç Çeşitleri.....	14
2.1.5. Göçmenlik Deneyimi Kapsamında Ortaya Çıkan Bazı Olgular: Asimilasyon, Çokkültürcülük, Entegrasyon	16
2.2. ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ.....	18
2.2.1. İltica ve Mültecilik	18
2.2.2. Sığınmacılık	20
2.2.3. Şartlı Mültecilik, İkincil Koruma, Geçici Koruma	21
2.2.4. Göçmen-Mülteci-Sığınmacı İlişkisi.....	22
2.2.5. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukukî Statüsü	23
2.3. TARİHSEL PERSPEKTİFTE GÖÇ	24
2.3.1. Dünya Göç Tarihine Bir Bakış.....	25
2.3.2. Türkiye Tarihinde Göç	29
2.3.3. Tarihte Türk Topraklarına Göçler	31
2.4. SURİYELİ SİĞİNMACILAR.....	33

2.4.1. SURIYE TARİHÇESİ	34
2.4.1.1. Manda'dan Bağımsızlığa	34
2.4.1.2. Bağımsızlık Dönemi	36
2.4.1.3. Hafız Esad Dönemi	38
2.4.1.4. Beşar Esad Dönemi	40
2.4.2. “Arap Baharı”nın Tanımı, Ortaya Çıkışı ve Nedenleri.....	41
2.4.3. Arap Baharı'ndan Suriye İç Savaşı'na: Suriye	43
2.4.4. Suriye'den Türkiye'ye Göçler.....	45
2.4.5. Suriyelilerin Gaziantep’i Tercih Etme Sebepleri	46
3. NEFRET SÖYLEMİNE GİDEN YOLDA MEDYA ve MİLLİYETÇİLİK İLİŞKİSİ EKSENİNDE MEDYADA SURIYELİ SİĞİNMACILARIN DIŞLANMASI.....	49
3.1. NEFRET SÖYLEMİNİN İNŞASI	50
3.1.1. Dil ve Söylem İlişkisi.....	50
3.1.2. Nefret Söylemi	53
3.2. MİLLİYETÇİLİK, AYRIMCILIK ve ÖTEKİLEŞTİRME	59
3.3. MEDYA, MİLLİYETÇİLİK ve NEFRET SÖYLEMİ	64
3.3.1. Medya ve Linç	73
3.3.2. Medyada Nefret Söyleminin Türleri	76
3.4. MEDYADA SURIYELİLERİN DIŞLANMASI/ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ....	80
3.4.1. Sorunlar Çerçevesinde Suriyeli Sığınmacıların “Dışlanma”larına Dair Bir Kategorizasyon	84
3.4.1.1. “Suriyeli”yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler	84
3.4.1.2. Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler	86
3.4.1.3. Hem Sığınmacı Hem Suçlu: “Suçlu Suriyeliler”	91
3.4.1.4. Denetim Mekanizması: “Kontrol Altındaki Suriyeliler”	93
3.4.1.5. Olumlu Temsil: “Örnek ve Girişimci Suriyeliler”	93
3.4.1.6 Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hali: Linç Objesi Suriyeliler.....	94
4. SURIYELİ SİĞİNMACILARIN GAZİANTEP YEREL BASININDA TEMSİLİNE DAİR BİR İNCELEME	97
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAM VE SINIRLILIKLARI, YÖNTEM VE ÖRNEKLEMİ	97
4.1.1. Araştırmanın Amacı.....	97
4.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar	97
4.1.3. Araştırmanın Yöntemi	99

4.2. Haber İncelemeleri	103
4.2.1. “Suriyeli”yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler	104
4.2.1.1. Haber 1	104
4.2.1.2. Haber 2	108
4.2.2. Hem Sığınmacı Hem Suçlu: Suçlu Suriyeliler.....	111
4.2.2.1. Haber 3	111
4.2.2.2. Haber 4	114
4.2.3. Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler	116
4.2.3.1. Haber 5	116
4.2.4. Olumlu Temsil: Örnek ve Girişimci Suriyeliler	119
4.2.4.1. Haber 6	119
4.2.5. Denetim Mekanizması: “Kontrol Altındaki Suriyeliler”	121
4.2.5.1. Haber 7	122
4.2.5.2. Haber 8	124
4.2.6. Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hali: Linç Objesi Suriyeliler	126
4.2.6.1. Haber 9	127
4.2.6.2. Haber 10	129
4.3. Haber İncelemelerine Dair Bir Değerlendirme	131
5. SONUÇ	135
KAYNAKLAR	140
ÖZGEÇMİŞ	149
VITAE.....	149

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin yaşayan en önemli olgularından biri olarak bugün de sürekliliğini korumaktadır. Bu özelliğiyle, üzerinde en çok çalışılan konulardan biri olan “göç”e dair süreç içerisinde araştırmacılarca önemli kuramlar meydana getirilmiştir. Özellikle son iki yüz yıl içerisinde ulus devletlerin teşekkülüyle birlikte iyiden iyiye sorunlu bir hâl alan göç olgusu, bugün ekseriyetle yoğun göç alan dünya devletlerinin üzerinde durdukları önemli bir mesele hâline gelmiştir. Meselenin evrenseli ilgilendirmesi niteliğinden mütevellit gerçekleştirilen ortak katılımlı uluslararası toplantılarda alınan kararlar ve devletlerin özel politikaları göç edenleri kendi içerisinde muhtelif şekillerde tanıma/tanımlamayı beraberinde getirmiştir. Buna göre, göç edenlerin “neden göç ettiği” sorunsalından yola çıkılarak ortaya konulan uluslararası koruma statüleri, göç edenlerin gittikleri bölgede temel hak ve özgürlüklerini elde edebilmeleri açısından hukukî güvencelerini meydana getirmektedir. Evrensel hukukî hakları izleyen devlet özel politikaları da göçmenlerin türlü haklarının muhafazasında önemli yer tutmaktadır. Çeşitli temel hakların bürokratik anlamda elde edilmesi böylesi safhalardan oluşmaktayken göç edenlerin göç ettikleri bölgede toplumsal konumlanışı ve algılanışı ise daha farklı aygıtlarla meydana getirilmektedir. Nitekim bunlardan en güçlüsü ise medya olarak görünmektedir.

Medya, gerek yazılı gerek görsel basında meydana getirdiği haber ürünleri içerisinde işlediği özneleri yansıtırken, yansıtma şekliyle bu özneleri yeniden yaratabilmekte/biçimlendirebilmekte/üretebilmektedir. Bu yeniden şekillendirme içerisinde temsil edilen özneler, medyanın ideolojik yapısıyla örülü söylemlerinden teşekkül eden haber ürünleriyle kitleye sunulmaktadır. Bu ekseninde özellikle “nefret” içerikli söylemlerle meydana getirilen haberler, aynı zamanda “nefret suçu”, “ötekileştirme”, “dışlama” ve “ayrımcılığın” da yeniden üretilmesinde önemli rol

oynamaktadır. Kitlenin, böylesi özelliklerle ortaya çıkan haber ürünlerinde merkeze alınan özneleri sunuluş biçimiyle algılayışı ise temsil edilen öznelerin toplumsal algılanışının oluşumunu meydana getirmektedir. Bugün bu özneler içerisinde göçmenler de önemli ve üzerinde durulması gerekli bir yere sahiptir. Biz de bunu göz önünde bulundurarak, 2011 yılında başlayan ve hâlâ devam etmekte olan Suriye İç Savaşından canlarını kurtarmak amacıyla Türkiye'ye gelen sığınmacıların süreç içerisinde medyada genel işlenişlerinden yola çıkarak Gaziantep yerel basınında temsillerini incelemeye çalışacağız.

Bugün, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verileriyle dünyada mevcut 4.600.000 küsur sığınmacıdan 2.500.000 küsur sığınmacının (www.unhcr.org, 21.01.2016) Türkiye'de olduğu bilinirken bu sayı içerisinde son 2013 yılından bu yana bir çalışma yapılmamasından ötürü net bir veri sunmak mümkün olmasa da en fazla sığınmacının yer aldığı şehirlerden birinin Gaziantep (www.afad.gov.tr, 21.01.2016) olduğu bilinmektedir. Veriler eşliğinde, bu göçün Türkiye tarihinde mevcut en büyük göç olduğunu söylemek mümkündür. Bu büyük göç içerisinde en çok tercih edilen şehirlerden birinin de Gaziantep olduğu aşîkârdır. Bu düzlemde, sığınmacıların Gaziantep'te toplumsal algılanışları hususunda medyanın nasıl bir rol oynadığını açıklığa kavuşturmak ise çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Nihayetinde medya, ideolojik yapısı ve söylemleri ekseninde temsil ettiği öznelerin kitleler tarafından algılanışını üretebilme yahut biçimlendirebilme hususunda önemli bir mekanizma işlevine sahip görünmektedir. Biz de çalışmamız esnasında Suriyeli sığınmacıların, toplumsal algılanış ve konumlanışının belirlenmesi ya da şekillendirilmesi noktasında medyanın nasıl bir fonksiyona sahip olduğunu açıklamaya çalışacağız. Bu amaçla çalışmamızın giriş bölümünü takip eden ikinci ve üçüncü bölümünde ele alacağımız kavramlar ve olgular son bölümde çalışmamızın asıl inceleme alanı olan sığınmacıların yerel basınında işlenişini tamamlama işleviyle karşımıza çıkacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünü kendi içerisinde dört ana bölüme ayırarak çalışmanın zemini oluşturmaya çalışacağız. İlk kısımda, “göçün ne olduğu”, “göçmen,” “göç kuramları”, “göçün sebepleri” ve “göçün çeşitleri”, “göç sonrasında göçmenin entegrasyon, çokkültürcülük ve asimilasyon kavramlarıyla ele alınışı” gibi özellikler dâhilinde “göç” kavramını içerdiği türlü özellikler yönüyle genel olarak vermeye çalışacağız. Bu kısım, göçe ilişkin türlü soruların çalışma içerisinde cevap bulunduğu yeri teşkil edecektir. Aynı zamanda bu kısım dâhilinde Suriyeli

sığınmacıların göçünün nasıl değerlendirilebileceği, sığınmacıların göç etme eğiliminde bulundukları bölgeleri hangi kıstaslarda tercih ettikleri açığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Aynı bölümün ikinci kısmında ise bugün göçmenlerin uluslararası düzlemde hukuki anlamda ne şekilde tanımlandıklarını vermek amacıyla öncelikle genel “hukukî statülere” değinip çalışmamızın merkezini oluşturan Suriyeli sığınmacıların bu statüler dâhilinde nasıl değerlendirilebileceğini vermeye çalışacağız. Bu kısım ise Türkiye’nin sınırlılıklar dâhilinde kabul ettiği iltica mevzuatından dolayı sığınmacıların hâlâ “mülteci” olarak kabul edilmeyişlerinin temeline dair önemli bilgilerle birlikte Türkiye’nin tarihinde mevcut göçlere ilişkin bilgileri sunacaktır. Üçüncü kısımda “dünya göç tarihi”ne dair genel bir değerlendirme yapıp Türkiye’nin daha öncesindeki mevcut göç deneyimlerine de yer vermeye çalışacağız.

Bölümün son kısmında ise çalışmamızın merkezini oluşturan Suriyeli sığınmacıların ayrılmak zorunda kaldıkları ülkeleri Suriye’nin tarihçesi, Suriye İç Savaşı ve Arap Baharı, geçmişte ve bugün Suriye’den Türkiye’ye göçleri incelemeye çalışacağız. Bu kısım ile birlikte Suriye’de meydana gelen iç savaşın hangi faktörler dâhilinde meydana geldiği, nasıl büyüdüğü ve insanların neden göç etmek zorunda kaldıkları, neden Türkiye ve Türkiye’de Gaziantep’i tercih ettiklerine dair sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ise medyanın haber üretimi ekseninde beslendiği kaynaklar ve bunun sonucunda medyanın “sunulan öznelerin toplumsal algılanışına” nasıl etki ettiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu eksen de, bölüm kendi içerisinde dört kısma ayrılmıştır. İlk kısımda, “nefret söylemi” başlığı altında “dil ve söylem”, “nefret söyleminin inşası” ve “nefret suçu” gibi alt başlıklar dâhilinde, medyanın “ötekileştirme”ye giden yolda hangi süreçlerden geçtiği incelenecektir.

Bölümün ikinci kısımda ise medyanın ideolojik yapısının da işin içine katılarak genel “milliyetçilik” kavramı ekseninde “öteki”nin meydana getirilişi aydınlatılarak “ayrımcılık” ve “ötekileştirme” kavramları açıklanmaya çalışılacaktır. İlk iki kısımda ele alınan olgularla, medyanın haber pratiklerinde temsil olgusunun nasıl teşekkül ettiğine dair zeminsel yapı verilmeye çalışılacaktır.

Bu kavramların irdelenişinden sonra ise medya ve milliyetçilik ilişkisi dâhilinde medyanın nefret söylemini meydana getirişi incelenecektir. Burada, medyanın ideolojik yapısı daha detaylı biçimde ele alınacak, bu ideolojik yapının

haber üretimi ve üretimler içerisinde sunumun meydana gelişine nasıl etki ettiği anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu kısımda yer alan “medya ve linç” ilişkisi ise medya tarafından yaratılan türlü algıların toplumsal dışavurumsal örneklerini vermesi açısından önem taşımaktadır.

Bölümün son kısmında ise medyada Suriyeli sığınmacıların dışlanması/ötekileştirilmesine dair mevcut rolü, genel itibariyle ele alınacaktır. Bu kısım, çalışmamızın asıl amacını da muhteva eden sığınmacıların Gaziantep yerel basınında işlenişini içeren son bölüm açısından da bir ön hazırlık safhası niteliğindedir. Öncelikle “dışlanma” olgusunun genel olarak yer verildiği bu kısımda, sığınmacıların medyanın genelinde işleniş her hangi bir haber incelemesine yer verilmeden, sadece örnekler bazında, sığınmacılarla birlikte geldiği düşünülen türlü sorunlar dâhilinde bir kategorizasyonla verilecektir. Bu kategorizasyon aynı zamanda son bölümde gerçekleşecek haber incelemelerinde kullanılacak kategorizasyon olma özelliği taşımaktadır. Bölümün geneli, sorunları da içerisinde barındıran genel kategorizasyon eşliğinde, medyanın sığınmacıların konumlandırılışına dair genel ipuçları sunmakla birlikte haber incelemelerinde karşımıza çıkacak sonuçlar açısından bir ön bilgi niteliği taşımaktadır.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümü ise kendi arasında dört kısma ayrılmış olup ilk iki kısımda çalışmanın amacı ve sınırlılıklarına değinilecektir. Burada, çalışmanın neden yapıldığına ve çalışma esnasında karşılaşılan türlü sınırlılıkların neler olduğu aktarılmaktadır.

Bölümün üçüncü kısmında ise “yöntem ve örneklem” başlığı altında buraya kadar verdiğimiz tüm teorik bilgiler ekseninde Gaziantep yerel basınında takip edilirliliği yüksek 3 gazeteden derlediğimiz 10 haberin incelemesini yapmaya çalışacağız. Bu incelemeden önce “söylem” kavramı yeniden ve daha genel olarak ele alınacak, ardından ise haber incelemelerinde kullanacağımız “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemi ve örnek incelemelerinde tercih edilecek ve Teun A. van Dijk modeline değinilecektir.

Haber incelemeleri, 4 kategoride 2’şer 2 kategoride 1’er haber olmak üzere “Suriyeli”yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler, Hem Sığınmacı Hem Suçlu: Suçlu Suriyeliler, Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler, Olumlu Temsil: Örnek ve Girişimci Suriyeliler, Denetim Mekanizması: “Kontrol Altındaki Suriyeliler”, Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hali: Linç Objesi Suriyeliler başlıklarıyla toplam 6 kategoride incelenecektir. İnceleme aşamasında haberler,

Dijk'in “eleştirel söylem çözümlemesi” modeline uygun olarak öncelikle makro yapısal (tematik ve şematik) ardından mikro yapısal olarak incelenecek ayrıca görsellerle desteklenecektir.

Çalışmamızın son kısmında ise “değerlendirme ve sonuç” başlığı altında haber incelemelerinden yola çıkılarak medyanın sığınmacıların toplumsal konumlanışında nasıl bir işleve sahip olduğu özetlenmeye çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL PERSPEKTİFTE GÖÇ, ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ ve SURİYELİLER

Göç olgusunun insanlık tarihinin en eski olgularından biri olması ve bugün hâlâ canlılığını koruyor oluşu, bugüne değin üzerinde en fazla çalışma yapılan alanlardan biri olma özelliğini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki bu olgu içerisinde sadece göç değil, göç eden (göçmen), göçün nedenleri, göçle gelen sorunlar vb. meseleler de göç olgusu çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır.

Son yüz yıl içerisinde özellikle yoğun göç alan bölgelerin katılımıyla gerçekleşen uluslararası toplantılar yoluyla yapılan sözleşmelerle göç edenlerin niteliğinden (neden göç ettiği) yola çıkılarak göçmenlerin yasal statüler yoluyla hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Biz de bu bölümde öncelikli olarak göç olgusu içerisinde göçmen, göçe dair sebepler, göçün çeşitleri, dünyada büyük göçler ve Türkiye'ye önemli göçleri incelemeye çalışacağız. Bunun ardından bugün Türkiye'nin iltica mevzuatı kapsamında göç edenlerin yasal statüsel durumlarını açıklamaya çalışacağız. Son olarak da çalışmamızın merkezini oluşturan Suriyeli sığınmacıların ülkelerinde mevcut iç savaş nelerin meydana getirdiğine, bu iç savaş esnasında ülkelerini terk etmek zorunda kalışlarına ve Türkiye, Türkiye'de Gaziantep gibi bölgeleri tercih edişlerinin nedenlerinin neler olabileceğine dair bir inceleme yapmaya çalışacağız.

2.1. Göç Olgusu, Göçmen, Göçün Sebepleri ve Kategorizasyonu

Göç, insanın ezelden var oluşu ile birlikte başlayan, bu var oluştan günümüze değin aradan geçen binlerce yıllık zaman dilimi içerisinde anlatılagelen, bilinebilen, kayda geçen sayısız örneği ile geçerliğini koruyan ve içinde bulunduğumuz zamanda da devamına tanıklık ettiğimiz; insanlık tarihinin, toplumların, bireylerin ve bunlardan mütevellit coğrafyaların kaderini yeniden inşa eden en önemli ve en geniş kapsamlı olgulardan birisidir.

Efsaneler, masallar, halk öyküleri, türküler ve özellikle de destanlar içerisinde göç, bu edebi ürünlerin muhteviyatında çok önemli bir yer teşkil eder. Hatta öyle ki konusunu sadece göçten alan çok sayıda eser vardır. Bu durumda, göç meselesinin sözlü yahut yazılı olarak literatürde mevcut çoğu eserde yer bulmasından yola çıkarak bireylerin ve toplumların hayatında hep var olduğunu söylemek daha mümkün olacaktır.

Şüphesiz, bireyin ve toplumun hayatında böylesi uzun zamandır varlığını sürdürmüş ve hâlâ da sürdürüyor olan bir konu, disiplinler içerisinde muazzam bir literatürün teşekkülüne de sebebiyet vermiştir. Çoğu araştırmacı göç olgusunu çok çeşitli yönlerden incelemiş ve bu çeşitlilik kendi içerisinde kavramın özgün yanlarını da ortaya çıkarmıştır. Göçü tanımlarken de bu özgünlük kendini belli etmiş ve ortaya müşterek yanlarla birlikte farklı özellikleri de içerisinde barındıran çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır. Mevcut çeşitli tanımlardan yola çıkarak göç kavramının/olgusunun ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

2.1.1. Göç Nedir, Göçmen Kimdir?

En genel hâliyle ile göçü tanımlamak istersek, göçün mutlak yahut geçici surette, çeşitli nedenlere bağlı olmak üzere yapılan bir yer değiştirme işi olduğunu söyleyebiliriz. “Göç, yaşanılan yerin, daimi veya yarı-daimi olarak, genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesidir” (Faist, 2003: 41). Göç edilen yerde, bundan sonraki süreç ebedi olabileceği gibi belli bir müddeti de kapsayabilir. Bu yüzden göç tamamıyla kalıcı ya da kısmen kalıcı olarak nitelendirilebilir. Lee de (1996: 16’dan Yalçın 2004: 11), göçü genel olarak kalıcı ya da yarı kalıcı yer değiştirmeler olarak tanımlamıştır. Nitekim araştırmacılar da tanımlamalarını göç edilen bölgede kalınan/kalınacak süre ile ilgili olarak her iki ihtimali de

(kalıcı/geçici) göz önünde bulundurarak yapmışlardır. Mutabık olunan kesin nitelik ise göçün bir yer değiştirme işi olduğudur ve bu özellik nerdeyse tüm tanımlarda kendisine yer bulur. Akkayan'a göre (1979'dan Yalçın, 2004: 11) göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, bir iskân ünitesinden (köy, kasaba, kent gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafik bir yer değiştirme olayıdır. Akkayan da göçün kalıcı yahut kısmen kalıcı yönüne işaret etmekle birlikte, bu eylemin coğrafi olarak bir yer değiştirme işi olduğunu örneklendirerek (köy, kasaba, kent vb.) belirtmiştir.

Göçteki hareketliliğin zeminini içinde bulunulan coğrafyadan bir başka yere varma isteği oluşturur. Nihayetinde göç eden kişinin göç ettiği yere dair bir fikri vardır ve içinde bulunduğu alandan varmak/gitmek istediği alana, mekâna doğru bir plan ve istekliliği söz konusudur. “Göç, asıl yerinden, ulaşmak istenen yere harekettir” (Karpas, 2010: 71).

Göç sadece bireysel olarak gerçekleştirilen bir eylem değildir. Dünya tarihi, pek çok kitlesel göç örneği ile doludur. Sebepleri çeşitli olmakla birlikte kitlesel olarak gerçekleştirilen göçler de geçerliliğini korumaktadır. Ozankaya da (1984: 56'dan Yalçın, 2004: 11) aynı yaklaşımla göçü, bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gitmeleri şeklinde ele almıştır.

Göçün fiziksel anlamda bir yer değiştirme işi olduğu doğru ve kesindir; fakat bu yer değiştirme işi sadece fiziksel anlamda bir coğrafya değişikliği ile sınırlı kalmaz. Birey yahut kitle mevcut toplumdan bir başka topluma doğru yer değiştirir. Elbette bu durum da konunun sosyolojik yönünü daha fazla öne çıkaran göçün bir başka boyutudur. Eisenstadt (1954: 1) ve Jackson (1986: 2'den Yalçın, 2004: 12) göçün sosyal boyutunu dikkate almış ve coğrafik olarak yer değiştirmeden öte, göçün bir toplumdan başka bir topluma yapıldığına işaret etmişlerdir.

Göçe dair tanımlardan bazıları da içerisinde göçün sebeplerini de barındıran şekliyle yapılmıştır. Bu bölümü, “Neden Göç” kısmında ayrıntıları ile ele alacağımız için burada sadece kısaca birkaç tanımla göçün ne olduğunu da eksik bırakmadan vermemiz daha doğru olacaktır. Göç, mutlaka kendi içerisinde bir neden muhafaza eder. “Göç, kişinin, yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal v.b. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı toplumu değiştirmesi olayına verilen genel addır” (Öztaş ve Zengin, 2005: 65).

Göç kavramına yönelik yukarıda belirtilmiş olan tüm tanımların müşterek özelliklerinden yola çıkarak ‘göç’ü genel manada açıklamaya/tanımlamaya

çalıştığımızda, göçün bireysel yahut kitlesel bir biçimde, toplumsal, ekonomik, doğal, siyasi vb. bir sebepten ötürü, bireylerin yahut kitlelerin yaşamlarını idame ettirdikleri mevcut coğrafyadan ayrılarak başka bir coğrafyaya hareket etme eylemi/eylemleri olduğu anlaşılmaktadır.

Göçün tanımlanışında, açıklanışında sıkça kullandığımız “ezelden bu yana mevcudiyeti”, “hep var olduğu, geçerliliğini koruduğu ve muhtemelen de koruyacağı” ifadeleri göçmen için de kesinlikle geçerlidir. Çünkü göçü meydana getiren insandı. Bir başka deyişle de insan var oldukça ‘göç’ de var oldu ve olacak diyebiliriz. Göçmen kavramı da göç gibi türlü yönlerden tanımlanmış ve incelenmiştir.

Göç bir yerden, bir coğrafyadan bir başka yere hareket etme işi iken göçmen de bu işi gerçekleştiren kişidir. “(...) göçmen terimi, bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişiye karşılık gelmektedir” (Faist, 2003: 42). Göçmen, bir başka yere gitmeye karar verdiğinde/gitmek zorunda kaldığında kendi coğrafyasını terk eden ve yeni bir yeri tercih eden kişidir. “Göç hareketini gerçekleştiren, kendi yurdunu terk ederek başa bir ülkeye giden kişiye genel olarak göçmen denir” (İpek, 2005: 17). Göçte belirttiğimiz üzere göç etme işi bireysel değil gruplarla, topluluk halinde yahut kitlesel olarak da yapılabilmekteydi. Dolayısıyla göçmenin bir bireyden ziyade bir topluluk, aile vb. birden fazla kişiye karşılık geldiğini de söyleyebiliriz. Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre ise göçmen: “Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir” (www.tdk.gov.tr, 08.09.2014) anlamıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bazı araştırmacılar da göçmen ile ilgili tanımlamalarını daha çok göçü neden yaptıklarını da ön planda tutan bir biçimde, göçmeni büyük ölçüde ekonomik sebeplerden dolayı yerini değiştiren kişi olarak tanımlamışlardır. “Göçmen ise, yukarıdaki tüm hukuk belgelerinde sayılan siyasi kriterler nedeniyle değil de sırf ekonomik nedenlerle daha müreffeh bir hayat standardı yakalayabilmek için vatandaşı olduğu ülkeden bir başka ülkeye göçen kişiye denir” (Kılıç, 2005: 177).

Tanımlar doğrultusunda, göçmenin yaşam standartlarını iyileştirebilmek maksadı ile göç etmeye dair kendi rızasının daha ağır bastığı, yaşadığı coğrafyadan daha iyi bir başka coğrafyaya giden kişi olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.2. Göç Kuramlarına Genel Bir Bakış

Göçün ezeli mevcudiyeti ve tarihsel süreçte sürekli olarak geçerliliğini korumasından mütevellit üzerinde sıklıkla çalışılan “göç”e dair ortaya konulan bazı çalışmalarla birlikte açığa çıkan fikirlerin bazıları önemli kuramlara dönüşmüşlerdir. “Göç”e dair mevcut bu önemli kuramlar, göç olgusunu aydınlatma ve daha nitelikli tanımlama açısından önem arz etmektedirler. Bu aşamada göç kavramını ele alırken bu kuramlardan genel olarak bahsetmemiz çalışmamız açısından faydalı olacaktır.

Ravenstein’in 1885 ve 1889’da yayımladığı iki makalesinden meydana gelen “göç kanunları” bu aşamada değinmemiz gereken ilk teoriyi meydana getirmektedir. Nihayetinde Ravenstein’in çalışması Yalçın’ın da (2004: 22) işaret ettiği üzere göçle ilgili olarak bilinen ilk çalışma niteliğine sahip görünmektedir. Bu anlamda Ravenstein’in çalışmasını süreç içerisinde teşekkül edecek diğer çalışmalar açısından bir öncü olarak da değerlendirebilmek mümkün olacaktır.

Çağlayan’ın da belirttiği üzere (2006: 69) Ravenstein’in çalışmasının temel dinamiğini, endüstrileşme ve kentleşme olguları perspektifinde 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen iş imkânlarıyla birlikte insanların Avrupa ve Kuzey Amerika’ya yoğun göçleri meydana getirmektedir. Bu anlamda Ravenstein çalışmalarında yedi göç kanununa dikkat çekmektedir.

“Göç ve mesafe” kanunuyla Ravenstein, göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğine, “göç ve basamakları” kanununda sanayi ve ticaretin gelişmesiyle kentteki ekonomik büyümenin kişileri kente çekmekte olduğuna, “yayılma ve emme süreci”nde göçmenlerin ve kentlerin ihtiyaç sağlama amaçlarının birlikteliğine, “göç zincirleri”nde göçün diğer göçleri tetikleyici yapısından yola çıkarak zincirleme bir süreç olduğuna, “doğrudan göç” ile insanların göç vasıtasıyla uzak bölgelere yerleşme amaçlı hareketine, “kır kent yerleşimcileri farkı ile” kırsalda yaşayanların kentte yaşayanlara göre daha çok göç etmeye meyilli olduklarına, “kadın erkek farkı”nda ise kadınların erkeklere nazaran göçe daha fazla eğilimli olduklarına dikkat çekmektedir (Çağlayan, 2006: 69-70).

Bir diğer önemli kuram “itme çekme kuramı”dır. Bugün hâlâ göçün nedenselliğinin açıklanması aşamasında üzerinde sıklıkla durulan kuramı önemli ölçüde geliştiren Lee, göç edilecek yere dair itici ve çekici faktörlerin göçün gerçekleşmesinde temel belirleyen olduğunu belirtmektedir. “Yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller, bireysel

faktörler” (Yalçın, 2004: 30) bu faktörlerin genelini meydana getirmektedir. “Demografik büyüme, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat eksikliği ve politik baskılar genellikle menşedeki itici faktörler arasında sayılırken, göçmenleri göç alan ülkelere çeken işgücü talebi, hazır alanın bulunması, iyi ekonomik fırsatlar ve politik özgürlükler çekici faktörlerin çok bilinen örnekleridir” (1998’den Sert, 2012: 31).

Petersen’in göç tipleri de bir diğer kuramımızı meydana getirmektedir. Bu anlamda Petersen göçleri beş farklı kategoriye ayırmış ve bunların birbirlerinden farklılıklarına dikkat çekmiştir. Petersen’in meydana getirdiği bu göç tipleri çerçevesinde “ilkel (primitive) göçler”in, çevresel faktörler (hava şartları, kuraklık vb.) sebebiyle meydana geldiğini, “zoraki ve yönlendirilen göçler”in sosyal-siyasal zorlayıcılıkla (kötü yönetimler, dışlamalar vb.) meydana geldiğini, “serbest göçler”in göç edenin isteği doğrultusunda herhangi bir zorlama olmadan ortaya çıktığını ve “kitlesel göçler”in ise kolektif olarak teşekkül ettiğini görmekteyiz (1958’den Çağlayan, 2006: 76).

Üzerinde durmamız gereken bir diğer kuram ise Stouffer’in “kesişen fırsatlar kuramı”dır. Kurama göre göç olgusunda önemli faktörleri göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarı meydana getirmekle beraber en önemli faktörün analiz olduğuna dikkat çekilmektedir (1940’tan Çağlayan, 2006: 77). Buna göre göç edilecek yerdeki iş imkânlarının çokluğu göçe yönelik bir çekim etkisi oluşturmakla birlikte, bu iş imkânlarına erişebilmenin önemli boyutunu ise gidilecek mesafenin kısa olup olmaması belirlemektedir (1970’ten Çağlayan, 2006: 77). Mesafenin böylesi büyük önem arz etmesi ise mesafenin uzaması ile göçmenin üstesinden gelmesi gerekli sorunların artışının doğru orantılı bir niteliğe sahip olmasından ileri gelmektedir. Bu anlamda mesafe olgusu, göçün önemli ölçüde belirleyeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçle ilgili mevcut diğer bir kuram ise “merkez çevre kuramı”dır. Wallerstein’in görüşleriyle “dünya sistemleri teorisi” olarak da adlandırılan bu kurama göre göç, ekonomik küreselleşmenin ve pazarın ulusal sınırlara nüfuz etmesinin doğal bir sonucudur (1974’ten Sert, 2012: 36). Teoriye göre kapitalizmin çevresel, kapitalist olmayan toplumlara nüfuz etmesi yurtdışına göç etmeye eğilimli bir nüfus yaratmaktadır (1998 ve 1993’ten Sert, 2012: 36). Buna göre kapitalizmin gelişim, ilerleme ve etkinliğinin ağır bastığı ülkeler kapitalizmin görülmediği ülkelere göç alan bir yapı sergilemektedir. “Kuramın temel işleyişi çerçevesinde, merkez ülkeler var olan kapitalist birikimlerini geliştirmek ve mükemmelleştirmek

için çevre ülkelere ihtiyaç duyarlar. Çevre ülkeler de kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltmek için merkez ülkelerle bu tip bir ilişki sistemine dâhil olmaktadır” (Çağlayan, 2006: 80).

Değinilmesi gereken bir diğer kuram ise “göç sistemleri kuramı”dır. Kuram uluslar arası ilişkiler çerçevesinde meydana gelen göçleri temel almaktadır. “Bu kurama göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluştururlar. Bu ilişki ve ilişkiler bütünü yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, birbirileriyle aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir” (Çağlayan, 2006: 82). Kuram, göçlerin sadece işgücü ihtiyacıyla meydana gelmediğini, başka muhtelif sebeplerin de olabileceğini açığa çıkarmak bağlamında önem taşımaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer ve sonuncu kuram ise “ilişkiler ağı (network) kuramı”dır. Kuram, göçün dinamik bir olgu olmasından mütevellit, bu süreklilik içerisinde göçlerin yeni göçleri ve yeni sonuçları meydana getirmesi temeline dayanmaktadır (Sert, 2012: 40). Kuram, göçmenlerin bulundukları bölgelerden göç ettikleri bölgeye değin mevcut sosyal ağlarının ilişkiselliğine dayalıdır. “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (2002’den Çağlayan, 2006: 85). Buna göre göçmenlerin kişiler arası bağlantılarının, yeni göçlerin belirleyiciliğine olan etkileri kuramın temel dinamiğini meydana getirmektedir.

Buraya kadar kısaca ve genel hatlarıyla ele almaya çalıştığımız göç kuramları, mevcut göçlerin tarihsel süreçte nasıl değerlendirilebileceğine dair önemli bilgiler vermekle birlikte çalışmamızın merkezini oluşturan Suriyeli sığınmacıların göçünü inceleyebilme açısından da büyük önem arz etmektedir. Sonrasında genel olarak ele alacağımız “göçün çeşitleri” bölümünde de değineceğimiz Petersen’in sınıflandırması Suriyeli sığınmacıların göçüne dair önemli bulgulara ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu anlamda nedenler çerçevesinde Suriyeli sığınmacıların göçünü zorunlu ve kitlesel bir göç olarak irdelemeye çalışacağız. Aynı zamanda yine bu göçlerin gerçekleştirilmesi esnasında tercih edilen bölgelerin neye göre belirlendiği aşamasında Lee’nin kuramı “itme-çekme teorisi”nde bahsedilen kavramlar da sığınmacıların göçünü anlamlandırmamız açısından kolaylıklar sağlayacaktır.

2.1.3. Neden Göç? (Göçün Sebepleri)

Eskiden bu yana mevcudiyetini koruyan göçün altında yatan en büyük sebebin kişinin, toplumların yahut kitlelerin ister sosyal, ister ekonomik isterse bir başka anlamda belli rahatsızlıklarına, sebeplere dayandığını söylemek mümkündür.

“(…) göç ezelden beri var ve öyle anlaşılıyor ki insanoğlu var olduğu sürece kadar ebede kadar da gidecek. Ezeli ve ebedi bir olgu. Ve göç coğrafya nedeniyle var, insanların daha iyi yaşama umuduyla yer değiştirme dürtüsü nedeniyle var, siyasi nedenlerle savaş, şiddet gibi ortamlar nedeniyle var. Ve bugünlerde küreselleşme çağı dediğimiz çağ, insanoğlunun önüne muazzam fırsatlar çıkarmakla birlikte aynı zamanda yeryüzünde muazzam dengesizliklere sebebiyet veriyor. Gelir dağılımı dengesizliklerine, zenginliklerin yeryüzünün belli yerlerinde toplanmasına... Ve bütün bunlar da göçü bütün dünya çapına tetikleyecek gelişmeler” (Çandar, 2005: 32).

Öyle ki insanların daha yaşam vaat edeni, biraz olsun yaşanabilir, daha katlanılabilir olanı, daha iyiyi belki bazen de çok daha iyiyi arayışı ‘göç’ün tam merkezini oluşturmaktadır diyebiliriz.

Araştırmacıların, göçe dair tanımlamalarından da yola çıkarsak temelde en büyük problemin ‘ekonomik’ sıkıntılar olduğu vurgusunu görürüz. İnsanların, temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak duruma geldikleri takdirde en azından geçimlerini sağlayabilecekleri bir başka yere gitmek zorunda kalmaları gayet anlaşılır bir durumdur. “Göç olayının temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli imkânlardan faydalanmak ve yerleşmektir” (Öztaş ve Zengin, 2005: 65). Göç olgusunun temelinde yatan önemli unsurlardan belki en büyüğü belki ilki olarak ‘ekonomik’ durum öne çıkarılsa da bu, sadece nedenlerden birini teşkil etmektedir.

Bazen doğanın talan oluşu (deprem, sel, tahribatı çok yüksek ve büyük yangınlar vb. büyük afet ya da felaketler) insanların yerinden yurdundan olmasına sebep olabilirken bazen de resmî kurumların kişi yahut topluluklar üzerindeki baskıları, bu kurumların başka yapılanmalar ile savaşları insanların yerinden yurdundan olmasına sebep olabilmektedir. Savaşlar, insan hakları ihlalleri, kötü ekonomi politikaları ve yönetimler, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların yok edilmesi göçe neden olan şartları meydana getirmektedir. “Yani göçün sebebi aslında, Dünya sorunlarıdır” (Öztaş ve Zengin, 2005: 67).

Çandar’ın da belirttiği üzere (2005: 32) göç, insanlık tarihinde yerini almış, ezelden gelen ve muhtemelen ebediyete kadar da devam edecek bir olgu. Bu olgunun geçerliliğini, işlerliğini devam ettirecek olmasının muhtemel nedenleri de yukarda belirtildiği üzere insanların gerek daha yaşanabilir bir coğrafya arayışı, gerek siyasi

ve toplumsal baskı ve zulümlerden kaçışı, insanların kendilerini nispeten daha özgür ve güvende hissedebilecekleri bir mekân/coğrafya ihtiyaçlarının sürecektir olmasıdır.

2.1.4. Göç Çeşitleri

Göçü çok çeşitli yönlerden inceleyen, içeriğine dair muhtelif tanımlar yapan, birçok sebebini ortaya koyan araştırmacılar göçün tasnifinde de çeşitli ayrımlara dikkat çekmişlerdir. Çalışmanın başlangıcından bu yana ve ekseriyetle “Göçün Nedenleri” bölümünde ‘ekonomik’ sebepler başta olmak üzere göçün çok çeşitli nedenleri olabildiğini yineledik. Bu bölümde, bu nedenlere bağlı olmak üzere göçü kısaca ve genel kabul gören birkaç sınıflandırma ile incelemeye çalışacağız. Göçün, bir yer değiştirme olduğu tüm araştırmacıların tanımlarında kendisine yer buldu. Bu yer değiştirme işi, tasniflendirmede yakınlık veya uzaklık kriterleri dâhilinde karşımıza çıkabilmektedir. “Göçler, genellikle iç göç ve dış göç diye ikiye ayrılır. İç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde yapılan göçlerdir. Dış göç ise, ya uzun süre kalmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını her iki yönde aşarak gerçekleşen nüfus hareketleridir. Bu tür göçler ikiye ayrılır: Bir ülkeden başka bir ülkeye yönelik göç hareketine, nüfus kaybına uğrayan devlet açısından dışa göç, göçmenin yerleştiği ülke açısından içe göç denir” (İpek, 2005: 17). Kabul edilir ki kırsaldan kente yahut az gelişmiş bir kentten daha gelişmiş bir kente yapılan göçler de ülkenin dışına verilen göçler gibi ayrı ve önemli bir araştırma konusudur. Bu sebepten iç göçler de dış göçler gibi önem taşımakta ve göçün incelenme aşamasında önemli bir yer bulmaktadır.

Bazen bir doğal felaket, bazen bir savaş bazen de birey yahut toplumun üzerinde hissettiği ağır baskı göçün nedenlerini teşkil edebilmekte ve bu anlamda bir tasnife gidilebilmektedir. “(...) Göç türlerinden ilki ‘ilkel göç’tür. Daha çok ilkel toplumlarda yaşanan bu göç türünde çevresel nedenlere dayalı bir itme vardır (...) İkinci tür göç ‘zorlayıcı’, üçüncü ise ‘zorunlu’dur. İkinci ve üçüncü göç türlerinde ilkinden farklı olarak zorlayıcı etken çevresel nedenler değil, bir sosyal kurum, baskı grubu ya da devlettir” (Öztaş ve Zengin, 2005: 66).

Göçün mutlaka bir sebebi vardır. Bu sebep daha konforlu bir yaşam isteği de olabilir, savaş halindeki bir ülkeden canını kurtarmak da. Burada birey yahut toplum bazen göçe karar verme yetkisini elinde bulundurabilirken bazen ise örneğin içinde bulunulan coğrafyanın çok ağır şartlarında (savaş, doğal afetler, baskılar vb.)

böyle bir şansı olmayabilir. Böyle bir durumda göç eden, göçe serbestçe karar verebildiği gibi mecbur da kalabilir.

“Göçe karar verenin kimliğini göz önünde tutarak yeni bir tasnif yapmak da mümkündür. Eğer kişi veya grup, herhangi bir kişi ve kurumun zorlaması olmaksızın kendi rızasıyla daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak amacıyla göç etmeye karar vermişse, meydana gelen bu göçlere serbest göçler; kişinin meskûn olduğu bölgede yaşayabilmesi için gerekli asgari şartların ortadan kalkması halinde yapılan göçlere mecburî göçler denir (İpek, 2005: 17)”.

Bu sınıflandırmada da göçün, göç edenin rızasına göre şekillenmesi, alt dallara ayrılması durumunu görürüz.

Petersen de (1996’dan Yalçın, 2004: 14-16) göçü yukarıdaki tasniflere denk düşecek biçimde dört farklı alt gruba ayırmıştır. Bunlar: İlkel göç, zorlama ile yapılan göçler, serbest göçler ve son olarak kitlesel göçlerdir. Esasında ilkel, zorlama ve serbest göçleri üstte aktardığımız tasniflerde belirttik. Fakat çalışmamızın merkezinde yer alan ‘Suriyeli sığınmacıları’ bu tasniflerden bir gruba yerleştirmemiz gerekirse bunlardan birisi de Petersen’in ‘kitlesel göçler’idir. Petersen (1996’dan Yalçın, 2004: 16) kitlesel göçlerin zemininde serbest göçlerin bulunduğunu söylemekle birlikte bizim için esas önem teşkil eden nokta, bu göçlerin bir süre sonrasında göç edilen ülkeye yapılan göçün kitlesel bir niteliğe kavuşmasıdır. “Kitlesel göçler, serbest göçlerin sonucudur. Serbest göçle az sayıda öncü bireyin başka bir yere göçerek ülkeleriyle bir çeşit bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa sürede çekici etkenler nedeniyle göç kitlesel bir görünüme bürünür” (1996’dan Yalçın, 2004: 16).

Cemal Yalçın (Yalçın, 2004: 20) ise göçün niceliksel ve niteliksel boyutlarını temel alarak göçleri kendi arasında dört gruba ayırmaktadır. Göçleri, irade esasına göre göçler (gönüllü ve zorunlu göçler), göçün yoğunluğu esasına göre göçler (kitlesel ve bireysel göçler), ülke sınırları esasına göre göçler (iç ve dış göçler) ve yerleşme süreleri esasına göre göçler (geçici ve sürekli yerleşmeler) olarak dört farklı grupta ele alan Yalçın’ın tasnifinde, ‘irade esasına göre göçler’ (gönüllü ve zorunlu göçler) tam da Suriyeli sığınmacıların müdahil olabileceği bir gruba işaret etmektedir. “(...) Savaş tehlikesi, otoriter rejimlerin muhaliflerine olan tehditleri ve can güvenliğinin olmaması insanlara çoğu durumda göçten başka çıkar yol bırakmaz. (...) Zorunlu göçlerin daha çok bir ülkenin içinde bulunduğu siyasi kararsızlık, savaş ve yoğun terör olaylarından kaynaklandığı bilinen bir gerçektir” (Yalçın, 2004: 17). Nihayetinde Suriye’deki savaş ortamından kişilerin canlarını kurtarmak amacıyla

gerçekleştirdiği göçler kişinin hür kararı doğrultusunda gerçekleşiyor gibi görünse de esasında kişi buna mecbur kalmış/bırakılmıştır. Bu anlamda kişinin verdiği kararın kendi iradesiyle fakat dayatılan bir mecburiyetle alındığını söyleyebiliriz.

Petersen'in sınıflandırmasından (1996: 6-11'den Yalçın, 2004: 14-16) yola çıkacak olursak çalışmamızda inceleyeceğimiz Suriyeli sığınmacıları ağırlıklı olarak '*kitlesele göçler*' grubu içerisinde değerlendirilebileceğini söyleyebiliriz.

Cemal Yalçın'ın tasnifinde (Yalçın, 2004: 20) ise Suriyeli sığınmacıları, insanların baskı, zulüm, şiddet vb. etkenlerden kaçıp kendilerini güvenli bir bölgeye ulaştırmak istemelerini göz önünde bulundurarak '*irade esasına göre göçler*' sınıfında '*zorunlu göç*'lerin ikinci grubuna dâhil edebiliriz.

2.1.5. Göçmenlik Deneyimi Kapsamında Ortaya Çıkan Bazı Olgular: Asimilasyon, Çokkültürcülük, Entegrasyon

Göçmenin göç etmesinin temelinde türlü sebepler (çeşitli sorunlar) bulunmakla birlikte göçmenin göç ettiği bölgede yeni durumlarla karşılaşması dâhilinde ortaya çıkan olgular da "göçmen"le ilgili ele alınması gereken kavramları meydana getirmektedir. Nihayetinde göçmen, yaşamını idame ettirdiği bölgeden ayrılarak temelde daha müreffeh/insanî/yaşanılabilir bir bölgeyi tercih etmiştir. Göçmenin tercihi, temelde basit olarak yordanaabilme özelliğiyle karşımıza çıksa da göç sonrasında durum bu kadar kolay olmamaktadır. Özellikle son iki yüz yıl içerisinde mevcudiyeti ve gelişimiyle geçerliliğini koruyan ulus devlet yapıları, "göç"ün problemlili bir hâl almasını hızlandırırken, bu problemlili hâlin gözlenebilir yansımalarını ise göçmenlerin bu devletler içerisinde yaşamlarını sürdürebilme gayreti üzerinden açıklamaya çalışmak daha mümkün görünmektedir. Bu sebeple, bugün hâlâ üzerinde durulan, göç sonrası göçmenlerle birlikte tartışılmaya devam edilen "çok kültürcülük", "asimilasyon" ve "entegrasyon" kavramları "göçmen" kimliği ekseninde üzerinde durulması gereken kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Göçmen", göç ettiği bölgeye sadece bedenen bir hareket gerçekleştirmemekte aynı zamanda sosyo-kültürel özelliklerini de götürmektedir. Göçmenin göç ettiği bölgede bu özelliklerini korumaya çalışması esnasında oluşabilecek olumsuzluklar göçmenin bu özelliklerini yitirme durumuyla karşılaşmasına sebep olurken bu durum "asimilasyon" olgusunu açığa çıkarmaktadır. "Benzer hale gelmek" ve "içine alarak dâhil etmek" anlamlarında kullanılan

asimilasyon kavramı, göçmenin bir taraftan yeni bölgeye uyum çalışmaları diğer taraftan bu uyumla birlikte mevcut özelliklerini koruma çabaları çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre asimilasyon “bütün etnik grupların tabi oldukları ve sonucunda baskın kültür, dil ve değerleri kazanarak benimsedikleri toplumsal süreç” (2005’ten, Unutulmaz, 2012: 141) olarak tanımlanmaktadır. Lakin bugün gelinen aşamada asimilasyonun, bireyin bölgeye uyum çabası esnasında kendi özelliklerinden feragat etmesine evirildiği gözlemlenmektedir. “(...) asimilasyon, yeni bir kültür ve kimlik edinilirken var olan kimliğin ve kültürel mirasın yok olmasını içeren bir süreç olarak görülmekte ve bu nedenle reddedilmektedir” (Unutulmaz, 2012: 141).

Bu ekseninde göçlerin artışıyla birlikte ortaya çıkan “çokkültürcülük” kavramına değinmek de faydalı olacaktır. Unutulmaz’ın aktarımıyla (2005’ten 2012: 142) esasında “kültürel farklılıkların tanınarak kabul edilmeleri” ve toplumsal eşitlik ve katılım” olarak özetlenebilen çok kültürcü politikalar, süreç içerisinde birbirinden bağımsız birer hayat yaşayan farklı “toplumlar” yarattığı ve göçmenlerin yeni geldikleri toplumun birer parçası olmalarına yardımcı olmadığı gibi tam aksine engel olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. “Avrupa’da bir uçta pek çok açıdan kabul edilemez bir kavram olan asimilasyon, diğer uçta da başarısız olarak toplum içi gruplaşmalara ve kutuplaşmalara neden olduğu düşünülen çokkültürcü politikalar, yeni bir kavram ve siyasetin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. (...) Bu kavram göçmenlerin entegrasyonuydu” (Unutulmaz, 2012: 142).

Bugün hâlâ türlü yönlerden üzerinde durulan “entegrasyon” kavramı, göç edenin göç ettiği bölgeye “uyum”u meselesinin üzerinde durmaktadır. Göçmenin, uyum sürecinde kendi özelliklerini yitirmesiyle ortaya çıkan “asimilasyon” ve buna karşı göçmenlerin özelliklerinin tanınışıyla ortaya çıkan “çokkültürcülük” kavramının meydana getirdiği kutuplaşmalar ekseninde “entegrasyon” kavramı ağırlıklı olarak üzerinde durulan bir kavram haline gelmiştir. Unutulmaz’ın ifadesiyle (2012: 143) entegrasyon, kelime anlamından yola çıkarak “göçmenlerin yeni katıldıkları topluma eklenerek, o toplumun bir parçası haline gelmeleri” olarak tanımlanmaktadır. Bu eklenme, bütünleşme ve yeni bölgenin parçası haline gelme süreci içerisinde göçmen, türlü açılardan zorluklar yaşamakta bu zorluklar da göçmenin bölge ve topluma “entegrasyon”unu engellemektedir. Köksalan, vd. (2005: 21) Almanya’da yaşayan Türklerin entegrasyonuna dair yaptıkları çalışmada entegrasyon sorunlarını 7 alt başlık şeklinde ele almışlardır. Buna göre eğitim, dil ve

iletişim sorunları başlıca entegrasyon sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmadan hareketle göçmenlerin eğitim düzeylerinin düşük olması, göç ettikleri bölgenin dilini bilmemeleri/dile yeterli düzeyde hâkim olmamaları ve hem göç eden hem göç edilen bölge halklarının birbirlerine olan kalıp yargılarından mütevellit sağlıklı iletişim biçimi oluşturmamaları önemli entegrasyon problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde “karşılıklı gettolaşma/paralel yaşamlar” çerçevesinde göç eden ve göç alan bölge insanların birbirlerine karşı iletişim kurmaktaki isteksizliği ve tarafların içe dönük yapıları, “yabancı düşmanlığı ve önyargılar” perspektifinde ötekine bakış açısının olumsuzluğu ve ötekinin kabullenilmeyişi, “göçü kabullenmeme” açısından göçmenlerin bulundukları bölgeyi ebedi anlamda kabullenemeyişlerinden kaynaklı ülkelerine geri dönmeye motive olmaları, göç edilen ülkenin göçmenlere yönelik çözüm üreten politikalar bağlamındaki yetersizliği ve “uydu yayınlar” çerçevesinde göçmenin ekseriyet ve süreklilikle kendi ülkesinin sorunlarıyla alakadar oluşu ise göçmenlerin entegrasyonuna engelleyen önemli sebepler olarak belirtilmektedir (Köksalan vd., 2005: 23-27).

2.2. ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ

2.2.1. İltica ve Mültecilik

Etimolojik ve semantik düzlemde “sığınma” anlamıyla karşımıza çıkan “iltica” kavramı daha çok hukukî bir nitelik taşımaktadır. Nitekim “iltica etmek” ve “sığınma” işi esasında birbirine paralel anlamlar içermekle birlikte bu kavramların farklılıkları iltica etmek/sığınmak amacı ile başvuru alan ülkelerin kabul ettiği mevzuatlar çerçevesinde genel itibarıyla siyasal ve hukukî düzlemde karşımıza çıkmaktadırlar. Yani bu farklılık/farklılıklar, kavramların özünde anlamsal olarak karşımıza çıkmıyorken hukukî mevzuat açısından başvuran kişinin durumu ile ilgili olarak gerçekleşebilmektedir. Bu konuya “mülteci” ve “sığınmacı” arasındaki farkı değerlendirirken kapsamlı bir biçimde değineceğimiz için burada “iltica” kavramının ne olduğunu açıklamaya çalışmakla yetineceğiz.

İltica yahut sığınma talebini şüphesiz beraberinde birçok sebep takip etmektedir. Bu nedenler genel perspektifte incelendiğinde kişi açısından yaşamını sürdürdüğü/sürdürmeye çalıştığı/artık sürdüremez duruma geldiği alandaki zorlukların dışavurumunu ortaya koymaktadır diyebiliriz. “İltica siyasî, dinî vs. nedenlerle, zulüm ve baskıdan dolayı ülkesini terk etmek ve ülkesine dönmesi

hâlinde kişi için riskli olması durumudur” (Yılmaz, 2005: 294). Kişi, içinde bulunduğu/yaşamını sürdürdüğü coğrafyada ideolojik, inançsal yahut bir başka açıdan kendisini baskı altında hisseder, yaşam alanı bulamaz ise düşünce, inanç ve değerlerini yaşatabileceği, onlarla özgürce yaşayabileceği, kendini güven içerisinde hissedebileceği daha iyi bir yere sığınmak ister, sığınır. Öyle ki kişi, bunu gerçekleştirebildiği takdirde aynı şeylerin tekrür etmemesi, aynı şeyleri yeniden yaşamamak için baskı ve tehditler altında yaşadığı yere yeniden dönmek istemez. Bu durum da “iltica”nın doğuşuna zemin hazırlar. En nihayetinde “iltica”yı belki de bireyin/bireylerin son merhalede, bir çıkmazdan seslerini duyurma çabaları, bir yardım çağrısı, imdat arayışı olarak değerlendirmek yanlış olmayabilir.

“Göç” ve “göçmen” arasındaki ilişki ile “iltica” ve “mülteci” arasındaki bağlantıyı paralel tutmamız mümkündür. Nihayetinde göçü gerçekleştiren kişi/kişiler göçmen olarak adlandırılırken, ilticayı gerçekleştiren kişiler de mülteci olarak isimlendirilmektedir. İltica kısmında da özelliklerine değindiğimiz mülteci kişi yaşadığı coğrafyada ciddi endişe, tedirginlik ve korkular taşır. Hayatına çok büyük ölçekte sirayet eden bu özellikler bir süre sonra kişi açısından artık yaşamın orada güven içerisinde devam edemeyeceğinin göstergesidir. Kişi/kişiler güvenilir bir coğrafya arayışına girer. Daha güvenilir bir coğrafyadan emin olan kişi, güvenliğini korumak amacı ile bu bölgeye sığınır ve korku, tedirginlikler yaşadığı bölgeye geri dönmek istemez. “Hukukî açıdan "mülteci" kavramı ölüm nedeniyle kendi ülkesini terk eden veya terk etmek zorunda kalan ve bir başka ülkenin himayesine ihtiyaç duyan kişidir” (Yılmaz, 2005: 294).

Bugün iltica ve bu hakka bağlı olarak “mültecilik” tüm dünya ülkeleri, özellikle de Avrupa ülkelerinin üzerinde ehemmiyetle durduğu konulardan birisidir. Öyle ki bu konunun çerçevelerinin çizilmesi gerektiği, evrensel düzeyde hukukî literatürde yer alması gerektiği ve nasıl alacağına dair çalışmalar yapılmış ve 1951 yılında Cenevre’de imzalanıp 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren “Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” hükümlerinde konu tanımları ile kendisine yer bulmaktadır:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır (www.goc.gov.tr, 10.09.2015).

Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından imzalanan sözleşmeyi bazı coğrafi kısıtlamalar dâhilinde kabul etmiştir. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde, Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle başvuranlara “mülteci”, Avrupa dışından başvuranlara ise “sığınmacı” sıfatını kullanan Türkiye, 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nda da aynı coğrafi sınırlılıkları korumuştur.

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (www.resmigazete.gov.tr, 11.09.2015).

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nda da açıkça belirtilmiş olan “mülteci” statüsünde Türkiye’nin sözleşmeye düştüğü “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” şerhi, Türkiye’nin sözleşmeyi coğrafi kısıtlılıklar dâhilinde kabul ettiğinin göstergesidir. Sözleşme gereğince Avrupa dışındaki ülkelerde yaşayan kişi/kişiler ülkelerinde yaşanan olaylar nedeniyle Türkiye’ye “mülteci”lik statüsü amacıyla başvuru yapma hakkına sahip değildirler. Bu kişiler ancak bir sonraki bölümde belirteceğimiz “sığınmacı” hakkını edinmek için başvurabilir, yani iltica edebilecekleri ve “mülteci” olabilecekleri bir ülke buluncaya/bir ülke tarafından kabul edilinceye dek Türkiye’ye (sadece) sığınma haklarını kullanabilirler. Bu şerh dışında, “mülteci” tanımı tüm dünyada Türkiye de dâhil olmak üzere evrensel geçerliliğini korumaktadır.

2.2.2. Sığınmacılık

Çalışmanın “mülteci kimdir?” bölümünde “mülteci”yi tanımlarken, Türkiye’nin Avrupa’dan gelenlere “mülteci”, Avrupa dışından gelenlere ise “sığınmacı” unvanını verdiğini belirttik. Bu anlamda sığınmacı tabirinin mülteci hüviyetini edininceye dek kendini koruma altına alabileceği bir bölgede yaşamını sürdüren kişi/kişiler için kullanıldığını söyleyebiliriz. “Sığınmacı, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir” (Kılıç, 2005: 176). Bu doğrultuda sığınmacı statüsünün kişi/kişiler açısından mültecilik hakkını elde edininceye dek kavramın ismiyle müsemma biçimde bir korunak olduğunu söyleyebiliriz.

“Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade eder (www.hyd.org.tr, 03.10.2015)”

Durumu Türkiye açısından incelediğimizde ise sığınmacı kişi açısından Türkiye, kişinin mültecilik hakkını elde edinceye dek kendini ve haklarını korumaya/güvence altına almaya çalıştığı bir geçiş üssü/geçici bir “sığınak” işleviyle karşımıza çıkmaktadır.

2.2.3. Şartlı Mültecilik, İkincil Koruma, Geçici Koruma

Uluslararası koruma çeşitlerinin diğer unsurlarını ise “şartlı mültecilik”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” statüleri teşkil etmektedir.

Şartlı mülteci: Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir (www.goc.gov.tr, 09.09.2015). Şartlı mültecilikte, ülkesinde meydana gelenler sebebiyle üçüncü bir ülke buluncaya kadar Türkiye’den korunma talebinde bulunan kişinin mültecilik şartlarına uyması gerekmektedir

İkincil koruma: Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder (www.goc.gov.tr, 09.09.2015).

“İkinci koruma” ise bireyin, ülkesine döndüğü takdirde ciddi bir tehditle karşı karşıya kalacağından dolayı, bireyin ülkesine dönmek istememesi sonrasında bireye tanınan statüyü ifade eder.

Geçici koruma: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza

gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (www.goc.gov.tr, 09.09.2015). “Geçici koruma” da diğer “uluslararası koruma çeşitleri” ile benzer özellikler göstermekle birlikte bu statüdeki en önemli farklılık sığınmanın “kitlesele” olarak gerçekleştirilme özelliğidir.

2.2.4. Göçmen-Mülteci-Sığınmacı İlişkisi

Burada göç ve iltica, göçmen ve mülteci kavramları arasındaki fark ve benzerliklere genel hatları ile kısaca değinecek olursak göçte göç eden kişinin yani göçmen’in göç etmekle ilgili kendi rızasının ağır basması, bu anlamda inisiyatifi görece daha çok elinde bulundurması durumu söz konusu iken “iltica” yahut “sığınma” durumunda ise iltica eden kişinin yani mültecinin (sığınmacının) kelime anlamının ve hukukî, siyasal ve bilimsel tanımlamalarının da teyit ettiğı bir biçimde, belirli sebeplere dayalı olarak çok büyük ölçüde kendi rızası dışında (göç etmek istemese bile) can, mal, fikir, inanç vb. hak ve özgürlüklerini koruyabilmek amacıyla yaşamını sürdürdüğü coğrafyadan kendini güvende hissedebileceğı bir başka coğrafyaya gitmek zorunda kalması durumu olduğunu görürüz. Durumu biraz daha açıklığa kavuşturacak olursak birtakım örnekler üzerinden gitmek belki de daha sağlıklı olacaktır.

Göçü tanımlarken ağır basan özelliklerinden birisinin de “daha müreffeh bir yaşam arayışı” olduğunu görmüştük. Elbette bu, göçün nedenlerinden sadece birisi; fakat sırf bu nedenle yani ekonomik ve toplumsal hak ve kazanımlar anlamında daha nitelikli bir coğrafyaya yapılan göçlerin de mevcudiyetini biliyoruz. 1950’lerde başlayan ve çok az da olsa hâlâ devam etmekte olan Avrupa’ya yapılan “işçi göçleri” belki de bu anlamda konuya iyi bir örnek teşkil edebilir. Başta Almanya olmak üzere birçok dünya ülkesine çalışmak amacıyla giden Türkiye vatandaşları büyük oranda geri dönmemeyi tercih etti ve bir müddet sonra ailelerini de yanlarına aldılar. Bunun altında yatan sebep, bariz biçimde daha nitelikli bir yaşam isteğidir. Yahut gelişmiş dünya ülkelerinin zaman zaman binlerce “göçmen işçi” alacağına dair yapılan duyurulara had safhada bir ilgi gösteriliyor oluşu da durumu kanıtlar niteliktedir. Keza, yapılan sayısız evliliklerle ki bunun artık legal bir kandırmacaya dönüşebileceğı göç edilen ülkelerin de gündeminde, giden/göç eden insanların oranı hiç de azımsanacak gibi değil. Bugün ‘vize’ gibi sınırlayıcı ve önleyici bir faktör olmadığı takdirde gelişmiş ülkelerin ne kadar çok göç alabileceğini tahmin etmek

pek de zor değil. Duruma uygun düşebilecek bazı örneklendirmelerde bulunduktan sonra “iltica”yı da örneklendirmek faydalı olacaktır. Göçün bireysel rızayı nispeten elinde tutan bir olgu olduğunu 1950’lerde başlayan Almanya başta olmak üzere birçok ülkeye yapılan işçi göçleri ile açıkladık. 12 Eylül 1980 askerî darbesi başta olmak üzere buna benzer birçok durumda ülkeden ‘gitmek zorunda kalan’ ve iltica eden kişilerin sayısı da oldukça fazladır. “İltica” ve “sığınma” meselelerinde üzerinde durduğumuz gibi bireyler can, mal, fikir, inanç özgürlüklerini kaybettikleri takdirde bir başka ülkenin himayesine ihtiyaç duyar. Darbeler vb. despot yaklaşımlar bireylerin özgürlüklerini kaybetmesine ve bir başka coğrafyanın himayesine ihtiyaç duymasına yol açabilmektedir.

1951 yılında Cenevre’de imzalanan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme”nin 1. Maddesinde, ‘mülteci’nin tanımından yola çıkarsak ‘iltica etmek’ ve ‘mültecilik’ kavramlarının daha çok hukukî ve siyasi kavramlar olduğunu da söyleyebiliriz. Fakat en nihayetinde ‘iltica etmek’ yahut ‘mülteci olmak’ durumları da mecburi/zorunlu da olsa bir göç etme durumunun içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Yani mülteci ve sığınmacıları da nihayetinde birer “göçmen” olarak tarif etmek yanlış olmayacaktır.

2.2.5. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukukî Statüsü

2011’in Nisan ayında gelen ilk Suriyeli kafilesinden bugüne Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki konumu/statüsü de tartışılır olmuştur. Durumun çoğunlukla kompleks ve geniş tartışmalara neden olan yönü ise Türkiye’nin iltica mevzuatı/politikaları ile ilgili olmuştur. Türkiye’nin şerhli imzaladığı anlaşma, bugün sayısı 2 milyon küsur kişi olduğu tahmin edilen Suriyelilerin ülkeye gelişiyle birlikte özellikle hukukçular tarafından yeniden değerlendirilir hâle gelmiştir.

Suriyeliler, önceleri hem yazılı ve görsel medya hem de politikacılar tarafından büyük ölçüde “misafir” olarak anılmışlardır. Bu “misafir” olarak anılmanın altında belki Suriyelilerin kendi ülkelerine geri dönecekleri belki hukukî bir belirsizlik yatıyor olmuştur da anılma durumu bir müddet böyle devam etmiştir. Hukuksal durumları ile ilgili tartışmalar devam etmekte olan Suriyeliler 2011 Ekim ayından itibaren “geçici koruma statüsüne” sahip olmuşlar, Mart 2012’deki yönergeyle ise “geçici koruma altında oldukları kabul edilmiştir.

(...) Suriyeliler önce misafir olarak karşılanmış ardından bu kelimenin hukuki bir karşılığı olmadığından 2011 Ekim ayından itibaren İçişleri Bakanlığı’nın 1994 yönetmeliğinin 10. Maddesi

gereğince “geçici koruma statüsüne sahip olmuşlardır. 30 Mart 2012’deki yönergeye göre de Suriyelilerin geçici koruma altında oldukları kabul edilmiş ve açık kapı politikası ve geri dönmeye zorlamama ilkeleri benimsenmiştir (Eren, 2015: 82)

“Geçici koruma statüsü” elde etmeleri Suriyelilerin eğitim, sağlık, barınma vb. haklardan yararlanmaları açısından en azından hukuksal zeminde işlerlik kazanabilmesini sağlamıştır.

Türkiye’deki “uluslararası koruma çeşitleri”, “Türkiye’nin iltica mevzuatı”, “kabul ve anlaşmaları” gibi etkenlerden yola çıkarak bugün Türkiye’deki Suriyelileri “geçici koruma statüsü”ne sahip “sığınmacılar” olarak tanımlamamız mümkündür. Bu sebepten, çalışmamızda, geçerliği en uygun görünen “sığınmacı” kavramını kullanacağız.

2.3. TARİHSEL PERSPEKTİFTE GÖÇ

Çalışmanın bir önceki bölümünde, ekseriyetle göçü tanımlamaya, göçün sebeplerinin neler olduğuna açıklık getirmeye çalışırken insanın var olduğu süreçten bu yana göçün de var olduğunu ve var olmaya devam edeceğini vurguladık. Göç üzerine yapılmış mevcut sayısız çalışmalar olsa da dünya üzerinde yapılan göçlerin tam manası ile nerelerden nerelere, kimler tarafından ve hangi tarihlerde gerçekleştirildiğini eksiksiz ve net bir biçimde vermek pek mümkün ve kolay değildir. Bu durumun teşekkülünde göçe dair çalışmaların çok da erken bir zamanda başlamamış olması önemli bir etkidir. Son yüz yıla yakın bir süreç içerisinde yoğunlaşan çalışmaların (özellikle Amerika ve Avustralya gibi oluşumunu büyük ölçüde aldığı göçlerle meydana getiren ülkelerde) devam ediyor olduğunu biliyorsak da öncesinde konu çok da teferruatlı bir biçimde irdelenmemiştir. “Günümüz idare ve yaşam biçimlerinin oluşması bakımından dünya tarihinde azami önem taşımalarına rağmen göçler, yakın zaman kadar sistematik ve birbirine bağlı olarak incelenmemiş, bir göçmen ülkesi olan ABD’de dahi ancak 1940’lardan sonra ciddi olarak ele alınmıştır” (Karpas, 2010: 10).

Nihayetinde milyonlarca yıllık bir süreç içerisinde kitlelerin hangi tarihlerde, nerelere göç ettiklerinin tespiti zorlu ve kompleks bir iş haline gelmektedir. Aynı şekilde bu durum, belli bir coğrafyanın, etnik grubun, milletin göç tarihini inceleme altına alırken de kendini göstermektedir.

2.3.1. Dünya Göç Tarihine Bir Bakış

İnsanlık tarihi ile göç tarihini eşdeğer gördüğümüz takdirde insanların ilkçağlardan bu yana sürekli bir göç hareketi içerisinde oldukları, yeni yerler arayışı içerisinde olduklarını söylemek de yanlış olmayacaktır. Nitekim bugün göçün nedenselliğini incelediğimizde karşımıza çıkan sebepler o dönemde de daha ‘ilkel’ boyutlarıyla da olsa aynı sebep/sebepleri ifade eder biçimde karşımıza çıkmaktadır. Savaşlar, kötü yönetimler ve esaretler, özgürlük ve yaşama hakkının gaspı, kuraklıklar, hayvan hastalıkları, verimli/nitelikli toprakların azlığı yahut yokluğu, salgın hastalıklar, hızlı nüfus artışları, zaman içerisinde ortaya çıkan dinî (dinlerin ortaya çıkışı, kitlelerin kabul ettikleri dinler ve din değiştirmeler) ve siyasal (uluslaşmanın teşekkülü, imparatorlukların ortaya çıkışı vb.) unsurlar ilkçağlarda da insanları “iyi ya da daha iyi bir coğrafya” arayışına sevk etmiştir. İnsanların/kitlelerin bu ve bunlara benzer sebeplerden dolayı net bir tespiti imkânsız geniş zaman aralığında sürekli bir hareket etme işlevini üstlendiklerini söylemek mümkündür. Bu yer değiştirme işi bazı dönemlerde ciddi manada hızlanmış belki bazen daha azalmış fakat bugün de mevcut olmak üzere devam etmiş ve etmektedir. İşte bu yer değiştirme süreci boyunca kitlelerin uluslaşması ve bu ulusların gittikleri bazı bölgelerde aradıkları “daha iyi bir yaşam/coğrafya” kriterlerini bulduklarını düşünmeleri ve oraya yerleşmeleri sonucunda bugün ortaya çıkan dünya coğrafyası çizilmiştir. Bu haritanın ortaya çıkması başta da belirttiğimiz gibi milyonlarca yıllık bir sürece, savaşlara, birçok sorunlara ve toplumların bu sorunlardan meydana gelen yer değiştirme isteklerine dayanmaktadır. O halde bu haritanın hangi dönemlerde, ne şekilde ve kimler tarafından ortaya çıkarıldığını/çıkarılmaya başlandığını dönemsel tasniflerle incelemek belki daha sağlıklı olacaktır.

Milyonlarca yıllık bir süreci kapsayan dünya göç tarihine dair yapılmış çeşitli tasnifler mevcuttur. “İnsanoğlu, günümüze kadar üç kültürel evreden geçmiş ve iki önemli devrim gerçekleştirmiştir. Bunlar:

Paleolitik: Eski taş, yontma taş ya da üretim öncesi evre (2 milyon yıllık süreç)

Neolitik: Yeni taş, cilalı taş ya da üretim evresi (10 bin yıllık bir süreç),

Endüstri: Makine, enerji ya da yoğun üretim evresi (2 asırlık süreç)” (1984: 161’den, Yalçın, 2004: 96).

Tasnif, insanlığın başlangıcından 2 milyon yıl sonrası (paleolitik), sonrasında 10 bin yıllık süreç (neolitik) ve son iki yüz yıllık süreç (endüstri) olmak üzere 3 ana dönem şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Neolitik dediğimiz, insanlığın

henüz en ilkel koşullara sahip olduğu, hakkında yakın geçmişe nazaran çok daha az bilgi sahibi olabildiğimiz ilk 2 milyon yıllık süreci kapsayan ve üretim öncesi olarak açılan bu dönemde insanlar geçimlerini sağlayabilmek, hayatta kalabilmek amacı ile yoğun bir biçimde avcılık ve toplayıcılıkla uğraşmaktaydılar. Bu yüzden bu dönem, avcı-toplayıcı dönem ve dönemde yaşamını sürdürmeye çalışan insanların bir araya getirdiği topluluk da avcı-toplayıcı toplum olarak adlandırılabilir. Durum böyleyken doğa ile tam anlamıyla iç içe bir yaşam sürdüren/sürdürmek zorunda olan bu dönem insanların, doğaya dair olan bitenden kaynaklı (doğal afetler, iklim vb.) zaman zaman yerlerini değiştirmek zorunda kalmaları kaçınılmazdır. Öyle ki bu dönem insanların yerleşik hayatla bağlantısı olmadığını bildiğimizden de yola çıkarak sürekli bir göç içerisinde olduklarını ve buna binaen ‘göçebe’ bir yaşam biçimine sahip olduklarını söylemek mümkün görünmektedir. Yalçın da bu dönem insanların meydana getirdikleri yer değiştirme işlerinin göçün tam tarifine yerleştirmekte zorlanılabileceğini ve bu dönem meydana gelen göçlerin ‘tam bir göç’ değil, ‘sürekli bir göç’ olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır. “En basit anlamıyla göç, en azından bir sürekli yerleşim alanından başka bir sürekli yerleşim alanına yapılan yer değiştirmeler olduğuna göre ilk evrede yapılan yer değiştirmeler, insanlar zaten yerleşik olmadıkları için tam olarak göç şeklinde tanımlanamaz. Bu yer değiştirmeler, ancak, sürekli göç kavramıyla açıklanabilir” (Yalçın, 2004: 97). Bu dönem meydana gelen göçlerin özellikle dinamikliğini göz önünde bulundurduğumuz takdirde sürekli bir göçler silsilesi olduğunu söyleyebiliriz.

İlk iki milyon yıllık, hakkında sınırlı bilgi sahibi olabildiğimiz dönemden sonra hakkında nispeten daha fazla bilgi sahibi olabildiğimiz, üzerinde daha fazla akıl yürütebildiğimiz ve görece daha yakın bir dönem diyebileceğimiz neolitik dönem ise yaklaşık 10 bin yıllık bir süreci kapsar şekilde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların artık üretimle iştigal ettiklerinden emin olabildiğimiz bu dönemde göçlerin sebeplerini doğal unsurlar devam ettiriyor olsa da siyasî (yönetimsel) faktörler de kendini iyiden iyiye belli etmektedir. Göçe dair iklim, kuraklık vb. tabii faktörler geçerliliğini ne kadar koruyorsa savaş, istila vb. beşeri unsurlar da bir o kadar güçlü nedenler haline gelmiştir. Bu yüzden insanların artık zorla göç etmek zorunda kalması/ettirilmesi de belirgin bir biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Yalçın da (2004: 97) bu dönemde yapılan göçleri genel hatları ile doğal ve beşerî faktörleri işin içine katarak ‘gönüllü’ ve ‘zorunlu’ göçler olarak ikiye ayırmak gerektiğini

vurgulamıştır. “Bu evre içinde yapılan göçler, kabaca zorunlu göçler ve serbest göçler olarak iki grupta toplanabilir. Castles ve Miller’in de (1993: 43’ten Yalçın, 2004: 97) belirttiği gibi, iklimsel değişimler, nüfus artışı, üretim ve ticaretteki gelişmeler, savaş, istilâ, milletlerin oluşumu ve imparatorlukların ortaya çıkışı her zaman serbest ya da zorlama göçlere neden olmuştur” (Yalçın, 2004: 97).

Bundan sonraki ve günümüze en yakın çağ diyebileceğimiz dönem ise endüstri devrimi ile ‘yoğun bir üretim’ aşamasına geçilen son yüzyıllardır. Elbette bu döneme dair yapılan çalışmaların fazlalığı, bu çalışmalardan yola çıkarak elde edebileceğimiz verilerin artışı aşikârdır. Dönem, adını da aldığı üzere ağırlıklı olarak teknik buluşlar, gelişmeler ve bunların sonucunda hızlanan sanayileşme süreci ve beraberinde getirdiği yoğun işgücü gerekliliği, ardından gelen siyasal ve toplumsal gelişme ve değişimleri içerisinde barındırmaktadır. Bütün bu gelişmeler insanların hayatına nüfuzunu da geciktirmemiş dünya üzerinde sınırlar, yerleşkeler de beraberinde bir değişime uğramıştır. Bu dönem itibarıyla bir tasnife gidilecek olunursa Durugönül (1997’den Yalçın, 2004: 99-102), 17. Yüzyıldan günümüze kadar mevcut göçleri beş dalga içerisinde ele almaktadır. Bu beş dalga şeklinde ele alınan tasnif dönemi anlamlandırmanın kolaylaşmasından da ziyade özellikle 17. Yüzyıl itibarıyla dünya haritasının nasıl şekillenmeye başladığını göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

Birinci dalga, 17. Yüzyıl Avrupa devletlerinin kolonileştirme süreciyle ortaya çıkan göçleri kapsamaktadır. “17. Yüzyılda, Avrupa devletlerinin emperyal güçler olarak ortaya çıkmasından, I. Dünya Savaşı sonuna kadarki dönemi kapsamaktadır. İngiltere, Hollanda, Fransa, Portekiz ve İspanya nüfus fazlalarını kullanarak koloniler oluşturmuşlar ve bu yolla nüfus fazlalarının toplumları üzerine getirdikleri yükten büyük ölçüde kurtulmuşlardır” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 99). Bu dönem esasında, büyük Avrupa devletlerinin kendi sömürge alanlarını oluşturma dönemi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sömürgecilik faaliyetleri yüzyıllarca devam etmiş, I. Dünya Savaşı sonuna dek etkilerini ciddi biçimde göstermiştir. “Kolonileştirme süreci, önemli göçleri de beraberinde getirmiştir. Ordu, din, siyaset erbabı diyebileceğim birçok farklı statüden insanlar, bu süreç içerisinde Avrupa’dan Asya, Amerika ve Afrika gibi büyük kıtalara göç etmişlerdir” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 99). Devletlerin, kolonileştirme süreci içerisinde izlediği politikalar, görüldüğü üzere önemli göçlerin de temelini oluşturmuştur. Birinci dalga göçler, büyük Avrupa devletlerinin kendi emperyal alanlarını inşa etme süreçleridir.

İkinci dalga, 17 ve 18. Yüzyıllarda Avrupa tacirlerinin seçili bölgelere gerekli işgücü naklinden meydana gelmektedir.

“17. Ve 18. Yüzyıllarda, Avrupalı tüccarların Batı Afrika’dan Amerika’nın güneyine, Karibik adalarına, Brezilya’ya ve Guyana’ya köle taşımalarından ve kölelik sona erdikten sonra da İngilizlerin Güney Asya’dan Doğu Afrika, Fiji, Jamaika, Surinam ve Trinidad’a sözleşmeli uşak ve işçi götürmelerinden oluşmaktadır. Bu göçler sonucunda birçok yerde yerli nüfus azınlık durumuna düşmüş ve Kanada, ABD, Latin Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda’da kurulacak devletlerin temelleri atılmıştır” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 101).

Bu dönem içerisindeki göçler Batı’nın tekelinde yürüyen, esaret altında tutulan insanların belirlenen bölgelere, ‘gerekli vasıflar doğrultusunda’ (uşaklık, işçilik vb.) nakledilme sürecinden meydana gelmektedir. Bu göçler sonucunda ise bugün mevcudiyetini devam ettiren birçok devletin zemini oluşmuştur.

Üçüncü dalga, I. Dünya Savaşı ertesinde cereyan eden gelişmeler doğrultusunda teşekkül etmiştir.

“I. Dünya Savaşı sonrasında İmparatorlukların dağılması sonucunda oluşmuştur. Habsburg ile Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasıyla Orta, Doğu ve Güney Avrupa’da homojen nüfusa sahip olmayan yeni devletler oluşmuş ve nüfusun homojenleştirilmesi çalışmaları, baskın grup dışındaki diğer etnik grupların zorunlu göçleriyle sonuçlanmıştır. Ayrıca, Rus Bolşevik Devrimi, Nazi Almanyası’nın Yahudi ve diğer etnik gruplara uyguladığı şiddet ve diğer ülkeleri işgal ederek Avrupa’ya yayılması sonucunda oluşan göçler de bu dalga içinde düşünülebilir” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 101).

I. Dünya Savaşı’nın sonunda neredeyse tüm dünya ülkeleri gerek siyasal gerek toplumsal ve diğer türlü az ya da çok etkilenme, yeniden şekillenme süreçlerinden geçmiştir. Yıkılan, ayrılan, kurulan yahut mevcudiyetini devam ettirmeye çalışan devletlerin bu şekillenme süreci çerçevesinde en büyük değişkenlerinden biri de şüphesiz coğrafyalarında yaşayan halklar olmuştur. Süreç sonucunda ‘çok’ olanın ‘az’ olana, güçlü’nün güçsüze, desteklenenin destek bulamayana dayattığı zorlamalar ‘az’, ‘güçsüz’ ve ‘farklı’ olanın ‘göç’üyle sonuçlanmıştır. Yaşanan çok sayıda göçün de bu dalgayı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Dördüncü dalga, II. Dünya Savaşı ertesinde savaş devletlerinin sömürge alanlarından çekiliş sürecini kapsamaktadır. “II. Dünya Savaşından sonra sömürge ülkelerin bağımsızlık kazanmasıyla başlamıştır. Bu göç dalgası, kısaca, sömürgeci güçlerin bu ülkelere çekilmesini kapsayan göçler olarak da adlandırılabilir” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 102). Sömürge ülkelerinin özgürlüklerine kavuşması sömürgeci

güçlerin bu ülkelerden çıkarılmasını gerekli kıldığından bu eylemler de bu dalgada meydana gelen göçlerden meydana gelmektedir diyebiliriz.

“Beşinci dalga ise yine II. Dünya Savaşından sonra başlayan, olumlu ve olumsuz etkilerini günümüze kadar hissettiren uluslar arası işçi göçlerini kapsamaktadır. ABD, Batı Avrupa ülkeleri ve petrol üreten Orta Doğu ülkelerindeki işçi ağının giderilmesi için bu ülkelerce alınan işçilerin yoğunluğu, bu dalganın işçi göçleri olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Batı Avrupa ülkelerine Yugoslavya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Kuzey Afrika’dan, ABD’ye Meksika ve Karabik’ten, Suudi Arabistan, Libya, Irak ve Arap Emirlikleri’ne ise Mısır, Yemen, Güney ve Güneydoğu Asya ve Türkiye’den işçi göçleri olmuştur” (1997: 96’dan Yalçın, 2004: 102).

Özellikle 20. Yüzyıl emperyal ülkelerin alanlarını tesis etme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. I. Dünya Savaşı ile tam anlamıyla patlak veren süreç, II. Dünya Savaşı ile devamlılığını sürdürmüştür. Savaş sonucunda emperyal himaye alanlarındaki mevcut işgücü gerekliliğini giderebilmek amacı ile özellikle ekonomik bağlamda geri kalmış ülkelere bu himaye alanlarına işgücü nakledilmiştir. Uluslar arası işgücü transferlerine dayanan bu süreçte yaşanan göçler de “beşinci dalga”yı oluşturmaktadır diyebiliriz.

Görünen o’dur ki göç, yüzyıllardır özellikle de son yüzyıllarda mevcut teknik, sosyal, siyasal gelişmeler doğrultusunda sürekliliğini sürdürmüştür. Bugün de durum çok farklı değildir. Dünya üzerinde yüz milyonlarca göçmenin olduğu bilinmekte ve bu sayı artmaya devam etmektedir (www.dw.com/, 11.08.2015). “Günümüzde göçler etkisini derinleştirmekte, dünyanın kültürel, sosyal ve etnik yapısını kökünden değiştirmektedir” (Karpas, 2010: 10). Göçlerin devamlılığı ve sürekliliği dünya üzerinde meydana gelecek bazı değişikliklerin de göstergesi olduğunun kanıtıdır.

2.3.2. Türkiye Tarihinde Göç

Türklerin Dünya tarihinde bilinen binlerce yıllık mevcudiyeti içerisinde göç olgusu da oldukça önemli bir yere sahiptir. İlk Türk devleti olarak kabul edilen Hun hükümdarlığından (M.Ö 220) bugüne dek Türkler, Orta Asya’dan hareketle dünyanın hemen her bölgesinde az ya da çok yer etmişlerdir. “Bugünkü Türkiye büyük ölçüde, Orta Asya’dan gelen ve daha 8.-9. Yüzyıllarda başlayan göçler sayesinde oluşmuştur. Orta Asya göçleri zamanla azalmakla beraber 16. Yüzyıla kadar devam etmiştir” (Karpas, 2010: 11). Bu yer etme/yer edinme durumunun, hele de binlerce yıl öncesinin şartlarını göz önünde bulundurduğumuz takdirde, ‘göç’ olgusunun özellikle (ilk zamanlar) doğal sebepler ve süregelen zaman içerisinde beşerî sebepleri

bünyesinde barındıracak bir biçimde, ağırlıklı olarak ‘daha iyi şartlara ulaşmak amacıyla’, kitlesel şekilde gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Nitekim dönem içerisinde insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri uygun coğrafi koşullara sahip olmakla paralel bir özelliğe sahipti. Türklerde de durum böyle olmakla birlikte göç/göçlere sebep koşullar sadece toprakların verimsizliği, kuraklıklar gibi doğal koşullardan ibaret değildi. Siyasi sebepler ve savaşçı yapı da Türkler açısından göçün bir o kadar önemli nedenlerini oluşturmaktaydı. Hunlarla başlayan ve yüzyıllarca devam eden Çin mücadeleleri Türklerin Dünya üzerinde birçok bölgeye yayılmasına sebebiyet vermiştir. Yeni yerler ele geçirme, yayılma, genişleme tefekkürünü muhafaza eden “cihan hâkimiyeti” anlayışı doğrultusunda çok sayıda savaşa girilmiş, özellikle galip gelinen savaşlar nihayetinde “göç eden” kişi/kişiler “kahraman” kimliğiyle özdeşleştirilmiş ve süreç “kahraman/alp/yiğit kişilerin göçü” şeklinde devam edegelmiştir. “Hunlardan sonra kurulan diğer bir Türk devleti olan Göktürklerde de (M.S. 552) göçler doğal ve beşerî unsurların ağırlığıyla devam etmiş, Uygurlara kadar durum geçerliliğini korumuştur. Uygurlar (M.S. 745-940) döneminde ortaya çıkan göçlerle bazı Türk boyları Hazar Denizi’nin doğusuna gelmişlerdir. Burada 900-1150 yılları arasında Müslümanlığa geçiş macerası başlamıştır” (Akşin, 1998’den Yalçın, 2004: 104, 105).

Osmanlı Devleti’ne gelindiğinde ise göçlerin devletin kuruluşundan itibaren önem verdiği “iskân” politikaları doğrultusunda yoğunlaştığı görülmektedir. “Osmanlı İmparatorluğu’nda görülen başlıca göç tarzı, ele geçirilen topraklardaki yerleşim birimlerinin yeniden canlandırılması amacıyla buralara yapılan nüfus hareketleridir” (Yalçın, 2004: 106). Osmanlı Devleti’nin kişi/kitleleri göç ettirmeye yönelik izlediği politikanın “iskân” politikası olduğunu görmekteyiz. Bu politika ile Osmanlı, yeni fethedilen bölgelere kendi coğrafyasında yaşayan nüfusun bir kısmını aktararak önemli göçler meydana getirmiştir. “(...) Osmanlı İmparatorluğu işgal sonrası nüfus dönüşümüne önem veren politikalar uygulamıştır. Bunun yanı sıra, imparatorluğa baş kaldırmış grupları cezalandırmada, sürgünlerin de, göç açısından yeri önemlidir. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflamasıyla azınlıkların devlet kurarak ayrılmaları ve imparatorluğun dağılma sürecinde sayıları milyonlarla ifade edilen göçler olduğu bilinmektedir” (Yalçın, 2004: 106, 107). Görüldüğü üzere, Osmanlı Devleti’nin “göç örnekleri” sadece “iskân” politikası eksenli oluşmamıştır. Ceza ve sürgünlerle ortaya çıkan göçler, ulusların bağımsızlık istekleri doğrultusunda medyana gelen göçler de devlet içerisinde önemli göçlerin teşekkülünü sağlamıştır.

“Osmanlı devletinin ilk 400 yılında ortaya çıkan göçlerin ana nedenleri ekonomiktir. Bunun yanında idari sebepler ve emniyet nedeni ile yaptırılan göçlere de sık sık tesadüf edilir ki bu metot Bizans İmparatorluğu’nda da sık sık uygulanmıştır. Bu göçlerin tarihi geleneğe uygun olarak doğudan batıya doğru olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir” (Karpas, 2010: 94). Osmanlı Devleti’nin, kendisine tehdit olarak gördüğü herhangi bir hadiseden sonra da göç ettirme (sürgün) yöntemine sıklıkla başvurduğu gözlemlenebilmektedir.

İlk Türk devletlerinden Osmanlı’ya ve Osmanlı’dan Cumhuriyet’in teşekkülüne dek Türk topraklarındaki göçler sebepleri muhtelif olmakla birlikte geçerliliğini muhafaza etmeye devam etmiştir. “Cumhuriyetin ilanından sonra, ülkemizde görülen önemli göç hareketlerinden en ilginç olanı, Lozan’da 30 Ocak 1923’te imzalanan ve resmi adı ‘Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol’ sonucunda ortaya çıkan göçtür. (...) Yunanistan’la yapılan bu mübadelenin ortaya koyduğu sonuç, yaklaşık 1.600.000 kişinin doğup büyüdüğü ve kendisine ait gördüğü yerlerden göçürülmesi olmuştur. Bu şekilde Anadolu’da yaşayan yaklaşık 1.200.000 Rum’un ve Yunanistan’da yaşayan 400.000 civarında Müslüman’ın karşılıklı değiş tokuşu gerçekleştirilmiştir” (2002: 17’den Yalçın, 2004: 107). Tarihsel bağlamda Cumhuriyet döneminde Türk topraklarına mevcut göçleri bir sonraki bölümde teferruatları ile işleyeceğimiz için bu bölümde sadece dönemin göç tarihi ile özdeşleşen bir örnek vermekle yetineceğiz. Nitekim bu mübadele, Cumhuriyet tarihinin en geniş çaplı göç örneği olarak kabul görmektedir.

2.3.3. Tarihte Türk Topraklarına Göçler

Nasıl ki binlerce yıllık tarih içerisinde Türkler sürekli bir göç hâlinde oldular ise Türklerin yaşadıkları coğrafyalar da belirli fasılalarla ‘göç’ün uğrak toprakları hâlini almıştır. İlk Türk devletlerinden Osmanlı’ya ve günümüz Türkiye’sine dek bu göçler devam etmiştir. Çeşitli etnik ve dini grupların gerçekleştirdiği bu göçlerin sebepleri genel ‘göç’ nedenlerinin tekabülü ile birlikte niceliksel bağlamda da muhtelif farklılıklar göstermektedir. Bu göçlerin sonucunda Türk toprakları, göç eden kişiler/göçmenler tarafından bazen kalıcı bir biçimde yeni bir mesken, yeni bir vatan hâline gelmiş bazen bir geçiş yolu olarak kullanılmış bazen de bir süreliğine koruyucu bir mekân (sığınak) işleviyle karşımıza çıkmıştır. Bunların içerisinde nispeten daha geniş çapta gerçekleştirilen göçler, örneklerimizin teşekkülünü sağlayacaktır.

Göçlerin ağırlıklı kısmını etnik bağlamda ‘soydaş’ olarak tanımlanan, dünyanın diğer ülkelerinde yaşayan Türklerin göçleri oluşturmaktadır.

Meydana gelen bu göçleri daha net ifade edebilmek maksadıyla tarihsel zaman dilimi çerçevesinde “Cumhuriyet Öncesi” ve “Cumhuriyet Sonrası” şeklinde iki ayrı kesitte ele almamız daha sağlıklı olabilecektir. “Cumhuriyet Öncesi” dediğimiz zaman çerçevesinde meydana gelen göçler, sonrasında aynı coğrafyaya inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti’nin de etnik yapıları olarak geçerliliklerini korumaya devam etmişlerdir.

1850’lerde Kırım Tatarlarıyla başlayıp Gürcü, Çerkezler, Dağıstanlılar, Çeçenler, Lazlar gibi Kafkas halklarının göçleri, özellikle 1877-78 savaşlarında yoğunlaşan Azeri göçleri (Birinci Dünya Savaşı’nda 10.000 kadar), yine 1828-29 Osmanlı Rus savaşları ile başlayıp 1921’e kadar devam eden ya 1 milyonun üzerinde olduğu bilinen Gürcü göçü, Fatih Sultan Mehmet zamanında ilk örneği görülen ve sonrasında devam eden Arnavut göçleri, 19. Yüzyılda yaklaşık 10.000 kişilik Polonya halkının göçü, Suriye, Hicaz ve Mezopotamya bölgelerinden İç ve Batı Anadolu’ya nakledilen yaklaşık 5 bin aileden oluşan Arap halkı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Bosna’yı işgali ile 1878, 1882, 1900 ve 1908’de dört büyük göç dalgasını oluşturan Bosnalı göçü, ayrıca Kırımçaklar ve Karaylar, Dağlı Yahudileri ve Gürcistan Yahudileri, Balkan Yahudileri (Sefarad Yahudileri), Yemen, Buhara ve Hindistan Yahudilerinden oluşan Yahudi göçleri, dönemin en büyük göçlerine verilebilecek örnekler arasındadır (www.goc.gov.tr, 16.10.2015). Ayrıca, Osmanlı’nın neredeyse son birkaç yılına, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun da birkaç yıl öncesine tekabül eden “zorunlu Ermeni tehciri” ise dönemin şüphesiz en büyük göç örneklerinden biridir. Çok uzun yıllardır olanların özüne dair müşterek bir karara varılamamasından mütevellit, “tehcir” hakkındaki tanımlamalar ne kadar farklıysa tehcirin niteliğine dair veriler de bir o kadar farklılık göstermektedir. Çiçek, resmî verilerle, bu sayının 600-700 bin civarında olduğunu aktarmaktadır. “(...) Bogos Nubar Paşa, 1919’da Paris Barış Konferansında “tehcir edilenlerin sayısının 600-700.000 arasında olduğunu” söylemiştir (www.ttk.gov.tr, 11.12.2015). Bardakçı, Talat Paşa’nın anılarından yola çıkarak bu sayıyı 924 bin olarak aktarmakta (www.cnnturk.com, 11.12.2015), Hür, Cemal Paşa’nın anılarından aktarımıyla bu sayının 1,5 milyon civarında olduğunu (www.pdsturkey.org, 11.12.2015), Akçam ise bu sayının yaklaşık 1,2 milyon civarında olduğunu (www.zaman.com.tr, 11.12.2015) belirtmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonrasına tekabül eden yani Cumhuriyet sonrası dönemde de göçler öncesinde olduğu gibi hızla devam etmiştir. Özellikle bu dönemde siyasi kararlar doğrultusunda gerçekleştirilen “nüfus mübadeleleri” dönemin göç örneklerini önemli ölçüde etkilemiştir. Nitekim dönemin en büyük göç örneklerinden birini 1923 yılında hatları çizilen ve 1922-1938 yılları arasında gerçekleştirilen Türk-Yunan nüfus mübadelesi oluşturmaktadır. Karşılıklı bir göçe dayalı bu süreçte Yunanistan'dan gelen kişi sayısı 384 bin olarak bilinmektedir. 1924, 1936 ve 1953 yıllarındaki üç önemli göç dalgası ile 305.185 Makedonyalı göçü, dört aşamada gerçekleştirilen ve 1989'a kadar devam eden 800.000 kişilik Bulgaristan göçü, Özbekler, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Karakalpaklar, Balkarlar, Karaçaylar, Azeriler, Dağıstanlılar, İnguşlar, Çeçenler olmak üzere Müslüman halklardan meydana gelen İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası saflarında savaşan 'Doğu Lejyonları'nın göçü, 1979'da İran İslam Devrimi ile çoğunluğu Azeri, Fars ve Kürtlerden oluşan yaklaşık 1 milyon insandan meydana gelen İran göçü, 1980'lerin başlarında patlak veren Sovyet-Afgan savaşı sırasında Afganistan'ın işgaliyle çoğu Özbek, Uygur, Kırgız ve Kazakları da kapsayan çoğu Türk kökenli Afganistan göçü, 1988 yılında Irak'ta yaşanan Halepçe Katliamı sonrasında meydana gelen 51.542 kişi ve ardından 1991 yılında ortaya çıkan Körfez Savaşı'nda 467.489 kişiden oluşan Irak göçü, 1992-98 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999'da Kosova'dan 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişiden oluşan göçler de dönemin önemli göç örnekleri arasında kendilerine yer bulmaktadırlar (www.goc.gov.tr, 16.10.2015). Verilerden yola çıkarak çok farklı ülkelerden, farklı sayılarda, farklı etnik ve kültürel yapılara dâhil çok sayıda kişi/kitlenin göç örnekleri görebilmemiz mümkündür.

2.4. SURIYELİ SIĞINMACILAR

Bu kısımda, Suriyeli sığınmacıların ülkelerinden göç edişlerine dair sebepleri aydınlatabilmek amacıyla Suriye'de bugün mevcut iç savaşın ortaya çıkışını hazırlayan tarihsel yapının neler olduğunu vermeye çalışacağız. Bu anlamda öncelikle Suriye tarihini vermeye, ardından Türkiye ve Gaziantep'e yapılan sığınmacı göçlerini türlü verilerle ele almaya çalışacağız.

2.4.1. SURİYE TARİHÇESİ

Burada, oldukça geniş Suriye tarihini ana hatlara ayırarak vermeye çalışacağız. Suriye'nin yüzyıllar süren başka ülkelerce yönetilişi, bağımsızlığına kavuşması, Hafız Esad'ın başa geçmesi ve ardından oğlu Beşar Esad'ın tahtı devralışı tarihçe ile ilgili önemli ana hatlarımızı meydana getirmektedir.

2.4.1.1. Manda'dan Bağımsızlığa

Ortadoğu topraklarının kadimiyetinden mütevellit bu topraklar içerisinde kendisine yer bulan Suriye toprakları da en az bölgedeki diğer coğrafyalar kadar eskidir. Elbette bu kadimlik, ciddi bir tarihi de beraberinde getirmekte ve bu tarih içerisinde Suriye'nin pek çok kültür ve medeniyete, hadise ve istilalara ev sahipliği yaptığı da bilinmektedir. Bilinen ilk dönemlerde Emevi, Abbasi ve Fatımi hâkimiyetini Haçlı hâkimiyeti takip etmiş, Eyyubiler, Selçuklular ve Memlûkler'den Osmanlı'ya doğru bu hâkimiyet mücadeleleri devam etmiştir. “Osmanlı İmparatorluğu Suriye ve Lübnan topraklarını Yavuz Sultan Selim tarafından 1516'da Mercidabık savaşı sonunda topraklarına katmış ve Osmanlı egemenliği 1918'e kadar yaklaşık dört yüzyıl sürmüştür” (Arı, 2004: 105). Suriye üzerinde 1516'da başlayan Osmanlı hâkimiyeti 1918 ve öncesindeki yıllarda cereyan eden siyasal gelişmeler doğrultusunda 1918'de Osmanlı'nın bölgeden çekilmesine kadar sürmüş ve Osmanlı Devleti'nin bölge üzerindeki ortalama 400 yıllık egemenliği nihayete ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarını yaşadığı süreçte ayrılan devletlerden biri olan Suriye'nin de diğer devletler gibi talebi bağımsız bir devlet olabilmekten yanaydı. “20. yüzyıl başlarında Osmanlı'da Jön Türk hareketi ile Türk milliyetçiliği akımlarının güçlenmesi, 1908-1909 yıllarında Orta Doğu'daki Müslümanlar arasında da Arap milliyetçiliğinin güçlenmesine yol açtı” (Arı, 2004: 109). Zaman içerisinde Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na katılması ile Arap milliyetçiliği fikri daha da güçlenmeye başlamış ve bu güçlü milliyetçilik süreç içerisinde ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak bağımsızlık fikrinin doğuşunu başlatmıştır. “Osmanlı İmparatorluğu savaşa girdikten sora bazı Araplarda bağımsızlık fikri daha da güçlenmiştir”(Gürson, 2010: 14). Milliyetçiliğin ortaya çıkışı, yayılışı ve güçlenmesi bir süre sonrasında bağımsızlık talebini de beraberinde getirdi. Esasında, önceleri direkt bir bağımsızlık talebi değil fakat özellikle Arap aydınlar tarafından dile getirilen reform talepleri söz konusuydu. Taleplerin daha sonrasında bağımsızlık isteğine dönüşmesi dönemin komutanlarından Cemal Paşa'nın sert müdahaleleriyle

karşılık buldu. “Suriye’deki 4’üncü ordu komutanı Cemal Paşa, Arap milliyetçilerinin faaliyetlerine karşı kayıtsız kalmayıp bunların ileri gelenlerinden 15 tanesini 1915 güzünde idam cezasına çarptırmıştı”(Gürson, 2010: 15). Yaşananlar Suriye’nin bağımsızlık isteğini körüklemekle birlikte bunun mevcut güçle elde edilemeyeceğini anlayan ülke yetkilileri başka yollara başvurdular. “(...) Mekke Şerifi Hüseyin komutasındaki Arap kuvvetleri 1916 Haziranında Mekke’de başlayan ayaklanma ile güçlerini İngiltere ile birleştirdi. Mekke Şerifi Hüseyin 5 Kasım’da kendisini Arap Ülkeleri kralı ilan etti. Ancak bu esnada İngiltere ile Fransa arasında yapılmış olan 16 Mayıs 1916’daki anlaşmayla (Skyes-Picot) Halep, Hama, Humus ve Şam’ı da kapsayacak şekilde bütün Suriye Fransa’ya verilmişti” (Arı, 2004: 110). Bu yaşananların ardından Suriye’nin bağımsızlık isteği ve mücadelesi ülkenin bir Avrupa devletinin (Fransa) sömürgesine dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.

1940’lara kadar Fransa hâkimiyetinde varlığını idame ettiren Suriye’de 1943 seçimleri sonrasında dengeler yeniden değişmekteydi. Seçimlerde halkın iç işlerine müdahale eden Fransa’ya tepkisi aşikâr olmuşsa da Fransa’nın yönetme yetkisini devretmek istemeyişi de belirgindi. “(...) 7 Mayıs 1945’te Fransız askerlerinin kıyıya asker çıkararak Suriye ve Lübnan’da yeniden sıkı bir denetim kurmak istemesi halkın sert tepkisiyle karşılaştı. Fransızların, halkın direncini kırmak amacıyla havadan bombardımanı sırasında çok sayıda insan hayatını kaybetmişti (Arı, 2004: 172).” Suriye üzerinde istediği etkiyi oluşturamayan Fransa’nın tutumu ciddi baskı ve saldırılara dönüşmüş ve bu saldırılarda bölgede çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Hem BM’nin duruma verdiği tepki hem de İngiltere’nin duruma müdahil olma olasılıkları belirince stratejisinde değişikliğe gitmek zorunda kalan Fransa, ülkeden çekilmek zorunda kalmıştır. “(...) Fransız askerleri 1946 Nisanında Suriye’den aynı yılın sonuna gelindiğinde ise Lübnan’dan tamamen çekilmişlerdi. Dolayısıyla 1941’de kâğıt üstünde bağımsızlıklarını kazanan bu iki ülkenin gerçekten bağımsız hale gelmeleri Fransız askerlerinin ülkeyi tamamen terk etmelerine (1946) kadar mümkün olmamıştır” (Arı, 2004: 172). Fransa her ne kadar 1941’de durumu kâğıt üstünde kabul ettiğini göstermiş olsa da hem Lübnan hem de Suriye’nin gerçek anlamda özgür ve bağımsız hale gelebilmeleri 1946 yılını bulmuştur.

2.4.1.2. Bağımsızlık Dönemi

1941’de Fransa’nın kabul etmek zorunda kaldığı ve ancak 1946’da gerçekleştirdiği Suriye’den çekilmesi süreci içerisinde Suriye de artık kendi istediği yönetimi oluşturabilme gayreti içerisinde teşebbüs ve eylemlerde bulunmuştur. Ülke içinden çok sert ve karmaşık bir hareketliliğin başlayacağı ve günümüze kadar devam edeceği sürecin temeli ise 1943 seçimleri ile atılmıştır. “Suriye, Savaş sonrası döneme parlamenter demokrasi ile girerken Şükrü Kuvvetli de 1943 seçimlerinde Suriyeli milliyetçilerin (Ulusal Blok politikacıları) denetimine giren parlamento tarafından bağımsız Suriye’nin ilk devlet başkanı seçilmişti” (Arı, 2004: 279). Şükrü Kuvvetli, bu seçimle bağımsız devletin ilk başkanı olabilmeye hak kazanmış ve Kuvvetli’nin seçilmesinden sonra dönemin yetkililerinin çoğunluğunun asker kökenli olmasından da kaynaklı darbelerle dolu bir güç hâkimiyeti mücadelesi silsile halinde ortaya çıkmıştır. “1946 ile 1970 Suriye ardı ardında yaşadığı darbelerle bölgenin en istikrarsız ülkesi olmayı başarmıştı. Bu dönemde ordu politikaya o kadar çok karışmıştır ki sivil-asker arasındaki çizgi neredeyse kaybolmuştu. Bu dönemde ordu, parti ve sınıflar arasındaki mücadeleler Suriye siyasi hayatının belirleyicileri olmuştu” (Gürson, 2010: 46). Bahsi geçen bu darbelerin ilkinin 1949’da Albay Hüsnü Zaim gerçekleştirmiş ve yönetimi Şükrü Kuvvetli’den almıştır. Ne var ki Hüsnü Zaim’in iktidarı da birkaç ay bile sürmeden ülke ikinci bir darbe ile yüzleşmiş ve Albay Sami Hinnavi yönetimi Zaim’den almıştır. Üçüncü darbe de çok uzun sürmemiş ve Albay Edip Çiçekli tarafından düzenlenen darbe ile Hinnavi yönetimi Çiçekli tarafından ele geçirilmiştir. “Zaim’den sonra daha bir yıl bile geçmeden 1949’da Suriye’de arka arkaya iki darbe daha gerçekleştirilmiş, Zaim’in beş ay süren kısa iktidar süresi Albay Sami Hinnavi tarafından Ağustos ayında düzenlenen yeni bir darbe ile son bulmuşsa da (...) başka bir darbeye iktidarı Albay Edip Çiçekli ele geçirmiştir” (Arı, 2004: 279). Tüm bu yaşananlar Suriye’yi demokrasi yolunda ciddi bir çıkmaza sokmuş, olumsuz gelişmeler adeta birbirini takip etmiş ve bedeli ülkenin demokrasi tarihine yansımaya başlamıştır. “(...) Yeni rejim otoriter bir yola girer, partileri yasaklayıp meclisi dağıtır, 1953’te yapılacak yeni seçimler de iptal edilir; bunu Mısır’la bir siyasal birlik, Birleşik Arap Cumhuriyeti kurma tecrübesi izler; bu cumhuriyet sadece birkaç yıl yaşar (1958-1961; 1961’de Suriye birlikten ayrılır)” (Bozarslan, 2010: 92). Art arda gelen bu üç darbe ülkede tüm olumsuzluklarını hissettirmeye devam ederken buna rağmen darbelerin ardı arkası gelmez olmuş, darbeler sürmeye devam etmiştir.

1953 öğrenci olayları ve ordunun da muhalefeti ile yeni bir darbe eşliğinde yönetim Çiçekli'nin elinden alınırken Haşim Alasi'nin kısa bir süre devlet başkanlığının ardından yönetime yeniden Şükrü Kuvvetli getirilmiştir. “Çiçekli'nin rejimi 1953 sonunda başlayan öğrenci olaylarıyla çatırdamaya başlamış ve ordunun da muhalefetle birlikte hareket etmesiyle denge tamamen Çiçekli aleyhine dönmüş ve sonunda 1954 Şubatındaki darbe ile iktidardan uzaklaştırılmıştır (...) 1954 Şubatındaki darbenin ardından kısa bir süre devlet başkanlığı yapan Haşim Alasi'nin ardından Eylül'de yapılan seçimlerden hemen sonra Şükrü Kuvvetli yeniden devlet başkanlığına seçildi” (Arı, 2004: 281). Bu zamanlarda yaşanan siyasal gelişmeler eşliğinde bazı siyasi yapılanmalar da gücünü artırmaya başlamıştır. İşte bunlardan birisi de çok uzun yıllar yönetimi elinde bulunduracak Baas Partisi'dir. Baas; “Diriliş” ya da “Arap Sosyalist Diriliş Partisi” anlamını taşıyan, özellikle Irak ve Suriye'de ortaya çıkan, Birleşik Arap Cumhuriyeti kurmak ve bazı “sosyalist” politikalarla ülkeyi kalkındırma gibi amaçlara sahip bir siyasal yapılanmadır (www.21yyte.org, 11.12.2015). “Kuruluş aşamasında kabul edilen parti tüzüğüne göre kendini milliyetçi sosyalist bir parti olarak tanımlayan Baas partisi için anadili Arapça olan, Arap coğrafyasında yaşayan, Arap yaşam tarzını benimsemiş ve kendini Arap ulusunun bir ferdi olarak gören herkes Arap'tır. Birlik, BAAS ideolojisine göre bütün Arapların birleşmesini gerektirir” (Gürson, 2010: 56). Bir süre sonra Baas iyice güç kazanmış ve aralarında Baasçıların da bulunduğu, artık bir Suriye politikası geleneği halini alan darbeyle yönetim Baasçılara devredilmiştir. “1963 başında ordu içinde aralarında Baasçıların da bulunduğu subaylar tarafından gerçekleştirilen yine böyle bir darbe sonunda Baas'ın etkinliği oldukça artmıştır. Hatta darbe “Baasçıların darbesi” olarak adlandırılmaya başlamıştır. (...) kısa bir süre içinde Suriye tamamen Baasçıların denetimine girmişti” (Arı, 2004: 285). Bozarslan'a göre (2010: 93) bu darbeyle birlikte içlerinde Hafız Esad'ın da bulunduğu askerlerden oluşan ‘yeni bir seçkin zümre yönetimi’ oluşmaya başlamıştır.

1967'de meydana gelen gelişmeler eşliğinde Suriye Baasçıları da kendi içlerinde bölünmüş ve Hafız Esad'ın iktidarı iyice yakınlaşmıştır. Elbette bu da yeni bir darbeyle meydana gelecektir. “1967 Savaşı'nın beraberinde gelen yenilgi, Suriye Baasçılarını milliyetçiler ve ilericiler olarak tekrar ikiye böldü. Bu mücadele Savunma Bakanı Hafız Esad'ın önderliğindeki milliyetçilerin 16 Kasım 1970'de düzenlediği darbeyle (...) Hafız Esad başbakanlık ve parti genel sekreterliği görevini

üstlenmişti. Hafız Esad devlet başkanlığı için 12 Mart 1971’de yapılan halk oylamasıyla Suriye’deki 1943’teki bağımsızlıktan beri bu göreve getirilen ilk Alevi devlet başkanı olmaktaydı” (Arı, 2004: 286). Nihayetinde Suriye’nin bağımsızlığından Hafız Esad’ın yönetimi ele alışına dek devam eden süreç neredeyse darbelerle başlamış darbelerle devam etmiş ve yine bir darbeye son bulmuştur. “Bu uzun süreçteki son olay, 12 Kasım 1970’te yapılan ve Hafız el-Esad’ın Suriye’nin tek şefliğine yükselişini tamamlayan yeni bir darbedir” (Bozarslan, 2010: 94).

2.4.1.3. Hafız Esad Dönemi

“Suriye’de 1967 yenilgisinden derin biçimde etkilenen Baasçı rejimin yerini 1970’de gene Baas’a mensup ama siyasette daha ihtiyatlı olan Hafız Esad’ın önderliğindeki subaylardan oluşan bir grup aldı” (Hourani, 2013: 480).

1971 sonrasında yaşanan gelişmelerle bir tarafta Hafız Esad güç kazanmaya devam ederken diğer taraftan devlet geleneği halini alan darbe denemeleri de tek tük de olsa devam etmiş fakat bunlar başarıya ulaşamamıştır. Bu da askeri darbelerin yönetim üzerinde artık eskisi gibi bir anda ve çok güçlü etkiler oluşturamayacağını kanıtlar niteliktedir. “Haziran 1973 ve Kasım 1976’da iki darbe girişimi daha yaşanacaktır. (...) (darbeler) bir iç askerî çalkalanmanın bundan böyle rejimin istikrarını ve kalıcılığını sarsamayacağını da göstermektedirler” (Bozarslan, 2010: 95). Sünni subaylar ve Raik en-Nukeyri tarafından düzenlenen bu darbeler bu kez istenilen sonucu beraberinde getirmemiştir.

1973’te Esad’ın gücünü iyice pekiştirecek olan “Daimi Anayasa” yürürlüğe girerken Anayasa’da yer alan bir hükmün (devlet başkanının Müslüman olması koşulu) kaldırılmış olması ülkeyi büyük bir kaosa sürüklemiştir. Esad bu hükmü yeniden koydururken bu esnada ülkede ciddi çatışmalar meydana gelmiş ve bu çatışmalar Şii-Sünni mücadelesini sokağa taşımıştır. “(...) Sünnilerin başlattığı ve 1973 Şubatındaki özellikle Hama ve Humus gibi kentlerde yoğunlaşan gösteriler esnasında asker ve sivil halk arasındaki çatışmalarda çok sayıda insan hayatını kaybetmişti. Aslında bu olay iktidar içindeki Şii-Sünni mücadelesinin sokağa taşınmasının da başlangıcını oluşturuyordu” (Arı, 2004: 474).

1973 Martında gerçekleşen olaylar sonucunda seçime gidilmiş, 1977’de parlamento seçimleri yenilenmiş ve 1978’de Esad tekrar 7 yıllığına yani 1985’e dek devlet başkanı seçilmiştir” (Arı, 2004: 474, 475).

Esad'ın yükselişi/yönetime hâkimiyeti devam ederken elbette Esad'a muhalif çeşitli güçler de zamanla daha etkili olmaya başladı. Bunun en büyük örneğini ise Müslüman Kardeşler'in öncülüğünde başlayan ve tarihe "Hama Ayaklanması" olarak geçen hadise oluşturmaktadır. Müslüman Kardeşler'in yönetime olan muhalifliği Esad'ın yönetime geldiği günden bu yana belirginliğini korumuştur. Nihayetinde Esad'ın Şii kökenli olması Müslüman Kardeşler açısından ilk günden bu yana en büyük sorunu teşkil etmektedir. "1960'lardan beri iktidarı elde tutan Baasçı rejime, 1970'den itibaren daha çok Şiiilerin muhalif bir kolu olan Alevi cemaatinden gelen, başlarında Esad'ın bulunduğu bir grup subay ve siyaset adamı hâkim olmuştu; bu nedenle hükümete muhalefet, Müslüman Kardeşler veya benzer kuruluşların güçlü bir Sünni İslam savunusuna dönüşme eğilimindeydi" (Hourani, 2013: 501).

Hama'da başlayan ve Halep, Humus gibi şehirlere de yayılan olaylar neticesinde bölge denetimleri Sünni Müslüman grupların eline geçmek üzereyken Rıfâd Esad komutasındaki güçler sadece bu bölgelerde değil tüm ülkede muhalefet olma ihtimali taşıyan herkese karşı toplu bir kıyım operasyonu gerçekleştirmiştir. Kaynaklar ölen kişi sayısını 10.000 ile 25.000 arasında belirtirken gerçekte bu sayı Suriyelilere göre çok daha fazladır (Arı, 2004: 479, 480). Daha öncesinde de türlü isyanlarla karşılaşan Esad için Hama isyanı iktidarı döneminde karşılaştığı en güçlü ayaklanma olmuş fakat on binlerce insanın ölümü ve ülkenin büyük bölümün harabeye dönmesiyle de olsa bu isyan da bastırılmıştır. "Hama isyanı Hafız Esad'ın karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmuştur. (...) iktidarı dönemi boyunca rejime karşı bu boyutta bir kent ayaklanması hiç yaşanmamıştı" (Gürson, 2010: 87). Yaşananlar Esad'ı, iktidarın mutlak hâkimi olmaktan çıkartamamış ve 1985 seçimlerde büyük bir çoğunluk oyuyla Esad yeniden iktidara taşınmıştır. "(...) Esad 1985 seçimlerinde halkın oyunun %99,9'unu alarak yeniden devlet başkanı seçilmiştir" (Arı, 2004: 481).

"Hafız Esad'ın 10 Haziran 2000'de aniden ölümü Suriye'de yeni bir dönemin de başlangıcı anlamına geliyordu. Baas Partisi'nin aday gösterdiği Beşir Esad, 10 Temmuz'da yapılan referandum sonucunda % 97, 2 oy alarak yedi yıllığına yeni Suriye devlet başkanı olurken Devlet Başkan Yardımcılığına 11 Mart 1984'ten bu yana zaten bu görevi yürüten iki ismi, Abdül Hâlim Haddam ve Muhammed zuhayr Maşariga'yı getirmekteydi" (Arı, 2004: 482). Hafız Esad'ın 1970'ten 2000'e dek saltanatı devam etmiş fakat ölümüyle bu saltanat son bulmamıştır. Saltanatların

“olağan gerekliliği” üzerine baba’nın ölümüyle taht, oğullardan en güçlü ve ideal olana devrolacaktır. Şartlar doğrultusunda, kriterleri taşıyan ve tahtı devralabilecek en uygun kişi Beşar Esad’tır.

2.4.1.4. Beşar Esad Dönemi

Hafız Esad’ın 30 yıllık iktidarı ölünceye dek devam etmiş ölümünden sonra ise bu tahta kimin geçeceği kısa bir süre kafalarda soru işareti yaratmıştır. Esasında Hafız Esad, kendisinden sonra iktidara oğlu Basil’i uygun görmüş ve onu bu doğrultuda yetiştirmiştir. Ancak Basil’in Şam’da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda ölmesi bu dengeyi değiştirmiştir. Hafız’ın diğer oğulları arasında bir değerlendirmeye gidilmiş ve bu mirası devralabilecek en uygun özelliklere sahip kişinin, İngiltere’de tıp alanında öğrenim görmekte olan Beşar Esad olduğuna karar verilmiştir. Beşar Esad ülkesine dönmüş, bu iş için eğitime başlanmış ve bir süre sonra yönetimi devlet başkan yardımcısı Abdülhalim Haddam’dan devralarak ülkesinin başına geçmiştir (Gürson, 2010: 163).

17 Temmuz 2000 tarihinde tahtı devralan Esad, iktidarının ilk zamanlarında özgürlükçü ve reformist politikalarla hareket etmiş hatta bu dönem tarihte ‘Şam Baharı’ adıyla yerini almıştır. “ ‘Şam Baharı’ olarak adlandırılan bu dönemde daha çok Şam’da gözle görülür bir siyasi serbestlik dönemi yaşanmıştır” (www.usak.org.tr, 04.01.2016). Ne var ki bu reformist bakış açısı çok uzun süreli olmamış yerini bir süre sonra baskıcı tutumlara bırakmıştır.

2003’te ABD’nin Suriye’yi, Irak’ta ABD güçlerine karşı savaşan El Kaide üyelerine destek vermekle suçlaması ardından 2005’te yine Suriye’yi Lübnan devlet başkanı Hariri’nin ölümüne ilişkin müsebbip ithamı Esad’ı zor durumda bırakmış ve Esad Lübnan’la ilgili stratejilerinde değişikliğe gitmek zorunda kalmıştır. “En sonunda Suriye, aynı yılın Nisan ayında Lübnan’daki 29 yıllık askeri varlığına son vermek durumunda kalmıştır” (www.usak.org.tr, 04.01.2016).

2007’de gerçekleşen Suriye seçimlerinde Esad’ın halkın oyunun %97’sini alarak yeniden iktidara gelmesi adeta gücüne güç katmış ve ülkenin her alanında mevcut otoritesini daha da sağlamlaştırmasına vesile olmuştur (www.aljazeera.com.tr, 01.10.2015).

Beşar Esad’ın iktidara geldiği ilk zamanlarda umut vaat eden reformist ve özgürlükçü duruşunun yerini zamanla katı politikalar ve tutumlar almış bu durum da Hafız Esad geleneğinin ülkede devam ettiğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Öyle ki 2010 yılında başlayan, adına “Arap Baharı” denilen ve Arap ülkelerinin çoğunda ciddi ayaklanmalar ve yıkımlarla sonuçlanan, “Suriye İç Savaşı”nın zeminini de oluşturan bu süreçte de Esad’ın tutumları çok daha ciddi bir biçimde eleştirilmeye devam edilmiştir.

2.4.2. “Arap Baharı”nın Tanımı, Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

“Arap Ayaklanması”, “Arap Devrimi”, “Arap Halk Ayaklanmaları”, “Arap Uyanışı”, “Arap Kışı” gibi isimlerle de anılan fakat 2010’da başlangıcından bu yana en çok kullanılan ve daha ziyade kabul gören “Arap Baharı” tabiri Tunus’ta yakılan ateşten bugüne hâlâ söndürülemeyen ve olasılıkla etkisini daha uzun zaman göstereceğe benzeyen bir süreci ifade etmektedir.

“Arap Baharı”nın anlamı kullanıldığı ilk zamanlardan bu yana sorgulanmakta olup birçok çalışmada da kendisine farklı biçimlerde yer bulabilmiştir. “Ortadoğu ülkelerinin halkları tarafından Aralık 2010’dan günümüze değin, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde rejim, yönetim, yönetici değişimleri başta olmak üzere değişikliklere, revizyonlara ve yenilenmelere yol açan, protesto, ayaklanma, kalkışma, devrim, başkaldırı ve daha birçok adlandırmayla söz edilen Arap halk hareketleridir” (www.tuicakademi.org, 01.09.2015).

“Kimilerine göre bu bahar; bir emperyal aklın kendisini perdelemek amacıyla halkları öne çıkarıp demokrasi ve özgürlük gibi çağımızın kültü kavramlarıyla destekleyerek grupsal arzuları olumlayan bir süper egonun ya da emperyal projenin estetize edilmiş süslü adıdır. Diğer bir bakış ise son yüzyılını sömürge ve dikta altında ezilerek geçiren toplumların artık ulaştıkları belirli bir toplumsal bilinç ve farkındalık ile yıllardır birey ve toplum bazında önlerini kapatan idarecilere tarihin yol açtığı bir dönemde sosyal ve milli bir bilinçle dur demeleridir (Çetin, 2012: 9)”.

17 Aralık 2010’da Tunus’ta 26 yaşındaki Muhammed Buazizi adlı gencin polisler tarafından tezgâhının dağıtılması ve gencin darp edilmesi sonrasında Buazizi’nin kendini ateşe vermesi olayların kıvılcımını oluşturmuştur. Olay sonrasında Tunus halkı sokağa dökülmüş, Buazizi’nin hayatını kaybetmesi ile birlikte olaylar daha da büyümüş, 23 yıllık iktidarı elinde bulunduran Zeynel Abidin Bin ali yurtdışına kaçmış ve yönetime seçimlerle Nahda Partisi taşınmıştır (www.ihh.org.tr, 03.09.2015). Buazizi’nin yaktığı ateş Tunus’un 23 yıllık iktidarının devrilmesiyle kalmayacağının bu ateşin aynı biçimde yönetilen çoğu ülkeye sirayet edeceğinin/yayılacağına da göstergesidir. “İlkin Tunus’ta başladı isyan, çeyrek yüz yıllık Zeynel Abidin Bin Ali iktidarı devrildi. Bin Ali iktidarının yıkıldığı sıralarda Mısır’ın Tahrir meydanında dalgalanmaya başladı isyan bayrağı. Ve ardından hızla

yayıldı isyan dalgası Cezayir, Ürdün, Yemen, Libya, Bahreyn ve -şimdilik- son durak Suriye” (Vurmay, 2011: 138).

İlk olarak 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus’ta başlayan protestolar, domino etkisi göstererek benzer sorunlar yaşayan Arap dünyasına yayılmıştır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın tamamına yayılan Arap hareketleri, Mısır’da 30 yıllık diktatör Hüsnü Mübarek’in, Libya’da 42 yıllık diktatör Muammer Kaddafi’nin devrilmesiyle sonuçlanmıştır. (...) Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu’daki birçok ülkede (...) 18 Aralık 2010’da Tunus’ta başlayan Arap Baharı’nın etkileri hâlâ görülüyor. (www.ihh.org.tr, 05.09.2015).

17 Aralık 2010’da Buazizi’nin kendini ateşe vermesiyle başlayan olaylar çok kısa bir süre içerisinde Tunus dışındaki ülkelere de sıçramış adeta yaşanan bu olay kitlelerin açısından “bardağın taşma noktası” şeklinde tezahür etmiştir. Elbette bu tezahürün öncesi incelendiğinde karşımıza çok sayıda sebep çıkmaktadır.

Şahin’e göre (2011: 86-88) böylesi geniş çapta etki uyandıran bu ayaklanmaların nedenlerini sahip olduğu genç nüfusun fazlalığı ve bu fazla nüfusun nitelikli biçimde istihdam edilememiş olması, yönetimlerin yaygın yolsuzluk ve rüşvete başvurusu, demokrasinin hissedilir biçimde eksikliği, türlü yönlerden dış ülkelere bağımlılık, küreselleşmenin etkisi (wikileaks belgelerinin ortaya çıkışı, yayılışı, halkın facebook, twitter gibi önemli sosyal medya mecralarından daha hızlı ve kolay biçimde organize olabilmesi) gibi önemli etkenler oluşturmaktadır. Tekek de (www.tuicakademi.org, 07.09.2015) aynı biçimde bu sebepleri tarihsel, sosyal ve sosyo-psikolojik, ekonomik, siyasal, yönetsel (yönetimsel) ve bazı diğer nedenler şeklinde doğrulamaktadır. Nihayetinde yönetimlerin adeta gelenekselleşen politikaları ve tutumlarının sonuçları artık halkın sırtında taşıyamaz hale geldiği ağır yüklere dönüşmüş ve bu yükler, insanlar açısından başkaldırıları/hak arayışlarına evrilen bir süreci başlatmıştır.

Ortadoğu’nun mütemadi yönetsel tutumları, insanlar açısından bir süre sonra dayanılmaz bir noktaya gelip insanların belki en basitinden sadece ‘insanca yaşama arzusu’ndan kaynaklanan taleplerine dönük isyanları da ilk etapta kemikleşmiş yönetimler ve liderleri tarafından kabul görmemiş, bu yönetimler ve liderleri koltuklarını koruyabilmek için son ana kadar direnmekte de ısrarlarını sürdürmüşlerdir. Ne var ki bu ısrarcı ve despot tutumlar çoğunlukla başarıya ulaşamamıştır. “Sokaklar demokrasi istiyor, adalet istiyor, reform istiyor. Muktedirler ise tahtları bırakmamak için direniyor, diretiyor...” (Vurmay, 2011:

138). Bazı ülkelerde yönetsel değışikliklere, bazı ülkelerde ciddi reformlara bazı ülkelerde ise ciddi kargaşı, kaos ve yıkımlara sebep olan bu sürecin etkileri öncelikli olarak ortaya çıktığı ve devam ettiğı ülkelerde olmak üzere tüm dünyada az ya da çok dolaylı yahut doğrudan etkilerini sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedir.

Olaylar başladığında mutlaka bölgedeki diğer ülkeler bu ateşin kendilerine de sıçrayacağını yahut ne şekilde sıçrayıp ne kadar büyüebileceğini kestiremiyorlardı. İşte bu ülkelerden birisi de bu ateşin dalgasından nasibini almış, ateşin yayılması ve büyümesiyle hâlihazırda da devam eden ve geleceğı öngörülemeyen bir “iç savaş”a sahip olan Suriye’dir.

Arap dünyasını sarsan halk ayaklanmaları 2010 sonunda başladığında Esad, bu isyanların ülkesine uğramayacağından emindi (www.aljazeera.com.tr, 12.09.2015). Mısır ve Tunus yönetimlerini halkların isteklerini görmezden gelmekle eleştiren Esad’ın yaptığı açıklamadan kısa bir süre sonra Suriye’de de ayaklanmalar başlamıştı.

2.4.3. Arap Baharı’ndan Suriye İç Savaşı’na: Suriye

Olayların başlaması, büyümesi ve ülkeler/bölge açısından ortaya çıkardığı sonuçlar düşünüldüğünde olanların sadece bir ya da birkaç ülkede kalamayacağı diğer ülkelere de emsal teşkil edebileceğı görülebiliyordu. Olayların diğer ülkelerde başlangıcı, zamansal ve biçimsel açıdan muhtelif özellikler arz etse de öyle ya da böyle bölgesel müşterekliği göz önünde bulundurduğumuz takdirde neredeyse tamamında aynı sebeplere dayanır bir şekilde meydana gelmiştir. Bölgedeki mevcut yönetimlerin kitleleri algılayışı ve tepkilerine verdiği karşılıkların çok büyük farklılıklar göstermeyişi, bu tepkiler sonucunda yönetimlerin “kitlelerin suçlu olarak ithamını” da beraberinde getirmesi, bu “suçların” sebebine bakılmaksızın hemen cezalandırılması gerektiğı düşüncesi kitlelerin tepkilerini artırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

“Kişiselleştirilmiş iktidar biçimleri zaman içerisinde devleti tüm kurumları ile hatta içerisinde yaşayan toplumlarla birlikte totaliter birer rejime dönüştürürler. Bilindiğı üzere totaliter rejimlerde bireyin özgürlüğü yoktur. Birey devlet karşısında etken değil edilgendir. Birey yaşamını devletin mutlaklaştırılmış otoritesine devretmektedir. Totaliter rejimlerde herkes devlet içindedir; herkes devlet içindir, bireyi devlet dışında ve karşısında bir yerde düşünmek mümkün değildir” (2004: 440’tan Vurmay, 2011: 140).

Hâl böyleyken bireyin tüm totaliter rejimlerde aynı şekilde algılanışı onların kitlesel biçimde hareket etmelerini de zorlaştırmamış bilakis kolaylaştırmıştır.

İsyan dalgası önünde sonunda bir şekilde Suriye'ye de sıçramış ve bir yerinde “olmaz” denilenin aksine olmuş ve büyümüştür. ... Suriye, isyan ateşinin sardığı Ortadoğu bölgesinde belli bir süre “Sessizlik Krallığı” şeklinde bir görüntü çiziyordu. Ocak 2011'in sonuna doğru bazı protesto gösterileri gerçekleşmişti fakat bunlar etki yaratacak çapta değildi. Ancak Mart ayının başında başlayan protestolar her geçen gün genişleyerek sürmektedir. Böylece Ortadoğu'yu saran isyan dalgasının son durağı Suriye olmuştur” (Orhan, 2011: 9).

Suriye'de tam anlamıyla Mart ayında hız kazanan ayaklanmalar Ürdün sınırındaki 100.000 kişilik Deraa kentinde başlamıştır. Olaylar, bir grup gencin yerel yönetim ve yolsuzluğa karşı grafitiler çizmekle suçlanarak hapse atılması sonrasında patlak vermiştir. (www.usak.org.tr, 04.01.2015) Mart ayında çatışmalar neredeyse her gün devam etmiş, çatışmalar sonucunda insanlar ölmüş ve Esad bazı reformların sözünü vermek zorunda kalmışsa da bu sözler çatışmaları sonlandırmaya yetmemiştir (www.21yyte.org, 10.08.2015).

Eylemlerin Suriye içerisindeki ortaya çıkış sebebi bazı çalışmalarda Esad'ın Şii kökenli olmasından mütevellit bir Şii-Sünni mücadelesi bağlamında “mezhepsel” olarak değerlendirilip bu çatışma içerisinde Şiiilerin Sünniler karşısında Esad yönetimine daha sıkı bağlandığı görüşünü ortaya çıkarsa da (Bingöl, 2013: 36) eylemler ve çatışmaların ortaya çıkışına dair müşterek neden/nedenlerin bundan daha ziyade “Arap Baharı” sürecinin oluşumuna sebep olan faktör/faktörlerle aynı olduğu görülebilmektedir. “Şimdiye kadar Suriye'de eylemlerin patlak verdiği bölgeler, mezhepsel ayrımlardan çok sınıfsal etmenlerin öne çıktığı, küçük ve göreceli olarak geri kalmış yerler olmuştur (www.usak.org.tr, 12.10.2015).” Her nasıl ki on yıllardır bölgenin diğer ülkelerinde insanların yönetsel tutumlar karşılığında iyi yönetilememekten kaynaklı şikâyetleri söz konusu ise Suriye'de de durum farklı değildi. “Suriye'de yönetimden, yoksulluktan, yolsuzluktan, adaletsizlikten yorgun ve yıpranmış bir halk var. İnsanlar, kendilerinin idareye yansımamasından rahatsızlar ve bunun sebebi olarak da kendisini temsil etmediğini düşündüğü rejimi görüyorlar. İnsanlar onların söylemlerine dayanarak söylersek insan gibi yönetilememekten, adaletsizlikten, merhametsizlikten, yoksulluktan ve yoksunluktan şikâyetçiler” (Çetin, 2012: 102). Bugün gelinen noktada Suriye'de yaşananların belki çok fazla sebebe dayandırılarak devam etmiş ve büyümüş olması kuvvetle muhtemel sayılabilecekken olaylar ilk başladığında Orta Doğu'nun diğer ülke halkları gibi Suriye halkının talepleri de iyi yönetilememekten kaynaklı mevcut sorunların düzeltilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Suriye de, Ortadoğu ülkelerinin genelinde görülen ve uzun yıllardır halkın zorluk içinde yaşamasına neden olan sıkıntılardan bağışık değildir. Hayat pahalılığı, sosyal hizmetlerin sağlanmasında yaşanan aksaklıklar, işsizlik, yolsuzluk ve güvenlik güçlerinin görevlerini kötüye kullanması gibi birçok faktör burada da halkı mağdur etmektedir. Buna bir de sürgün edilen ve yasaklanıp baskı altında tutulan muhalefet, aşırı dinci unsurlar, bastırılmış azınlıklar, mezhepsel ayrılıklar da eklendiğinde Suriye’nin de son dönemde bölgede yaşananlardan nasibini alması kaçınılmaz hale gelmiştir (www.usak.org.tr, 04.01.2016)”.

Tüm bu etkenler Suriye’de yaşananların nedenselliğine dair ciddi veriler olarak karşımızda durmaktadır.

Zaman ilerledikçe rejimin muhalifleri de artmaya/örgütlenmeye başlamış ve nihayetinde Suriye için bir “iç savaş” kaçınılmaz hale gelmiştir. Ülkenin “iç savaş”a sürüklenmesinin nedenlerini şimdiye kadar üzerinde durduğumuz faktörlerin oluşturduğunu kabul etmekle birlikte rejime yönelik muhaliflerin çokluğu/çoğunluğunu da göz ardı etmemek gerekmektedir. Belki her biri kendi açısından farklı sebeplerle rejime muhalif çizgilere sahip olan bu muhalif gruplar, ülkede büyük bir muhalif yelpazenin mevcudiyetinin de ispatıdır. Bu muhalif yelpazenin genişliği de ülkenin iç savaşa gidişatında şüphesiz çok büyük bir rol oynamıştır. Orhan (2011: 15-20) muhalifleri; “reformcular”, “Müslüman Kardeşler ve diğer İslami hareketler”, “Suriyeli Kürtler”, “Suriye dışında faaliyet gösteren rejim muhalifi partiler”, “Suriye muhalefetine ittifakı: ‘Şam Deklarasyonu’” ve “Siyasal, Toplumsal ve Ekonomik Açılardan Dışlanmış Tüm Bireyler ve Gruplar” şeklinde kategorilere ayırmıştır. Muhalefetin çokluğu, gücü (askeri orduları vb.), talepleri, eylemleri vb. sebepler Suriye’nin iç savaşa sürüklenmesini hızlandırmış, ülkede meydana gelen ve devam etmekte olan savaşın beşeri, sosyal, fiziksel tahribatını ciddi biçimde artırmıştır. Nitekim hâlâ devam etmekte olan savaşın bilançosu ülke halkı için çok ağır olmuş, 200 binden fazla insanın öldüğü, 4 milyondan fazla insanın ülkelerini terk etmek zorunda kaldığı bu savaş, insanlar açısından artık büyük ölçüde canlarını kurtarma gayesine dönüşen bir mecra hâline gelmiştir.

2.4.4. Suriye’den Türkiye’ye Göçler

Türkiye topraklarının geçmişte de (özellikle Cumhuriyet sonrasında) Suriyelilere bir sığınak olduğu yönünde veriler mevcuttur. Tarihte Suriye’den, ferdi kaçışların dışında, 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında Türkiye’ye toplu göç

gerçekleşmiştir. Sayıları kesin bilinmeyen bu göçmenler, Kırıkhan, İskenderun ve Adana'ya yerleştirilmiştir (www.goc.gov.tr, 01.11.2015).

2011'in Mart ayında patlak veren ve büyüyen olayların ardından 2011 yılının Nisan ayında Türkiye, Suriye'den gelen ilk sığınmacı kafilesine kapılarını açmıştır (www.usak.org.tr, 11.12.2015). Sadece 252 kişiden oluşan kafilenin Türkiye'ye giriş yapmasının ardından 4 yıl içerisinde sığınmacı sayısının 2 milyonu geçmesi savaşın vahametini net bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Dünya üzerinde sayısı 4 milyonu aşan Suriyeli sığınmacıların yarısından çoğu Türkiye'ye gelmiştir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından her ay yayınlanan raporlara istinaden en son bildirilen verilere göre bugün Türkiye'de 2,181,293 Suriyeli sığınmacı vardır (www.unhcr.org.tr, 16.11.2015).

4 milyon kişinin geri kalanı ise başta Lübnan olmak üzere Ürdün, Irak, Mısır, Almanya, İngiltere, Fransa ve dünyanın diğer ülkelerine sığınmış ve sığınmaya çalışmaktadırlar (www.bbc.com/, 10.11.2015).

Çoğunluğu kayıtlı olmadığı ve bundan kaynaklı olarak sayıların net bir şekilde yer yer verilemediği sığınmacılarla ilgili olarak kesin bilinen veri ise Türkiye içerisinde sığınmacıların en yoğun olarak yaşadıkları ilk iki yerin İstanbul ve Gaziantep olduğudur (www.hurriyet.com.tr, 10.11.2015). İstanbul, sığınmacılar açısından daha büyük olması ve özellikle tam manasıyla mülteci olabilmeye hak kazanmak için Avrupa'ya geçiş için bir üs teşkil etmesiyle cazip hâle gelirken, Gaziantep ise özellikle ülkeye bölgesel yakınlık ve yine büyüklüğü dolayısıyla makul bir tercih alanı oluşturmaktadır.

2.4.5. Suriyelilerin Gaziantep'i Tercih Etme Sebepleri

Gaziantep, tarih içerisinde birçok medeniyetin uğrak bölgesi olmuş, bugün Türkiye sınırları içerisinde bulunan, yüz ölçümü bakımından 6.222 km², nüfusu bakımından ise 1.844.438 (resmî sayı böyle ise de Suriyelilerin gelmesi/geliyor olmasıyla birlikte bu sayının daha fazla olduğu/değişmeye devam ettiği tahmin edilmektedir) kişiden mütevellit Türkiye'nin fiziksel bakımdan en büyük şehirlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (www.gaziantep.gov.tr, 02.12.2015).

Merkeze bağlı Şehitkâmil ve Şahinbey ilçeleri ile nüfusun yaklaşık 1,5 milyonuna sahip olan şehrin geri kalan nüfusunu ise sırasıyla Nizip, İslahiye, Nurdağı, Araban, Oğuzeli, Yavuzeli, Karkamış ilçeleri oluşturmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük ve en kalabalık şehri olan Gaziantep, doğuda Şanlıurfa, kuzeydoğuda Adıyaman, kuzeybatıda Kahramanmaraş, batıda Osmaniye güneybatıda Hatay, güneyde Kilis ve Suriye ile sınır komşusudur. (...) Gaziantep'teki en önemli geçim kaynakları, tarım, hayvancılık, el sanatları, sanayi ve ticarettir (www.refugeeinturkey.org, 01.12.2015). Özellikle adı “kalkınmanın” en önemli ölçütü olarak görülen “sanayileşme” yönüyle karşımıza çıkan ve “sanayi şehri” olarak anılan Gaziantep, “bol fabrikaları” ile insanların iş bulabilme ve geçimlerini sağlama umuduyla ikamet ettikleri bölgelerden, şehirlerden göç ettikleri bir mekân olarak bilinmektedir. Bu anlamda bakıldığında Gaziantep'in toplumsal anlamda farklı etnik ve kültürel kimliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar üzerinde inşa olunan, mevcut kalan tarihi ve mimari yapılarıyla da bunu gözlemleyebildiğimiz onlarca medeniyetin temsilcisinden bugün pek kimseyi bünyesinde barındırdığını söyleyemesek de son yıllarda aldığı göçler toplumsal yapıda çeşitlilikler arz etmiştir. Özellikle, Doğu Anadolu'da son 40 yıldır devam eden olaylar neticesinde yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalan Kürtler, Gaziantep'in demografik ve sosyal yapısının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bir diğeri ise yaşananlardan mütevellit çeşitli bölgelerden Gaziantep'e yerleşmek zorunda kalmış olan Alevîlerdir.

Mart 2011'de başlayan Suriye'deki olaylar neticesinde insanlar, sığınabilecekleri güvenilir bir coğrafya arayışına girmişlerdir. Elbette ilk etapta bu yerler, gerek fiziki yakınlıklar gerek toplumsal benzerlikleri olması itibarıyla komşu ülkeler olmuştur. Suriyeliler açısından en ideal örneklerden birisi de Türkiye olarak belirmiştir. Esasında hem sınır komşuluğu (fiziki yakınlık) olması itibarıyla, hem eskiye dayalı toplumsal bağların (akrabalık ilişkileri vs.) devam ediyor olması sebebiyle hem de siyasi ve özellikle ticari faktörlerle, Türkiye ve Suriyeliler arasındaki ilişkiler insanlar açısından çok yabancı değildir. Tüm bu etkenler, Suriyeliler açısından Türkiye'yi oldukça ideal kılmış ve Türkiye'nin çeşitli bölgeleri Suriyeliler açısından “sığınak” olarak görülmüştür. Bu “ideal sığınak” şehirlerden birisi de bölgeye çok yakın olması ve sahip olduğu özelliklerle Gaziantep'tir.

Suriyelilerin Gaziantep'i tercihlerindeki artış nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Nüfusun gelişmesi ve yetersiz kalan politikalar neticesinde Gaziantep'te hem Suriyelilerin hem de bölge halkının yaşadıkları sorunlar her geçen gün artmıştır. “Güvenlik sorunu”, “barınma sorunu”, “sağlık sorunu”, “toplumsal sorunlar”, “çevresel sorunlar”, “eğitim sorunu” ve “ekonomik sorunlar” bugün göç sonrası

Gaziantep’te meydana gelen başlıca sorunlardır (www.gaziantepkentkonseyi.org, 25.11.2015). Artırmamızın mümkün olduğu bu ve buna benzer çok sayıda sorunu, çalışmamızın özellikle “Suriyeli sığınmacıların dışlanması” ve “Suriyeli sığınmacıların Gaziantep yerel basınında nasıl konu edildiği”ni işlerken detaylı biçimde ele alacağımızdan dolayı bu kısımda mevcut sorunların neler olduğunu özetlemekle yetineceğiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİNE GİDEN YOLDA MEDYA ve MİLLİYETÇİLİK İLİŞKİSİ EKSENİNDE MEDYADA SURİYELİ SIĞINMACILARIN DIŞLANMASI

Çalışmamızın birinci bölümünde göç olgusunu türlü yönleriyle incelemeye ve buradan hareketle çalışmamızın merkezinde yer alan “Suriyeli sığınmacılar”ı göç etmeye iten sebeplere, Türkiye ve Türkiye’de başlıca göç ettikleri bölgelere değinmeye çalışmıştık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Suriyeli sığınmacıların göç ettikleri bölgelerde gerek toplumsal bazda gerek medya mecrasında nasıl konumlandırıldıklarını incelemeye çalışacağız. Bu anlamda öncelikle dil ve söylem ilişkisini açığa kavuşturmaya ardından da söylem yoluyla inşa edilen yahut pekiştirilen “nefret” olgusunu ve sonrasında “nefret söylemi”ni işleyeceğiz. Bu esnada nefret olgusunu meydana getiren/nefret olgusunun meydana getirdiği ayrımcılık, ötekileştirme, önyargı, dışlama ve özellikle de milliyetçilik gibi kavramların neler olduğuna, nefret söylemiyle ne tür bir ilişki içerisinde bulunduklarına ve bu kavramların medyada nasıl ve kimlere yönelik tezahür ettiğine bakacağız. Bölümümüzün son kısmında ise ele aldığımız tüm teorik kavramlardan hareketle Suriyeli sığınmacıların göç ettikleri bölgelerde genel anlamda nasıl konumlandırıldıklarını incelemeye çalışacağız.

3.1. NEFRET SÖYLEMİNİN İNŞASI

Arapça “nafra” kökünden gelen “nefret” sözcüğü, semantik düzlemde “kaçma, kaçınma, kaçışan güruh” (www.nisanyansozluk.com, 04.01.2016) ve “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluluğunu istemeye yönelik duygu” (www.tdk.gov.tr, 04.01.2016) gibi tanımlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bugüne dek üzerinde fazlasıyla çalışılmış ve üzerine çok şey yazılmış “nefret” olgusunun türlü tanımları mevcut olmakla birlikte karar kılınan müşterek yönü ise hissî/duygusal bir olgu olduğudur. Bir kimseye yönelik olumsuz hissiyatı ve bu hissiyattan doğan ondan kaçınma, o’na zarar verme isteğini içine alan nefret duygusunu birçok farklı etken meydana getirebilmekte olduğu gibi nefret duygusu da çoğu farklı etkenin meydana gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Üzerinde çeşitli görüşler ortaya atılan nefret duygusunun ortaya çıkışı, başkası tarafından gözlenebilirliği ise dil ile meydana gelmektedir. Nitekim dil ve beraberinde söylemler bazen nefretin açığa çıkmasını sağlarken bazen de direkt bir nefret üretim mecrasına dönüşmektedirler.

3.1.1. Dil ve Söylem İlişkisi

Dil, kendine mahsus kanunları ve özellikleri ile iletişimin önemli bir aygıtıdır. Fakat dilin alışılacılmış tanımlarında yer etmiş, dilin sadece “iletişimi sağlamak” özelliğinden fazlası “iletişim esnasında yer verilen tüm olguları biçimlendirebilme ve biçimlendirildiği şekilde aktarma” gibi bir işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz. “Dil, yaşadığımız hayatı ifade eden değil, doğrudan şekillendiren canlı bir organizma” (Karakaşlı, 2013: 247). Bu canlı organizma, bilinmeyen zamandan günümüze kendisi de değişmiş ve yaşama dair ‘şey’leri de değiştirmeye devam etmiş ve etmektedir.

Söylem ise yapısal anlamda muhtemelen “söz” kökünden türeyen ve dilin tarihsel gelişimi içerisinde değişikliklere uğrayan, “söyle-” fiil kökünden teşekkül eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (www.nisanyansozluk.com, 14.12.2015). Bu anlamda dilin, söylemlerin oluşmasını sağlamada önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. “İdeolojiler dil ile belirlenir. Dili kullananların seçtiği sözcükler, sözcük öbekleri, konuşma biçimi, anlatımı, hatta cümle kurma yetileri söylemin oluşmasında çok önemli bir etkidir” (2009’dan İncoğlu ve Sözeri, 2012: 24). Dilde olduğu gibi söylemin de toplumsal ideolojilerden soyut bir biçimde ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Söylem, bilhassa üretildiği toplumunun ideolojik yapısını ortaya koyma işlevini üstlenmektedir. “Söylem, dil içinde kodlanan

toplumsal kökenli bir ideolojidir. Eleştirel söylem analisti Van Dijk, toplumda zihinsel denetimi sağlamak için söylemi denetlemek ya da bizzat üretmek gerektiğini ifade eder (2008'den İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 23-24). Söylemlerin, toplumsal/kolektif ideolojinin müşterek eylem ve inançlarının zeminini meydana getirdiklerini söylememiz mümkündür. “(...) insanlar, belirli bir grup içinde paylaşılan inançları, temsilleri, tutumları veya grubun ideolojisini söylemler aracılığıyla inşa ederler” (1985'ten Göregenli, 2012: 58). Söylemlerin sürekli aktarımı ve alıcılar tarafından gördüğü kabul, bir süre sonra “söylem”in, hitap ettiği kitle tarafından sıradan bir biçimde kullanımına yol açabilmekte, söylemlerin kullanım tarzı sıradanlaşabilmektedir. Bu anlamda söylem zaman içerisinde, uyandırdığı etki doğrultusunda, “iyi”, “kötü”, “doğru” ve “yanlış”ın da belirleyiciliğini üstlenmiş biçimde toplumu şekillendirme işlevini sürdüren güçlü bir mekanizma haline gelir. “(...) toplumsal olarak yaratılmış söylemler arasında olup da egemen hale gelen her söylem, hegemonyayı kuran, meşrulaştıran, o hegemonyaya yönelik toplumsal rızayı üreten, ‘doğru’yu ve ‘yanlış’ı, ‘iyi’yi ve ‘kötü’yü toplumsal kavramlar olarak belirleyen ve bu kavramları ideolojik birer nosyon olarak toplumsal normlar biçiminde yerleştiren bir şemsiyedir (Çınar, 2013: 138). Kimin/neyin “iyi ve kötü”, “doğru ve yanlış” olduğunu belirleyen söylem, nitelendirme safhasının ardından kendi “iyi ve doğrusu”nu yüceltme, bunun dışında kalanları ise alçaltma/dışlama mekanizması olarak karşımıza çıkar. Bu dışlama görevi, toplumsal ayrımların/ayrımcılıkların da başlangıcını oluşturur.

“(...) söylemler aracılığıyla anlamlandırılan grup aidiyetleri, gruplar arası ilişkiler bağlamında, ‘benzerlikler ve farklılıklar’ın üretilmesini ve böylece iç grup-dış grup ayrımının belirginleşmesini sağlar. Bu ilişkilerle birlikte şekillenen kamusal alanda ise farklı ideolojilere sahip gruplar arasında gücün nasıl dağılacağı, yine söylemler sayesinde belirlenir, sürdürülür ve meşrulaştırılır” (Göregenli, 2013: 58).

Konunun bazı uzmanları ise söylem yoluyla dışa vurulan ideolojinin de söylem esnasında inşa edildiğine işaret ederek bu aşamada inşa edilen tüm özelliklerin bireyi bir bütün halinde yansıttığını belirtirler. “(...) Foucault’un tanımıyla, bu kavram, bilgiyi kuran, bu bilginin içinde zaten yer alan toplumsal pratiği ve güç ilişkilerini yaratan yollara verilen addır. Söylemler, anlamları tahayyül etmekten ve üretmekten fazla bir şeye karşılık gelir; beden politikalarını, her yönüyle bilinci ve bireylerin duygusal durumlarını yaratır” (1987: 108’den Çınar, 2013: 138). Dijk gibi eleştirel söylem analistlerinde gördüğümüz “söylemin, önceden mevcut

ideolojileri açığa çıkaran bir pratik” olma durumu Foucault gibi post yapısalcılarda “ideolojinin de söylem esnasında açığa çıkma ve bu esnada üretilmesi” durumuna dönüştüğünü görmekteyiz.

Söylemlerin nasıl bir niteliğe sahip olduğuna karar verebilmek ise o’nun (söylemin) incelenmesi ve analizi ile mümkündür. Bu inceleme yoluyla söylemin ne anlatmak, ne demek, ne aktarmak istediği yönünde bir fikre sahip olmamız daha mümkündür. “(...) bir toplumda belirli bir söylemin analiz edilmesi, bu söylemi inşa eden ideolojik arka planın nasıl bir grup aidiyeti tasavvur ettiğini de kapsayacaktır” (Göregenli, 2013: 58). Nitekim bu inceleme yoluyla söylem üzerinden oluşturulmak istenen yahut oluşturulmuş ve pekiştirilmeye tabi tutulan herhangi bir ideolojinin “ne, nasıl ve niçin” olduğuna dair bir çıkarım yapmamız mümkündür. “(...) Dijk, (...) söylemin, sübjektif ve psikolojik olan “bağlam” (kimin söylediği, ne tür bir niyetle söylediği, ne durumda kime söylediği vs) içinde varlık gösterdiğinin de altını çizer. Dijk, söylemi kontrol etmenin ilk şartının, söylemin bağlamını denetlemek olduğunu vurgular” (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 23-24). Bu bağlamsal inceleme, söylemin ne niyetle ortaya çıkarıldığını anlayabilmemiz yolunda çok önemli bir adımdır. Günümüzde bu bağlamın belki de en geniş mecraya sahip örneğini medya ve medyanın ürettiği haberlerdir. Öyle ki her gün niceliği belirlenemeyecek miktarda haber yazılı, görsel vb. çeşitlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu haberlerin bizlere sunuluş biçimi her mecra/kaynakta birbirinin aynı değilse de özellikle geniş kitlelere sesini duyurabilecek güçteki haber kaynaklarının haberi veriş/sunuş/bildiriş şeklinden yola çıkarak müşterek bir söylemsel analize gitmemiz mümkün olabilmektedir. Bu müşterek söylemsel analiz özellikleri ideolojilerin nasıl inşa edildiğini, yönlendirildiğini ve açığa çıkarıldığını görmemizi mümkün kılmaktadır. “Toplumsal iktidarın ve seçkinlerin sözcüsü olan gazetecilerin haber kaynaklarıyla kurdukları ilişkiler, haberin üslubu, haberin sunumu, yapılan alıntılar, atılan başlıklar, haberdeki anlamı ve ideolojiyi oluşturan söylemin unsurlarıdır” (2008’den İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 23-24). Bu anlamda haberi meydana getiren her detay söylemsel ifadenin bir unsurudur. Haberi verenlerin, ulaştırıcıların toplumsal kitleyle olan bağları, haberin dile getiriliş biçimi, şekilsel özellikleri, muhteviyatında oluşturulan muhtelif özellikler, söylemi anlamlandırabilme yolunda ayrı ayrı ve önemle incelenmesi gereken etkenlerdir.

Söylem, bugün ekseriyetle medya ve basın yoluyla tezahür eder, biçimlendirilirken bunu tek başına yapmaz. Birçok farklı ideoloji ve duygudan

beslenen söylem, farklı ideolojiler ve duyguların da müteşekkildir. Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarda söylemin yanında sıklıkla anılan “nefret” duygusu söylemle birlikte incelenmesi gereken önemli bir kavram haline gelmiştir. İki kavramın birlikteliğinden doğan “nefret söylemi”nin toplumsal anlamda aleni/gizli kabulü her geçen gün arttıkça kavram üzerine yapılan çalışmalar da artış göstermektedir. Zincirleme biçimde genişlediğini düşünmemizin mümkün olduğu kavramların bir araya gelişi bu kavramların nasıl bir araya geldiğini, nasıl oluştuğunu izah açısından başka kavramları da incelemeyi gerektirmiştir. Nitekim “nefret söylemi” kavramı “nefret suçu”nu, “ayrımcılık ve ötekileştirme”yi, “milliyetçilik ve linç” olgularını ve bütün bu kavramların medya ve basın yoluyla nasıl oluşturulduğuna dair birçok sorgulamayı da beraberinde getirmiştir. Nihayetinde bu kavramların birbirleriyle olan türlü bağları mevcutken en temelde ise söylemin yattığını söylemek mümkündür. Çünkü tüm kavramların, bir anda olmasa bile zamanla meydana gelişi, dil içerisinde söylemsel inşa yoluyla mümkün olmuştur.

Söylem, birçok farklı olgulardan beslenerek birçok farklı olgunun oluşumunda büyük bir yere sahiptir. Çomu, medya metinleri incelemelerinden yola çıkarak “çeşitli noktalama işaretleri (?, !)”, “belirli sözcüklerin iyelik ekleri, koyu renkli ve büyük harflerle yazımı”, “büyük harf ve büyük punto kullanımı”, “tehdit/aşağılama/küçümseme içeren eğretilime kullanımı”, “söz dizimi aktif veya pasifliği”, “genelleştirici sözcüklerle tekipleştirme”, “hedef gösteren ve ima içeren temsiller” gibi biçimsel ve içeriksel özellikler yoluyla “nefret”in bir duygu olduğunu lakin bunun söylemsel pratiklerle aktarıldığını belirtmektedir (www.ilef.ankara.edu.tr, 04.01.2016). Esasında bu şekilsel ve içeriksel özellikler sadece “nefret” duygusunun aktarımını değil, beraberinde farklı birçok duygu ve düşünceyi aktarmakta ve alıcıda çeşitli algıların oluşumunu da sağlamaktadır.

3.1.2. Nefret Söylemi

Söylemler içinden çıktığı yapının mevcut durumunu ifşa edebildiği gibi bu yapıyı biçimlendirebilme özelliğine de sahiptir. Bu amaçla, söylemin oluşumun belirli duygu ve düşüncelerin de işin içine katılarak yapıldığını söylemek mümkündür. Bu duygulardan birisi de “nefret”tir. “(...) bir grup araştırmacı nefreti ‘göreceli olarak kısa bir zaman dilimi kapsamında gelişen eğilimlerin çok yönlü bir tepki vermesi’ anlamında ‘duygu’ (emotion) ve ‘yaradılış’ (mizaç, huy, eğilim: disposition) kavramlarıyla açıklamaya çalışmaktadır” (Ataman, 2012: 56). Hissiyat

ve mizaşsal özelliklerden yola çıkılacak olursa nefretin bir zaman dilimi (kısa bir süre) içerisinde meydana gelen eğilimlerin tepkiye dönüşmesi olarak açıklanmaktadır. Bazı araştırmacılar “nefret”e dair tanımlarını “sendrom”sal bir duygu biçiminde, bazıları “duygusal bir tutum”, bazıları “her şeyden sonra ortaya çıkan bir duygu” biçiminde ortaya koymaktadırlar.

“(…) nefreti “duygu” kavramı üzerinden açıklamaya çalışan modern görüşler, “sendrom” olarak “nefret” fikrini daha da ileri götürmekte fakat nefreti tek başına bir duygu olarak değil, “duygusal bir tutum” olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık bir diğer görüş, nefreti “her şeyden sonra ortaya çıkan bir duygu” olarak değerlendirmektedir. Bu haliyle nefret “ötekinin kötü olduğu” bir yargılamaya yol açmaktadır” (Ataman, 2012: 56).

Tanımlar itibariyle nefretin de yanında diğer duyguları beraberinde getirdiği sonucuna varabiliriz. Nitekim nefret yolu ile “öteki”nin yaradılışı ve “ötekileştirmenin” teşekkülü de paralel bir işlerliğe sahip görünmektedir. Psikanalitik yaklaşım da nefreti yaratılmış bir düşmana karşı hastalıklı bir bağlanma şeklinde tanımlamaktadır. “Psikanalitik yaklaşım ise nefreti ‘ruhsal bir anormalite’ olarak ele almaktadır. Bu haliyle nefret alçaltılmış bir varlığın acısını ya da kaygısını rasyonalize etmeye yönelik tasarlanmıştır ve kendiliğinden yaratılmış bir düşmana karşı nevrotik bir bağlantıdır”(Ataman, 2012: 57).

Tüm tanımlardan yola çıkarak nefretin normal özelliklere sahip olmayan, çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak başkasına/başka bir şeye alçaltıcı, aşağılayıcı yahut inkâr edici, bireyde önceden var olan yahut sonradan oluşan bir olgu/duygu olduğunu söyleyebiliriz. Nefret bir duygu iken bunun yansıması, görülebilir ve hissedilebilirliği, dolaylı ya da doğrudan aktarımı ise yine dilin söylemsel pratikleri ile karşımıza çıkacaktır. Günlük yaşantının keşmekeşliği içerisinde (bilinçli yahut bilinçsiz) aldığımız/verdiğimiz her iletinin ne boyutta hangi anlamlarla yüklü olduğunu anında kestirebilmek ve görebilmek çoğunlukla mümkün olmuyorken bunu kitlelere hitap eden yazılı ifadeler üzerinden incelemek durumu daha mümkün kılabilir. Her duygu ve sözel ifadenin bileşiminde geçerli olduğu gibi “nefret söylem”lerinde de durum aynıdır. Yüzeysel ifadesiyle “nefret söylemi”, genel olarak bir duygu şekliyle kabul edilen “nefret” ve dilin aktarım unsuru “söylem”in bir araya gelmesiyle ortaya çıkan “nefret duygusunun dilde karşılık bulması” hâlidir.

Bugün üzerinde sıkça durulan “nefret söylemi”nin evrensel anlamda müşterek bir tanımının olmadığı bilinmektedir. Gerek kurumlar, gerek hukukçular, gerekse araştırmacılar kavrama dair çeşitli tanımlar yapmayı sürdürmekle birlikte

üzerinde uzlaşılan özelliklerden yola çıkarak kavrama yönelik genel tanımlar yapmak mümkün olabilmektedir. Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan “nefret söylemi” konulu 97(20) sayılı Tavsiye Kararı'nda bu kavram şu şekilde tanımlanmıştır:

“Nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda “nefret söylemi” muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır” (Weber, 2009: 3).

1997 yılında kabul edilen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tavsiye kararı bugün çoğu devletin üzerinde hemfikir olduğu müşterek bir tanım olma özelliğine sahiptir. Elbette bu tanımdan yola çıkılarak yeni tanım ve açıklamalara varılmış olsa da tanımın içeriği genel anlamda kabul gören bir niteliğe sahiptir. Tanımdan yola çıkarak, “nefret söylemi”, ırkçılık, yabancıya olan düşmanlık, genelde Yahudi düşmanlığı (antisemitizm), göçmenlere duyulan öfke, milliyetçilik ve ayrımcılık, dinî hoşgörüsüzlük vb. bireysel temel hak ve özgürlüklerin yok sayılmasına yol açan ve yok edilmesi için yapılan her türlü sözlü ve fiili eylemlerin meşruiyetini savunan tüm ifade çeşitleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun da gerçekleşmesi “nefret söylemi”nin mutlaka bir kişi yahut gruba yönlendirilmiş olmasıyla mümkün olabilmektedir. Araştırmacılar da bu açıklamaya denk düşecek fakat daha zenginleştirici unsurları da işin içine katarak “nefret söylemi”ne ilişkin yeni tanımlamalara gitmişlerdir. Raphael Cohen-Almagor (2011'den İnceoğlu, 2013: 79-80) nefret söylemini, bir şahıs veya grubu hedefleyen ve bu bireylerin doğuştan gelen birtakım mevcut ya da fark edilen özellikleri dolayısıyla, önyargıya dayalı, düşmanca ve kötü niyetli bir söylem olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda “nefret söylemi”nin altında, Avrupa Konseyi tanımlamasında da gördüğümüz bir kişi ya da gruba yönelik saldırının, hedef alınan kişi ya da grubun farklılığından mütevellit, önyargılarla destekli, kötü niyetle gerçekleştirilmesi özellikleri olduğunu görürüz. Smolla ise (1990: 195'ten Sözeri, 2012: 205) “nefret söylemi”ni “söylemin ırk, din, etnik kimlik ve cinsel yönelimi hedef alarak saldırı amaçlı kullanımı” şekliyle tanımlamasında diğer açıklamalara denk düşecek biçimde bireyin/grubun farklılıklarından kaynaklı söylemsel yolla saldırıya tabi tutuluşunu belirtmektedir. Tüm açıklamalarda yinelenen ve ortak biçimde karşımıza çıkan tanımlar, birey yahut grubun taşıdığı

etnik, dinî, ideolojik, cinsel vb. aidiyetleri ve tercihleri sebebiyle söylemsel unsurlar yoluyla nefret saldırısına maruz kalmasını işaret etmektedir.

Özellikle son yıllarda üzerinde fazlasıyla durulan “nefret söylemi”nin ne olduğu, nasıl meydana geldiği, icrası, bağlamı, etkileri vb. konunun uzmanları tarafından araştırılırken “nefret söylemi”nin önüne geçmenin mümkün olup olmadığı, olmaması için neler yapılabileceği, olduktan sonra gerçekleştiren kişiye nasıl yaptırımlar uygulanabileceği de başta hukukçular olmak üzere akademik dünyanın üzerinde durduğu önemli konulardan birisi haline gelmiştir. Nihayetinde genel kanı, “nefret söylemi”nin bir söylem olarak kalmadığı ve suça giden yolda bir geçiş aşaması olduğu yönündedir. “Nefret Söylemi, nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumudur. Hedef alınan gruplara “toplumda size yer yok” mesajı yinelenerek verilir; grup üyeleri pasifleştirilir/sessizleştirilir. Bu durum kaçınılmaz olarak demokratik düzeni yıpratır; zira insanın en temel hakkı olan “yaşama ve katılım hakkı” ihlal edilmiş olur” (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 24). Hedef alınan grupların özelliklerine tahammülsüzlük, farklılıkları kabullenemeyiş ve bunların söylemler aracılığıyla nefrete dönüşmesi sadece sözel bir saldırı halinde kalmayarak fiili anlamda birey yahut grubun her türlü zararı görebilmesi de mümkün olabilmektedir. Bu anlamda, “nefret söylemi”, “nefret suçu”na davetiye çıkaran bir unsur olarak tezahür etmektedir.

1985’te “Nefret Suçları İstatistikleri Hareketi” adlı bir bildirge yayımlayan John Conyers, Barbara Kennely ve Mario Biaggi, “nefret suçu” kavramının da sahibidirler (Göregenli, 2013: 70). Yazarların inşa ettiği bu kavramın/terimin açılımı kavramın ortaya çıktığı günden bu yana çeşitli tanımlamalara sahip olmuş fakat evrensel müşterek bir tanım burada da söz konusu olmamıştır. Tanımlar, “nefret suçu”nu, saldırganın “öteki”ne karşı sahip olduğu duygu ve düşünceler ekseninde ortaya koyduğu söylemlerin ileri bir boyuta taşınması (zarar verme maksatlı eylemler) olarak belirtmektedir. “Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak ‘nefret suçları’ olarak adlandırılmaktadır” (Göregenli, 2013: 67). Söylem yoluyla inşa edilen yahut açığa çıkarılan “öteki”nin farklılığını kabullenemeyiş beraberinde nefreti, nefret ise süreç içerisinde saldırıya dönüşerek suçu yanında getirmiştir.

“AGİT nefret suçlarını *“Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim ya da diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta bağlantısı, ilgisi, bağlılığı ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere ya da mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suç”* şeklinde tanımlıyor” (Alğan ve Şensever, 2009: 6).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)’in “nefret suçu” tanımı, nefret söylemi tanımı/tanımlarında da gördüğümüz “öteki”ne karşı duyulan her türlü antipatinin fiili anlamda suça dönüşmüş olması anlamına gelmektedir. “Buradan bakıldığında fiziksel saldırılar, şiddet ya da saldırı tehditleri, taciz, mülke ya da eşyalara zarar verme, ırkçı ya da nefret içerikli sloganlar, duvar afişleri, posterler, duvar yazıları nefret suçu denilince ilk akla gelen örnekler” (Alğan, 2010: 77). Nefret söylemi ile ilgili tanımlamaların içerdiği çeşitlilik durumu “nefret suçu”nda çok daha karmaşık bir hâl almaktadır. Nihayetinde hukuki manada çok uzun bir geçmişe sahip olmayan “nefret suçu” kavramı üzerinde bugün hâlâ tartışılmaktadır. Hakkında kesin bir ortak karar oluşturulamayan kavramla ilgili AGİT’in tanımı da bir bağlayıcılık taşımamakta sadece yol göstericilik kapsamındadır. “Gerek Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tavsiye kararının, gerekse AGİT’in nefret suçuna yönelik yaklaşımlarının hukuki bağlayıcılığı olmayıp sözleşmecî devletlere yol gösterici nitelik taşımaktadır” (Vardal, 2015: 135-136).

Bir suçun nefret suçu olarak değerlendirilebilmesi için ise iki özelliğe sahip olması gerekmektedir. “Birincisi, bir suçun, nefret suçu olarak kabul edilebilmesi için ortada ceza hukukuna göre işlenmiş bir suç olması gerekiyor. İkincisi de failin suçu mutlaka bir önyargı motifi ile işlemiş olması şartı aranıyor” (Alğan, 2010: 77). Burada dikkat çekici olan en önemli hususlardan birisi “nefret suçu” işlenirken önyargının aranıyor olmasıdır. Önyargı ve nefret kavramlarının birbirlerini besledikleri ve kapsadıklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla nefret suçunun işlenmesi öncesinde suçu işleyen nefret duygusuna her ne kadar sahipse önyargısal tutumlara da sahip olduğunu görebiliriz. “Önyargı, genel anlamda peşin hükümlere dayanan olumsuz fikirler, hoşgörüsüzlük ya da belirli bir gruba yönelmiş olan nefret olarak tanımlanabilir. (...) İşlenen suçun doğrudan, somut bir şekilde önyargılı bir motivasyonla işlenmiş olması esastır” (Alğan ve Şensever, 2009: 7). Bu hâliyle “önyargı” kavramı nefret suçunu tetikleyen en önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Nefret suçlarına neden olan, mağdurlara yönelik kişisel geçici öfke ya da planlı zarar verme isteğinden kaynaklanan, saldırganların kişisel

motivasyonları değildir, mağdurun ait olduğu gruba yönelik önyargılar, ayrımcılık ve yanlılıklardır”(Göregenli, 2013: 68). Buradaki önyargısal tutumun sadece hedef alınan kişi/kişiler olarak değil o kişilerin içerisinde bulundukları ve saldırgan tarafından rahatsız olunan tüm kimliksel aidiyetlerine yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Konuyu somut örnekler üzerinden devam ettirebilmek açısından Türkiye’de işlenen bazı nefret suçlarını verebiliriz. Suçların, temelde yatan nefret söylemleriyle detaylı ve somut ilişkisine bu ilişkinin üretiliş mecrası “medya” bağlamında sonraki bölümde yer vereceğimiz için burada analizinden ziyade örnekleri ve taşıdıkları nitelikleri belirtmekle yetineceğiz.

Türkiye’de İşlenen Nefret Suçlarına Örnekler

1 Nisan 2005: Ankara’da bulunan Uluslar arası Protestan Kilisesi, ‘Türkiye İntikam Tugayı’ imzalı bir mektupla tehdit edildi ve ardından Molotof kokteyli atılarak yakılmak istendi (70)

5 Şubat 2006: Trabzon’daki Santa Maria İtalyan Kilisesi Rahibi Andrea Santoro, 16 yaşındaki O.A. tarafından silahla vurularak öldürüldü.

19 Ocak 2007: Hrant Dink, genel yayın yönetmeni olduğu Agos gazetesinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü.

14 Haziran 2008: Gebze’de Kürt işçiler komşularını rahatsız ettikleri gerekçesiyle saldırıya uğradı. Bir işçi yaralandı.

Ocak 2010: Manisa’nın Selendi ilçesinde yaşayan Roman vatandaşlar linç girişimine maruz kaldı ve başka bir ilçeye tehcir edildi.

Temmuz 2013: İstanbul’da Gaye adlı bir trans kadın evinde ölü bulundu. Birkaç gündür haber alınamayan Gaye’nin Beyoğlu Aynalıçeşme’deki evinde bir nefret cinayeti sonucu hayatını kaybettiği öğrenildi (Göregenli, 2013: 70-71).

Buradaki 6 örnek nefret suçunu konularına göre kategorize ettiğimiz takdirde ilk iki örnek ‘dinî’ temelli, son örnek ‘cinsel kimlik temelli’, diğer 3 örnek ise ‘etnik kimlik temelli’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği üzere nefret suçuna giden yolda nefret söylemini besleyen ve destekleyen en önemli öğelerden birisinin her yönüyle milliyetçilik (etnik, inançsal, cinsiyetçi tutum vb.) ve bazen daha ötesi ‘ırkçılık’ olduğu görülmektedir. ‘Milliyetçilik’ de diğer bazı duygu ve ideolojiler gibi nefret söyleminin oluşumunu hızlandırmakta, nefret suçunun ortaya çıkışında ciddi bir rol oynamakta ve son safhada toplumda “öteki”nin yaratmakta, yaratılan bu “öteki”ni ayrımcılıklarla belirginleştirmektedir.

3.2. MİLLİYETÇİLİK, AYRIMCILIK ve ÖTEKİLEŞTİRME

Milliyetçilik, son yüzyılın üzerinde en çok durulan, üzerine en fazla çalışma yapılan, tartışılan ve tartışılmaya devam eden en önemli kavramlarından birisi olarak günümüzde de geçerliğini korumaktadır. Bugün, toplumsal hayatın her alanına dolaylı yahut doğrudan sirayet etmiş bu olgu, zaman zaman ciddi bir uyanış/uyandırılış içerisine girmekte ve çeşitli sonuçlara yol açabilmektedir. 200 küsur yıllık tarihi olan bu olgu, bugün sadece bir toplum, bir halk, bir coğrafya nezdinde değil dünyanın neredeyse her yerinde bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bugün geline noktasından bakıldığında ise milliyetçiliğin bu süreç içerisinde devletlerini yaratabilmesi, ulus devletlerin inşası pek de kolay olmamıştır. En azından bu devletleşme süreçleri ölüm, işkence, toplu sürgünler vb. durumları da beraberinde getirmiştir. “(...) milli devletlerin kuruluş süreci çoğu kez savaşla, iç savaşla ve azınlık toplulukların alt edilmesi veya baskı altına alınması gibi ‘gereklerle’ iç içe geçer: bu da toplu cinayet, işkence ve maddi baskı, toplu sürgün gibi büyük insan hakkı ihlalleri demektir” (Bora, 2007: 66). Temeli bu şekilde atılan millî devletlerin kuruluş sürecinde uyguladığı bu “yöntem ve politikalar”, beraberinde kitleye bir mesaj da vermektedir. “Yapılanların zaman zaman olabileceği, olması gerektiği” kitlenin buradan çıkarması gereken sonuçtur. Öyle ki bu iletiler devletlerin sadece kuruluş sürecinde değil devamında da ara ara devam etmiştir. “İnsan haklarının göreceli olduğu (olabileceği) ve bu hakların ‘icabında’ ihlal edilebileceği bilgisi, (milli) devlet aygıtının ve halkın kolektif zihnine bu deneyimlerle kazınır” (Bora, 2007: 66-67). Milli devletlerin oluşumu, milletleşme süreçleri beraberinde hak mağduriyetlerini de getirmiş görünmektedir.

Oluşumunda böylesi özelliklere sahip ulus devletlerin, teşekkülünde olduğu gibi gelişiminde de kendi bünyesindeki kimlikler haricinde olana yer yoktur. Keza farklı olan kimlikler, egemen unsurlara dönüştürülmesi ve değiştirilmesi gereken eğer bu da gerçekleştirilemiyorsa “alt edilmesi” gerekendir. “Her türlü milliyetçilik açısından, milli devletin bünyesindeki azınlıklar ‘öteki’lerdir, düşman/yabancı imgelerdir, varoluşları istisnai/kazaidir” (Bora, 2007: 81). Ortaya çıkışı itibarıyla milliyetçilikten en çok “nasibini alan”lar ise “azınlıklar” olarak anlaşılmaktadır. Önk ve Selçuk’unda belirttiği üzere (2014: 179) azınlık kavramının içini doldurabilmek için sayı, yerlilik, etnik köken, dilsel farklılık, dinsel kimlik, cinsel tercih, renk, göçmenlik, doğum yeri, cins/tür, yurttaşlık gibi kriterlerden faydalanmak mümkün olsa da bu kriterler de kavramı tam anlamıyla tanımlamaya yeterli olamamaktadır.

Fakat genel itibari ile azınlık kavramına dair kabul edilenin, sıraladığımız özellikler açısından “resmî kabul gören çoğunluğun” dışında kalan daha az ya da farklı olana tekabül ettiği söylenebilmektedir. “Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte devletin kendi öznesi olarak tanımladığı “ulus” bütünüünün dışında kalan etnik, dinsel, dinsel veya kültürel gruplar ve bu gruplara ilişkin hukuki bir çerçevenin var olması azınlık kavramını doğurmuştur. Sınırlar içinde kalan, “ulus”un tanımına ve standartlarına uymayan (etnik/dinsel) gruplar “azınlıklaşır” (Önk ve Selçuk, 2014: 179). Çok olanın az olana, bire bir kendisi gibi olmayana tahakküm isteğini besleyen ve körükleyen milliyetçilik, “tek tipçilik” ilkesiyle farklı olanı gözüne kestirmiş ve sürekli bir “öteki” yaratmaya ve oluşturmaya devam etmiştir. Öncesinde devlet ideolojisi olarak ortaya çıkan kavram, zaman içerisinde kitleleri genişçe içine almaya başlamıştır. Bu olgunun içerisine giren kitlelerin dışında kalanlar ise en azından “farklı” çoğunlukla da “öteki”dir. Kitleler milliyetçiliği özümledikçe “öteki” olanın etnik kimliksel durumu da aynı oranda daha rahatsız edici olmaya başlar. “Bu toplulukların kendi içinde ‘etnik şuurunun’ pekişmesi, insanların etnikliğine indirgenmesi demektir” (Bora, 2008: 12). Dolayısıyla “etnik kökeni ile var olan” yahut olduğunu düşünen milliyetçi tebaa için kendisi dışında kalan her kesim de etnik kökeni ile yargılanmak durumundadır.

“Bir ülkenin yurttaşları bir halk haline gelerek bir topluluğa (hayali de olsa) dönüşüyor ve dolayısıyla bu topluluğun üyeleri kendilerine ortak şeyler, yerler, pratikler, önemli şahsiyetler, anılar, işaretler ve semboller arıyor, sonuçta da buluyorlardı” (Hobsbawm, 2014: 113). Hobsbawm’ın tarif ettiği bu ortaklık “biz” olmaya yönelik bir çalışmanın ürünüdür. Bu ortaklık Anderson’da ise hayalî bir nitelik taşımaktadır. “(...) ulus bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir, çünkü her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulus daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır” (Anderson, 2009: 22). Öyle ki Anderson, özellikle son iki yüzyıl boyunca insanların birbirlerini öldürmelerinden de ziyade ölmeye razı oluşlarının altında bu sınırlı hayallerin yattığını belirtmektedir. Böylesi bir tasarı içerisinde ortaya çıkan “biz”in dışında kalanlar ise “muhalif” ve “düşman”dır. Dolayısıyla milliyetçilik varlığını bir “düşman” yaratımıyla devam ettirmektedir. “(...) milliyetçiliğin var olması için bir düşmana ihtiyaç vardır. Düşman bir halk ya da düşünce olabilir; düşman bir dünya görüşüyken başka bir ulusun var olma mücadelesi de olabilir. Bunu belirleyen egemenler ve onları tehdit eden muhalif oluşumlardır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 56). Erk’in belirlediği

düşman imgesi “biz” olanı rahatsız etmektedir. Bu rahatsızlık ise beraberinde ayrımcılıktan doğan “ötekileştirme”yi getirecektir. Erk’in rahatsızlık duyduğu “öteki” kimliği erk tarafından bastırılmaktansa bu bastırma görevi erk’in yönlendirmesiyle milliyetçi kitle tarafından yerine getirilmeye çalışılmaktadır. “İktidar, “öteki”ne yönelik şiddeti engellemek yerine, meşrulaştırarak destekler; çünkü bu “öteki”ni sindirmek ve sessiz kalmasını sağlamak açısından devletin baskı aygıtlarını kullanmasından daha etkili bir yoldur” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 60). Bu anlamda milliyetçiliğin erk tarafından gerekli olduğunda kullanılabilecek bir araç misali muhafaza edildiği aşıkârdır. “Milliyetçilik toplumsal anlamda çabuk parlamaya ve sönmeye yatkın “öteki”ne karşı sürekli el altında bulundurulmuş bir tehdittir”. (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 62). Durum böyleyken egemen erk ve milliyetçi kitle tarafından mevcut “biz” hayali ve kriterleri doğrultusunda dışta kalan düşman figürüne uygulanan ayrımcı tutumlar da “öteki”nin oluşumunu, “ötekileştirme”yi beraberinde getirmektedir.

Ayrımcılığın ortaya çıkışı ise temelde sistemselsel bir eksiklikten kaynaklı olarak meydana gelmektedir. “Ayrımcılık politik, ekonomik, sosyo-kültürel eşitsizlik yapılarını barındıran bir sistemin varlığını öngerektirir” (Köker ve Doğanay, 2010:3). Ayrımcılığın görüldüğü bir alan mutlak bazı eşitsizliklerin de mevcut olduğu yapıya işaret etmektedir. Ayrımcılık, gücünü ve oluşum temelini sosyal ve sınıfsal statüler ve rollerden almaktadır. “Toplamları oluşturan farklı gruplar arasındaki ilişkilerin hiyerarşik ve hegemonik bir sistem içinde örgütlenmesi anlayışı, ayrımcılığın en önemli ilksel nedeninin oluşturmaktadır” (Göregenli, 2013: 23). Resmi ideoloji, devlet yapısına uygun etnik ve dini köken, erkeklik vb. “ideal” özellikler dışında kalanlara karşı oluşturulan tutumlar bütününden doğan ayrımcılık, gerek süreç içerisinde gerekse bugün farklı şekillerde teşekkül etmiş olsa da mevcudiyetini devam ettirmiştir. “(...) ayrımcılığa uğrayan çeşitli gruplar açısından yaşanma biçimleri tarihsel olarak değişse de ayrımcılık hep bir ‘dışlama süreci olarak’ var olmuştur” (Göregenli, 2013: 24). Dışlama sürecinin dışlanan bireyin/grubun “farklı” özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkması söz konusudur. “Ayrımcılık kavramı hukuk alanında, kısaca etnik köken ve cinsel yönelim gibi yasaklanan temellerde bir kişiye veya gruba yönelik aleyhe sonuç doğuran ve hukuken haklı kılınamayan herhangi bir fark gözetme olarak tanımlanabilir” (Karan, 2012: 98). Nitekim “erk destekli ana ideal unsurlar” başta olmak üzere bu unsurlara ters düşen herhangi bir ögenin kabulü

dahi birey yahut grubun dışlanma sürecinden geçirilmesine yeterli olabilmektedir. Ayrımcılığın altında da nefret suçlarında olduğu gibi “önyargı” özelliği yatmaktadır.

“Önyargılar, diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil grup aidiyetlerinden hareketle değerlendirici bir tutumu, olumsuz dogmatik kanaatleri ifade etmektedir. Önyargılar sonucunda oluşan ayrımcılık davranışları tek tek bireylere yöneltilmiş olsa da ayrımcılığı insanlar arasındaki ilişkileri hoşlanmamaktan, uzak durmaktan ve ters-kötü davranışlardan ayıran, ayrımcılığın yöneldiği kişilerin hedef olma nedenlerinin, kişisel özellikleri değil, ait olduğu grubun özellikleri olmasıdır. Ayrımcılık sonucu ortaya çıkan ‘dışlama’ davranışları, bir sınıflandırma süreci sonucunda oluşurlar” (Göregenli, 2013: 26).

Önyargılar, dışlama sürecinin zemini oluşturmakla birlikte ayrımcılığa tabi tutulan kitlenin soyutlanması idealini taşımaktadır. “(...) ayrımcılığın belki de en şiddetli biçim olarak ortaya çıkan nefret suçları ve bu davranışsal edimlerin zihinsel, ideolojik arka planını oluşturan nefret söylemi, olumsuz duyguları içermekle birlikte, esasen, toplumu oluşturan gruplar arasındaki sistemik hiyerarşiye işaret eden bir dışlama, değersizleştirme ve düşmanlaştırma ideolojisidir (Göregenli, 2013: 57)” Nihayetinde bu ayrımcı ve dışlayıcı tutumlar ekseninde “öteki”nin inşası da meydana gelmiş olur.

“Öteki”ne getirilen tanımlamalar da çeşitli olmakla birlikte en genel tanımıyla sistemin öngördüğü öğelerin dışında özellikleri bünyesinde muhafaza eden her birey, her kesim “öteki”dir. Öteki, aynı olmayan lakin aynı olmaya zorlanan, farklılığına tahammülsel bir karşılık bulamayan, bu farklılıklarından dolayı dışlanma ve akabinde ötekileştirme sürecinin merkezinde yer alandır. Öteki, anlaşılmayan, çoğunlukla anlaşılmak da istenmeyen ve empatisel bir süzgeçten geçiril(e)meyen herkesçe kendisi gibi olmayandır. “(...) kentliye göre köylü, burjuvaya göre işçi, Avrupalıya göre Afrikalı/Güney Amerikalı, Müslümana göre Hristiyan, dindara göre dinsiz, Türk’e göre Kürt, beyaza göre zenciler veya sarılar, kapitalistlere göre komünistler...” (Önk ve Selçuk, 2014: 178). Öteki, bazen sınıfsal statülerden, bazen etnik ve dini mensubiyetten, bazen ise ırkçı/milliyetçi yahut cinsiyetçi yaklaşımlardan meydana gelebilmektedir.

Nasıl ki milliyetçilikten feyz alan kitle, etnik şuurunu kendi kimliğinden olmayana sağlamak istediği tahakkümden alıyorsa, “ötekileştirme” süreci içerisinde sadece etnik kimliksel tutum yoluyla değil, farklı olan tüm kimliklere uygulanan hâkimiyet yoluyla “öteki üzerinden kendi kimliğinin inşası, güçlenmesi, mevcudiyeti” sağlanmaktadır. Yani “öteki”ni oluşturan sistem ve uygulayıcıları kendi kimliklerini de buradan var etmektedirler. “ “Öteki” var olmadan, bireyin

kendini tanımlaması da mümkün değildir; “öteki” ne ölçüde varsa ve belirginse, “kendisi” de o ölçüde belirginleşmektedir. Ulusal kimlik gibi kolektif kimlikler ise “biz” olabilmek için “biz olmayana” yani “ötekiler”e ihtiyaç duymaktadır. “Öteki” imajı ve “öteki”ne karşı duyulan korku ya da nefret, ulusal bilinci canlı tutmayı sağlamakta ve ulusal birliktelik duygusunun güçlenmesine yardım etmektedir” (Önk ve Selçuk” (2014: 176). Bu haliyle nefret duygusu, nefret söylemleri ve suçları, milliyetçilikten beslenen ayrımcı tutumlar ve ötekileştirme süreci tamamıyla ötekileştirenin kendi devamlılığını sağlamasına hizmet etmektedir. Ayrıca ötekileştirme ne kadar keskin ve güçlü bir şekilde yapılırsa ve başarılırsa “biz”lik olgusu da bir o kadar “güçlü ve başarılı” biçimde ortaya çıkacaktır. Nihayetinde öteki Hobsbawm’ın tanımıyla (2002: 23’ten Önk ve Selçuk, 2014: 177) “biz” olmayandır. Öteki bir yabancı hatta bazen bir düşman olarak karşımıza çıkmaktadır. “(...) yabancılaştırmayı en iyi ifade eden kavram “öteki”dir. “İrk, etnisite, din, mezhep, hemşehrilik, aşiret, akrabalık, cinsiyet” gibi etkenlere göre durumsal olarak belirlenen ve konjonktürel duruma göre değişebilir olan öteki, farklı olmayı ifade ettiği gibi düşman olmayı da ifade edebilir ya da potansiyel olarak *düşmanlaştırma* eğilimini içinde barındırır” (Önk ve Selçuk, 2014: 178). Sahip olduğu tüm farklılıklar “öteki”nin oluşumunu ve yaşadığı toplum içerisinde “biz”lik kesimin özelliklerinden ayrışışı “öteki”nin toplumdan bir o kadar çabuk dışlanması sürecinin göstergesidir. Bu da elbette “ötekileştirme” ile mümkün olabilecek ve gerçekleşecek bir durumdur.

“Ötekileştirme”, bir tanıma/bilme biçimi olmanın ötesinde, aşağılama, kaçınma, düşmanlaştırma, evlilik ilişkisi kurmama gibi tutumları da içerir. “Öteki” bu yönüyle, bireyin mensubiyetinin karıştını tanımlayarak kendilik bilincini oluşturan bir kimlik bileşenidir ve “etnosentrizm”in kaynağıdır. Önceleri Avrupa-merkezci öznelliğe özgü olan ve şiddeti çağrıştıran “ötekileştirme”, on dokuzuncu yüzyılda başlayan milliyetçi akımların kısa sürede bütün dünyayı sarmasıyla birlikte yayılmıştır” (2003: 661’den Önk ve Selçuk, 2014: 178)

Bu haliyle ötekileştirme süreci bireyin farklılıklarından mütevellit onu hakir görme, dışlama ve bunlardan yola çıkarak onunla hiçbir biçimde ilişki kurmama gibi durumları da beraberinde getirmektedir. Milliyetçilik olgusunun da yükselişiyle gücüne güç katan ötekileştirme süreci içerisinde “öteki” rahatsızlık duyulan, varlığı tahammül kabul etmeyen fakat varlığıyla da “erk destekli ana unsurlar”ın devamlılığını sağlayan paradoksal bir olgu halinde devamlılığını sürdürmektedir. Ötekileştirme süreci içerisinde bireyle ilişkilerin asgariye indirgenmesi hatta tamamıyla yok edilmesinden ziyade “öteki”ne duyulan öfke ve nefret “öteki”ne verilecek her türlü bedensel, ruhsal, sosyal vb. rahatsızlıkları da beraberinde getirir.

Bu hakkı kendinde gören birey/grup böylece kendini temize çıkardığını hisseder. Süreç içerisinde, öncesinden sahip olduğu kimliksel öğelerine güç katmakla birlikte kendisini de güçlendirmekte ve daha iyi hissetmektedir.

“Öteki, insanlık dışı olma durumuna indirgenir. Sanki böyle bir edimle insan, kendi kendini temizleyecekmiş gibi. Kişi, diğerlerini küçümseyip onlara eziyet ederek kendisini, arı olmama kuşkusundan kurtarır. Arı olmak veya lekeli olmak böylece insan olanları, insan olmayanlardan ayırt eden bir özellik haline gelir. Bu arada algılama soyut bir düzeye aktarılır. Öteki artık, kendi bireysel insanlığı içinde görülmez olur. Sadece bir gurubun parçasıdır. Somut duyguları, görüşleri ve davranış biçimleri, görüş alanı dışına çıkar, bunun yerine kişiliği, tek bir özelliğe indirgenir: Bir gruba ait olmak. Bu şekilde soyutlama, ötekiyle empati düzeyinde bir ilişki kurmasını olanaksız kılar.” (Gruen, 2005: 21).

Böylesi bir durumda empatisel yaklaşım ve hissiyatın ortadan kalkmasından daha doğal bir şey yoktur. “Öteki” ne kadar zarar görür ve huzuru yok edilirse bunu “başaran” birey/grup da bir o kadar huzur bulacaktır. “Ötekileştirme” artık, durumun layıkıyla yerine getirilmesinden doğan bir iyi hissediş sürecidir. Bu iyi hissediş sürecinin yani “öteki”nin inşasından ötekileştirmeye giden yolda karşımıza çıkan en önemli mecra ise medya olacaktır. Nihayetinde medya, çalışmanın başından bu yana bahsettiğimiz tüm olguları içine alan haber pratiklerinin üreticisi olarak sadece bu yönüyle değil haber yoluyla toplumsal anlamda birçok olgunun da belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. MEDYA, MİLLİYETÇİLİK ve NEFRET SÖYLEMİ

Temeli önyargılarla atılan nefret duygusu, nefret duygusundan nefret suçuna giden yol, süreç içerisinde ayrımcılık ve ayrımcılığın beraberinde gelen ötekileştirme sürecinin somut ve açık örnekleri kullanılan dil, yaratılan söylemler, kitleye ulaşabilme gücü özellik ve işlevleriyle bugün en bariz biçimde “medya” mecrasında karşımıza çıkmaktadır. Bugün hem yazılı hem görsel basında karşımıza çıkan haberler, haberi aktaran (gazeteci) kişinin ideolojisinden çalışılan organın konumuna, toplumun tüm erk unsurlarından haberi yapılan kişi ya da gruba yönelik bakış açısına değin birçok farklı aşamada harmanlandıktan sonra sunulmaktadır. “(...) medya, söylemler aracılığıyla hem ideolojilerin aktarıldığı, hem de yeniden inşa edildiği bir alandır” (1991’den Göregenli, 2013: 59). Dolayısıyla medya haberi aktarırken bir taraftan ideolojik aktarımı sağlarken bir taraftan da aktarılan ideolojiden yola çıkarak o’nun yeniden inşasına girişmektedir. Durumun mütemadiyen böyle bir hal içerisinde olması ise medya gruplarının toplumsal anlamda türlü belirleyiciliklerin

görevini üstlenmiş olduklarının aleni göstergesidir. Esasında bir gazete ve gazetecinin görevi (normal koşullarda) açık ve nettir.

“Gazete, haber, bilgi ve reklam içeren, genellikle düşük maliyetli kâğıt kullanılarak basılan ve dağıtımı yapılan bir yayım olup halka güncel olaylara ilişkin bilgi verme amacı gütmektedir. Gazeteci, doğru haber ve bilgi kaynağına çabuk ulaşmak ve bu kaynaklardan edindiği bilgi ve haberleri okurlara sunma işini üstlenmiştir. Gazetecinin bu görevini yapabilmesi için habere, olaya, olguya, belgeye ve bilgiye dayalı yazılar yazması gerekir. (...) gazetecinin güvenilir kişi olması zorunludur” (Karakaşlı, 2014: 239).

Gazeteci; bilgi ve belgeye dayalı veriler ışığında haberi oluşturan kişi, gazete ise bu verilerle hazırlanan haberlerin kitleyle buluşturulma alanıdır. Gazete ve gazetecinin haberlere yer veriş biçimi doğru olabilmelidir ki kitlenin güveni kazanılabilmeli, kitle bu kaynak ve kanaldan edinilen iletilere karşı olumlu bir tutum geliştirebilmelidir. Bunun dışında bir durumda ise insanların doğru bir biçimde haber alma hakları ellerinden alınmış olur.

“Medyanın, çarpıtılmış, eksik, dramatize edilmiş ve zaman zaman paranoyaya varan komplo teorileriyle donatılmış, geçmişte yaşanan acı, felaket, şiddet, nefret ve düşmanlığı kurcalayan haberleri gündemde tutmaktan ziyade, barışa ve çözüme odaklı, insan hakları ve demokrasiden taraf, ayrımcılık ve kutuplaşmayı körüklemeyen bir tavır sergilemesi ve en önemlisi yurttaşın bilgi edinme hakkını ihlal etmemesi gerekmektedir” (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 25).

Olması gereken özellikler bundan ibaretken ne medya kurumunun ne de gazetecinin bu şartları taşımadığını düşündüğümüzde bu mecrada ortaya çıkan haberlerin de olması gerekli kriterlerden yoksun olduğunu görürüz. Ekseriyetle ülkelerin her türlü güç sahipleriyle ilişkilerini iyi tutmayı tercih eden organlar bir süre sonrasında güçlerini iyiden iyiye “erk istek ve destekli toplumsal ideoloji ve ayrımcılıkların mimarlığı”ndan alırlar. “Kapitalizmde iktidar, üretim araçlarına egemen olan burjuvazinin elindedir. Kapitalizmin iktidar biçimleri toplumun çoğunluğu üzerinde baskı şeklinde gerçekleşmektedir (...) Egemen sınıf, toplumsal denetimi sağlamak için çeşitli ideolojik aygıtlar kullanmaktadır. Bunlardan günümüzde en önemlisinin medya olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 52-53). Erk ve organların birbirlerini karşılıklı besleme ve güçlendirme sürecinde meydana gelen, gücü ve etkisi hiç de azımsanmayacak ölçüde karşımıza çıkan haberler, bir anda değil fakat süreç içerisinde topluma verilmek istenen kalıpların belirleyicileridir. Öyle ki bu kalıplar karşımıza ne kadar çok çıkarsa, ne kadar dikte edilirse kalıpların içselleştirilmesi ve faal hale getirilmesi de o kadar hızlı olabilmektedir. “(...) medyanın insanları çocukluktan itibaren

yönlendirmeye başladığını ve zamanla insanların kendi düşünceleri sandıkları fikirlerin aslında medya tarafından dikte ettirilen düşünceler olduğunu net bir şekilde görebiliriz” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 53). Öyle ki birey ve grupların medyanın yönlendirici ve biçimlendirici diktalarıyla tanışıklıkları erken yaşlara uzanmakta tarihsel süreç içerisinde bu diktalar bireyin kabullerini pekiştirmekte ve güçlendirmektedir. Birey, zaman içerisinde kabullerinin belirleyiciliğini ve bilincinin gaspını gönüllü olarak medyaya teslim etmektedir. “Medya, rızanın imal edilmesinde insanların gönüllü olarak bilinçlerini egemenlere sunmasında en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 52). Medyanın toplumsal manada oluşturulmak istenen ideolojilerin aygıtlığını yerine getirme görevi bireylerin kabullerini medya yoluyla inşa etmeye dayalı gönüllü bir süreç içerisinde ifa edilmektedir.

Yaşamın tüm kesitlerinde biçimlendirebilme kuvvetini elinde bulunduran medya, zaman içerisinde atmosferin durumuna bağlı olarak ideolojilerin yeniden yaratımı yahut yaratılan ideolojilerin yeniden şekillendirilmesini/pekiştirilmesini sürece dâhil etmektedir. Atmosfere bağlı kalınarak geliştirilen dil, oluşturulan söylemler ve oluşturulmak istenen ideolojiye bağlı olarak değiştirilmek istenen şeyler medyanın haber üretim şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Medya, olan bitenler çerçevesinde her türlü duruma dair hazırda tuttuğu kalıplar ve söylemlerini (bir değişikliğe gitmek zorunlu değilse) haberinin oluşumunda kullanmayı tercih etmektedir. Medya, nasıl ki hazırda kalıp söylemlere sahipse ve bunları zamanı gelince kullanmayı tercih etmekteyse bu söylemlerinden müteşekkil kalıp “öteki”leri de vardır. Genel gidişata sadık kalınarak, “öteki”ler de zamanı geldiğinde yeniden kullanılmakta, bu kullanım yoluyla “öteki” bir daha ötekileştirilmekte ve kitlenin hafızasında/dünyasında bu ötekileşme iyice derinleştirilmektedir. Kim olduğu duruma göre değişen öteki, kabul görmüş ana unsurların dışında en küçük bir farklı yönüyle varlığını hissettirdiği takdirde medyanın hazırda tutulan söylemleriyle adeta çekiç darbelerini yeniden almaktadır.

Medya, ötekinin yaratılması ve yaratılan ötekinin derinleştirilmesi sürecinde her ne kadar tek başına bir görev üstlenmese de bunun toplumsal anlamda taşıyıcılığını üstlenmesi itibarıyla çok önemli bir aygıt olarak işlevini sürdürmeye devam etmektedir. Kavramsal düzlemde önyargılarla başlayan “ötekileştirme”, içerisinde birçok öğeyi barındırarak oluşumunu tamamlamaktadır. Sürecin hızlanmasına katkıda bulunacak en önemli öğelerden birisi ve medyanın da gücünü

aldığı ve güç verdiği “milliyetçilik” olgusudur. Yapılan çalışmalar ve nefret suçlarına giden yolda tetikleyici nefret söylemlerinin daha çok “etnik temelli” bir yapıya sahip oluşu medyanın milliyetçilik olgusuyla harmanlanan nefret söylemleriyle, nefret suçuna giden yolda önemli bir belirleyiciliği olduğunu kanıtlamaktadır. Etnik temelli milliyetçilik olgusu ile süslenmiş haberlerin nefret suçlarının teşekkülünde belirleyici bir güç olduğu kesindir. Fakat burada özellikle de medyada milliyetçilik destekli sunulan ürünlerin ortaya konuluşuna değinirken milliyetçilik olgusunun sadece etnik kimlik temelli karşımıza çıkmadığına da değinmek faydalı olabilir. Gerek örnek nefret suçlarında gerek nefret söylemlerinin teşekkül ettiği örneklerde sadece etnik kimlik temelli bir nefret olgusuyla değil bunun yanında eklenmiş bir inançsal kimlik temelli milliyetçiliğin de varlığının ağır bastığını görmekteyiz. Nihayetinde erksel unsurlar sadece “olması gereken” etnik özellikleri değil dinî, ideolojik ve cinsiyetsel özellikleri de belirlemektedir. Etnik kimlik özellikte olduğu gibi dinî ve diğer özelliklerde de milliyetçi bir dalga ile karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Erk’in belirlediği tüm bu özellikler yine medyada ortaya çıkan ürünlerle milliyetçi bir tutumla inşa edilmekte/pekiştirmeye tabi tutulmaktadır. Buradan bakıldığında ötekileştirme süreci çerçevesinde medyanın sadece etnik kimlik temelli bir milliyetçilikle değil erk’in yapısına “uygun” tüm kimlik özellikleri içinde barındıran milliyetçilik türlerinin bütünüyle ciddi bir dayanışma içerisinde olduğu aşikârdır. Bu yüzden esasında milliyetçilik ve medya ilişkisinde bahsederken milliyetçiliği sadece etnik kimlik yönelimli dışlayıcı bir olgu olarak değil tüm farklılıklara yönelik dışlayıcı/ötekileştirici bir ideoloji olarak ele almaktayız.

Söylemlerine milliyetçilikle yön veren medya nefret söylemlerini de bu ekseninde milliyetçilikten beslenerek geliştirmeye devam etmektedir. Öyle ki medya, milliyetçilik yoluyla nefret söylemleri üretiminde çok önemli bir yere sahip görünmektedir. “Elbette nefret söylemini tek başına medya üretmiyor; ancak güçlünün güçsüz üzerindeki egemenliğini, ırkçılığı çoğu kez yeniden üreterek bunların toplumda yerleşmesine, üstelik bazı durumlarda belirli bir tutuma, hatta davranışa, yani nefret suçuna dönüşmesine neden oluyor” (Sözeri, 2012: 220). Bu anlamda medya, güçlünün zayıf olana tahakkümünün, milliyetçiliğin toplumsal anlamda yeniden üretiminin ve mevcut özellikleriyle söylemlerden suça giden yolda belirleyiciliği bir mekanizma olarak varlığını devam ettirmektedir.

“Modern toplumlarda, kimlerin ortak ahlaki yükümlülük dairesi içinde olduğunu büyük ölçüde medya belirler. Dili kendi hizmetine sokarak bu konuda topluma sürekli mesaj verir. Kolektif

kimliğin içeriğini oluşturarak, ona sosyokültürel bir geçerlilik kazandırarak, farklı gruplara farklı anlamsal roller atfederek, aralarında ayırım yaparak, kimlikleri ‘iyi’-‘kötü’ olarak kutuplaştırarak ‘makbul’ ve ‘gayri-makbul’ kimlik kategorileri yaratır. Daha uç örneklerde ise medya ‘biz’ ve ‘onlar’ arasındaki ilişkiyi ölüm kalım ilişkisine indirgeyerek nefret suçuna uygun ortamı hazırlar” (Yumul, 2013: 129).

Toplumda yaratılmak istenen “öteki” kimliğine binaen oluşturulan algıda medya ziyadesiyle güçlü bir hâl alabilmektedir. Bu anlamda medya, ötekine yönelik oluşturulmak istenen algının mimarı olarak muayyen fasılalarla karşımızda belirmektedir. Bu sürecin mimarlığını üstlenen medya, her ne kadar görünürdeki sebep olsa da medya da daha öncesinde belirttiğimiz gibi mevcut güç ilişkilerinden kaynaklı olarak kontrol altında tutulmaktadır. Kitlenin kontrolü ve yönlendirmesini sağlayan medya da süreç içerisinde bir kontrole tabi tutulmakta, yönlendirilmektedir. Medyanın bu anlamda kontrolü ve yönlendirilişi ise ortaya çıkan ürünler yani haberlerin niteliğini belirlemektedir.

“Medya, etnik ilişkiler konusundaki yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahiptir. Bu kontrol gücü, haber değeri atfetme pratikleri, haber kaynakları ve politik-ekonomik güç gruplarıyla ilişkiler, istihdam politikaları ve profesyonelleşme gibi haber üretim sürecinin iç dinamikleri de dikkate alındığında, ırkçılık karşıtı görüşlerin kamuoyunun gözünden gizlenmesinde medyaya ayrıcalıklı bir yer verir” (Köker ve Doğanay, 2010: 4).

Görüldüğü üzere medya, özellikle etnik ilişkiler dâhilinde ortaya koyduğu ürünlerin niteliklerini oluşturulmak istenen algı yönünde belirleyebilmekte, bunun dışında kalanları ise ideal algıya ters düşebileceği realitesinden yola çıkarak gizleyebilmektedir. Bu anlamda medya, yeri geldiğinde olmayanı var ederek sunmak, olanı ise sansürleyerek gizlemek ve yok saymak gibi bir işlev ve mekanizmaya sahiptir. Medya, sevinilmesi, üzülmesi, nefret edilmesi, desteklenmesi gereken tüm olguların belirleyicisidir. Gönüllü bir bilinç tesliminden feyz alan medya, kitleler için tüm duyguların temsilciliği görevini üstlenmektedir. Bu temsil sürecinde ortaya çıkan her ürün (haber) kitlenin duygu ve düşüncelerinin somut ifade biçimleri ve yeniden inşasıdır. “Bilginin ve gerçeğin sosyal iletişimle kurgulandığını öne süren teoriye göre temsil, “şeylerin” temel kurulumuna ait bir tasarımıdır. Temsil ile “anlam” üretilir ve “gerçek” kurgulanır. Bu nedenle, temsil politik bir eylemdir. Temsil pratiğini üreten, sosyal gerçekliği belli bir yöne çeker ve anlamı tespit eder” (1997: 16’dan Arsan, 2014: 144). Medyanın temsili, olay ve olgulara “biz” açısından anlam addedilmesini de beraberinde getirmektedir. Medya, “biz” olanın yerine seçimini yapmış, tercihlerde bulunmuştur. Geriye kalan ise kitlenin, temsil yoluyla

açığa çıkan anlamlara biatidir. Bu da medyanın inşa etmeye yahut beslemeye çalıştığı algı doğrultusunda ortaya çıkan ürünlerin gerçeği yansıtmadığı ve biat kitlesinin gerçekle yüzleşemeyeceği gerçeğidir. “Seçilmiş acıları değerli kılan, “öteki”nin acısını ise bilinçli olarak görmezden gelen, küçümseyen, hatta yok sayan ana akım medyadan savaş gerçekliğini ve bizzat tanıklık etmediğimiz bir acıyı öğrenmek imkânsız” (Arsan, 2014: 145).

Medyanın, seçilmiş duygu ve düşüncelerin temsilciliğini yaptığı gerçeğinden yola çıkarak bunu ortaya koyduğu somut ürünler olan haber kavramının da bu anlamda tanımını yeniden yapmak faydalı olabilecektir.

“Haber ise var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak, egemen ideolojinin “biz”lik tanımı üzerinden, söylem ve ideoloji ikilisini de yanına katarak, olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama kullanarak ötekileştirdiği grupları kamu güvenliğini tehdit edici “potansiyel risk ve tehdit saçan öcüler” gibi sunarak, toplumdaki “öteki”ne karşı önyargıları ve nefret suçlarını kışkırtır” (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 24).

Esasında durumları “olduğu gibi aktarma” kriteriyle karşımıza çıkması gereken “haber” olgusu, üreticilerinin ellerinde ideal algı düzleminde ciddi bir şekillendirmeden geçmektedir. Tanımı, oluşturulmak istenen yahut oluşumuna destek verilen “öteki” imajı ekseninde inceleyecek olursak haber, öncelikle egemen unsurlar çerçevesinde ortaya çıkan “biz” kriterleri doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Bu egemen unsurlara sahip olan herkes “biz” kalıbı içerisine girebilirken bunun dışında kalan herkes “öteki”dir. “Bir yandan toplum genelinde bir “biz” kavramı oluşturulurken diğer yandan söz konusu kavramın dışında kalanlar yine biz kavramının altına sığınarak dışlanır ve ötekileştirilir” (Vardal, 138). Oluşturulan “biz”in dışında kalan herkes “azınlık”, “yabancı” ve en genelde bunlardan mütevellit “öteki”dir. “Toplumların oluşum süreçlerinde “ben ve öteki”, “yerli ve yabancı”, “çoğunluk ve azınlık” benzeri kategoriler yaratılmaktadır. İnsanlar kendi aidiyetlerini (kimliklerini) paylaşmayan toplumsal/kültürel çevreleri yabancılaştırma eğilimindedir” (Önk ve Selçuk, 2014: 178). Egemen unsurlarla örülü “biz”in tanımına giden yolda ise söylemler ve ideolojiler bulunmaktadır. Nihayetinde haberin dili, haberin ulaştığı kitle yani alıcıda uyandırılmak istenen duygu ve düşüncelerin belirleyiciliğinde en büyük faktörlerden birisidir. Birbirlerinin oluşumunu ve gelişimini sağlayan söylem ve ideolojiler, haberin yarattığı etki mahiyetinde çok önemli bir yere sahiptir. Egemen kuvvetler tarafından üretilen

egemen ideoloji ve bu ekseninde ortaya çıkan tüm söylemler “biz” olana haber ürünleri vasıtasıyla ulaşmakta ve pekişmektedir.

“Söylem, “ırkçılığın ve ayrımcılığın toplumsal ve bilişsel boyutlarının ‘ara yüzü’ olarak görülebilir. Ayrımcılığı söylem yoluyla, konuşmalar ve metinlerle öğreniriz. Toplumsal olarak dolaşımda olan egemen söylem ise toplumsal ayrımcılığın devamını, kendi birincil ve baskın rolünün devamı için arzulayan egemen ideoloji ve bu ideolojinin savunucusu olan egemen, baskın grup(lar) tarafından üretilir” (Çınar, 2013: 141).

Egemen ideolojiden feyz alan ve yayılan söylemler beraberinde ayrımcılığı da getirmektedir. Milliyetçilik temalı, egemen değerlerin korunması maksatlı, çıkarlara hizmet odaklı üretilen söylemler ayrımcılığın oluşumuna giden yolu da inşa etmektedir. Söylem ve ideoloji ikilisi yoluyla ortaya konulan haber ürünleri, baskın grubun ötekileştirilmek istenen gruba dair ayrımcı eğilimini oluşturmaktadır. Temelini önyargıların oluşturduğu ayrımcılık, ötekileştirilmek istenen grup ile ötekileştiren olmaya yönelik tayin edilen grup arasındaki ilişkisel çizgilerin keskinleşmesine, sert bir biçimde ayrılmasına sebep olur. “Ayrımcılık, önyargıyla yaklaşılan bir dış grubun, iç grupla ilişkisini zorlaştıracak ya da imkânsız kılacak şekilde, sosyal ya da fiziksel olarak uzakta tutulması ve bunun göreceli olarak kalıcı olması biçiminde ortaya çıkan, esasta sosyal farklılaşmayı inşa etmeye yönelik bir eğilimdir” (Göregenli, 2013: 27-28). Bu haliyle ayrımcılık, temeli ötekileştirmeye giden yolda haber ürünlerinin ortaya çıkardığı önyargılarla atılan ve desteklenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnceoğlu ve Sözeri’nin tanımında (2012: 24) haberin veriliş biçiminde “olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama kullanarak ötekileştirdiği grupları kamu güvenliğini tehdit edici ‘potansiyel risk ve tehdit saçan öcüler’” gibi bir sunum tarzının meydana getirilmesi ise yine haberin dili yani söylemi ve bu söylemin beslendiği ideolojik yapılanmadan meydana gelmektedir. Böylesi olumsuz nitelendirme ve ithamlarla meydana getirilen “öteki”ne karşı işlenecek nefret suçlarının davetiyesi de çıkarılmış olmaktadır. Bu hâliyle medya, nefret suçlarına giden yolda önemli bir işlerliğe sahiptir. Haberde kullanılan dil, itham ve tanımlamalar adeta “düşman” figürünün tanıtımı mecrasına dönüşebilmektedir. Böylece her durumda, özellikle işin içinden çıkılamadığının hissedildiği durumlarda “düşman” figürü yani “öteki” medya tarafından olanlara müsebbip tayin edilebilmekte ve olanlarla ilgisi olsun yahut olmasın “öteki” hedef gösterilebilmektedir. “Medya ve iktidarlar tarafından çoğunlukla dolaylı yoldan

üretileen nefret söyleminin günümüzde bir diğere işlevi ise hedef saptırmadır. Halkın gündelik yaşamda ve toplumsal hayatta karşısına çıkan ve baş edemediğı sorunların sorumlusu olarak “öteki” hedef gösterilir” (Vardal, 2015: 138). Her şeyin müsebbibinin “öteki” olduğı, üretileen haberlerin sunumu ve verilış biçimiyle aralıklı olarak tekrarlanmakta ve “öteki”nin “düşman”lığı aralıklı pekiştirmeye tabi tutulmaktadır.

Medya, “aslî unsurlar”ın inşa ve güçlendirme mekanizması olarak ürettiğı nefret söylemlerini milliyetçiliğın türlü yönleriyle desteklemekte, bu aşamada gücünü büyük ölçüde milliyetçilikten almaktadır. Durum, örnekleri incelendiğı takdirde genel anlamıyla dünyanın farklı ülkeleri ve sahip oldukları medya organlarında benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Elbette her yerde aynı nitelikte ve aynı miktarda örneklerle karşılaşmasak da milliyetçilikten feyz alan medya için tüm “azınlıklar” başta olmak üzere toplumun kabul görmüş unsurlarının dışında özelliklerle var olmaya çalışan tüm kesimler “öteki” olarak sunulmaktadır.

Farklı göçmen gruplarını bir arada barındıran Kanada’da ise, basının “ideal göçmenler” olarak nitelediğı Batı Avrupalı ve İngilizlerin karşısında Fransız Kanadalıları, Güney ve Doğu Avrupalıları, Hintlileri, Çinlileri, Japonları ve Latin Amerikalı göçmenleri ya görmezden geldiğı ya da stereotipleştirilmiş ve ırkçı bir çerçeve içinden –beyazların istihdamı karşısında bir tehdit ya da potansiyel suçlular olarak- tanımladığı, azınlık kadınlarına ise hiç yer vermediğı saptanmıştır (İndra, 1979’dan Köker ve Doğanay, 2010: 5).

Tüm ötekilerin makbul durumunu belirleyebilme ve şekillendirebilme fonksiyonunu elinde bulunduran medya için “potansiyel bir öteki” olan göçmenlerin de makbulünü belirleyebilmektedir.

Türklerin göçmen nüfusun önemli bir bölümünü oluşturduğu Almanya’da ise etnik konuların haberleştirilme biçimine yönelik yürütölen sistematik içerik analizlerinde önyargılar ya da kayıtsızlık yoluyla, yerel gazetelerin zenofobik gündelik ‘teoriler’ oluşturduğu ortaya konulmakta; yabancıların Alman kaynaklarına yönelik tehditler olarak değerlendirildiğı, Türklerin ve diğere azınlıkların ancak egemen Alman kültürü içinde asimile olduklarında kabul gördükleri saptanmaktadır (1987’den Köker ve Doğanay, 2010: 5- 6)

Örneklerden de anlaşılacağı üzere durum, Kanada ve Almanya gibi yoğun göç alan dünya ülkelerinde de benzer özellikler taşımaktadır. Medya, ötekinin teşekköl sürecinde ağır basan kimliksel özellikleri kullanmakta, “öteki”ne bu kimlik içerisinde eridiğı takdirde var olmayı reva görmekte, bunu kabul ettiremediğı takdirde ise öteki “potansiyel bir tehlike ve tehdit” olarak sunulmaya devam edilmektedir. Türkiye medyasında da durum bundan hiç de farklı görünmemektedir. Burada da milliyetçilik medya açısından çok büyük bir dayanak, kitleleri harekete

geçirme işlevi açısından varlığı her daim muhafaza edilen bir kaynaktır. Milliyetçilikle beslenen nefret söylemleri sıkça karşımıza çıkabilmektedir. “Türkiye’de medya geleneksel olarak milliyetçi ve ötekileştirici bir söyleme sahiptir. (...) gazete başlıklarından, televizyon ve internet haberlerine kadar hatta özelden genele sosyal medya alanında da “nefret söylemi” normal karşılanmaktadır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 51). Bu anlamda “asli kimlikse unsurlar”ın dışında kalan her kesim, her birey de zaman zaman sistemin “ötekileştirme” idealinden payına düşeni almaktadır. “Türkiye’de Ermeni, Kürt, Süryani, Rum, Laz, Çerkez, Roman, Alevi, Şafi, Hristiyan, sosyalist, komünist, gey, lezbiyen vb. olmak “nefret”in hedefi olmak demektir. Toplumsal anlamda söylemsel ve fiili saldırılara hedef olan bu gruplar yalnız baskı altında tutulmakla kalmayıp aynı zamanda süreklilik içerisinde ideolojik bir şiddete maruz kalmaktadırlar” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 51). Ötekileştirme süreci içerisinde sürekli tekrar ettiğimiz gibi etnik, inançsal, ideolojik, cinsel anlamda sistemin kabul ettiği tek bir doğru vardır. Bunun dışında olmak “öteki” olmayı da beraberinde getirmektedir. Üstelik bu öteki olma durumu kısa vadede ve bir süreliğine meydana gelen/getirilen bir şey değildir. Eğer “öteki”, erk’in belirlediği, medyanın beslediği, çoğunluk kitlenin desteklediği kalıbı reddetmeye devam ederse, ebedi olarak “öteki” kalacak, yaşanan her türlü olumsuzluk ve çatışma ortamında milli değerlerle örülü nefret söylemleriyle karşı karşıya kalacak, söylemler suça dönüşmezse yaşayacak, suça dönüştüğü takdirde de yaşama hakkının elinden alınmasıyla dahi karşılaşabilecektir. Çatışma ve öfke ortamları, medyanın milliyetçi duygularla beslediği nefret söylemlerini potansiyel tehdit ve tehlike ilan ettiği ötekilere çevirdiğinde ise fiili yahut sözlü mutlak bir linç, öteki açısından kaçınılmaz olmaktadır. Nihayetinde ortamda bir suçlu bulunmalı ve suçlu hemen cezalandırılmalıdır. Adeta gelenekselleşen bu durum, eski Yunan geleneği olan “günah keçisi”nin cezalandırılışını anımsatmaktadır.

“Yunanistan’da günah keçisi pharmakos olarak bilinir ve hemen her yerdeki gibi toplumda, bir felaketin ardından yapılan yanlışları temizlemek gibi oldukça kilit bir rol oynardı. Atina’da birtakım sınıfsızlar şehrin vergileriyle beslenir ve barındırılırdı. Eğer bir felaket yaşanırsa biri kadınlar diğeri de erkekler adına olmak üzere bunlardan iki tanesi kurban edilirdi” (Campbell, 2013: 38).

Bugün sıkça kullanmaya devam ettiğimiz “günah keçisi ilan etmek” tabirinin ortaya çıktığı duruma bakıldığında esasında bu kişilerin yanlış yaptığı için değil yapılan yanlışları temizlemek mahiyetinde kullanıldığı görülmektedir. İlginç de

olsa bugün de durum çok farklı görünmemektedir. Toplum bir kaos içerisine girdiği takdirde hedef alınan ilk kesim yani bugünün günah keçileri “öteki”lerdir.

“(...) faşizmin “kitle”yle buluşmasını sağlayan bir ilkel güdüdür bu: Günah keçisi aramak! Beşerî sorunlar karmaşıktır, baş etmesi zor hatta kısa zamanda hatta kısa zamanda halledilemeyecek yanları da vardır, en önemlisi kendimizle ilgili yanları vardır; oysa günah keçisi, bütün sorumluluğun üzerine yıkılabileceği bir hedeftir. Günahı ona yükleyerek, onu ortadan kaldırarak, her şeyi halledebileceğinizi sanırsınız” (Bora, 2008: 19).

Öyle ki öteki, bu kaos içerisinde az ya da çok dolaylı yahut doğrudan, sözlü ya da fiili ne şekilde olursa olsun zarara uğratılabilmeli ve yanlışlar böylece “temizlenmelidir”. Bu durum, esasında toplumsal anlamda bir linçin başlangıcını da meydana getirmektedir. Yaşanan bir olumsuzluk sonrası medya adeta nefret oklarını ötekilere çevirebilmekte ve bu durum da linçe giden yolu hızlandırmaktadır. “Milliyetçiliği ve ırkçılığı yeniden üreten medya, özellikle kriz ve çatışma dönemlerinde nefret’i “öteki”lere yöneltir, “cinnet” ve “linç” atmosferi yaratır. Bunun doğal sonucu olarak da bu atmosfer meşru ve doğal olarak içselleştirilir” (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 24). Bakıldığında, linç büyük ölçüde gücünü ırkçılık ve milliyetçilikten almaktadır. “Linçlerin elbette birçok kaynağı ve çeşidi var. Fakat özellikle politik olan linçler söz konusu olduğunda, istisnasız tümünün motivasyonunu sağlayan temel etkenin milliyetçilik/ırkçılık olduğu görülmektedir” (www.gaziantep.mazlumder.org/tr/, 04.01.2016). Nihayetinde ulusal unsurları korumak adı altında yapılacak her şey mubahtır. Medya bu anlamda kitle açısından gerekli anlamlandırmayı yapmış, bu anlamlandırmayı aktarmış ve topu kitleye atmıştır. Burada kitleye düşen ise “linç güruhu”na dönüşmektir. Güruha dönüşmek bu saatten sonra meşru ve elzemdir.

3.3.1. Medya ve Linç

“Linç” olgusu, medyanın milliyetçilik eksenli nefret söylemleri içerisinde üzerinde durulması gereken bir konudur. Nihayetinde öteki, bulunduğu toplumsal alanda yaşamını idame ettirme gayreti içerisindeyken ara ara hatta bazı dönemlerde sıklıkla “linç” olgusu ve tehdidiyle karşı karşıya gelmektedir. Linçin altında yatan en büyük sebeplerden biri ya da en büyük sebep olarak “milliyetçilik ve ırkçılık” kabul edilirken, buna eşlik eden bir “hınc” duygusunun da varlığı kesin görünmektedir. Linç güruhu açısından öteki, baştan bu yana yok edilmesi gereken bir varlıkken böylesi bir fırsatta yani linç esnasında güruh var olan bütün hıncını ötekine aktarma

eğilimini göstermektedir. “Hınç, öncelikle “zihnin kendini zehirlmesi”dir, bu mefhumu analiz eden Max Scheler’in saptamasıyla. “Kişi, karşısındaki insanda, kurumda, çalışmada ya da nesnede bulunan niteliği sadece yadsımakla kalmıyor, neredeyse en baştan itibaren onu sahiden de göremiyor, algılayamıyordur” (Scheler: 2004’ten, Bora, 2007: 258). Başından bu yana ötekinin medyanın temsiliyle tanıtıldığını, kişilerin bilinçlerini gönüllü fedasını göz önünde bulundurduğumuz takdirde bu kişilerin güruhlaşması ve aşılana hakim düşünce ve hınç ekseninde hareket etmeleri kaçınılmaz ve normal bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Esasında linçin incelemesi ötekileştirmeye giden yolda yaşanan tüm safhaları da bu esnada gözler önüne sermektedir. Her şeyden önce linç esnasında çok olanın az olana zarar vermesinden, sözlü ve fiili biçimde sindirme-bastırma-yok etme güdüsüne kadar olan biten her şey başından bu yana medya tarafından ince ince oluşturulan söylemler ve bu söylemler eşliğinde yaratılan “ötekinin sonu”na dair somut göstergelerdir. Gücünü “nicel çoğunluk”tan alan her bireyin “güruhlaşma” alanı linç, az olana, ötekine “haddini bildirme zamanı”dır. “Linç, kalabalığın azlığı çiğnemesidir –bazen tek birisini. Korunmasız, çaresiz durumdakine saldırmaktır. Köşeye sıkıştırılmış, kuşatılmış olana çullanmak... Yerdeğine bir tekme savurmak... Bireysel sorumluluk üstlenmeden, kalabalığın koynuna sığınmış, ‘anonim’ bir cürmün gölgesine saklanarak...” (Bora, 2008: 8). Bu anlamda linçe dâhil olan, linç eylemini yerine getiren her birey gücünü kendisi dışındaki linççilerden almaktadır. Yani ötekine karşı başlatılan bu “gövde gösterisi” gücünü kendinden alan bireylerden ziyade her bireyin kendi dışındakilere güveniyle gerçekleşmektedir. Linç, kalabalık olmanın verdiği güvenle güruhun hınç boşaltma platformuna dönüşmektedir. Böylece güruh linçin teşekkülüne sebebiyet verirken linç de güruhun oluşumunu sağlamaktadır. Linçin “değersiz kalabalık, ayaktakımı, sürü” gibi kelime anlamlarına dikkat çeken Bora (2008: 9-10) bu kişilerin sadece basit bir lümpenler topluluğu, azgın bir fanatik kitlesi, tutunacağı bir dal, bağlanacak bir değeri kalmamış kopuklardan müteşekkil bir kara kalabalık olarak tasavvurunun doğru olmadığını söylemekle birlikte elbette bu kişilerin linçe çekilmesinin daha kolay olduğunu fakat bu kişilerin linçi meydana getirdiği kadar linçin de bu kişileri meydana getirdiğine işaret etmektedir. Buradan bakıldığında güruhların linçi meydana getirdikleri gibi linçlerin de güruhları meydana getirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu da bir karşılıklı yaratım ve destekleme sürecidir. Ayrıca linç sürecinde güruhun içerisinde yer almak demek “biz” olmanın gerekliliklerini de yerine getirmekle eşdeğer

görülmektedir. Nihayetinde yaratılan “biz” ve “öteki”ler kutuplarından bakıldığında linç esnasında “öteki”ne “bir taş atmamayı” tercih etmek demek “biz”den “öteki”ne dönüştürülmenin başlangıcını da oluşturabilmektedir. Yani grubun ötekine karşı olan potansiyel tehdidi “biz” olandan destek göremediği takdirde kendi içine de yönelebilmektedir. “Durumu belirli sloganlarla lanetlemeyi, tayin edilmiş antları tekrarlamayı, “bizden” sayılmanın mükellefi gibi dayatıyorlar. Yeterli kin coşkusuyla katılım göstermeyenlere ‘bakınan’ bir tehditkarlıkla yapıyorlar protestolarını. Bizzat kınama ve protesto gösterileri, insanları “hain değil bizden” sayılmak için iştirake zorlayan bir sembolik linçe dönüşüyor” (Bora, 2008: 18). “Biz”den sayılmanın kriterleri hazır kalıplarla tekerrür ederken bu kriterleri yerine getirmeyenler de “öteki”ne duyulan hınçtan nasiplerini alma tehdidine maruz kalabilmektedir.

Linç esnası ve sonrasında üzerinde durulması gereken önemli bir husus da yetkililerin bu süreci nasıl yönettikleriyle ilgilidir. Bu yönetim süreci hem gerçekleştirilmiş olan linç hem de bir başka zamanda yeniden olma ihtimali bulunan linçlere dair hem ötekinin hem grubun hem de bu iki grubun dışında kalanların bakış açıları ve konumlarını belirleyebilmektedir. Sürecin nasıl yönetildiği, güvenlik mekanizmasının nasıl işlediği, yetkililerin durumu ifade etme tarzları gibi faktörler linç dair her türlü yönlendirmeyi sağlayabilmektedir. Özellikle yapılan açıklamaların niteliğinde sıklıkla duyduğumuz “tahrik olma” kalıp tabiri bu anlamda linç gibi büyük bir tehlikenin devam edebilmesinin adeta önünü açmaktadır. Nihayetinde “tahrik olma” beraberinde haklı olmayı da getirecek grubun tahrik olmasından mütevellit gerçekleştirdiği linç eylemi de normalleşmeye başlayacaktır. Bu da hem mevcut linçin hem de ilerleyen zamanlarda gerçekleşebilecek linçlerin dolaylı yoldan devam edebileceğinin sinyali anlamına gelmektedir. Belki de öteki “ayağını denk almalı” ve yeni linçlerin oluşması istenmiyorsa grubun değil öteki dikkat etmelidir. “Yetkililerin engin hoşgörüsü, linç gruplarına fevkalâde geniş bir “tahrik olma hakkı” bahşedilmesi (...) Türkiye’de ‘linç’ olgusunun son derece önemli bir veçhesini oluşturuyor. Linçin, meşrulaşma demeyeceksek, olağanlaşmasının belki de temel sebebi budur” (Bora, 2008: 12). Bu anlamda sürecin yönetimi ve sonrasında gerçekleştirilen müdahaleler, verilen iletilerin kapsam ve yönü toplumsal anlamda linçin konumlanış biçiminin de göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Belge ise bu konuda (2006: 131) linçin toplum tarafından destek görebileceği fakat nihayetinde görülen bu desteğin altında toplumun elitleri tarafından yaratılan eğilimler olduğunu belirtmektedir.

Linçin teşekkülü ve nihayeti sürecinde medyanın konumlanması ise özellikle konumuz açısından üzerinde durulması gereken oldukça önemli bir husustur. Linç esnasında “cezalandırılan günah keçisi/keçileri” o anda güruhun birden yarattığı kişiler değildir. “Günah keçileri” yani ötekiler öncesinde de sıklıkla ifade ettiğimiz gibi medya tarafından her fırsatta öteki yönüyle birlikte sunulmakta ve bu da güruhun bilincinde öncesinde temeli atılmış olan ötekine dair hınç ve nefret duygularının iyice derinleşmesine yol açmaktadır. Bu esnada medyanın ilişkisini iyice sağlamlaştırdığı olgu ise “milliyetçilik”tir. Medyanın milliyetçilik harmanlı haberleri her seferinde güruhun hafızasında ötekinin ve kendisinin yerini belirlemektedir. Medya, ince ince dokuduğu söylemler aracılığıyla yaratmak istediği “iyi” ve “kötü”yü, “biz” ve “onlar”ı yaratmakla birlikte yeri geldiğinde yarattığı ötekine karşı hareketin tetikleyiciliği işlevini de üstlenebilmektedir. “Milliyetçilik medya tarafından körüklenen ve şiddet içeren bir unsur olarak gündelik hayatta yerini almıştır. (...) Medya (...) saldırıları doğal tepkiler olarak göstermekte ve tek tip bir toplumun yaratılması için üzerine düşen görevi yerine getirmektedir” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 64). Medyanın hem linç öncesinde (güruhun oluşum süreci) hem de sonrasında tercih ettiği haberleri sunuş ve aktarım biçimi linçin büyük ölçüde belirleyiciliğine sebebiyet vermektedir. Medyanın güruhu yüceltmesi ve haklı göstermesi medya açısından linçin meşruluğunu da beraberinde getirmekle birlikte olabilecek yeni linçlere bir de medya açısından kapı aralanmaktadır. “Bu tür olaylar öncesi medyanın yaptığı yayınların etkisi önemlidir; ayrıca olaylar sonrası linç yapmak isteyen grup “tepkili vatandaş”lar olarak görülürken linç kurbanı olanlar suçlu gösterilmektedir” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 65). “Tahrik olma” hakkının kendilerine verdiği “haklı” gerekçeyle linçi meydana getiren/getirmeye çalışan güruh linç sonrasında “tepkili vatandaş” addedilirken linçe maruz kalan “öteki” birey yahut grup ise her zamanki gibi suçlu olarak gösterilmektedir. Bu “suçluluğun devamı” sunuşu da yeni linçlerin tetikleyiciliği işlevini beraberinde getirmektedir.

3.3.2. Medyada Nefret Söyleminin Türleri

Haberde kullanılan olumsuz dil öncelikle nefret söyleminin teşekkülünü sağlamakta sonrasında ise egemen ideolojilerden de beslenerek oluşturulan önyargı saiklı ayrımcılık temelli ötekine yönelik nefret suçuna doğru bir gidişatın belirleyicisi olmaktadır. Ötekileştirmeye giden yolda “nefret söylemi” ise bugün gücünü en çok ana ideolojik unsur “milliyetçilik”ten almakta ve ortaya konulan haber ürünleri de bu

harmanla meydana gelmektedir. Elbette milliyetçilik ağır basmakla birlikte nefret söylemi sadece milliyetçilikle sağlanmamaktadır. Öncesinde yaptığımız tanımlardan yola çıkarak bugün egemen unsurlar dışında kalan bireylerin farklılıklarının erk ve medya destekli “biz” olan tarafından kabul görmeyişi ile ortaya çıkan her türlü dışlayıcı ve suça teşvik edici söylem, “nefret söylemi” olarak tanımlanabilmektedir. “Nefret söylemi”nin medyada nasıl şekillendirildiğine dair oluşturulan kategorizasyonlar ise özellikle son bölümde ele alacağımız haber incelemeleri açısından faydalı olacaktır.

Medyada nefret söyleminin biçimsel anlamda teşekkülü ile ilgili ele alacağımız iki kategorizasyon, nefret söyleminin hangi gruplara, hangi farklılıklara ve özelliklere istinaden yapıldığına dair önemli deliller sunmakla birlikte bu tasniflendirmelerden yola çıkarak nefret söylemine dair müşterek noktaları tespit etmemiz mümkün olacaktır.

Konuyla ilgili ilk tasnifimiz, özellikle yeni medya ortamlarından yola çıkarak hazırlanan nefret söylemleri tasnifidir. Nihayetinde “nefret söylemi”, bugün özellikle sosyal medya aracılığıyla ciddi bir yayılma ve genişleme safhasına geçmiş ve büyümeye devam etmektedir. Dolayısıyla, buradan konuyla ilgili en somut örneklerle ulaşmak da daha mümkün hale gelmektedir. Binark ve Çomu’nun (2012: 210) “nefret söylemi”ni 6 alt gruba ayırmışlardır:

Siyasal nefret söylemi, siyasal bir düşünceyi ve bu düşüncenin takipçilerini hedef alan nefret söylemidir.

Kadınlara yönelik nefret söylemi (...) kadının konumunun ikincilleştirildiği bir söylem oluşturulmaktadır.

Cinsel kimlik temelli nefret söylemi, heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki cinsel kimliklere sahip kişileri hedef alan nefret söylemidir.

İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi, farklı dinlere mezhep aidiyetlerine yönelik olarak üretilmektedir.

Engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi, fiziksel veya zihinsel engellilere ya da bazı hastalıklara sahip kişilere yönelik olarak üretilmektedir.

Yabancılarla ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, yabancıları, göçmenleri ve/veya etnik grupları hedef alabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012: 209-210).

Tasnifi incelediğimiz takdirde mevcut 6 grup, bugün özellikle medya yoluyla inşa edilmek istenen/edilen nefret söylemlerini muhteva etmektedir. Siyasal nefret söylemi, bugün özellikle siyaseten üretilen ve medyanın da yönlendirmesiyle meydana gelen nefret söylemidir. Bu kategoride herhangi bir siyasal düşünce ve bu düşünceyi benimseyen kitlenin hedef alınması ve aşağılanması söz konusudur.

Özellikle seçim sürecinde çok sık şahit olduğumuz bu söylemler kitlelerin benimsedikleri siyasi görüşler dahilinde kendi içlerinde kutuplaşmaları yönünde büyük bir rol oynamaktadır.

İkinci kategoride yer alan “kadınlara yönelik nefret söylemi”, cinsiyetçi ifadelerden beslenerek kadının hem bireysel hem toplumsal anlamda erkeğe nazaran güçsüzlüğüne vurgu yapmakta, bu vurgu içerisinde kadının toplumsal konumlanışı, rolleri (ev işleri, annelik vb.) gibi öğeleri barındırmakta ve bunlardan mütevellit kadının değersizleştirilmesine yol açmaktadır. Sürekli bir artış gösteren “kadına şiddet” olgusunun bu söylemlerden ciddi manada beslenmesi ise kaçınılmazdır. Söylemler yoluyla kadının yaşama hakkının ihlali dahi görülebilmektedir.

“Cinsel kimlik temelli nefret söylemi” ise bugün sadece Türkiye’nin değil dünya ülkelerinin çoğunun en yaygın söylemlerinden birisidir. Heteroseksüel kimlik dışındaki tüm cinsel kimlikleri (gey, lezbiyen, transseksüel, biseksüel, travesti) hedef alan söylemler farklı cinsel bir kimlik tercihinde bulunan bireylere yönelik “sapkın” ve “iğrenç” vurgularını sıklıkla kullanmaktadır. Bu vurgular yoluyla yaratılan nefret söylemleri, büyük ölçüde nefret suçlarıyla sonuçlanmakta ve bu kişilerin sürekli olarak ölüm ve darp gibi olgularla karşılaştığını görürüz.

“İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi”, ana inançsal unsurların dışında herhangi bir inançsal durumu olan birey ve gruplara yönelik karşımıza çıkmaktadır. Dünya ülkelerinde de örneklerini görebildiğimiz bu durum Türkiye’de Müslümanlık haricindeki tüm inançlara ait kesimleri kapsamaktadır. Ayrıca Müslümanlıkla birlikte Sünnilik de bir o kadar ağır basmakta ve Türkiye’de bu anlamda nefret söyleminden en çok zarar gören kesimi Aleviler oluşturmaktadır.

“Engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi”, bireyin bedenlen yahut zihnen herhangi bir hastalığından yola çıkarak hedef alınması durumudur. Gündelik dilde de sıkça örneğini gördüğümüz “sakatlık, özürlülük” gibi bazı kavramlar normalleştirilmekte ve özellikle bireye yönelik herhangi bir olumsuz duygu ve düşüncede nefret söylemi de beraberinde belirlemektedir.

Son kategori, yabancıları, göçmenleri ve/veya etnik grupları hedef alan “yabancılar ve göçmenlere yönelik nefret söylemi” ise özellikle çalışmamız açısından önemli bir yere sahiptir. Kategoriyeye ait nefret söylemleri bugün sadece Türkiye’de değil tüm dünya ülkelerinde de varlığını devam ettirmektedir. Daha öncesinde verdiğimiz birkaç örneği kısaca bu bölüm dahilinde hatırlatmak faydalı olabilecektir. Yoğun göç alan Kanada’da “ideal göçmenler”in Batı Avrupalı ve

İngilizlerden meydana geldiğini bunun dışında kalanların ise görmezden gelme, tek tipleştirme gibi eğilimlere tabi tutulduğunu, Almanya’da ise çok yoğun nüfusa sahip Türklerin, Almanya medyasında genelde ırkçı tutumlarla çerçevelendiğini belirtmiştik. Bunlara ek olarak bir başka örnek ise Slovenya medyasının tutumudur. Slovenya’daki en geniş nüfuslu etnik azınlık grubu Romanlarla ilgili haberlerin analizi içeren araştırmada Romanlara yönelik nefret söyleminin ne şekilde tezahür ettiği ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre (Göregenli, 2013: 64) Romanların haberlerde sıklıkla ırkçı ifadelerle birlikte kullandığı, genellendiği ve Romanlarla ilgili bilgilerin kendilerinden değil başkalarından edinilen bilgiler olduğu ortaya konulmuştur. Burada ortaya çıkan sonuç, bazı farklılıklar gösterebilmekle birlikte etnik anlamda ana unsurlara sahip olmayan yani çoğunluğa dahil olmayan her kesimin medya tarafından “nefret söylemi”ne tabi tutulduğu gerçeğidir. Türkiye’de durum benzer mahiyette teşekkül etmekte, medya ana etnik unsur “Türk” kimliğinin dışında kalan bireylere yönelik milliyetçilik olgusuyla besli nefret söylemlerine kaynaklık etmektedir. Nefret söylemleri ise ortaya çıkan/çıkaabilecek olan nefret suçlarına ön ayak olma işlevini sürdürmektedir. Böylece dil ile başlayan zincirleme olgular birbirini tamamlamakta, birbirlerinden feyz almakta bu halkalanmanın teşekkül mecrası görevini de medya üstlenmektedir.

Diğer bir nefret söylemi kategorizasyonu ise Bulunmaz’ın aktardığı tasniftir. Yine 6 alt başlıktan oluşan tasnif de öncesinde incelediğimiz tasnifle aynı doğrultuda değerlendirilebilir.

“(…) nefret söylemleri, geniş bir yelpazedeki politik (ırkçı, kuramcı, neo-Nazi, dazlak, Ku Klux Klan mensubu, siyahi ayrımcı, kürtaç karşıtı), zenofobik (yabancı, farklı etnik kökenden göçmen ve göçmen kökenlilere karşı örgütlenen), homofobik (eşcinsel ve eşcinsellik karşıtı), transfobik (transseksüel ve transseksüellik karşıtı), dini (semitist, anti-semitist, radikal İslamcı, anti-İslam taraftarı) ve mizojinik (kadınlara karşı nefret duyan) kişi ve grupların önyargılı ve/veya yanlı, hatta bir noktada bağnazlığa varabilen eylemlerini kapsar” (2010: 228’den Bulunmaz, 2015: 79)

Buradaki tasnifte de nefret söylemleri kategorilerine göre “politik”, “zenofobik”, “homofobik”, “transfobik”, “dini”, ve “mizojinik” şeklinde başlıklarla karşımıza çıkmaktadır. Tasnifin, önce ele aldığımız tasnifle benzer içeriğe sahip olması ise nefret söyleminin yöneltildiği kişiler açısından araştırmacıların müşterek bir görüş sahipliği içerisinde bulunduğu dur.

Nefret söyleminin başından bu yana “öteki”lere yönelik yapıldığını vurguladığımızdan mütevellit bu kişilerin (ötekilerin) ve onlara yönelik nefret söylemini meydana getirenlerin halet-i ruhiyelerini toplamak açısından burada bu

kategorileri kısaca belirtmek faydalı olacaktır. Nefret söylemlerinin tam anlamıyla “içeriksel” olarak nasıl meydana getirildiği konusu ise son bölümde yer vereceğimiz “haber incelemeleri” kısmında karşımıza çıkacaktır.

3.4. Medyada Suriyelilerin Dışlanması/Ötekileştirilmesi

Bir önceki kısımda nefret söyleminin kimlere yönelik inşa edildiğine dair verdiğimiz iki kategorizasyonda yer alan kategorilerden birisini de “yabancı”/“göçmen”lere yönelik oluşturulan nefret söylemi teşkil etmekteydi. Çalışmamızın merkezinde yer alan “Suriyeliler”e yönelik gerek toplumsal anlamda gerekse medyada üretilen dışlayıcı/ötekileştirici her türlü tutum ve ifadeyi bu kategori altında değerlendirmemiz mümkündür. Özellikle ilk bölümde, “Suriye iç savaşı” ve bu savaşın ortaya çıkardığı ağır sonuçlar doğrultusunda Suriye’den göç etmek zorunda kalan sığınmacılara dair nicel veriler, sığındıkları coğrafyalar (ülkeler), sığındıkları ülkeler arasında Türkiye’deki hukuki statüleri, Türkiye’de en çok tercih edilen şehirlerden biri olan Gaziantep’teki durumları ve başlıca yaşadıkları sorunlara yer vermeye çalışmıştık. Bu bölümde ise öncesinde verdiğimiz verileri de ele alarak Suriyelilerin, Gaziantep’te yaşamlarını sürdürme çabalarının medya üretiliş biçiminin toplumsal anlamda nasıl karşılık bulduğunu incelemeye çalışacağız.

Birinci bölümde “göç” kavramına türlü yönleriyle olabildiğince değindiğimizden ötürü burada sadece göçle gelen sorunlar bağlamında Suriyelilerin sorunlarını kısaca hatırlatmak faydalı olabilecektir.

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan “göç” kavramı, bireyin/grubun yaşadığı bölgede duyduğu rahatsızlıklardan kaynaklı gönüllü yahut zorunlu olarak yer değiştirmesine verilen addır. Öyle ki göç eden, göç edeceği yerde bu rahatsızlıkları yeniden yaşamayacağı bir yaşam alanı tahayyülü ile yola çıkmaktadır. Lakin göç eden, yaşadığı topraklarda duyduğu rahatsızlıktan kurtulmuş olsa bile bu, göç ettiği yerde başka sorunlarla karşılaşmayacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim bunun en büyük sebebini de göç edilen bölgenin mevcut göçmen/mülteci/sığınmacı algı ve politikaları teşkil etmektedir. Özellikle son 200 yıllık dünya tarihi içerisinde ulus devletlerin meydana gelişi, ulus devletlerin nitelikleri ve bu devletlerin kendi bünyesinde olmayanlara yönelik bakış açısı göç edenlere yönelik tutum, ifade ve her türlü algının da belirleyiciliğini üstlenmektedir. “Aslında göç olgusu yeni bir olgu değil, insanlar tarih boyunca hep hareket halinde olmuşlardır. Ancak göç olgusunu

bir problem olarak görme, ulus devlet bakışının bir parçasıdır” (Aksoy, 2007: 423). Göç her ne kadar eski bir kavram olsa da özellikle ulus devletlerin mevcudiyetinden bu yana göç olgusu problemlili bir hâl almıştır. Nihayetinde ulus devletlerin tek tipçi yapısı kendi bünyesindeki kimliklere ters düşen tüm “öteki”lerle birlikte “göçmen”leri de reddetmektedir. “Ulus devletlerin inşası, karmaşıklığın ortadan kaldırılmasını, ulusal bağların “berraklığını” sekteye uğratacak öğelerin bir kenara atılmasını içermiştir” (Morley ve Robins, 1997: 46). Öyle ki bu problemlili süreç içerisinde ulus devletler her ne kadar göçmenlere yönelik türlü politikalar ortaya koymuşlarsa da bu politikalar başta kendi devletlerinin özel alanlarını ve çıkarlarını korumak amaçlı ortaya konulan politikalar olduğundan göç edenlerin refahına yönelik uzun vadeli politikalar üretilememiştir. “Uluslar arası göç ve sığınmacı politikaları ülkeden ülkeye değişse de ulus-devletlerin sınırlarını kontrol etmek, ulusal kimliklerini, vatandaşlarını korumak ve sığınmacılara sundukları kalacak yer, eğitim ve sağlık hizmetlerini sınırlandırmak üzere yoğunlaşmıştır” (Schuster, 2003’ten Şimşek, 2015: 56). Durum böyle olunca göçmen kişi/kişilerin bu devletler içerisinde konumlandırılışı ve toplumsal algılanışı da çok olumlu olamamaktadır. Nihayetinde göç eden kişiler bu devletlerin bünyesinin aslî unsurları olmamakla birlikte “yabancı” kişilerdir.

“(…) göçmen, ulusal alana dışarıdan giren, ulusal alanın betimlediği vatandaş-topluluk-kültür örtüşmesini rahatsız eden bir olgu ve bu nedenle de özel olarak mercek altına alınması gereken, özel politikaların odağı haline gelen bir nesnedir. Göçmenler, ulusal cemaate yabancı varlıklar olarak düşünülmekteler zira bu cemaat fikrinde vatandaşın devlete karşı sadakati ve bunun karşılığında vatandaşlık haklarının tanınması temel kurucu prensiplerdir” (Aksoy, 2007: 423).

Bu kurucu prensip içerisinde göçmenlerin devlet tarafından algılanış biçimi toplumsal olarak da etkisini göstermekte ve göç edenler göç ettikleri toplumlarda “sosyal dışlanma” olgusuyla yüz yüze gelmektedirler. Bu noktada Suriyeli sığınmacıların bugün karşılaştıkları en büyük sorunların neler olduğunu incelerken sorunların temelinde toplumsal bir “dışlanma” olgusunun yattığını görebilmemiz için “sosyal dışlanma” olgusu üzerinde kısaca durmamız faydalı olabilir.

“(…) Avrupa Birliği, sosyal dışlanmayı; bireylerin ya da grupların yaşadıkları toplumlara tam olarak ya da kısmî olarak entegrasyonunu engelleyen süreçler olarak tanımlamaktadır” (1995: 4’ten Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 19). Avrupa Birliği’nin tanımında “sosyal dışlanma” olgusu, kişilerin içinde bulundukları topluma uyum sağlamasına yönelik bir engelleme olarak belirtilmektedir. “(…)

sosyal dışlanma, sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma-edilme durumu olarak tanımlanmaktadır” (1994: 614’ten Çakır, 2002: 84). Buradaki tanım ise AB’nin tanımında yer alan entegrasyon süreci içerisinde kişilerin hangi noktalarda engellendiklerini vermektedir. Tanımda “dışlanma” kavramı, kişilerin türlü toplumsal haklardan yararlanamamasına yönelik bir engellenme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İki tanımdan hareketle “sosyal dışlanma” olgusu, kişilerin içinde bulundukları toplum içerisinde türlü yönlerden kabul görmemeleri, bu kabul görmemekten mütevellit kişilerin toplumsal haklardan faydalanamamaları ve beraberinde toplumsal uyumlarının engellenmesi, bunun türlü şekillerde kişilere yansıtılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Adaman ve Keyder (2006’dan Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 32) sosyal dışlanmayı belli başlıklar altında özetlemişler sosyal dışlanma olgusunun sadece göçmenlere değil tüm “öteki”lere yönelik olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle de ulus devletler içerisinde kesinlikle “öteki” addedilen göçmenler de bu “dışlanma” olgusundan paylarına düşeni göç ettikleri bölgede yaşadıkları müddetçe almakta “dışlanma” olgusunun getirdiği tüm sorunlar göç edenin hayatına dolaylı yahut doğrudan sirayet etmektedir. “(...) gerek gönüllü, gerek zorunlu göçün getirdiği sorunlar giderek artan yoğunlukla göçen grubun etnik temeller üzerinden sosyal olarak dışlanmalarını yaratmakta bu grubun gelir getirici aktivitelerini sınırlandırmaktadır” (2006’dan Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 32).

Çalışmamızın merkezinde yer alan Suriyeli sığınmacıların başlıca sorunlarına Gaziantep Kent Konseyi tarafından hazırlanan kapsamlı rapor doğrultusunda birinci bölümde çok kısa bir biçimde yer vermiştik. Bu yüzden burada bu sorunların neler olduğunu hem yeniden hatırlamak hem de sorunlara ilişkin içerik ve örnekleri çoğaltmak, hem Gaziantep halkının hem de buradan hareketle sığınmacı bölgelerinde Suriyelilere ilişkin algı ve yönelimi anlamlandırmamız açısından daha yararlı olabilecektir. Suriyelilere ilişkin hazırlanan rapor sadece Suriyelilerin değil; göç sonrası Gaziantep halkının yaşadıkları sorunlara da yer vermekte, bu sorunlar çerçevesinde tezahür eden Suriyelilerin algılanışı da daha anlaşılır hale gelmektedir. Gaziantep Kent Konseyi’nin “Gaziantep’te yaşayan Suriyelilere ilişkin” hazırlamış olduğu rapora göre bu sorunlar en genel anlamda “güvenlik sorunları” (izinsiz girişler yoluyla kayıt altında tutulmayan kişilerin mevcudiyeti), “barınma sorunu” (Suriyelilerin yaşamlarını sürdürebilecekleri mevcut alanın sağlanmayışı ve bundan meydana gelen emlak piyasasının çıkarıcı davranışlarına dair sorunlar), “sağlık alanındaki sorunlar” (yeterli sağlık hizmetinin oluşturulamayışı ve bu yetersizlikten

hem Suriyelilerin hem de bölge halkının mustarip oluşu), “toplumsal sorunlar” (sosyal dışlanmalar, entegrasyon sorunu, gerginlikler vb.), “çevresel sorunlar” (alt yapı yetersizliği vb.), “eğitim sorunu” (Suriyelilerin, özellikle okul çağındaki çocuklar kapsamında rahat eğitim görebilecekleri düzenleme ve platformların eksikliği), “ekonomik sorunlar” (Suriyelilerin çalışma hayatında istihdam edilemeyişindeki eksiklikler, yasal düzenlemelerin olmayışından kaynaklı olarak bazı işverenlerin bu durumundan faydalanarak ucuz iş gücü sağlaması) olarak özetlenebilir (www.gaziantepkentkonseyi.org, 06.01.2015).

Raporda yer verilen sorunlar Gaziantep’e yönelik hazırlanmış olsa bile esasında bu sorunlar bugün Türkiye’nin diğer şehirlerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların da müşterek sorunlarına ışık tutmaktadır. Nihayetinde farklı şehirlerde yaşanan sorunların da temeli aynı nedenlere dayanmakla birlikte ortaya çıkan bu sorunların özellikle ana akım medyada işleniş biçimi diğer şehirlerde yaşayan toplulukların algılarını da belirlemektedir. Bu anlamda Suriyeli sığınmacılara yönelik medyada üretilen haber örneklerini verirken raporda belirtilen sorunların sadece Gaziantep’te meydana gelmediğini bildiğimizden, sığınmacıların konumlandırılışının medyanın genelinde meydana getirildiğinden, Gaziantep yerel medyasında yer alan haberlerle birlikte hem ana akım medya hem de diğer sığınmacı bölgelerinin yerel medyasında üretilen haberleri de göz önünde bulundurduk. Nihayetinde medyanın genelinde üretilen haberler sığınmacılara yönelik genel toplumsal algının da mimarlığını üstlenmektedirler.

Suriyeli sığınmacılara ilişkin hazırlanan rapor, sığınmacıların ve bölge halkının rahatsızlıklarını genel anlamda ortaya koymaktadır. Bölgede mevcut dışlanma örneklerini ve sebeplerini kendi içinde daha rahat ele alabilmemiz için bu rapordan da faydalanarak Suriyeli sığınmacıların dışlanmalarına yönelik bir kategorilendirmeye gitmemiz uygun görünmektedir. Bu kategorizasyon çerçevesinde medyanın sorunların aktarımına yönelik tutumu, bu aktarımla birlikte mevcut toplumsal algının şekillendirilmesi ve ortaya çıkan sonuçların incelenmesi de daha mümkün hale gelebilecektir.

Bu kategorizasyon çerçevesinde her kategori içerisinde ele alacağımız haber örnekleri ise medyanın genelinde sığınmacıların “dışlanma”sına yönelik eylem ve söylemlerin oluşumunda nasıl bir rol oynadığını gösterebilmek adına bir ön çalışma niteliği taşımaktadır. Bu kısım, çalışmamızda Gaziantep yerel basınında işlenen haber örneklerinin incelemesini yapacağımız “yöntem ve örneklem” bölümü

açısından gerek kategorik gerekse medyada üretilen haber örnekleri özellikleri bakımından asıl inceleme bölümümüz için bir ön safha mahiyetindedir.

3.4.1. Sorunlar Çerçevesinde Suriyeli Sığınmacıların “Dışlanma”larına Dair Bir Kategorizasyon

Raporda 7 alt başlık halinde belirtilen sorunların her biri kendi içinde ciddi problemler teşkil ederken tüm bu sorunların temelini ise büyük ölçekte Suriyeli sığınmacıların sahip oldukları hukukî statüleri oluşturmaktadır. Bu sebepten öncelikle Suriyeli sığınmacıların mevcut yasal statüleri üzerinde yeniden kısaca durmamız ve bu statüyü “dışlanma” ilişkisi ekseninde incelememiz faydalı olabilir. Sonrasında ise Suriyeli sığınmacıların rapora da uygun düşecek biçimde sosyal, ekonomik, sağlık, eğitim ve diğer alanlarda algılanış biçimlerinin medyanın da etkisiyle toplumsal olarak nasıl konumlandığını incelemeye çalışacağız.

3.4.1.1. “Suriyeli”yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler

Suriye’den gelen ilk sığınmacı kabileleri “misafir” olarak karşılanmış sonrasında bunun hukukî bir karşılığının olmaması sebebiyle sığınmacılar “geçici koruma” kapsamına alınmışlardır. Fakat Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde şerh düştüğü “Avrupa dışından gelen göçmenlere yönelik” coğrafi kısıtlama bugün hâlâ geçerliğini sürdürdüğünden dolayı Suriyeli sığınmacılar mülteci olarak kabul edilmemektedirler. Mülteci olarak kabul edilmeyen Suriyeli sığınmacıların öncelikle misafir ardından da geçici çözüm mahiyetinde “geçici koruma kapsamı” altında bulundurulmaları ise hem sığınmacıların mevcut sorunlarının çözülmesini zorlaştırmakta hem de göç ettikleri bölgelerde algılanışlarına dair olumsuzluklar meydana getirmektedir. Öyle ki önce “misafir” ardından “geçici koruma” kavramları Suriyeli sığınmacıların kamuoyunda “her an geri dönecekleri” algısıyla birlikte bir süre sonrasında “ne zaman geri dönecekleri” sorgulamasını beraberinde getirmiştir. “Türkiye’ye sığınan Suriyeliler sığınmacı olarak kabul edilmişlerdir ve mülteci statüsü almaları için coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gerekiyor. Bu durum da Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin hakları ve güvenlikleri ile ilgili engeller doğurmaktadır” (Şimşek, 2015: 57). Esasında bu sorun sadece Suriyeli sığınmacıların değil Türkiye’ye sığınan tüm sığınmacıların başlıca müşterek sorunudur. Lakin Türkiye’nin daha öncesinde kısa bir zaman diliminde bu kadar fazla göç almaması bu durumun gözden geçirilmesi, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması

gerektiği tartışmaları daha sessiz yürümekte ve bu tartışmalar kamuoyunda pek karşılık bulamamaktayken bugün bu tartışmalar yoğun biçimde yapılr hâle gelmiş ve sığınmacıların mültecilik hakkını elde etmeden sorunlarının çözümünün mümkün olmadığı vurgulanmış/vurgulanmaktadır. Sığınmacılara mültecilik hakkı verilmemesi gerek sığınmacıların yaşadıkları eğitim, sağlık, barınma, çalışma vb. sorunlarının çözümünü kompleks bir hâle büründürmekte gerekse yaşadıkları bölgelerde algılanış biçimlerinin olumsuz inşasına sebep olmaktadır.

“(…) Türkiye’ye dış göç hareketleri ile gelen göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar bulundukları kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Toplumda yerel halkın gelen göçmen gruplarla ilgili algıları, hem belli çalışma alanlarındaki arz ve talebin oluşumu açısından hem de sosyal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarının işleyişi açısından belirleyici olmaktadır” (Ünal, 2014: 71-72).

Özellikle öncesinde başlayan “misafir” söylemi her ne kadar kucak açıcı gibi görünse de misafirin evine döneceği algısından mütevellit sığınmacıların bulundukları bölgelerde “ne zaman geri dönecekleri” sorusunu da beraberinde getirmektedir. Medyada yer alan haberler doğrultusunda yetkililerin söylemleriyle pekiştirilen “misafir” algısı bölge halkının “ev sahipliği” ve bundan kaynaklı “biz” olgusunu pekiştirmekte buradan hareketle sığınmacıların “biz”den ayrılışına da işaret etmektedir.

Yücebaş’ın (2015: 38) Gaziantep yerel basınında misafirperverlik miti ve ev metaforu çerçevesinde incelediği iki örnek haber ise bu algıyı örneklemektedir. “Suriyelilerin sorunları konuşuldu” başlıklı ilk haber ziyadesiyle “biz” söylemi ile örülmekte, misafirperverliğin onur duyulması yönünü öne çıkarmakta ve aynı zamanda her zaman için öncelikli olanın bölge halkı olduğu vurgusuna dayanmaktadır (www.telgraf.net, 07.01.2016).

“Şahin ve Espinoza Suriye’yi Konuştu” başlıklı diğer haber ise yine bölge yetkilisi Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in demecinde “Suriyeli sığınmacıların baştan bu yana ‘ağırlanışı’ ve Suriye’de yaşanan iç savaşın son bulmasıyla başından bu yana misafir olarak kabul edilen sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeleri temennisi” yer almaktadır (www.telgraf.net, 07.01.2016).

İncelenen her iki haberde öne çıkan temalar “misafirperverlik”, “misafirin evde ağırlanışından duyulan övünç” ve “misafirin evine dönmesi temennisi” ile örüntülüdür. Kavramların basında böylesi yer edişi toplumsal algının da belirleyiciliğini üstlenmekte ve toplumsal/bireysel söylemleri de

biçimlendirmektedir. Bu söylemler Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları diğer sorunların içerisinde de fazlasıyla yer edecek ve dolayısıyla diğer sorunlar çerçevesinde fazlasıyla karşımıza çıkacaktır. Ünal (2014: 77-82) bu söylemleri ana akım medyada yer alan iki haber sitesi platformunun kullanıcı yorumlarından derlediği 1035 yorum çerçevesinde “Güvenlik” ve “Düzen Kaygısı İçeren Söylemler”, “Ekonomik Kaynakların Paylaşılmasından Kaynaklanan Problemler Temelindeki Söylemler”, “İrksal ve Etnik Temelli Yaklaşımlar”, “Ülke Çıkarları ve Maliyet Unsurlarını Temel Alan Söylemler” ve “Suriyeli Mültecilerin (çalışmada mülteci olarak belirtilmiş fakat sığınmacılardır) Ülkeden Gitmeleri ya da Gönderilmeleri Gerekliğini Vurgulayan Söylemler” olarak kategorize etmiştir. Bu bölüme de denk düşen “Suriyeli sığınmacıların ülkeden yani evden gitmeleri ya da gönderilmeleri gerektiğini vurgulayan” birkaç söyleme yer vermemiz durumun medya aracılığıyla toplum nezdinde nasıl biçimlendirildiğini daha anlaşılır kılacaktır.

“...daha ne hırsızlıklar ne olaylar çıkacak belli değil! Maalesef tek kurtuluş yolu polis tuttuğunu bindirip otobüslere atacak sınırdan dışarıya...”

“...ben de istemiyorum bu adamları... Çok isteyen evinde misafir etsin.”

“...Suriyelileri koruyanların mantığını anlamıyorum ben ya kurtuluş savaşında bizim millet kaçtı mı? Hiç acımam kalıp direnselerdi... Kendi aç karnımızı zor doyuruyoruz...”

“...Suriyelileri ben de istemiyorum... Başka ülke mi kalmadı? Kovsan artık gitmezler, yerleştiler bir kere.” (Ünal, 2014: 82).

Çoğaltmamızın mümkün olduğu bu söylemler artık “misafir”in “ev sahibi”nce istenmediğini gözler önüne sermektedir. Öyle ki ev sahibi, misafirden rahatsız olmakta, rahatsızlıklarının kaynağını misafir üzerinden tanımlamakta ve misafiri evinde (vatani, şehri vb.) olan biten türlü olumsuzlukların müsebbibi olarak tayin etmektedir. Öncesinde medyada çizilen “kardeş” ve “misafir” imajı yerini “öteki” ve “düşman” imgelerine bırakmış, bu imgeler de toplumda nefret söylemleri aracılığıyla ifşa olmuş görünmektedir.

3.4.1.2. Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler

Gaziantep’e sığınan Suriyeli sığınmacıların tamamının kamplarda istihdam edilemeyişi ve gelenlerin ekonomik özellikleri bağlamında bölgede “emlak” sektörü ciddi bir rant pazarına dönüşmüş durumdadır. Haberlerde sıklıkla vurgulanan “ev” kavramı, sığınmacılar üzerinden kâr elde edilebilecek bir yaşam alanına dönüşmüş

durumdur. Bu piyasalaşma içerisinde sığınmacılar, potansiyel müşteri olarak görülmüş ve bu bakış açısıyla şehrin boş alanları sığınmacıların ekonomik gücü doğrultusunda pazarlanmıştır. Nitekim bu boş alanları sadece evler değil; garajlar, depolar ve öncesinde hiç kimsenin yaşamadığı yerler de oluşturmaktadır. Böylesi bir durum içerisinde sığınmacıların potansiyel kâr getirenler olarak görülmeleri esasında yaşamanın mümkün olmadığı alanların bile ticari araçlara dönüşmesi, bölgede göç öncesi mevcut kira ücretlerinin de yer yer iki hatta üç katına çıkması gibi problemleri beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu sorun Gaziantep Kent Konseyi'nin raporunda şu şekilde özetlenmektedir:

“Geçim sıkıntısı yaşayan bazı Suriyeliler ya çok yüksek kiralari karşılayabilmek adına kalabalık ailelerle iç içe aynı odayı paylaşmakta ya da yaşanması mümkün olmayan metruk binalarda kendilerine bir yaşam alanı yaratma çabasına girmektedirler. Bu durumdan dahi rant sağlamaya çalışan bazı mülkiyet sahipleri, evlerini fahiş fiyatlarla kiraya vererek hem Suriyeli misafirlere hem de kendi vatandaşımıza büyük bir barınma sorunu yaratmaktadır. Hatta daha da ileri giden bazı art niyetli kişiler, insani yaşam koşullarına uymayan dükkân, depo ve garajlarını kiraya vermektedirler” (www.gaziantepkentkonseyi.org.tr, 07.01.2016).

Raporda, durumun sadece sığınmacılar açısından değil bölge halkı açısından da problemli bir hâle dönüştüğü vurgulanmıştır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus ise bölge halkının bu sorunun sorumlusu olarak sığınmacıları görmesi, durumdan faydalanarak tamamıyla kâr dürtüsüyle hareket eden emlak sahiplerine yönelik olumsuz bir söylemlerinin olmayışdır. Bu durum da “biz”liğin korunması adına mevcut sorunların her halükarda “öteki” üzerinden tanımlanışı olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Gaziantep’te Kiralar İki Katına Çıktı” başlıklı haberde, Gaziantep’te kira ücretlerinin yükselişi sığınmacı sayısının çokluğundan sığınmacılara bağlanırken bu sebepten bölgeden bir adliye çalışanının ev bulamadığına ve mağduriyetine yer verilmiştir (www.gaziantephaberler.com, 07.01.2016).

“Suriyeli Çok Ev Yok” başlıklı haberde ise sadece Gaziantep’te değil sığınmacıların yoğun olduğu Türkiye’nin diğer şehirlerinde de ev fiyatlarının artışı sığınmacıların varlığıyla ilişkilendirilmiş ve ayrıca İstanbul Emlakçılar Odası Başkanı’nın emlak sahiplerinin Suriyeli sığınmacılara bakış açısını yansıtan bir açıklamasına da yer verilmiştir. Bu açıklamaya göre ev sahipleri Suriyeli sığınmacıları ödemeler ve devamlılık konusunda “riskli” buldukları için 1 yıllık peşin para talep etmekte üstelik talep edilen 1 yıllık peşin para normalin çok daha fazlasına tekabül etmektedir (www.hurriyet.com.tr, 07.01.2016).

Çelik, Alkış, Ekinci ve Sayan'ın (www.gaziantep.mazlumder.org, 08.01.2016) hazırlamış olduğu Gaziantep'te Suriyelilere yönelik saldırılar ve toplumsal nefret analizine dair raporda ise sığınmacılara yönelik saldırıların yoğun olduğu semtlerde oturan görüşmecilerden biri toplumsal algıyı şu ifadelerle özetlemektedir:

"...Komşu kadınlar bana dediler ki, 'bunlara niye yardım ediyorsun?' Çünkü dedim din kardeşiyiz, ondan yardım ediyorum. 'Hayır, bunlara yardım filan etmeyin, bunlar yüzünden bizi evimizden ediyorlar, kiralarmız bunlar yüzünden artıyor, çocuklarımız iş bulamaz oldu' dediler. Yani mahalleli de eskiye oranla artık Suriyelileri sevmiyor. Eskiden yardım ederlerdi, severlerdi Suriyelileri ama bu olaylardan sonra nefret eder oldular (www.gaziantep.mazlumder.org, 08.01.2016)"

Gerek medyada çıkan haberler gerek katılımcının ifadeleri emlak sorununu sığınmacılara nakleder biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Sığınmacıların bölgede yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan çalışma koşulu da sığınmacıların bölgede başlıca dışlanma sebepleri arasında gelmektedir. Mültecilik hakkını elde edemeyen sığınmacıların bölgede çalışma koşulları her ne kadar "geçici koruma hakkı" kapsamında düzenlenmiş görünmekteyse de çalışma şartları bugün sığınmacılar açısından en zorlu ve karmaşık alanlardan birisidir. Barınma sorununu gidermek amacıyla kiralanan konutlar aşamasında karşımıza çıkan emlak sahiplerinin tutumları işverenlerin sığınmacılara yönelik genel tutumlarıyla benzerlik göstermektedir.

Burada sığınmacılar genelinde iki ayrı sınıf meydana gelmiş bunlardan ilki maddi durumu iyi olan sığınmacılar, bölgede yaptıkları yatırımlar doğrultusunda "başarılı ve girişimci" sığınmacılar olarak addedilmiştir. Bu kesim, ileriki kısımlarda "olumlu ve örnek Suriyeli" imajının çizilişinde karşımıza çıkacaktır. Sığınmacılar üzerinden ortaya çıkan ikinci sınıf ise "girişimci" olamayanlardır. Toplumsal nefretin yöneldiği kesimi de çalışmak zorunda kalan bu sınıf oluşturmaktadır. Büyük patronlar ve işverenler açısından "ucuz işgücü", yerli halk tarafından ise "iş piyasasının alt üst edicileri" olarak görülen sığınmacı işçiler ekonomik dışlanmanın merkezini temsil etmektedirler.

"Başta Gaziantep olmak üzere, ülke genelinde yaşanan, Suriyeli çalışanların istihdamı ve istihdama ilişkin yasal düzenlemelerin olmayışı, işverenler ve yerel halkta tedirginlik oluşturmaktadır. Çalışma hayatındaki bu belirsizlik, birçok işvereni sıkıntıya sokarken bazı işverenler ise yasal düzenlemelerin olmaması nedeniyle Suriyelileri çok düşük ücretle ve kötü çalışma koşullarında çalıştırmaktadır. Ayrıca çok ucuz iş gücü piyasası oluşturan Suriyeli misafirlerin, yerel halkın iş bulmasını güçleştirmesi, her iki halk arasında ciddi gerilimlere neden olmaktadır" (www.gaziantepkentkonseyi.org.tr, 07.01.2016).

Raporda net bir biçimde özetlenen sığınmacıların işverenler tarafından algılanışı toplumsal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir. Nitekim konut fiyatlarının yükselişini sığınmacılara bağlayan bölge halkı iş alanındaki sorunların asıl sebebini de sığınmacılar olarak görmektedir. Bir önceki kısımda katılımcının aktardığı ifadeler bunu doğrular niteliktedir. Açıklamada dikkat çeken “çocuklarımız iş bulamaz oldu” ifadesi işsizliğin müsebbibi olarak sığınmacıların tayin edildiğini gözler önüne sermektedir.

“Ucuza çalışan Suriyeliler yüzünden kendi memleketimizde iş bulamaz hale geldik” başlıklı haberde yer alan şu ifadeler de durumun bir başka örneğidir:

“20 yıldır fındık toplamak için Terme’ye çalışmaya geliyoruz fındık toplamakta deneyimli olduğumuz için her yıl çalıştığımız bahçeler ve bahçe sahipleri belli fakat Suriyeli mülteciler burada da karşımıza çıkıyor. Ucuza çalıştıkları için fiyatımızı aşağıya çekiyorlar (...) Önceden hiçbir sıkıntımız yoktu, bölgede rahatlıkla iş bulabiliyorduk ama şimdi zorlanıyoruz. Ucuz olduğu için kimi arazi sahipleri onları çalıştırıyor ama bizler mağdur oluyoruz. İşçi ücreti düştüğü için bizler de onlar gibi ucuza çalışmak zorunda kalıyoruz” (www.cihan.com.tr, 07.01.2016).

Haberde yer alan ifadelere bakıldığında sığınmacılardan önce her şeyin yolunda olduğu ve göç sonrasında sorunların başladığı ifadesi sadece işsizlikle ilgili değil genel anlamda mevcut sorunların sebebi olarak da sığınmacıların gösterilişini işaret etmektedir. Açıklamada ücretlerin düşme sebebi ise işverenlerin “ucuz işgücü” tercihi olarak değil sığınmacıların ucuza çalışmaları olarak gösterilmektedir. Sorun yine “öteki” üzerinden biçimlendirilmekte “biz”e yönelik herhangi bir olumsuz bakış açısı görünmemektedir.

Ekonomik kaynakların paylaşılmasından kaynaklanan şu söylemler ise toplumsal nefretin daha çeşitli örneklerini göstermektedir:

“...biz kendi fakirimizi doyurduk da bunlar mı eksik kaldı? Ben önce kendi vatandaşımı düşünürüm...”

“...duyduğum kadarı ile Suriyeliler vergi ödemiyorlarmış, haksız rekabet olunca olacağı bu, politikacıların işgüzarlığı, çeken halk...”

“...Asgari ücretli ile aynı maaşı alıyorlar! Ne yaptılar da hak ettiler! Kendimize bakmışız gibi bir de onlara bakıyoruz ayıp ayıp! Hepsini geri gönderelim...”

“...bedavadan yiyip içip yatıyorlar yeter artık biraz da Irak da İran’da konaklasınlar... Bu ülke hayrat değil ne şehirde ne köyde huzur kalmadı...”

“...ne diyebilirim haklılar... Ben de şikâyetçiyim daha kendi milletimizi doyuramadan birçok refah düzeyi yüksek ülke varken bize düşmezdi onları ülkemizde barındırmak...”

“Suriyeli mülteci daha ne kadar ülkemizde kalacak? Köylüden, işçiden, memurdan, esnaftan emekliden toplanan paraları neden çarçur ediyorsunuz?”

“...bu seneki sebze meyve ve temel gıda maddeleri fiyatları hiç bir zaman bu kadar yüksek olmamıştı. Onları beslemekten biz kendi milletimizi besleyemiyoruz...” (Ünal, 2014: 78-78)

Medyada yer alan haberlere binaen aktarılan bu ifadeler esasında sığınmacılara iş verilmesinden ziyade mevcut ekonomik kaynakların hiçbir şekilde paylaşılmaya tahammülün bulunmadığını gösteren söylemlerdir.

Sığınmacıların temelde yasal statülerinden kaynaklı olmak üzere yaşadıkları en büyük sorunlardan bazıları da “sağlık” ve “eğitim” alanlarındaki sorunlardır.

İç savaştan kaçarak güvenli buldukları bölgelere sığınan sığınmacılara yönelik sağlık politikaları ve imkânlarının yetersiz kalışı hem sığınmacılar açısından hem de bölge halkı açısından olumsuz bir durum oluşturmakta, bu durumun da bölge halkının sığınmacıları dışlamasına bir gerekçe teşkil ettiği anlaşılmaktadır. “İstanbul’da veremli hasta sayısında ciddi artış var” başlıklı haberin içeriği ise artış gösteren bazı hastalık çeşitlerinin sığınmacılar üzerinden açıklamasını içermektedir. Haberde yer alan şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Prof. Dr. Zeki Kılıçaslan, İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde Suriyeli göçmenler nedeniyle verem hastalığında artış olduğunu belirterek, "İstanbul'da son 30 yılda ilk defa veremli hasta sayısı attı" dedi (www.haberturk.com, 07.01.2016).

Haberin içeriğinde sadece Suriyeli sığınmacılar değil diğer ülkelerden gelen sığınmacılar da işin içine katılarak türlü hastalıkların en çok hangi “göçmen”ler yoluyla geldiğine değinilmekte bunun dışında herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir.

“Suriyelilerin gelmesiyle Şanlıurfa’nın sağlık sorunları çoğaldı” başlıklı haberde ise şehirde mevcut sağlık sorunlarının sığınmacıların gelmesiyle birlikte ziyadesiyle artış gösterdiği, yaşanan teknik yetersizliğin de sığınmacıların şehre gelmesiyle birlikte ortaya çıktığı belirtilmektedir (www.dogruhaber.com.tr, 07.01.2016).

Özellikle hastanelerde yaşanan yetersizlikler, sığınmacıların tedavilerinin devlet tarafından karşılanıyor oluşu gibi faktörler ise bölge halkının sığınmacılara yönelik algısını olumsuzlaştırmakta bu durum da bir önceki kısımda bahsettiğimiz ekonomik kaynakların paylaşılmasına yönelik söylemler yoluyla açığa çıkmaktadır.

Bir diğer problem ise sığınmacıların eğitim hakkı ile ilgili olarak ortaya çıkan kaoslardır. Nitekim bu alanda da diğer alanlarda olduğu gibi sığınmacıların yasal statü boşlukları sorunun tam anlamıyla çözülmesini engellemekte, ortaya çıkan çözümler kısa vadeli olabilmekte, bu çözümlere yönelik toplumsal refleks ise

dışlama niteliği taşımaktadır. Bunun en belirgin örnekleri ise özellikle yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören sığınmacılara yönelik ortaya çıkmaktadır. Nitekim ilk ve orta öğretim düzeyindeki sığınmacılar vakıflar, dernekler, belediyeler ve bölgede kurulan kendi okullarında nispeten öğrenim görmeye çalışmaları sessizce ve olabildiğince yürüdüğünden kamoyuna çok yansımamakta fakat üniversite düzeyindeki sığınmacıların öğrenimlerine ilişkin haberler toplumsal algıyı yansıtabilmektedir.

“Suriyeli değilsen sınavları aş da gel” başlıklı haberin “Gururla açıkladı!” alt başlığında yer alan ifadeler durumu özetleyebilmektedir:

“Türkiye’deki Suriyelilere en iyi eğitim olanaklarının sunulduğundan gururla bahseden Davutoğlu, Suriyelilere sınava girmeden ve ücretsiz olarak Türkiye’deki üniversitelerde okuma imkânı verildiğini ifade ediyor” (www.sozcu.com.tr, 07.01.2016)

“Suriyeli üniversite öğrencisi olmak varmış” başlıklı haberde ise Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)’nin sığınmacı üniversite öğrencilerine vereceği burs söz konusu edilirken aynı zamanda sosyal medyadan bursun verilmesine dair söylemler de nakledilmektedir:

“YTB’nin Suriyeli öğrencilere Destek Bursu sosyal medyayı da harekete geçirdi. Üniversite öğrencileri de kendi ülkesindeki öğrencilere geri ödeme şartıyla para verip Suriyeli öğrencilere 1200 TL burs bağlayan bu zihniyete tepki gösteriyor. “Dünyanın hiçbir yerinde yabancılara kendi milletinden daha fazla değer yoktur”, “Suriyeli öğrenci olmak varmış” ifadeleri de dikkat çeken paylaşımlardan...” (www.sozcu.com.tr, 07.01.16).

Gerek ilk haberde sığınmacıların üniversiteye sınavsız geçiş hakkı, gerekse ikinci haberde sığınmacılara verilen bursa yönelik verilen tepkiler temelde devlet yetkililerini hedef alıyor gibi görünse de nihayetinde sığınmacılara yönelik olumsuz algı içten içe pekişmekte ve böylece sığınmacıların dışlanmasına yönelik nefret söylemleri de açığa çıkmaktadır.

3.4.1.3. Hem Sığınmacı Hem Suçlu: “Suçlu Suriyeliler”

Üretilen haberler doğrultusunda sığınmacılarla ilgili çizilen belki de en olumsuz durum, bazı sığınmacıların işlenen toplumsal suçların sıklıkla ve vurgulanarak “Suriyeli” öznesiyle yansıtılmasından doğan “suçlu Suriyeli” algısıdır. Türlü suçların “Suriyeli” kimliği üzerinden vurgulanışı, “Suriyeli”yle birlikte “katil”, “hırsız”, “fuhuş yapan”, “tacizci” algısının inşasında büyük rol oynamaktadır.

“Suriyeliler bir kişiyi boğarak öldürdü” başlıklı haberde 62 yaşındaki bir kişinin 2 ya da 3 Suriyeli tarafından nasıl öldürüldüğü detaylı biçimde aktarılırken (www.milliyet.com.tr, 13.01.2016), “Suriyeliler taksici öldürdü” başlıklı haberde ise haberin içeriğinde iddia olarak belirtilse de bir taksicinin Suriyeliler tarafından öldürülüşüne yer verilmekte (www.sozcu.com.tr, 13.01.2016), haberler doğrultusunda “Katil Suriyeli” algısı teşekkül etmektedir.

“Bir Suriyeli Hırsız Eksikti” başlığını taşıyan haberde 7 kişinin Malatya şehrinde gerçekleştirdikleri hırsızlık eylemine yer verilmekle birlikte bu kişilerden 3’ünün Türk, 4’ünün ise Suriye asıllı olduğu belirtilmektedir. Lakin haberin başlığı 4 Suriyeli üzerinden oluşturulmakta ve “Hırsız Suriyeli” imajı meydana getirilmektedir (www.malatyahaber.com, 08.01.16).

“Suriyelilerin Gaziantep’e Etkisi: Hırsızlık ve Yüksek Kira” başlıklı haberde ise Gaziantep’in Vatan Mahallesi muhtarı ve esnafları ile yapılan görüşmeye yer verilmiş, görüşmecilerin ifadeleri eşliğinde böyle bir başlığa varılmıştır. Toplumsal alanda ortaya çıkan birçok sorunun sebebini sığınmacılara bağlayan muhtarın şu sözleri dikkat çekicidir:

“Evlere girip hırsızlık yaparak ne bulurlarsa alıp satıyorlar. Mahalledeki arabaların teybi çalındı, Suriyelilerden şüpheleniyoruz. Vatan Mahallesi sakinleri Suriyelilerden memnun değil, Suriye’deki savaşın bitmesini ve mahallemize gelen Suriyelilerin kendi memleketlerine dönmelerini istiyoruz” (www.gaziantephaberler.com, 08.01.2016)

Çoğaltmamızın mümkün olduğu haber örnekleri “Hırsız Suriyeli” algısının teşekkül ürünleridir.

“Suriyeli Gençler Evli Kadını Taciz Edince Mahalleli Ayaklandı” başlığını taşıyan ve Hatay’da geçen bu haber (www.haberler.com, 08.01.2016), “Tacizci Suriyeliye Linç Girişimi” başlıklı, söz konusu olayın Adana’da yaşandığını bildiren haber (www.milliyet.com.tr, 08.01.2016), “Gaziantep’te Kızlara Suriyeli Tacizi...” başlığını taşıyan bu haber (www.gaziantephaberler.com, 08.01.16) de “Tacizci Suriyeli” algısının teşekkülüne sebep olan haberler arasında yer almaktadır.

“Göl manzaralı barakada Suriyeli Kadına fuhuş baskını” (www.posta.com.tr, 08.01.2016) ve “Mülteci Kadınlara Fuhuş Suçlaması” (www.gaziantephaberler.com, 08.01.2016) başlıklı haberler ise “fuhuş yapan Suriyeli” algısını meydana getirmektedir.

3.4.1.4. Denetim Mekanizması: “Kontrol Altındaki Suriyeliler”

Şimdiye kadar bahsettiğimiz mevcut sorunların “Suriyeli” kimliği üzerinden tanımlanışı Suriyelilerin yetkili merciler tarafından denetim altına alınması durumunu da beraberinde getirmiştir. Bu sayede sorunların müsebbibi tayin edilen Suriyeli sığınmacıların sorunlara yol açma ihtimalinin ortadan kaldırılması iletisi kitleye aktarılmaktadır.

“Gaziantep’ten Getirilen Suriyeliler Nusaybin’de Kampa Yerleştirildi” başlıklı haberde Gaziantep’te bir kiracının ev sahibini öldürmesi olayından sonra tepkilerin tüm Suriyelileri kapsayıcı olmasından sonra şehirdeki bazı Suriyelilerin Nusaybin’deki kampa yerleştirildiklerine yer verilmektedir (www.milliyet.com.tr, 13.01.2016).

3.4.1.5. Olumlu Temsil: “Örnek ve Girişimci Suriyeliler”

“Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler” kısmında çalışma koşulları ile ilgili duruma yer verirken bununla ilgili iki ayrı algı yaratıldığından bahsetmiştik. İlki, orada incelediğimiz işverenler açısından “ucuz işgücü”, bölge halkları açısından “işsizlik müsebbibi” olarak yaratılan sığınmacılar olup bu kişiler toplumsal dışlanmanın odağını da oluşturan kesimi temsil etmekteydi. İkinci sınıfı ise maddi durumu iyi olan ve sığınılan bölgeden meydana getirdikleri yatırımlar ve gerçekleştirdikleri “girişim”leri doğrultusunda “örnek” teşkil edenler oluşturmaktadır.

“Suriyeli iş adamı Türkiye’de fabrika kurdu” başlıklı haberde yer alan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) başkanının fabrikayı kuran sığınmacı Mahmut Zagrit hakkındaki şu sözleri “başarılı ve girişimci” Suriyeli algısını açıklayabilmektedir:

“Zagrit’in Avrupa ve Ortadoğu’da edindiği 30 yıllık mesleki birikimiyle Türkiye’de de ciddi bir ticaret ağı oluşturacağına inandığını vurgulayan Uslu, işletmenin tam kapasiteyle çalışması durumunda günlük 10 ton süt işleyeceğini ve bu sayede 25 kişiyi istihdam sağlanacağını sözlerine ekledi” (www.milliyet.com.tr, 07.01.2016).

Gaziantep yerel basınına yansıyan “Suriyeli Girişimciler” başlıklı haberde “Örnek Suriyeli” alt başlığıyla verilen kısmın içeriğinde yer alan şu ifadeler ise bu anlamda dikkat çekicidir.

“Suriye’deki iç savaştan kaçarak kentimize yatırım yapan bir başka Suriyeli ise özellikle Arap ülkeleri başta olmak üzere dünyada tanınmış Olabı ailesi. Birçok ülkede ticaret yapan Olabı ailesi, Gaziantep’e de yatırım yaptı. Abdulkadir ve Yusuf Olabı kardeşler, yatırım yapmalarındaki en

büyük gerekçeyi ise kentte yer alan Suriyelilere yardım etmek olarak gösteriyor” (www.telgraf.net, 07.01, 2016).

Haberlerde çizilen girişimci ve başarılı imajındaki başarının sebeplerini türlü faktörler oluşturmaktadır. Bu kişiler sığındıkları bölgeye yük olmamışlar, bu bölgelere yatırımlar yapmışlar ve aynı zamanda hem sığındıkları bölgelerin hem de kendi ülke vatandaşlarının istihdamına yönelik katkıda bulunmuşlardır.

3.4.1.6 Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hali: Linç Objesi Suriyeliler

Şimdiye kadar ele aldığımız tüm sorunlar, medyanın olaylara yaklaşma biçiminin de etkisiyle sığınmacıların bölge halkı açısından “öteki” olarak addedilmesini ve hatta potansiyel “düşman” olarak görülmelerini geciktirmemiştir. Nitekim sığınmacının hüviyeti her ne olursa olsun (işçi, kiracı, öğrenci, hasta vb.) bölge halkı açısından olumsuz karşılanmakta ve fırsat bulunan her noktada tepkiler dışavurulmaktadır. Öyle ki bu tepkiler zaman zaman toplumsal linç değin uzanmakta ve bu durum bazen sığınmacıların semt, bölge değiştirmesine bazen de kendi ülkelerine geri dönmek zorunda kalmaları sonucunu doğurabilmektedir. Konuyla ilgili bir örnek haberimiz bu noktada durumun açıklığa kavuşmasına yardımcı olacaktır. Gerek ana akım medyada gerekse yerel medyada fazlasıyla yer bulan haber, bölge halkının sığınmacılara yönelik tutumlarının net biçimde ortaya çıktığını kanıtlamaktadır.

“Suriyeli, Ev Sahibini Öldürdü, Gaziantep Karıştı” başlığını taşıyan haber diğer birçok kaynakta da benzer başlıklarla oluşturulmuştur. Haberde yer alan şu ifadeler dikkat çekicidir:

İddiaya göre, Hıdır Çalar, evini boşaltmasını istediği ismi bilinmeyen Suriyeli kiracısıyla tartışmaya başladı. Tartışmada öfkelenen Suriyeli, Çalar'ı vücudunun değişik yerlerinden bıçaklayarak kaçtı (...) Olayı haber alan mahalle sakinleri ise Suriyeli kiracının yaşadığı eve saldırmak istedi (...) Ev sahibini öldüren Suriyelinin evde bırakıp kaçtığı ailesi ise özel harekât polisleri tarafından zırhlı araçla evden çıkarıldı (www.milliyet.com.tr, 08.01.2016).

Yaşanan bu olay sonrasında medyada çıkan haberler neticesinde hem bölgede hem de ülke çapında sığınmacılara yönelik toplumsal algı yeniden şekillenmekte/pekişmekteydi. Olay, başta semt oturanları olmak üzere sığınmacılara yönelik barındırılan nefretin açığa çıkabilmesi için “meşru” zemini yaratmaktaydı. Bu “meşru” zemin, linçi oluşturan yapıya tekabül etmektedir. Özellikle bu semt dâhilinde sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen eylemler, ortaya konulan söylemler ise genel algının yansımasını görebilmemizi sağlamaktadır. Her

ne kadar sonradan bu cinayetin farklı sebeplerden (“namus davası”) ortaya çıktığı da büyük ölçekte iddia edilmiş olsa ve medyaya yansısı da (www.t24.com.tr, 08.01.16) nihayetinde toplumsal algı sığınmacının, evini boşlatmasını isteyen ev sahibini öldürdüğü yönünde şekillenmiştir. Ekinci (2015: 49) bölgede meydana gelen türlü linç girişimlerini çalışmasında şu şekilde aktarmaktadır:

“Özellikle Gaziantep’te Suriyeli bir kiracının ev sahibini öldürmesinin ardından yaşanan linç olayları, ellerinde sopa ve döner bıçaklarıyla toplanan kalabalığın Suriyelilere ait ev ve iş yerlerini tahrip etmesiyle, sokakta gördükleri Suriyelileri bıçak ve sopalarla yaralamasıyla sonuçlandı. Olaylar sırasında birçok Suriye plakalı araç yakılarak ya da sopalarla kullanılmaz hale getirildi, evlerindeki eşyaları alamadan kaçmak zorunda kalanların evleri hırsızlar tarafından yağmalandı, birçok Suriyeli bıçaklı, sopalı ve döner bıçaklı saldırıya uğrayarak yaralandı. (...) Suriyeli komşularını koruyan ya da misafir edenler de mahalleli tarafından “Suriyelileri korudukları” gerekçesiyle baskı ve tehdide maruz kaldıklarını söylediler” (Ekinci, 2015: 49).

Esasında bu örnek ikinci bölümün başından bu yana ele aldığımız tüm teorik kavramların pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sığınmacılara yönelik bu linç girişimleri bir anda ortaya çıkmamaktadır. Her ne kadar sığınmacılardan önce de başka “öteki”ler üzerinden “öteki” düşmanlığı genel hatlarıyla işlenmiş olsa da 2011 yılından 2014 yılına yani bu olayın yaşandığı sürece dek sığınmacılara yönelik algı, öncesinde işlenen “öteki” algısının üzerine inşa edilmiş ve derinleştirilmiştir. Böylesi linçler “öteki”ne verilen mesajı netleştirmekte ve “öteki” yine “günah keçisi” olarak cezalandırılmaktadır.

Yaratılan algılar ekseninde sığınmacılar sığındıkları bölgelerde “huzur ve düzen bozan” kişiler olarak lanse edilmekte nitekim bu durum yetkililerin ifadelerinde de açıktan yer edebilmektedir. “Gaziantep Belediye Başkanı Şahin, ‘Suriyeliler, Gaziantep’in huzurunu bozuyor’ ” başlıklı haberde Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in bu noktada şu ifadeleri dikkat çekicidir:

“Kiracı bir Suriyelinin ev sahibini öldürmesi ile başlayan gerginlikler için harekete geçen Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, ‘3 yıldır sabır ve hoşgörü ile misafirperverlik yapan Gaziantep’lilere teşekkür ediyorum. Bu süreç içinde kente uyum sağlayamayan insanları tespit edip gönderiyoruz. İnşallah bundan sonra böyle sıkıntılar yaşanmaz’ dedi” (www.avrupagazete.com, 08.01.16)

“Huzur ve düzen bozan Suriyeli” algısı yerelde yaşanan linç girişimlerini kitlesel gösterilere de dönüştürmekte böylece sığınmacılara yönelik tutumun toplu göstergeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim farklı şehirlerde buna yönelik “Suriyelileri İstemiyoruz” mitingleri düzenlenmiş, mitingler esnasında sığınmacılara yönelik linç girişimleri vuku bulmuştur. “Kahramanmaraş’ta ‘Suriyelileri

İstemiyoruz’ Yürüyüşünde Olaylar Çıktı” başlıklı haber (www.hurriyet.com.tr, 08.01.16), “Şanlıurfa’da Suriyeli Gerginliği” başlıklı haber (www.haberturk.com, 08.01.16) ve “Gaziantep’te ‘Suriyelileri İstemiyoruz’ Eylemi” başlıklı haber (www.cihan.com.tr, 08.01.16) örnek haberler arasındadır.

Çalışmamızın bu kısmında başından bu yana yer verdiğimiz medyada yer alan örnek haberler sığınmacılar üzerinden türlü kimlikler inşa edilmesinin ürünlerini teşkil etmektedirler. Öyle ki bu kimlikler “ ‘misafir’den düşman”, “konut fiyatlarını yükseltenler”, “iş bulamamanın müsebbibi”, “hastalık yayan ve sağlık hizmetlerini yetersiz kılan”, “ayrıcalıklı öğrenim gören”, “katil”, “hırsız”, “tacizci”, “fuhuş yapan”, “huzur ve düzen bozan” vb. türlü yaftalamalarla oluşturulmaktadır. Medyanın oluşturulmak istenen algı çerçevesinde yer verdiği haberler toplumsal anlamda sığınmacılara yönelik söylem ve tutumların da belirleyiciliğini üstlenmektedir. Medyanın kullandığı yöntem, teknik, söylem vb. türlü kavramlarla birlikte haberleri üretim biçimi ise bir sonraki bölüm “Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli Sığınmacıların Temsili”nin “yöntem ve örneklem” kısmında, haber incelemeleri bölümünde detaylı biçimde karşımıza çıkacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILARIN GAZİANTEP YEREL BASININDA TEMSİLİNE DAİR BİR İNCELEME

Bu bölümde, öncelikle çalışmamızda hedeflenenin ne olduğunu belirtmek amacıyla “çalışmanın amacı”, ardından çalışmamızın içeriğini ve bu içeriğin hangi yönlerden sınırlı olduğunu açıklığa kavuşturmak için çalışmanın “kapsam ve sınırlılıkları” daha sonra ise çalışmamızın bilimsel normlara uygun düşmesi açısından uygun bir yöntem dâhilinde örnek haber incelemelerinin yapıldığı “yöntem ve örneklem” bölümlerine yer verilecektir.

Son bölümde ise aktarılan teorik bilgiler ve bu bilgiler çerçevesinde incelenen haber örneklerine dair elde edilen genel bulgular çerçevesinde bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAM VE SINIRLILIKLARI, YÖNTEM VE ÖRNEKLEMİ

4.1.1. Araştırmanın Amacı

Medyanın, aktardığı şeyleri yeniden ürettiği, şekillendirdiği, toplumsal konumlanış ve algıları sağladığı bilinmektedir. Çalışmamız, bu gerçeklikten yola çıkarak Türkiye’nin son beş yıl içerisinde Suriye İç Savaşı’ndan bu yana kabul ettiği “Suriyeli Sığınmacıları” merkeze almakta, sığınmacıların öncelikle medyanın genelinde ve sonrasında asıl inceleme alanımız olan “Gaziantep Yerel Basını”nda nasıl temsil edildiklerini incelemeyi amaçlamaktadır.

4.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Suriyeli sığınmacıların Suriye iç savaşının başlamasıyla ülkelerini terk etmeleri ve başka ülkelere sığınmaları kaçınılmaz hâle gelmiştir. Sığınmacıların en

fazla tercih ettikleri bölge türlü faktörler dâhilinde Türkiye, Türkiye içerisinde en fazla tercih ettikleri şehirlerden birisi de Gaziantep'tir. Gaziantep'teki Suriyeli sığınmacı sayısı fazlalığı sığınmacıların yaşadıkları sorunların daha somut gözlemlenir olmasını da sağlamaktadır. Yaşanan sorunların algılanışı esnasında medya belirleyici bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sığınmacıların medyada nasıl temsil edildikleri, Gaziantep yerel basınında bazı gazetelerin 2014 Ocak ayından 2016 yılının Ocak ayına kadar ele alacağımız örnek haberleriyle açığa çıkarılacaktır.

Gaziantep yerel basınında belirlediğimiz bu gazeteler “Telgraf”, “Hâkimiyet” ve “Gaziantep Sabah” gazeteleridir. Bugün Gaziantep'te çıkan onlarca yerel gazete olduğu bilinmekte fakat çıkan bu yerel gazetelerin her biri günlük gazeteler olmadığı gibi tüm gazetelerin rağbet görme oranları da aynı değildir. Tercih ettiğimiz bu üç gazete gerek basılı halde gerek internet gazeteciliği yoluyla Gaziantep'te okunurluğu ve takip edilirliliği yüksek gazeteler arasındadır.

Bu özellikler dâhilinde tercih edilen üç gazetenin internet sitelerinden veri tabanlarına ulaşılmış ve veri tabanlarında sığınmacılarla ilgili 2014 Ocak ayından 2016 Ocak ayına kadar mevcut tüm haberler taranmıştır. Tarama sonucunda Suriyelilerle ilgili çok sayıda habere ulaşmak mümkün olsa da bu haberlerin büyük çoğunluğunda direkt Suriyeli sığınmacıların merkeze alınmadığı görülmüştür. Bu anlamda çalışmamızda inceleyeceğimiz haberleri tercih etme aşamasında merkezde sığınmacıların esas alındığı haberlerden hareket ettiğimizi söyleyebiliriz. Bu sınırlılık dâhilinde, inceleme aşamasında yararlanacağımız haberlerin 6'sını Telgraf Gazetesi, 2'sini Gaziantep Sabah Gazetesi ve 2'sini de Hâkimiyet Gazetesi haberleri oluşturmaktadır.

Oluşturduğumuz kategorilere uygun düşecek haber sayısının değişiklik gösterdiği haber tarama esnasında elde ettiğimiz bazı bulguları da belirtmemiz faydalı olabilecektir. Buna göre “misafiri konuşmak” kategorisinde yetkililerin söylemleriyle örülü toplam 24, “huzur ve düzen bozan sığınmacılar” kategorisinde 25, “olumlu ve örnek sığınmacılar” kategorisinde 11, “suçlu Suriyeli” kategorisinde 27, “kontrol altındaki Suriyeliler” kategorisinde 27 ve “linç objesi Suriyeliler” kategorisinde 5 habere rastlanmıştır. Buna göre en fazla haberi “suçlu Suriyeli” imgesinin yer aldığı haberler teşkil ederken en az haberi ise “linç” temasının işlendiği haberler teşkil etmektedir. Bu haberler arasından inceleme kısmı için tercih

yaparken doğrudan Suriyelileri merkeze alanlara yer vermeye çalıştığımızdan ötürü toplamda tespit ettiğimiz yüz küsur haber 10 habere indirgenmiştir.

4.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde, “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemi kullanılarak Suriyeli sığınmacıların toplumsal konumlanış ve algılanışında medyanın nasıl bir rol oynadığını ortaya koymak amacıyla Gaziantep yerel basınında üretilen haberler incelenmeye çalışılacaktır.

Yöntemin tercih edilme sebebi, haberin verilenin dışında yapısal ve anlamsal özellikleri dahilinde ileti, imge, metafor vb. araçlar eşliğinde gözlenenenden çok daha fazla anlama sahip olmasıdır. Haberde ilk bakışta gözlemlenemeyen türlü özellikler, “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemiyle açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

Bir tür “söylem çözümlemesi” özelliği taşıyan “eleştirel söylem çözümlemesi”nin oluşumu ve özelliklerini anlamlı hale getirebilmek amacıyla daha öncesinde “nefret söylemi” bölümünde kısaca ele aldığımız “söylem” kavramını daha geniş anlamıyla yeniden ele almamız çalışmamız açısından daha faydalı olacaktır.

Dil aygıtıyla teşekkülünü sağlayan söylem, en basit haliyle bir tür anlamlandırma pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. “Söylem, en basit ifadeyle, anlamın dil içinde hareket etmesiyle ortaya çıkan şey olarak tanımlanabilir” (Sancar, 2014: 106). Söylem, anlamın hareket alanı olan dil mekanizması yoluyla inşa edilmekte ve buradan hareketle söylemin dile ait bir işlev olduğu sonucuna varılmaktadır. “Söylem kavramı ister toplumdilbilimsel bağlamda, ister eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında, özerk bir zihinsel süreç olarak dilin bir işlevini ifade eder” (Atabek, 2007: 152-153). Bu zihinsel süreç bağlamında dilin bir işlevi olarak karşımıza çıkan söylem, bağlamında türlü biçimlendirmelerle ortaya konulduğu gibi bu biçimlendirmelerle ortaya çıkan söylemler de türlü biçimlendirme, üretim ve dönüşümlerin de sağlayıcılığını üstlenmektedir. “(...) söylem yapıları tarafından biçimlendirilir ama (yapıların) biçimlendirilmesine ve yeniden biçimlendirilmesine, yeniden üretimine ve dönüşümüne de katkıda bulunur” (1998’den Çoban, 2003: 159). Nihayetinde söylem, teşekkül ettiği bağlam içerisinde kendisi de yeni inşaları sağlayabilmektedir. Dil ve bilinç ortaklığından doğan bu pratik, sadece belli bir alanla ilişkili olarak ortaya çıkmamakta toplumsal hayatın tüm alanlarında ortaya çıkabilmekte, bu ortaya çıkış ise bu alanların tanımlanışını

sağlayabilmektedir. Bu tanımlanışın sağlanması ise sadece dille değil iletişimin türlü ifade yönleriyle de mümkün olabilmektedir.

“Söylem tüm düşünsel üretim sürecinin dayandığı temel alandır. Dil ve bilincin üretici birlikteliği bağlamında insanın bilinçli tüm etkinliklerinin bileşenlerinden bir tanesi de diyalektik bir zorunluluk olarak bağlamsal dilsel bir pratik olan söylemdir. Söylem, kültürel, ideolojik alanlar dışında ekonomik, politik alanlarla da ilintili bir alandır ve tüm alanların kendilerini anlamlandırdıkları, yeniden anlamlandırdıkları, ifade ettikleri ve toplumsalla ilintilendikleri alandır. Söylem dilsel bileşenlerin dışında tüm diğer ifade etme biçimlerini de kapsar, bunlar görsel, göstergesel, davranışsal vb. de olabilir” (Çoban, 2003: 245).

Tüm bu üretim, anlamlandırma, yeniden anlamlandırma işlevleri, söylemin ideolojilerle bir iç içe düşünülmesi durumunu da beraberinde getirmektedir. Bu iç içelik çerçevesinde söylemlerin oluşumda ideolojilerin genel bir çerçeve olarak görülebileceği (İlgın, 2003: 285) ya da ideolojilerin meydana getirilmesinde söylemin merkezi bir rol oynadığı (1999: 341’den Atabek, 2007: 153) görüşleri eşliğinde her iki kavramın birbirini belirleyebilme potansiyeline dair görüşler de mevcudiyetini korumaktadır.

“Söylem”in dedikleri, ürettikleri, anlamlandırdıkları, dönüştürdükleri ise ancak çözümleme yoluyla mümkün hale gelebilmektedir. Meydana gelişi kadar meydana getirdiklerinin de bir hayli kapsamlı olduğu bilinen “söylem”, ortaya koyduğu özelliklerin ele alınması yoluyla irdenelenebilmekte ve bu sayede söylemin bağlamının açıklığa kavuşturulması mümkün hale gelebilmektedir. “Söylem çözümlemesi (...) belirli bir söylemi oluşturan usullerin çalışılmasıdır; örneğin belirli bir metni faşist bir metin yapan usullerin çalışılmasıdır” (Dursun, 2013: 80). Bu usuller incelenerek söylemin teşekkülü ve söylemin altında yatanlar açığa çıkarılabilmektedir.

Söylem çözümlemesi de merkeze aldığı inceleme yöntemleri dâhilinde kendi arasında farklılıklar göstermekte, farklı disiplinler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bugün özellikle haber incelemelerinde kullanılan ve bizim de haber incelemelerinde kullanacağımız “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemi ise söylem çözümlemesinde önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Söylem çözümlemesi içinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gelişen ve ideolojik yüklü olduğu öne sürülen dilsel yapıları dilbilimin yöntemlerinden yararlanarak sistemli bir biçimde açıklamayı amaçlayan çalışmalar günümüzde Eleştirel Söylem Çözümlemesi olarak isimlendirilmektedir” (2012: 166’dan Özer, 2015: 198).

Temsilcileri arasında Teun Adrian van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak gibi isimlerin bulunduğu “eleştirel söylem çözümlemesi” dil yoluyla ortaya konulan yahut meşru bir yapı kazandırılan eşitsizlik ve güç ilişkilerini eleştirel biçimde sorgulayan, bu sorgulama esnasında ise söylemin bağlamını dikkatle inceleyen, sadece bilimsel değil sosyal ve siyasal değişimler yaratma amaçlı hareket eden bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirel söylem çözümlemesi, dil kullanımıyla ifade edilen, işaret edilen, kurulan, meşrulaştırılan ve sürdürülen toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini eleştirel bir tarzda soruşturan; bu soruşturmayı gerçekleştirirken yazılı veya sözlü metinlere bir soruşturma nesnesi olarak odaklanan ancak bir yandan da bir metnin üretimine yol açan toplumsal süreç ve yapılar ile sosyal/tarihsel özneler olarak kişilerin veya grupların metinlerle etkileşimleri boyunca anlam yarattıkları toplumsal süreç ve yapıları da teorize eden; nihai hedefi sadece bilimsel olmayıp aynı zamanda toplumsal ve politik değişim de yaratmak olan bir söylem çözümlemesi yaklaşımıdır (Dursun, 2013: 69).

“Eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemi de zaman içerisinde temsilcilerinin çalışmaları dahilinde bazı farklılıklar göstermiştir. Bizim, haber incelemelerimizde kullanacağımız model ise Teun A. Van Dijk’in “söylem analizi” modeli olacaktır. Özer’in de tarifiyle (2011: 82) bu modelin tercih edilmesinin sebebi, haberin yapısını ve daha önemlisi haberin ideolojik sunumunu ortaya çıkarması bakımından öne çıkmasıdır.

Dijk, haberi bir söylem olarak ele almakta, haberde yansıtılan söylemi ise toplumsal egemen söylemlerin ürünü olarak görmektedir. “(...) haberi bir tür (genre) olarak değil bir söylem olarak ele alan van Dijk, haberin söylemini, toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür” (1996: 97’den İnceoğlu ve Çomak, 2009: 30). Dolayısıyla haberde yansıtılan söylemlerle birlikte haber üzerinden söylemler yoluyla yaratılan bir konumlanış yahut yeniden üretimi açığa çıkarmak da mümkün hale gelebilmektedir.

Dijk’in modelinden, bizim de haber incelemelerinde kullanacağımız şekliyle bahsetmek gerekmektedir. “Makro” ve “mikro” iki yapı şeklinde karşımıza çıkan modelde her iki yapı içerisinde habere dair farklı özellikler incelenecektir. Makro yapı, içerisinde “tematik” ve “şematik” olarak iki ayrı yapıyı bulundurmaktadır. “Tematik yapı” içerisinde başlık, haber girişi, spotlar, fotoğraf ögeleri incelenirken “Şematik yapı”da ise haber; durum (olayın sunumu, sonuçları, ardaan “önceki olay”, bağlam bilgisi ve yorum (haber kaynakları, olay taraflarının yorumları) bakımından incelenecektir (1988’den Özer, 2011: 85).

“Mikro yapı”da ise ilk olarak “sentaktik çözümleme” (cümlelerin aktif-pasif, basit-karmaşık olması) yapılacak, sonrasında haber bölgesel uyum” (nedensel, işlevsel, referansal ilişki) ve “sözcük seçimleri” yönüyle incelenecek, en sonunda ise haber retorik (fotoğraf, inandırıcı bilgiler, görgü tanıklarının ifadeleri) incelenecektir (1988’den Özer, 2011: 85).

Haber incelemelerinde kullanacağımız bu kavramlara kısaca değinmemiz faydalı olacaktır. Dijk’in modelinin “makro” (tematik ve şematik yapı) ve “mikro” olmak üzere iki ana bölüme ayrıldığını, bu bölümlerin de kendi aralarında yeniden bölümlere ayrıldığını ve her bölümün kendi içerisinde farklı kavramları muhteva ettiğini görmekteyiz.

Makro yapı içerisinde yer alan tematik yapı, başlık, haber girişi, fotoğraf gibi özellikleri içermektedir. Bu bölüm, haberin genel sunumu ve özeti olarak değerlendirilebilir. Başlıklarda sıklıkla karşımıza çıkan en önemli iki kavram “enformasyon eksiltimi” ve “genelleme” kavramlarıdır. Örneğin “Suriyeliler öldürdü” cümlesinde her iki kavramın da yer aldığını görebiliriz. Nitekim Suriyelilerin kim olduğu belirtilmemekle birlikte “Suriyeliler” öznesinin tüm Suriyelileri kapsayabileceği de görülebilmektedir. Bu anlamda ideolojik yapının da tahlil edilebildiği önemli alanlardan birisi olan başlıklarda, haberin içeriğine dair pek fazla bulgu göremezken haberin giriş cümlesi haberi daha anlaşılır kılma işleviyle karşımıza çıkmaktadır. Genelde haberin özetleyici cümlesi olarak karşımıza çıkan haber girişlerinde de başlıkta olduğu gibi enformasyon eksiltimi ve genellemeler kısmen devam etse de bu aşamada içerik daha anlaşılır hale gelmektedir.

Fotoğraflar ise yazılı metni kanıtlayıcı kılma çabasının bir ürünü olarak karşımıza çıkan görsel olgulardır. “Haber metinlerinde yer alan gösterenler göndergeye dönüştüğü için izleyici kendini göndergeyle yüz yüze gelmiş olarak kabul etmektedir” (1996: 103’ten Özer, 2015: 252). Burada da yansıtılan görüntünün içeriğine bağlı olarak türlü çıkarımlar yapmak mümkündür.

Yine “makro yapı” içerisinde diğer kısım ise “şematik yapı” olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijk, şematik çözümlemede daha çok durumsallığa ve yorumlara yer vermektedir. Dolayısıyla da hikâye ya da olayın örgüsü ve yapısı değerlendirilir (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 32).

Durum çerçevesinde, haberde mevcut ana olayın sunumu (genelde haberin giriş cümlesidir), haberin tümünü değerlendirdiğimiz takdirde ortaya çıkan sonuç/sonuçsal çıkarımlar ve haberdeki olayın geçmişle ilintisinin sorgulandığı,

meydana gelme sebebinin sorgulandığı, arka planının açığa çıkarıldığı ardaan bilgisi incelenmektedir.

Yorum çerçevesinde ise haberin kaynağı ve olay taraflarının olaya ilişkin yorumları incelenmektedir. Gazetenin, tarafların olaya ilişkin yorumlarına yer verip vermediğı, ne ölçüde yer verdiğı, aktarılan bu yorumlarda nelerin öne çıkarıldığı vb. ise yorum çerçevesinde inceleyeceğimiz özelliklerdir.

Modelin diğere ana kısmını ise “mikro yapı” meydana getirmektedir. Sentaktik çözümleme (cümle yapılarının aktif ya da pasifliğı), bölgesel uyum (cümlelerde nedensellikler, işlevsellikler vb.), sözcük seçimleri ve haber retorığı (fotoğraf, inandırıcı bilgiler ve görgü tanıklarının ifadeleri) gibi özelliklerin incelendiğı bölüm, haberin mikro yapısını teşkil etmektedir.

Haberin cümlelerinin aktif ya da pasif teşkili kendi içerisinde yeni bir anlam ortaya çıkarmaktadır. Örneğın öznelerin kararlılığı ve gücü aktif yapıyla verilirken öznelerin üstesinden gelemediğı durumlar pasif yapıyla verilmektedir (Özer, 2011: 94-100). Bölgesel uyumda ise cümlelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve anlatım tarzı ele alınmaktadır. Örneklemler, zıtlıklar vb. bu bölüm içerisinde değerlendirilmektedir. Sözcüm seçimleri ise haberin ideolojik yapılanmasına dair oldukça önemli yapılardır. Haberde sunulan öznelerin hangi sözcüklerle nitelendiğı, tanımlandığı bu öznelerin hangi bakış açısıyla verildiğı ve öznelerden yaratılmak istenen imgelere dair önemli kavramlardır. “Sözcük seçimleri, ideolojik yapılanma açısından oldukça önemlidir. Aynı insanın terörist ya da özgürlük savaşçısı olarak tanımlanabilmesi bu konuda oldukça fazla verilen bir örnektir” (Özer, 2011: 84).

Haberin retorığında ise ikna edici veriler aranmaktadır. Ek olarak kullanılan fotoğraflar, inandırıcı bilgiler ve görgü tanıklarının ifadeleri haberde ikna edici bulgular düzleminde ele alınmaktadır.

Dijk’in modeli ve taşıdığı özellikler çerçevesinde haber örneklerini “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemini kullanarak incelemeye çalışacağız.

4.2. Haber İncelemeleri

Bu bölümde, şimdiye kadar teorik olarak vermeye çalıştığımız veriler dâhilinde örnek haber incelemelerini yapmaya çalışacağız. İkinci bölümün son kısmında (Medyada Suriyelilerin Dışlanması) bu bölüme yönelik bir ön hazırlık yapmaya çalışmış ve bir kategorizasyon oluşturmuştuk. Ele alacağımız örnek haberleri de bu kategorizasyonla aynı düzlemde ele alacağız. Bu doğrultuda

incelememiz toplam 6 bölümden oluşup toplam 10 haber incelemesinden meydana gelecektir.

4.2.1. “Suriyeli”yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler

Suriyeli sığınmacıların sorunları genel anlamda ele alındığında temel problemin sığınmacılara “mültecilik” hakkı verilmemesi olduğunu daha önce de kapsamlı biçimde ele almıştık. Nitekim sığınmacılar geldikleri zamandan bu yana “misafir” olarak algılanmış, misafir söylemi yetkililerin açıklamalarında sıklıkla yer bulmuş ve misafirlerin sorunları yetkililerce sıklıkla ele alınmıştır. İşte bu sorunların ele alınışı kapsamında sığınmacıların sorunlarından ziyade sorun çıkaran sığınmacılar algısının ortaya çıkması ise misafirlerin makbul özelliğini yitirmesine işaret etmektedir. Bu bölümde bu doğrultuda basına yansıyan haberleri incelemeye çalışacağız.

4.2.1.1. Haber 1

Haber, Gaziantep’te yaşayan Suriyeli sığınmacıların sorunlarının yetkililer tarafından değerlendirilişini konu almaktadır (www.telgraf.net, 14.01.2016).

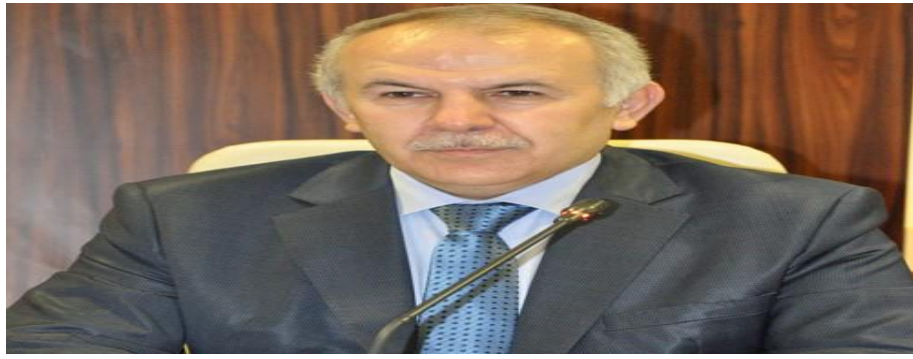
Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyelilerin sorunları konuşuldu

Haber Girişi/Spot: Gaziantep’te yaşayan Suriyelilerin sorunları tekrar masaya yatırıldı. Gaziantep Valiliği Toplantı Salonu’nda düzenlenen ‘Gaziantep’te Barınma Merkezlerinde ve Merkezler Dışında Geçici Koruma Altına Alınmış Suriyelilere İlişkin Özet Brifing’ adlı toplantıda Gaziantep’te yaşayan Suriyelilerin sorunları masaya yatırılarak, çözüm önerileri arandı.

Fotoğraf: Haberde sadece tek fotoğraf kullanılmıştır. Kullanılan fotoğraf ise Gaziantep Valisi Erdal Ata’ya aittir.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında öne çıkan iki önemli unsur “enformasyon eksiltimi” ve “genelleme”ye gidildiğidir. Başlıklar ve haber girişlerinde sıklıkla dikkat çeken bu iki durum burada daha çok haberin başlığında karşımıza çıkmaktadır. “Suriyelilerin sorunları konuşuldu” cümlesindeki Suriyelilerin kim oldukları belirtilmemekle birlikte konuşma işini kimin yaptığını da yer verilmemektedir. Bu bilgi eksikliği, bizi aynı zamanda bir genellemeye götürmektedir. Başlıkta yer verilen Suriyelilerin tüm Suriyelileri kapsayabileceği gibi konuşma işini de herkesin yapmış olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Haberin girişinde yer alan ifade durumu biraz daha net hale getirmektedir. Bahsi geçen konuşmanın hangi toplantıda geçtiğine ve bu toplantının nerede yapıldığına ve bahsi geçen Suriyelilerin Gaziantep’te yaşayan Suriyeliler olduğuna dair bilgilerin yer aldığı girişte üzerinde durulması gereken ifadelerden en önemlisi ise “Gaziantep’te yaşayan Suriyelilerin sorunları tekrar konuşuldu” cümlesidir. Burada, bu insanların sorunlarının öteden beri devam ettiği, daha öncesinde de konuşulduğu ve yeniden konuşulduğu ifade edilmektedir. Bu, duruma dair aynı zamanda bir ardaan bilgisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haberde mevcut tek fotoğraf ilin valisi Erdal Ata’ya aittir. Haberin tamamında Erdal Ata ile birlikte Belediye Başkanı Fatma Şahin’in de açıklamalarına yer verilmesine rağmen Fatma Şahin’e ve diğer katılımcılara ait herhangi bir fotoğraf bulunmamaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Sunum, haber girişinde yapılmıştır.

Sonuçlar: Suriyelilerin durumunun öngörülemezliği, sorunlar olabileceği, sorunların el birliğiyle çözüleceği vb. çıkarımlar sonucu oluşturmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: “Suriyelilerin sorunları tekrar konuşuldu.” cümlesinde ardalan bilgisine yer verilmektedir.

Haber Kaynakları: Haberin kaynağı İhlâs Haber Ajansı (İHA) olarak görünmektedir.

Olay taraflarının yorumları: Haberde sadece Suriyeli sığınmacıların sorunlarını konuşan yetkililerin ifadeleri yer almaktadır. Herhangi bir Suriyeli temsilci vb. toplantıda yer almamaktadır.

Şematik Yapı Analizi

Olayın sunumu haberin girişinde karşımıza çıkmaktadır. Şehirde yaşayan Suriyeli sığınmacıların sorunlarının çözümlenmesi amacıyla düzenlenen toplantıda sorunlara çözüm önerilerin arandığı belirtilmektedir. Bu sorunların neler olduğuna ise haberin içeriğinde kapsamlı bir şekilde yer verilmemektedir.

Sonuşsal çıkarımı ise yetkililerin bazı ifadeleri dâhilinde yapabilmemiz mümkün görünmektedir. Hem Ata’nın hem Şahin’in ifadelerinde yer alan bazı müşterek kalıplar sonucu vermektedir. “Gaziantep’te çok sayıda Suriyeli yaşadığı, şu an için ciddi bir sorun bulunmadığı fakat bulunabileceği, sorunlar olduğu takdirde gerek Gaziantep’liler gerekse kendileri üzerilerine düşen görevi yerine getirerek sorunların çözüleceği” vurgusu sonuşsal çıkarımlarımızdır.

“Suriyelilerin sorunları tekrar konuşuldu” ifadesindeki “tekrar” sözcüğü ise ardalan bilgisini vermektedir. Nihayetinde sorunların daha öncesinde de konuşulduğu ve bu konuşmanın, önceki konuşmanın üzerine yapıldığı vurgulanmaktadır.

Haberin kaynağı olarak İhlâs Haber Ajansı görünmektedir. Tarafların yorumlarında ise sadece Suriyeli sığınmacıların sığındıkları bölge Gaziantep şehrinin açıklamalarına yer verilmiştir. Suriyelileri temsilen konuşan herhangi birisi toplantıya katılmamış görünmektedir. Yetkililerin açıklamaları üzerinde durulması gereken bazı hususlar da haberin sorunsalını belirlemektedir. Valinin açıklamalarında geçen “şehrin yoğun bir göç dalgasına maruz kalması ve şehrin bundan etkilenişi” sığınmacılar sonrasında şehirde ortaya çıkan olumsuzluğa işaretir. Aynı şekilde “şimdiye kadar önemli bir sorun yaşanmadığı” ifadesi ise ortaya konulan bir başarı

olarak sunulurken öngörülemezlikten kaynaklı “sorunların olabileceği” ise bir uyarı niteliği taşımaktadır. Başkan Şahin’in açıklamaları ise “sığınmacılarla birlikte bölgenin bir istikrarsızlığa” girdiği yönünde bir ifadeyle başlamaktadır. Sığınmacıların yaşadıkları olumsuzluğu “en az mağduriyet”le atlatmaları ise aynı zamanda bölge halkının misafirperverliği ile mümkün olacaktır. Açıklamada “biz” söylemine sıklıkla yer verilirken “misafirperverlik” olgusu ise bu “biz” içerisinde takdir edilmektedir. Esas olanın ise başta “biz”in haklarının korunarak misafirlerin de mağdur edilmemesi gerekliliği vurgusudur. Bu bakımdan “yerli” olanın, “yabancı” üzerinden “biz”lik olgusu içerisinde yüceltilmesinin söz konusu olduğunu söylememiz mümkündür.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberin sadece girişinde “çözüm önerileri arandı” ifadesinin dışında haberin tamamında yer alan ifadeler aktif bir yapı taşımaktadır. İfadelerde ağır basan bu aktiflik, söylemlerdeki kararlılığın yüksek olduğunu kanıtlamaktadır.

Bölgesel Uyum: Valinin “Suriye’de başlayan olaylar sonrasında bu olayların bir iç çatışmaya dönüşmesinin ardından, ilimize yoğun bir göç olayı ile karşı karşıya kaldık” ve Şahin’in “(...) buna tamam deyip gereğini yapmayarak bugün hiç kimsenin istemediği istikrarsızlığı bölgemiz yaşamaya başladı” cümleleri nedensel ilişkiler taşımaktadır. Haberin girişinde mevcut giriş cümlesi ve ardından gelen açıklayıcı cümle işlevsel ilişkiye örnek gösterilebilir.

Sözcük Seçimi: Haberde sıklıkla geçen üç kelime “misafir”, “mülteci” ve “sorun” kelimeleridir. Burada sözcükler arasındaki uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Sığınmacılar, yetkililerce mülteci olarak değerlendirilirken bölge halkının yaklaşımına dair ifadelerinde misafir sözcüğünü tercih etmektedirler. Esasında sığınmacıların mülteci olmamaları yanlış tarifi bir göstergesidir. Aynı zamanda ardından misafir tabiri ise bir tutarsızlık yaratmakta kalıcı olan “mülteci” algısı gidici olan “misafir”e evrilmektedir.

Haberin Retoriği: Haberde Vali Ata’nın fotoğrafı dışında herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir. Bunun dışında retoriğe ait inandırıcı bilgiler bakımından yer ve diğer katılımcılarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

4.2.1.2. Haber 2

Haber, Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin'in Suriyelilerle ilgili açıklamalarının da yer aldığı açıklamalarını içermektedir (www.hakimiyetgazetesi.com, 14.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyelilerin çoğu geri dönmez

Haberin Girişi/Spot: Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı ve Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, Suriye'de barış ortamı sağlansa Suriyelilerin çoğunun ülkelerine geri dönmeyeceğini düşündüğünü söyledi. Şahin, toplumbilimcilerin de aynı fikirde olduğunu belirtti.

Fotoğraf: Haberde tek fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf, açıklamaların sahibi Fatma Şahin'e aittir.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında ilk dikkat çekici unsur enformasyon eksiltimine gidildiğidir. Başlıkta yer alan Suriyelilerin kim olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Bahsi geçen Suriyeliler nerde yaşadıkları ve nereye geri dönmeyecekleri de belirtilmemektedir.

Haberin girişinde yer alan ifadeler ise başlığı kısmen açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır. Açıklamayı yapan kişinin kim olduğuna dair bilgi verilen giriş paragrafında, Suriye'de iç savaş sona erse dahi Suriyelilerin çoğunun ülkelerine geri dönmeyecekleri ifadesi yer almaktadır. Düşünce, sosyal bilimcilerin de aynı fikirde oldukları yönünde desteklenmekle birlikte burada bir genellemeye gidildiği

görülmektedir. Bu sosyal bilimcilerin kimler olduğuna dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Aynı zamanda Suriyelilerin iç savaş bitse dahi ülkelerine neden geri dönmeyeceklerine dair herhangi bir bilgi de yer almamaktadır.

Haberde tek fotoğraf kullandığı tespit edilmiştir. Fotoğraf, açıklamaların sahibi Fatma Şahin’e aittir. Şahin, açıklamaları bir televizyon programında yapmakta ve fotoğraf da televizyona yansıyan bir kare halinde verilmektedir.

Şematik Yapı:

Ana Olayın Sunumu: Sunum, haber girişinde yapılmıştır.

Sonuçlar: Gaziantep’in göçe alışkanlığı, bu göçün de üstesinden gelebileceği, Suriyeli sığınmacılara yapılan hizmetler ve bu hizmetler karşılığında sığınmacıların yaşamlarını burada geçirme isteklerinin ebedi olacağı, sorunlar artsa da sığınmacıların “nitelikli” yönünden faydalanılması gerekliliği sonuçlarımız arasındadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Gaziantep’in göçe alışkanlığı ve sığınmacılarla birlikte bazı sorunların arttığı ifadesi ardalan bilgisi teşkil etmektedir.

Haber Kaynakları: Haberde CNN Türk televizyon kanalı haber kaynağı olarak görünmektedir.

Olay taraflarının yorumları: Haberde sadece Şahin’in açıklamalarına yer verilmiştir.

Şematik Yapı Analizi

Haberin sunumu haberin giriş paragrafında karşımıza çıkmaktadır. Girişten sonra gelen birkaç paragraf ise giriş paragrafını detaylandırma özelliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

Haberde, özellikle Suriyeli sığınmacıların durumu üzerinde durulmuştur. Şahin, öncelikle Gaziantep’in genel bir göç şehri olduğunu ve göçe alışkın yapısını vurgulamıştır. Sonrasında ise Suriyelilerle birlikte bazı sorunların arttığını fakat bu sorunların giderilmesi için bu kişilerin eğitildikleri, sığınmacılara yapılan genel hizmetler ve bu hizmetlerden mütevellit geri dönmek istemeyecekleri belirtilmiştir. En sonunda ise sığınmacıların “nitelikli” olanlarından faydalanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. “Gaziantep göçe alışkın bir şehir, sorunlar olsa da bu sorunlar çözülecek, hizmetlerimizden ötürü sığınmacılar geri dönmez, “nitelikli” olanlarından faydalanmamız lazım” çıkarımı bizi sonuca götürmektedir.

Gaziantep'in göçe alışkın bir şehir olduğu ifadesi, Gaziantep'e daha öncesinde de göçler yapıldığı sonucunu vermektedir. Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte artış gösterdiği düşünülen kadına şiddet, çocuk yaşta evlilik gibi bazı sorunların, "artış" ifadesiyle anılışı daha öncesinde de bu sorunların varlığına işaret etmektedir. Bu bilgiler ise ardalan ve bağlam bilgisi oluşturmaktadır.

Haber kaynağı olarak CNN Türk televizyon kanalı olarak görünmektedir. Haberde sadece Fatma Şahin'in yorumlarına yer verilmiştir. Göçe alışkinlık, hizmetlerin kalitesi, kaliteli hizmetlerle sığınmacıların çoğunun ebedi kalacağı düşüncesi, sorunlar artsa da sorunu çıkaranların eğitilerek sorunların önüne geçileceği ve "nitelikli" sığınmacılardan faydalanma gerekliliği dikkat çeken yorumlardır. Özellikle Suriyeli sığınmacılarla birlikte bazı sorunların arttığına dikkat çekilmesi ise bu sorunların "öteki" üzerinden tanımlanışını göstermektedir. Soruna müsebbip tayin edilen "öteki"nin "düzeltilmesi" ise "biz"nin eğitimiyle mümkün olacaktır. Bu haliyle sorunlar üzerinden dışlanan "öteki"nin kabulü yine "biz"nin ötekini "eğitme" vb. kıstaslarıyla mümkün hale gelecektir.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde kullanılan cümlelerin tamamı aktif yapıları cümlelerdir. Şahin'in açıklamalarının aktif yapılarla örülüşü, söylemlerin güçlülüğünü ortaya çıkarmaktadır.

Bölgesel Uyum: "Şehir, sanayi kenti olması nedeniyle göçü yıllardır yaşıyordu" gibi bazı cümleler nedensel bağların varlığını göstermektedir. Şahin'in açıklamalarında yer alan art ardalık ve örneklemeler işlevselliği göstermektedir.

Sözcük Seçimleri: Haberde en çok kullanılan kelimelerden biri olan Suriyelilerin sıklıkla "eğitim" sözcüğüyle anılıyor oluşu dikkat çekicidir. Burada, hem sorunlara yol açan Suriyelilerin eğitilerek düzeltildiği hem de diğerlerinin eğitilerek "topluma faydalı" hale getirildiği algısı yaratılmaktadır.

Haber Retoriği: Haberde inandırıcı bilgiler bağlamında ilk olarak girişte dikkat çeken "toplum bilimciler" ifadesi öne çıkmaktadır. Şahin'in, düşüncesine ispat olarak sunduğu "toplum bilimciler" kimler olduğu ise verilmemiştir. Şahin'in sığınmacılara dair verdiği nicel veriler de bu kapsamda değerlendirilebilir.

4.2.2. Hem Sığınmacı Hem Suçlu: Suçlu Suriyeliler

Bu kategoride incelemeye çalışacağımız haber örnekleri, sığınmacılar üzerinden genel anlamda çizilen “suçlu” imgesini içermektedir. Nitekim bu tür haberlerde, haberin taşıdığı türlü özellikler yoluyla (başlık, içerik, fotoğraf vb.) sığınmacılar üzerinden “katil”, “hırsız”, “tacizci” vb. imgeler yaratılabilmektedir.

4.2.2.1. Haber 3

Haber, Gaziantep’te 62 yaşındaki bir kişinin Suriyeli bazı kişilerce öldürüldüğünü aktarmaktadır (www.hakimiyetgazetesi.com, 03.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyeliler bir kişiyi boğarak öldürdü

Haberin Girişi/Spot: Gaziantep’te 62 yaşındaki Ömer Timuçin, bodrum katta ölü olarak bulundu. Timuçin’in Suriyeli kişi ya da kişiler tarafından önce ipe boğulduğu, ardından sert cisimle vurularak öldürüldüğü belirlendi.

Fotoğraf: Haberin başlık ve girişinden sonra bir fotoğraf kullanılmıştır.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında enformasyon eksilimine gidildiği görülmektedir. Bahsedilen Suriyelilerin kim olduğu belirtilmemiştir. Buradan bakıldığında “Suriyeliler” ifadesi tüm Suriyelileri kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca öldürülen kişinin kim olduğuna dair bilgi verilmeyen başlıkta öldürülen kişinin Suriyelilerce ne şekilde öldürüldüğüne yer verilmiştir. “Suriyeliler boğarak öldürdü” ifadesi tüm Suriyelilerin herhangi birini boğarak öldürdüğü/öldürebileceği algısı yaratmaktadır.

Haberin giriş paragrafında içerik biraz daha anlaşılır hale gelirken enformasyon eksiltimi geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Haberde öldürülen kişinin kim olduğu ve yaşına dair bilgi verilirken öldürülüş şekli yinelenmekte, başlığa ek olarak nerede öldürüldüğüne yer verilmektedir. Burada dikkat çeken önemli bir unsur da öldürül şeklinin detaylandırılmasıdır. Başlıkta boğularak öldürüldüğü belirtilen kişinin, ipe boğulduktan sonra kafasına sert bir cisimle vurulduğu da giriş paragrafına eklenmiş durumdadır. Bu detaylandırma ise cinayeti işleyenlerin (haberde belirtildiğinden yola çıkarak) Suriyeliler olduğu düşünüldüğünde, Suriyelilere yönelik algının olumsuz düzlemde derinleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca burada da Suriyeli kişilerin kim olduğuna yer verilmemiş, cinayeti işleyen tek bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişi de olabileceğine işaret etmek amacıyla “kişi ya da kişiler” ifadesi kullanılmıştır. Buradan bakıldığında ise cinayeti kimin ve kaç kişinin işlediği bilinmiyorken başlıkta yer alan “Suriyeliler öldürdü” ifadesi yanıltıcı bir niteliğe bürünmektedir.

Haberin giriş paragrafının altında verilen fotoğrafta ise sol üstte küçük bir kare halinde öldürülen kişinin çok da net olmayan bir fotoğrafı iliştilmiştir. Fotoğrafta yer alan 3-4 polis ve birkaç (muhtemelen) emniyet yetkilisi ise cinayetin işlendiği bodrum katın kapısında bekliyor halde görünmektedirler. Bu haliyle, polislerin olayı incelemekte olduğu mesajı verilmektedir.

Şematik Yapı:

Ana Olayın Sunumu: Sunum, haberin giriş paragrafında yapılmıştır.

Sonuçlar: 62 yaşındaki Ömer Timuçin’in mahalledeki Suriyelilerce öldürüldüğü iddiası üzerine polis bu kişileri yakalamak amacıyla çalışmalara başladı.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Ölen kişinin daha öncesinde bazı kişilerle tartıştığı yönündeki bilgiler ardalın bilgisi olarak yer almaktadır.

Haber Kaynakları: Haber kaynağı Hâkimiyet gazetesi görünmektedir.

Olay taraflarının yorumları: Haberde olay taraflarının yorumlarına ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Şematik Yapı Analizi

Sunum haberin giriş paragrafında yapıldığı görülmektedir. Sonuçsal çıkarımlarımız, 62 yaşındaki Ömer Timuçin’i kim ya da kimler olduğu bilinmeyen Suriyeliler tarafından öldürüldüğü iddiası ve bu iddia doğrultusunda polisin bu

kişileri bulmak üzere hareket geçtiğidir. Ölen kişinin, kim olduğu bilinmeyen ve kendisini öldürdükleri düşünülen Suriyelilerce daha öncesinden tartışmış olması haberin ardalan bilgisini vermektedir.

Haberde olay taraflarına ait bir yorum yer almamaktadır. Öldüren kişilere henüz ulaşılmamışken öldürülen kişinin yakınlarının da herhangi bir açıklaması yer almamaktadır. Olan bitenler “iddiaya göre” şeklinde kime ait olduğu bilinmeyen duyumlarla aktarılmış, doğrudan bir yoruma yer verilmemiştir. Lakin üzerinde durulması gereken bir husus, ölen kişinin yakınlarının Suriyelilere tepki gösterdiği bilgisidir. Burada bu yakınların kim oldukları ve Suriyelilerin kim olduklarına dair net bir bilgi verilmezken Suriyelilerin genellendiği gözlemlenmektedir. Ufak çaplı bir tepki gibi görünen bu kitlesel öfke, genelleme doğrultusunda ortaya çıkan bir linç işaret etmektedir. Suriyelilerin geneline yönelen bu tepkisellik ise yerli olanın “yabancı”yı genel dışlama eğiliminin göstergesidir.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde bazı yerlerde aktif bazı yerlerde pasif cümle yapıları mevcuttur. Olayın ilk belirlemesi ve öldürülen kişinin neden öldürüldüğüne dair iddia edilgen çatılarla verilirken bunun dışındaki tüm cümleler etken yapı sergilemektedir. Özellikle polisin çalışmaları ve mahallelinin tepkilerinin tamamıyla aktif yapıyla verilmesi, haberde tutulan safa ilişkin bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

Bölgesel Uyum: Öldürülen kişinin tartışma sebebiyle öldürüldüğü iddiası nedensel bağlara işaret ederken, cümleler arasındaki geçişler de işlevselliği belirtmektedir.

Sözcük Seçimi: Haberde “Suriyeliler” sözcüğü sıklıkla geçmekle birlikte, “öldürme”, “tartışma” ve “tepki gösterilen” ifadeleriyle birlikte anılışı Suriyeliler açısından olumsuz algının inşasına yol açmaktadır.

Haberin Retoriği: Haberde inandırıcılığı artırıcı olması bakımından yer verilen “görenlerin ifadeleri” tamlaması ve habere eklenen 4 fotoğraf dikkat çekicidir. Yer verilen 4 fotoğrafta ölen kişinin cenaze aracına nakledilişi, ağlayan yakınlar ve kalabalık mahalleli dikkat çekmektedir.

4.2.2.2. Haber 4

Haber, Gaziantep'te Suriye kökenli bir kiracının Gaziantep'te ev sahibini öldürdüğünü aktarmaktadır (www.telgraf.net, 15.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyeli, ev sahibini öldürdü

Haberin Girişi/Spot: Ülkesindeki iç savaştan kaçarak Gaziantep'e yerleşen bir Suriyeli, kiracısı olduğu ev sahibini öldürdü. Olay akşam 10.00 sularında Ünalı Mahallesi 3 No'lu sokakta meydana geldi. İddiaya göre Hıdır Ç., kiracısı olan Suriyeli sığınmacılar ile bir takım sorunlar yaşamaya başladı. Hıdır Ç., Kirasının zamanında ödenmemesi üzerine Suriyeli sığınmacılardan kirasını ödemelerini ve evinden çıkmalarını istedi. Ünalı Mahallesi 3 No'lu sokakta bulunan evine kirasını almak için ve Suriyeli mültecilerle konuşmak için gelen Hıdır Ç. Suriyeli sığınmacılar ile tartışmaya başladı.

Fotoğraf: Haberde tek fotoğraf kullanılmıştır.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında bilgi eksiltimine gidildiği görülmektedir. Bahsi geçen Suriyeli'nin kim olduğu bilinmemektedir. Ayrıca bu eksiltim genellemeyi de beraberinde getirmekte, ilk okunuşta bu kişinin herhangi bir Suriyeli olabileceği algısı meydana gelmektedir.

Haberin girişinde ise durum daha net hâle gelmekle birlikte Suriyeli kişinin kim olduğuna yine yer verilmemektedir. Öldürülen kişinin kim olduğu, öldürüldüğü

yer ve öldürölüş nedenine yer verilen girişte Suriyelilerin “sığınmacı” yönüne dikkat çekilmekle birlikte kiracıların kim olduğunu vermek yerine “sığınmacılar” gibi belirsiz, çoğul ve genelleyici ifadelerle gidildiğı görünmektedir.

Haberde kullanılan tek fotoğraf ise özel harekât polislerine aittir. Ellerinde silahları, araçta bekleyen polisler burada güvenliğin teminatını temsil etmektedirler.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Olayın genel sunumu haberin giriş cümlesinde yapılmıştır.

Sonuçlar: Suriyeli bir şahıs ev sahibini öldürmüş, bunun üzerine mahalleli Suriyelilere linç girişimde bulunmuş fakat olay yerine gelen polis ve özel harekât timleri buna izin vermemiştir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Öldürölen ev sahibinin kendisini öldüren kiracı/kiracılarıyla öncesinde de tartışmalar yaşadığı ardaan bilgisi vermektedir.

Haber Kaynakları: Haberın kaynağı olarak İhlâs Haber Ajansı görünmektedir.

Olay Taraflarının Yorumları: Her iki tarafa ait de herhangi bir yoruma yer verilmemiştir.

Şematik Yapı Analizi

Haberin girişı cümlesinde olayın sunumu gerçekleştirilirken sığınılan bölgeye mensup ev sahibinin sığınmacı ev sahibi tarafından öldürölüşüne linçle karşılık vermek isteyen bölge halkını polis ve özel harekât görevlileri engellemiştir. Polisin çevrede güvenlik önlemler alması, tehlike altındaki sığınmacıları tahliye etmesi vb. durumlar polisin güvenliğin göstergesi olduğunu vermektedir. Bu ise önemli bir sonuçsal çıkarımımızdır. Ev sahibinin kiracılarla tartışması haberin ardaan bilgisini oluştururken, haber kaynağı olarak gazete muhabiri görünmektedir. Olayla ilgili olarak her iki tarafın yorumlarına da yer verilmemiştir. Muhabirin kimden edindiğı belli olmayan bilgiler “iddiaya göre” şeklinde aktarılmaktadır.

Haberin genel sunumunda “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi öne çıkarılmakta, ev sahibinin öldürölüşü ise yine bu kimlik üzerinden tanımlanmaktadır. Bu genelleyici ifade ise alıcıda tüm sığınmacılara yönelik ön yargılarla dolu “nefret” duygusunun teşekkölüne zemin hazırlamaktadır.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberin cümlelerinin geneli aktif yapı ile örülmüştür. Sıkılan biber gazından polis ve gazetecilerin etkilenmesi haberdeki tek edilgen yapıdır. Burada kullanılan pasif yapı ile polis ve gazetecilerin mağduriyeti öne çıkarılmaktadır.

Bölgesel Uyum: Ev sahibinin kirayı zamanında ödememeleri üzerine kiracılardan çıkmalarını istemeleri vb. cümleler haberdeki nedensel bağlara işaret etmektedir. Cümleler arasındaki bağlantılar ise haberin işlevsel bağlarını vermektedir.

Sözcük Seçimi: Haberde “Suriyeli” sözcüğü çok sık geçmekle birlikte, tartışma, linç, polis gibi sözcüklerle yan yana kullanılmıştır. Bu durum, Suriyeli algısını olumsuz etkileyebilecek bir özelliğe sahiptir.

Haberin Retoriği: Haberde başka bir fotoğraf kullanılmamıştır. Herhangi bir kanıtlayıcı ifadeye de başvurulmadığı görülmektedir.

4.2.3. Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler

Bu kategoride yer alan haberler, sığınmacılar sonrasında iş piyasasında meydana gelen/gelebilecek olan sorunların sığınmacılar üzerinden nasıl aktarıldığını içermektedir. Nitekim bölge yetkilileri ve yaşayanlar bölgede mevcut işsizliğin sığınmacılar sonrasında meydana geldiğini sıklıkla ifade etmektedirler. Burada, bu söylemlerin medyada nasıl yer bulduğunu incelemeye çalışacağız.

4.2.3.1. Haber 5

Haber, Sanko Holding Başkanı Abdülkadir Konukoğlu’nun Suriyeli işçilere yönelik ifadelerini içermektedir (www.telgraf.net, 15.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyeli işçi sayısına kota getirilmeli

Haberin Girişi/Spot: Sanko Holding Onursal Başkanı Abdülkadir Konukoğlu, Gaziantep’teki çeşitli sektörlerde çalıştırılan Suriyeli işçi sayısına kota getirilmesi gerektiğini söyledi.

Fotoğraf: Haber tek fotoğrafla verilmiştir.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında geçen “Suriyeli işçi” ifadesi genelleme yapıldığının göstergesidir. Burada tüm Suriyelilerden bahsedilmektedir. Giriş paragrafı durumu özetlemekle birlikte, işçi sayısına neden kota getirilmesi gerekliliği hakkında bir bilgiye bu bölümde yer verilmemiştir. Haberde kullanılan tek fotoğraf ise açıklamaları yapan Abdülkadir Konukoğlu’na aittir. Konukoğlu, önünde mikrofon, Türk bayrağı ve Sanko Holding flamaları ve bilgisayarıyla bölgenin iş dünyasında söz sahibi kişi profilini çizmektedir.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Ana olay giriş paragrafında kısmen verilmektedir. Ana olayın sebebine dair ifadeler ise sonraki paragraflarda yer bulmaktadır.

Sonuçlar: Suriyelilere iş verilebileceği lakin sahada Suriyeli çalışanın yüzde 10’u geçmemesi gerektiği sonuçsal çıkarımımızdır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Gaziantep’in daha öncesinde de göçler aldığı bilgisi ardalan ve bağlama ilişkin bir veridir.

Haber Kaynakları: Haber kaynağı İHA olarak görünmektedir.

Olay Taraflarının Yorumları: Haberde sadece Konukoğlu’nun açıklamalarına yer verilmiştir.

Şematik Yapı Analizi

Sunum kısmen, haberin giriş paragrafında verilmekle birlikte asıl sunum haberin ilerleyen kısımlarında karşımıza çıkmaktadır. Konukoğlu’nun Suriyeli işçilere ilişkin neden kota konulması gerektiğine dair ifade haberin dördüncü paragrafında karşımıza çıkmaktadır.

Gaziantep'in bir göç şehri olduğu, işin göçü göçün ise yeni işleri meydana getirdiği, Suriyeli işçilere elbette iş verilebileceği fakat bunun yüzde 10'u aşmaması gerektiği, aksinin ise etik olmadığı sonuçsal çıkarımlarımızdır.

Gaziantep'in göçle birlikte gelen önceki deneyimlerine atıfta bulunulması haberin ardalan bilgisini oluşturmaktadır. Haberde, tarafların yorumlarıyla ilgili olarak sadece Konukoğlu'nun yorumlarına yer verilmiş bunun dışında Suriyeli işçileri temsilen vb. birinin açıklamalarına yer verilmemiştir. Yorumlarda bazı ifadeler önem arz etmektedir. "Suriyeli işçileri kota koyarak bazı iş yerlerinde çalıştırılabilirler ama kesinlikle burada, 'Ucuza çalıştıracağım' diye bir Türk vatandaşını çıkarıp onun yerini almak etik değil, bu yakışmaz." Burada etik olmayan durumun hangi yönünün ağır bastığı çok açık değildir. Etik olmayan durumun daha çok Türkün işten çıkarılışı yerine Suriyelinin getirilişi gibi görünmektedir. "Ucuza işçi çalıştıracağım diye" ifadesi Suriyelilerin ucuza çalıştırılması sorunundan ziyade çalışan Türklerin işsiz kalma sebebi olarak aktarılmaktadır. Ayrıca "(...) işçi bulamayan, işçi ihtiyacı olan arkadaşlar Suriyeli işçilerden alabilir ama bu da yüzde 10'u geçmemek kaydıyla" söylemi ise Suriyeli işçilerden ancak bölge halkından çalışacak kimse bulunamadığı takdirde yararlanılabileceği vurgulanmaktadır. Yüzde 10 ifadesi ise bu duruma getirilen sınırlama ve önlemselliği aktarmaktadır.

Konukoğlu'nun ifadelerinin geneline bakıldığında "biz" olgusunu korumak adına "yabancı"dan sadece belli oranda (ihtiyacı karşılamak amacıyla) yararlanılması gerektiği dikkat çekmektedir. Burada "Türk vatandaşlarının işten çıkarılması" "Suriyeli işçi" gibi ifadelerin milliyetçi söylemler olarak değerlendirilebilmesi mümkün görünmektedir. Nihayetinde bu milliyetçi söylemler, "biz"i korumak adına yapılan "ayrımcılığın" da zeminini meydana getirmektedir.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberin tamamında aktif yapılı cümleler mevcuttur. Aktif yapılı cümleler, Konukoğlu'nun söylemlerindeki kararlılığı belirtir niteliktedir.

Bölgesel Uyum: "(...) iş sahası açıyorsanız göç dalgası gelecektir" gibi cümleler nedensel bağların varlığını kanıtlamaktadır. Konuşmadaki soru-cevaplı anlatım tarzı, zıtlıklar, geçişler vb. ise ifadelerin işlevsel yönünü öne çıkarmaktadır.

Sözcük Seçimi: Haberde "Suriyeli işçi" ifadesi sıklıkla geçmektedir. Ayrıca başlarda geçen "Suriyeli işçi sorunu" tanımlaması ise Suriyeli çalışanların bir tür sorun oldukları algısını vermektedir. "Kota" ifadesi ise Suriyelilerden (hazırda

çalışmayı bekleyen ‘mecbur’ kitle) iş piyasasının olumsuz etkilenmeyeceği ölçüde “yararlanılması” gereken niceliği belirtmektedir. “Etik” ifadesi de Suriyelilerin ucuza çalıştırılmasından ziyade Suriyelinin işe alınıp Türkün işinden edilmesidir.

Haberin Retoriği: Haberde Konukoğlu’nun fotoğrafı haricinde herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir. Bu özellik, Konukoğlu’nun haberin genelinde öne çıkmasını ve güçlenmesini sağlayan bir unsur olarak değerlendirilebilir.

4.2.4. Olumlu Temsil: Örnek ve Girişimci Suriyeliler

Bu kategoride ele alacağımız haber örneği ise ekonomik durumu iyi olan sığınmacıların bölgede kurdukları iş yerleri, işveren özellikleri dâhilinde “örnek ve girişimci” yönleri vurgulanarak sığınmacıların olumlu temsillerini içermektedir.

4.2.4.1. Haber 6

Haber, bazı Suriyeli sığınmacıların Gaziantep’te iş hayatına bulundukları katkıyı aktarmaktadır (www.telgraf.net, 16.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyeliler iş dünyasında ‘Ben de Varım’ diyor

Haberin Girişi/Spot: Suriye'deki iç savaş öncesinde Gaziantep Ticaret Odası'na (GTO) kayıtlı 10 Suriyeli firma varken, bu rakam 2014 sonu itibariyle 272'ye ulaştı.

Fotoğraf: Haber, tek fotoğrafla sunulmuştur.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında genelleme bilgi eksikliğine gidildiği görülmektedir. “Suriyeli”nin kim olduğu bilinmemekle birlikte Suriyeli ifadesi kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır. Başlık, Suriyelileri iş hayatına atılmalarından ötürü olumlu bir konuma oturmaktadır.

Haberin giriş paragrafı ise içeriğin genel sunumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlıkta anlatılmak istenen, giriş paragrafında Suriyeli firma sayılarının nicel verileri dâhilinde kanıtlama yoluyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Haberin temasını yansıtmaya amaçlı verilen fotoğraf ise Suriyeli bir börekçiye aittir. Solunda bir çiçekçi, sağında ise bir kargo firmasının bulunduğu börekçi bu iki Gaziantep kurumunun ortasında “Ben de Varım” söylemini yansıtmaktadır. Börekçinin önündeki müşterilere hizmet ise çalışmanın simgesini oluşturmaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Olayın genel sunumu giriş paragrafında belirtilmiştir.

Sonuçlar: Çalışma hayatına katkıda bulunan sığınmacıların Türkiye’ye katkı sağladığı ve destek gördüğü/göreceği sonuçsal çıkarımımızdır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: İç savaştan önce Gaziantep’teki Suriyeli firma sayısı ardalan bilgisi teşkil etmektedir.

Haber Kaynakları: Haberin kaynağı olarak Anadolu Ajansı resmî haber kaynağı görünmektedir.

Olay Taraflarının Yorumları: Haberde sadece Gaziantep Ticaret Odası (GTO) başkanının ifadelerine yer verilmiş, Suriyeli esnaflara vb. yer verilmemiştir.

Şematik Yapı Analizi

Haberin giriş paragrafı ana olayın sunumunu genel olarak bildirmektedir. Önemli sonuçsal çıkarımımız ise iş yeri açan sığınmacıların bölge ekonomisine katkıda bulundukları ve destek bulabilecekleridir. GTO başkanının söylemleri bunu kanıtlar niteliktedir. İç savaştan önceki Suriyeli firma sayısının belirtilmesi haberin ardalan bilgisini oluşturmakta, haberin kaynağı olarak Anadolu Ajansı görünmektedir.

Haberde sadece Gaziantep’i temsilen GTO başkanının sözlerine yer verilmiş, Gaziantep’te ticaret yapan herhangi bir Suriyelinin ifadelerine yer verilmemiştir. Başkanın, iş hayatına atılmak isteyen herkese kapılarının açık olduğu

söylemi ise olumlayıcı bir işlev taşımaktadır. İş hayatına atılanlar Türkiye’ye katkıda bulunmakta dolayısıyla olumlanmayı da hak etmektedirler. Buradaki olumlanma kıstası ise ekonomik anlamda girişimci ve yatırımcı özelliklere sahiplik olarak sunulmaktadır. Nihayetinde bu özelliklere sahip sığınmacılar, “örnek” olma özelliğine sahip görünmektedirler.

Burada sığınmacıların olumlanmasının altında yatan bölge ekonomisine katkı öncelikle “biz”in güçlendirilmesinden geçmektedir. Nihayetinde “Türkiye’ye katkı” gibi milli ifadeler esasında yabancıların “biz”i güçlendirmesi çerçevesinde kabulüne işaret eden söylemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberin tamamı aktif cümlelerle örülmüştür. Aktif cümle yapıları, sığınmacıların olumlu temsilini yaratma açısından önem taşımaktadırlar.

Bölgesel Uyum: “Suriyelilerin ülkelerine dönemeyeceklerini anladıkları için iş kurmaları” vb. cümleler haberdeki nedensel bağlara işaret etmektedirler.

Sözcük Seçimi: Haberde sıklıkla geçen “Suriyeliler” ifadesi genellikle iş hayatının içerisinde anılmaktadır. Bu da Suriyelileri iş dünyasında etkin ve öne çıkan özneler olarak inşa etmektedir.

Haberin Retoriği: Haberde GTO başkanının ifadeleri çoğunlukla sayısal verilerden oluşmaktadır. Bu veriler, haberin temasını kanıtlayıcı ifadeler olarak değerlendirilebilmektedir. Haberde girişte kullanılan fotoğrafın dışında herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir.

4.2.5. Denetim Mekanizması: “Kontrol Altındaki Suriyeliler”

Kategoride incelenecek mevcut haberler, toplumsal sorun müsebbibi tayin edilen sığınmacıların yaşadıkları bölgelerden izole edilişlerini sorunların bitişine çözüm olarak göstermektedir. Türlü toplumsal sorunların (“hırsızlık”, “taciz”, “gasp”, “cinayet” vb.) sebep addedildiği sığınmacıların, bölgede istenmeyişlerini beraberinde getirmektedir. “Yerli” olanın böylesi rahatsızlıklarını gidermek ise yetkililer tarafından “yabancı”nın bölgeden uzaklaştırılması, “kontrol altında tutulabilecek”, “sorun yaratmayacak” yerlere (kamplar) götürülmesiyle “çözümlemektedir”.

4.2.5.1. Haber 7

Haber, Suriyeli sığınmacıların “denetlenmesi” gerekliliğini aktarmaktadır. (www.gaziantepsabah.com, 16.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: *Acilen Suriyeli mültecilerin denetim altına alınması şart*

Haberin Girişi/Spot: *Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu Başkanvekili Veysel Sarı, “Suriyeli mültecilerin ülke genelinde olduğu gibi Mersin’de de başıboş ve durdurulamaz bir haldeler. Acilen Suriyeli mültecilerin denetim altına alınması şart” dedi.*

Fotoğraf: Haber, açıklamaları yapan kişinin Veysel Sarı’nın fotoğrafıyla sunulmuştur.

Tematik Yapı Analizi

Haberde bilgi eksiltimi ve genellemeye gidildiği görünmektedir. Bahsi geçen Suriyelilerin kim olduğu belli değildir. Bu haliyle tüm Suriyelilerin “denetim” altına alınması gerekmektedir. Ayrıca bu “denetim”den kastın ve gerekliliğin ne olduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Haberin giriş paragrafında sorunun ne olduğu hâlâ tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Açıklığa kavuşan ise başlığı oluşturan söylemin kim tarafından meydana getirildiğidir. Buna Veysel Sarı, bölgedeki Suriyeli sığınmacıları denetlenmesi gerekli “tehlikeli” insanlar olarak tarif etmektedir. Bu tarif sığınmacılarla ilgili kontrol altında tutulması gereken kitle algısını meydana getirmektedir.

Haberde verilen fotoğraf, açıklamaları yapan Veysel Sarı'ya aittir. Fotoğraf, Sarı'nın demeci verir halini aktarmaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Ana olayın sunumu haberin giriş paragrafında yapılmıştır.

Sonuçlar: Suriyeli sığınmacıların varlığı büyük bir risk ve bu risk bir an önce önlenmelidir, görüşü haberin sonuçsal çıkarımıdır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Suriyeli sığınmacıların karıştıkları bazı olayların geçmişe dönük verilmesi ardalan bilgisidir.

Haber Kaynakları: Kaynak, Gaziantep Sabah gazetesidir.

Olay Taraflarının Yorumları: Haberde sadece Veysel Sarı'nın yorumlarına yer verilmiştir.

Şematik Yapı Analizi

Haberin genel temasının giriş paragrafında aktarıldığını görebilmekteyiz. Şehirde özellikle esnafların duyduğu endişenin sebebinin sığınmacıların teşkil ettiği ve bu korkunun ortadan kalkması için sığınmacılara “denetim” şartı haberin sonuçsal çıkarımını meydana getirmektedir. Oluşan endişenin nedeninin geçmişteki bazı olaylarla desteklenmesi ardalan bilgisini verirken, haber kaynağı olarak Gaziantep Sabah gazetesi görünmektedir.

Haberde sadece Veysel Sarı'nın yorumlarına yer verilmiş, sığınmacıları temsilen herhangi birinin açıklamalarına yer verilmemiştir. Sarı, sığınmacıları ülke genelinde olduğu gibi bölgede de tehlikeli bulduğunu söylerken genelden özele “dışlama” söylemini ortaya koymuştur. Sarı'nın söylemleri sığınmacılarla ilgili toplumsal olarak “katil”, “hırsız” vb. algılar yaratmaktadır. Sarı'ya göre toplumsal türlü rahatsızlıkların şu an için en büyük sebebi sığınmacıların bölgedeki hatta ülkedeki mevcudiyetleridir. Bu anlamda “potansiyel tehlike ve risk” arz eden sığınmacıların yetkili makamlar tarafından “denetim” altına alınması gerekmektedir. Bu denetimden kastın ne olduğu belli değilken, sığınmacıların türlü rahatsızlıklara sebep hedef gösterimi “nefret söylemleri”yle vücut bulmaktadır.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde yer alan açıklamalar genel haliyle etken yapı sergilemektedir. Fakat bu etkenlik, suçlanan sığınmacıların suç eylemlerini gerçekleştiren öznel olarak sunulmasında işlerliğe sahip görünmektedir.

Bölgesel Uyum: Haberde yer alan açıklamalarda nedensel bağlar ağır basmaktadır. Haberin giriş cümlesi de bunu kanıtlar niteliktedir. Cümleler arası ilişkiler, geçişler vb. ise işlevselliğe işaret etmektedir.

Sözcük Seçimi: Haberde “Suriyeliler” olumsuz öncüllerle anılmaktadırlar. “Başiboş” ve “durdurulamaz” gibi ifadelerle birlikte anılan sığınmacılarla ilgili” kontrol altında tutulması gerekli tehlikeli ve riskli” kişiler algısı yaratılmaktadır.

Haberin Retoriği: Haberde başka bir fotoğrafa yer verilmemekle birlikte herhangi bir başka kişinin ifadelerine de yer verilmemiştir.

4.2.5.2. Haber 8

Haber, Gaziantep’te yaşayan bazı sığınmacıların “riskli” olduğu düşüncesiyle kamplara sevk edilişini aktarmaktadır (www.telgraf.net, 17.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Riskli Suriyeliler gönderiliyor

Haberin Girişi/Spot: Gaziantep’te suça karışmış veya uygun olmayan yerlerde yaşayan 7 bin 800 bin Suriyeli kamplara gönderiliyor. Dün yaklaşık 500 Suriyeli çeşitli kamplara sevk edildi. İsteyen Suriyelilerin de ülkelerine gönderileceği açıklandı.

Fotoğraf: Haber, tek fotoğrafla sunulmuştur.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında verilen “riskli” ifadesinin hangi anlamları içerdiğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu haliyle, demek istenileni başlıktan çözümlemek mümkün görünmemektedir.

Haberin giriş paragrafında “risk” sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre, suça karışmış veya “uygun” yerlerde yaşamayan 7 bin 800 sığınmacı kamplara sevk edilmektedir. Ayrıca isteyenlere ülkesine geri dönebilme hakkının verilmesi de “risk”i ortadan kaldırmaya yönelik bir alternatif olarak sunulmaktadır. Karışılan suçların neler olduğu belirtilmemekle birlikte “uygun olmayan yerlerde yaşama” ifadesi de açıklanmamıştır.

Haber girişinde sunulan fotoğrafta ise sığınmacı oldukları tahmin edilen kişiler polis eşliğinde bir minibüse bindirilmektedir. Burada polis, yerine getirilmesi gerekli görevin ifa edicisi yani “riskin” ortadan kaldırıcısı olarak sunulmaktadır.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Olayın sunumu genel haliyle giriş paragrafında yapılmıştır.

Sonuçlar: Suça karışan ve “uygun olmayan yerlerde” yaşayan sığınmacılar ya kamplara sevk edilmekte yahut ülkelerine geri gönderilmekte, “risk” ortadan kaldırılmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: “Bir ev sahibinin Suriyeliler tarafından bıçaklanarak öldürülmesi üzerine patlak veren ve artarak devam eden olaylar üzerine düğmeye basıldı” ifadesi olayın ardalanına ilişkin bilgi vermektedir.

Haber Kaynakları: Haberin kaynağı gazetenin muhabiridir.

Olay Taraflarının Yorumları: Haberde olay taraflarının yorumlarına yer verilmemiş, sadece “kaydı olmayanların geri gönderileceği” ifadesi açıklanmayan bir yerden/kişiden aktarılmıştır.

Şematik Yapı Analizi

Ana olayın sunumunun genel haliyle giriş paragrafında aktarıldığı haberde suça karışmış veya “uygun olmayan yerlerde” (parklar vb.) ikamet eden sığınmacıların “risk” teşkil ettiği ve bunun önlenmesi amacıyla kamplara ya da

isteyenlerin ülkelerine gönderilmesi sonuçsal çıkarımımızdır. Buna göre parklarda yahut evsiz yaşayan sığınmacılarla ilgili “riskli” algısı meydana getirilmektedir.

Haberde yer alan “ev sahibinin Suriyeliler tarafından bıçaklanarak öldürülmesi üzerine patlak veren ve artan olaylar” ifadesi haberin ardalanını oluşturmaktadır. Bu ardalan içerisinde sığınmacılara dair oluşturulan “katil” söyleminin yeniden hatırlatılmasıyla birlikte buradan hareketle “riskli” oldukları da yeni bir yaratımı meydana getirmektedir. Haber kaynağı olarak gazetenin muhabiri görünmekle birlikte olay taraflarından kimsenin yorumuna yer verilmemiştir. Kimden aktarıldığı bilinmeyen “Kaydı olmayanların geri gönderileceği” ifadesi ise haberdeki tek aktarımdır.

Habere ardalan teşkil eden “katil” algısıyla birlikte yaratılan “risklilik” önemli ölçüde “ötekileştirme”ye sebep olmaktadır.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde polis vb. yetkililerin bazı yerlerde aktif yapıyla sunuluşu haricinde sığınmacıların aktarımı genel anlamda pasif yapılarla örülmüştür. Bu aktiflik, güç ve kararlılığın göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bölgesel Uyum: Haber, giriş paragrafı da dâhil olmak üzere çok sayıda nedensel bağa sahiptir.

Sözcük Seçimi: Haberde sıklıkla anılan “Suriyeli” ifadesinin, “risk”, “kayıd olmayan”, “uygun olmayan yerlerde yaşayan”, “suça karışan”, “kamplara gönderilecek” gibi sıfat ve sıfat gruplarıyla birlikte verilmesi sığınmacılarla ilgili “denetlenmesi gereken, tehlikeli kişi/kişiler” algısının inşasını oluşturmaktadır.

Haberin Retoriği: Haberde başka bir fotoğraf kullanılmamakla birlikte düşünceyi kanıtlayıcı nitelikte herhangi bir ifadeye vb. yer verilmemiştir.

4.2.6. Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hali: Linç Objesi Suriyeliler

Bu kısımda inceleyeceğimiz haberler, sığınmacıların yaşadıkları bölgede herhangi bir olaya karışmaları vb. sonrasında toplumsal öfkenin bölgedeki tüm sığınmacıları kapsayışı, bunun ertesinde sığınmacıların bölgelerden tahliyesinin medyada normalleştirilmesinin nasıl meydana getirildiğinin göstergesidir.

4.2.6.1. Haber 9

Haber, ikamet ettikleri mahallede kavgaya karışan bir grup Suriyeli sığınmacıdan dolayı mahalledeki Suriyelilerin maruz kaldıkları linç girişimini konu almaktadır (www.gaziantepsabah.com, 17.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: *Yine Suriyelilere saldırdılar*

Haberin Girişi/Spot: *Gaziantep'te kavgaya karışan bir grup Suriyeli, mahalle sakinlerinin tepkisi üzerine güvenlik tedbirleri altında evlerinden tahliye edildi.*

Fotoğraf: Haber girişte tek fotoğrafla sunulmuş, yanda çok küçük bir kare halinde bir fotoğraf daha eklenmiştir.

Tematik Yapı Analizi

Haberin başlığında enformasyon eksiltimi ve ardaan bilgisi mevcuttur. Bahsi geçen Suriyelilerin kim olduğu bilinmemekle birlikte başlıkta geçen “yine” ifadesi daha öncesinde de Suriyelilere saldırıldığını belirtmektedir.

Haberin girişinde ise olay genel hâliyle sunulmuş durumdadır. Burada da kim olduğu verilmeyen Suriyelilerin bir kavgaya karışmasından ötürü mahalle sakinlerinin tepkisi doğrultusunda mahalleden çıkarıldıkları bildirilmektedir. “Güvenlik tedbirleri eşliğinde” ifadesiyle ise sığınmacılara herhangi bir zarar gelmediği vurgulanmaktadır.

Fotoğrafta linç girişimine maruz kalan sığınmacılar oldukları tahmin edilen kişilerin ellerinde çantalarıyla mahalleyi terk edişleri gösterilmektedir. Fotoğraf, linç girişiminden kurtulmaya çalışan sığınmacıların ahvalini kanıtlar niteliktedir.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Olayın sunumu giriş paragrafında yapılmıştır.

Sonuçlar: Bazı sığınmacılara yönelik öfke mahalledeki tüm Suriyelilere yöneltilmiş, polis linç girişimine maruz kalan 50 sığınmacıyı mahalleden tahliye etmiştir. Linçin mahalledeki tüm sığınmacıları kapsayışı fakat polisin güvenliğin teminatı olarak bunu önlediği sonuçsal çıkarımımızdır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Linç girişiminden önce yaşanan tartışma, haberin ardalanını meydana getirmektedir.

Haber Kaynakları: Haberin kaynağı Gaziantep Sabah gazetesidir.

Olay Taraflarının Yorumları: Olayla ilgili olarak her iki tarafın da yorumuna yer verilmemiştir.

Şematik Yapı Analizi

Haberin giriş paragrafı ne olup bittiğine dair genel sunumu ortaya koymaktadır. Gaziantep'in bir mahallesinde ikamet eden bazı sığınmacılara duyulan öfkenin mahalledeki tüm sığınmacılara yöneldiği, polisin linç sığınmacıları mahalleden tahliye ederek önlediği sonuçsal çıkarımımızdır. Burada “öteki”ne yönelen nefretin geneli kapsayışı ve linç doğurması, polisin ise güvenliğin teminatı olarak “öteki”ni linç alanından tahliyesi dikkat çekicidir.

Haberde hem başlıkta hem de içerikte ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmiştir. Suriyelilere yönelik öncesinde de saldırı olduğu ve bu saldırıdan önceki tartışma bilgileri bunu kanıtlamaktadır. Gaziantep Sabah gazetesinin haber kaynağı olarak gösterildiği haberde olay taraflarından her ikisinin de yorumlarına yer verilmediği görünmektedir.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde hem etken hem edilgen yapılar mevcuttur. Sığınmacıların tahliye edilişi ve polisin takviye kuvvet isteyişi pasif yapılarla aktarılırken, hem linç girişiminde bulunanların eylemleri hem de polisin verdiği karşılık aktif yapılarla kurulmuştur. Bu aktiflik, haberde güçlü olan iki ögenin de kanıtlayıcısıdır.

Bölgesel Uyum: Giriş paragrafı da dâhil olmak üzere haberde çokça nedensel bağlar mevcuttur. Ayrıca cümleler arası geçişler, tamamlayıcılık vb. işlevselliğe işaret etmektedir.

Sözcük Seçimi: Sıklıkla yer bulan “Suriyeli” ifadesi, öncelikle “darp eden” sonrasında da “saldırılan” olarak gösterilmektedir. Burada, linçin meşru düzleme oturtulması söz konusudur.

Haberin Retoriği: Haberde bir fotoğraf daha yer almakta, bu fotoğrafta da genel temaya uygun biçimde eşyalarını yanlarına alıp mahalleyi terk eden sığınmacılar gösterilmektedir. Herhangi bir görgü tanığı vb. ifadesine yer verilmeyen haber, ikinci fotoğrafla durumu kanıtlama yoluna gitmiş görünmektedir.

4.2.6.2. Haber 10

Haberde bir grup Suriyeli sığınmacının linçe maruz kalışı aktarılmaktadır (www.telgraf.net, 18.01.2016).

Makro Yapı

Tematik Yapı

Haberin Başlığı: Suriyelilere linç girişimi

Haberin Girişi/Spot: Gaziantep'te, olay çıkardığı ileri sürülen ve linç edilmek istenen 25 Suriyeli, polisin yoğun güvenlik önlemleri altında mahalleden tahliye edildi.

Fotoğraf: Haber, tek fotoğrafla sunulmuştur.

Tematik Yapı Analizi

Başlık, bilgi eksiltimiyle karşımıza çıkmaktadır. Verilen Suriyelilerin kim olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca “linç girişimi”nin neden, kimler tarafından gerçekleştirildiği vb. bilgiler ise başlıkta verilmemiştir.

Haberin giriş paragrafı, olayı kısmen özetlemektedir. Buna göre olay çıkardıkları iddiasıyla 25 Suriyelinin linç edilmek istendiği fakat polisin tedbirleriyle

mahalleden tahliye edilerek kurtarıldıkları bildirilmektedir. Girişte, linç yaratmak isteyenlere dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Sığınmacıların “olay çıkarması” linçe maruz kalmaları için sıradan bir sebep olarak sunulmakta, polis güvenliğinin teminatı olarak linçe maruz kalan kişileri mahalleden tahliye ederek kurtarmaktadır.

Fotoğrafta elinde eşyalarıyla, linçe maruz kalan bir sığınmacı olduğu tahmin edilen kişinin 3-4 polis eşliğinde araca bindirilişi görülmektedir. Burada polis, “kurtarıcı”yı temsil etmektedir.

Şematik Yapı

Ana Olayın Sunumu: Ana olay, giriş paragrafında sunulmuştur.

Sonuçlar: Sığınmacıların ikamet ettikleri bölgede linçe maruz kalışı, ertesinde mahallelinin sığınmacıların tahliyesini istemesi, polisin bunu yerine getirmesi haberin sonucunu teşkil etmektedir.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Linç girişiminden önceki kavga, ardalan bilgisidir.

Haber Kaynakları: Haberin kaynağı İHA olarak görünmektedir.

Olay Taraflarının Yorumları: Sadece linç girişiminde bulunan mahallenin muhtarının yorumlarına yer verilmiştir.

Şematik Yapı Analizi

Olayın genel temasının haberin giriş paragrafında mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Sığınmacıların ikamet ettikleri mahallede maruz kaldıkları linç girişimi üzerine polisin devreye girmesi ve mahallelinin, sığınmacıların mahalleden tahliye isteğini yerine getirmesi önemli sonuçsal çıkarımımızı teşkil etmektedir. Buna göre, “öteki”nin yaşamını idame ettirmeye çalıştığı bölgede yarattığı herhangi bir olumsuzluk sadece kendisini değil tüm “öteki”leri linçe maruz bırakabilmektedir. Bu linç, “yerli” olanın “yabancı”yı tasfiye edebilme kudretini de mümkün göstermektedir. Linç güruhuna herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığı olayda, tasfiyeler de “güvenlik önlemleri” ile meydana gelmektedir.

Linç girişiminden önce neden ortaya çıktığı bilinmeyen kavga ve muhtarın sözlerindeki “sürekli kavga ediyorlar” ifadesi olayın ardalanını oluşturmaktadır. Olay taraflarından sadece linç girişiminin meydana geldiği mahallenin muhtarının yorumlarına yer verilmiştir. Muhtarın yorumlarında “(...)Kadınlarımız, gençlerimiz artık sokağa çıkamaz oldu. Biz onlara yardımcı olmak isterken onlar mahallenin

huzurunu kaçırıyor. Devletimiz güçlü ve buradaki Suriyelileri de diğerleri gibi kamplara götürsünler ve orada barındırsınlar. Bunları burada istemiyoruz” yer alan bu ifadeler üzerinde durulmayı gerektirmektedir. Muhtarın sözleri, genel haliyle “dışlayıcı/ötekileştirici” bir yapı arz etmekte ve bu haliyle linçin normalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Nihayetinde mahallenin huzurunun bozulmasına sebep sığınmacılardır ve bu kişiler bir an önce devletin gücüyle diğerleri gibi kamplara gönderilmelidirler. Diğerleri gibi, çünkü tüm “öteki”ler yabancısıdır ve huzur bozucudur. Bu haliyle “yerli” olanın alanı “yabancı”dan “arındırılmalı”dır. Bütün bunlar olmadığı takdirde ise “yerli”, sorunu linçle ortadan kaldıracaktır.

Mikro Yapı Analizi

Sentaktik Çözümleme: Haberde etken ve edilgen yapılar mevcuttur. Linç girişimde bulunan kitlenin eylemleri ve polisin karşılığı aktif yapılarla verilirken sığınmacılar pasif yapılarla verilmiştir.

Bölgesel Uyum: Haberde çokça nedensel bağ mevcuttur. Girişte verilen, sığınmacıların olay çıkardıklarından dolayı mahalleden tasfiyesi buna örnek gösterilebilir.

Sözcük Seçimi: Haberde “Suriyeli” öznesine sıkça yer verilmiştir. “Olay çıkardığı ileri sürülen”, “linç edilmek istenen”, “tartışan” ve “kavga eden” gibi olumsuz sözcüklerle anılan “Suriyeli” öznesi, bu haliyle linçe maruz kalışından çok maruz kalması normalleşen kişi haline dönüşmektedir.

Haberin Retoriği: Haberde muhtarın söylemleri inandırıcılığı artırmak açısından kullanılan ifadeler olarak değerlendirilebilir. Haberde, girişte sunulanın haricinde başka bir fotoğrafa yer verilmemiştir.

4.3. Haber İncelemelerine Dair Bir Değerlendirme

Suriyeli sığınmacıların Gaziantep yerel basınında işlenişine dair incelediğimiz haber örnekleri medyanın sığınmacıları, hangi yönlerden ve ne şekilde konumlandığına dair bir örnek teşkil etmektedir.

İnceleme safhasında elde ettiğimiz en önemli bulgulardan birisi Suriyeli sığınmacıların doğrudan yer verildiği bu haberlerin genelde bir olay yahut açıklamayı haberleştirme özelliğiyle karşımıza çıkmasıdır. Nitekim bu haberlerin araştırma ve incelemeye dayalı, çözüm odaklı, bilimsel perspektiften yararlanarak oluşturulan haberler olmadığı görülmektedir. Yine haberlerde barış dili üretme çabası

yerine ayrımcı dilin hâkim olduğu ve bu hâkimiyetin algıların teşekkülünde önemli bir yer tuttuğunu da söylemek mümkün görünmektedir.

6 kategori çerçevesinde incelemeye çalıştığımız haber örnekleri, her kategoride sığınmacılarla ilgili farklı bir yönün ortaya çıkarılışı ve bu doğrultuda meydana gelebilecek yeni bir algının oluşumuna yönelik bir inşa çalışması olarak değerlendirilebilecektir.

“Suriyeli’yi Konuşmak: Misafirlerin Sorunları/Sorunlu Misafirler” başlığını verdiğimiz ilk kategoride Suriyeli sığınmacılara ve sorunlarına değinen yetkililerin söylemlerinin aktarılışını işlemeye çalıştık. Öncelikle, bu konuşmalarda sığınmacıların “misafir” yönünün öne çıkarılması kalıcı yasal statü elde edememiş sığınmacıların ebedi kabul görmeyişi algısını da meydana getirmektedir. Bir süre sonra konuşmanın yönünün, sığınmacıların sorunlarından ziyade sorunu meydana getiren sığınmacılara doğru bir gidişat izlediğini görmek de mümkün olmuştur. Gaziantep’in ve Gaziantep halkının, kucak açıcılığın, misafirperverliğin, ev sahipliğinin sıklıkla işlendiği bu haberlerde bu olumlu “biz”sel özelliklerin altında sığınmacıların sahiplenilişi öne çıkarılmakla birlikte sığınmacılar sonrasında bölgede meydana gelen sorunlar ve neler yapılabileceği aktarılmaktadır. Bu hâliyle, haberlerde sığınmacıların sorunlarına yönelik çözümlerden fazlası sığınmacılar sonrası meydana gelen sorunlar ve bu sorunlara aranan çözümleri görmek daha mümkündür. Yetkililerin söylemlerinde ortaya çıkan “sorun müsebbibi sığınmacılar” algısı sığınmacıların toplumsal algılanışında da büyük bir belirleyicilik meydana getirmektedir. Bu belirleyicilik “biz” olanın üstünlüğünün sığınmacılara yönelik tahakkümünü meşru kılma eğilimi çerçevesinde değerlendirilebilir.

“Huzur ve Düzen Bozan Suriyeliler” başlığı altında incelediğimiz haber örneği ise ikinci kategoriye teşkil etmektedir. Haber örneği, sığınmacılar sonrasında bölgede meydana geldiği/gelebileceği düşünülen “işsizliğin” medyada nasıl yaratıldığı/biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır. Medya, bölgede iş bulma konusunda meydana gelen/gelebilecek türlü sıkıntıları (bölgede önemli iş adamları söylemleriyle destekli) çalışan/çalışmak zorunda olan sığınmacılara bağlamaktadır. Bu anlamda özellikle işverenlere, sığınmacıların işe alınmasıyla ortaya çıkabilecek “biz”in zarar görmesi ihtimali telkin edilmekte, sığınmacıların çalışabilme durumu medya tarafından biçimlendirilmektedir.

“Hem Sığınmacı Hem Suçlu: ‘Suçlu Suriyeliler’” olarak başlıklandırıdığımız üçüncü kısımda ise bölgede bazı suçlar işleyen sığınmacıların haberin aktarılışında

tüm sığınmacılar üzerinden “suçlu” algısı yaratılmaya çalışıldığıdır. Nitekim bu haberlerde ev sahibini öldüren yahut bölgeden birini öldüren sığınmacıların özellikle haber başlıklarında dikkat çeken yönüyle “Suriyeliler” olarak aktarımı, sığınmacılarla ilgili olarak genel bir “katil” vb. algısı meydana getirmektedir. Böylesi genellemelerle yaratılmaya çalışılan “suçlu Suriyeli” algısı toplumsal anlamda sığınmacılara bakış açısının “dışlama” yönüyle ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır. Haberin ardından gelen linç girişiminin aktarımı da bu algıyı derinleştirmekte/pekiştirmektedir.

“Denetim Mekanizması: ‘Kontrol Altındaki Suriyeliler’” başlıklı dördüncü kategoride ise toplumsal huzursuzluklara neden olarak aktarılan sığınmacıların kamplara yahut kendi ülkelerine geri gönderilişi/gönderilmesi gerektiği işlenmektedir. Bu haberler ise sığınmacıların yaşamlarını idame ettirmeye çalıştıkları bölgelerden izole edilmelerinin “riskleri” yok, huzuru var edici kılmanın yolu olduğu algısını yaratmaktadır. Bu haliyle sığınmacıların “denetlenmesi” gerekli “potansiyel tehlikeli kitle”, “kontrol” altında tutulması gereken “riskli” bir topluluk olduğu algısı işlenmekte, sığınmacıların bölge yaşayanları tarafından istenmeyişlerine “meşru” bir zemin hazırlanmaktadır.

“Olumlu Temsil: Örnek ve Girişimci Suriyeliler” olarak incelediğimiz beşinci başlık ise medyanın sığınmacılar içerisinde “iyi”lerinin temsilini içermektedir. İç savaş ertesinde yanında paralarıyla gelen sığınmacılar, Gaziantep’te kurdukları işler, yanlarında kendi hemşehrilerine iş vermeleri vb. özellikleri doğrultusunda medyada “örnek”, “girişimci” ve nihayetinde olumlu tipler olarak inşa edilmektedirler. Sığınmacılardan işçi olanını işsizlik sebebi olarak inşa eden medya, sığınmacı “işveren”, “patron” olduğu takdirde ülke ve bölge ekonomisinin kalkındırıcısı bu haliyle de örnek olarak temsil etmektedir. Buradan bakıldığında, ekonomik durumu kötü olmayan, kendi işini kuran, işveren sığınmacılar “örnek” olmanın gerekliliğini yerine getirmekte, medya bu yansıtımıyla bu “örnek” kişileri olumlu biçimde temsil etmekte, “örnek” sığınmacı algısının inşasını da böylece yerine getirmektedir.

“Toplumsal Nefretin Vücut Bulma Hâli: Linç Objesi Suriyeliler” olarak başlıklandırıdığımız son kategoride ise sığınmacıların yaşadıkları bölgede sıklıkla linç girişimlerine maruz kalmaları incelenmiştir. Haberler, sığınmacıların yaşadıkları mahallelerde sığınmacıların karıştığı herhangi bir olaydan ötürü ortaya çıkan tepkinin mahalledeki tüm sığınmacılara yöneldiğini aktarmaktadır. Linçin geneli kapsayışının

verildiği bu haberler, polis eşliğinde mahalledeki tüm sığınmacıların tahliyesiyle sonuçlanmaktadır. Mahalledekilerin (özellikle bir haberde muhtar) sığınmacılara yönelik ifadeleri ise meydana gelen linç girişimini bu ifadelerde meydana gelen nefret söylemlerinin inşa ettiği anlaşılabilir. Medya, sığınmacıların linç girişimine maruz kaldığını verirken, bu girişimi ortaya konulan söylemler ve haberin sonucu (sığınmacıların tahliyesi) ile normal bir süreç haline dönüştürmektedir. Hiçbir sığınmacının görüşüne yer verilmediği bu haberlerde bilakis bölge halkının söylemleriyle linç girişiminin haklılığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu haliyle medya, linçin tehlikeli ve önlenmesi gerekli yönlerine dikkat çekmenin aksine linçi meydana getiren süreci normalleştirme aygıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5.1. SONUÇ

Göç, insanın var oluşundan bu yana süreklilik gösteren, bu sürekliliği gelecekte de devam ettirmesi kuvvetle muhtemel görünen ezeli ve ebedî bir olgudur. Bu olgu içerisinde göçmenlerin durumu, başta dünya ülkelerinin politikaları olmak üzere birçok kurum ve mekanizma tarafından şekillenmektedir.

Bugün özellikle yoğun göç alan devletler başta olmak üzere tüm dünya ülkelerinin gündeminde yer alan göçmenler, süreç içerisinde mevcut ve olabilecek sorunların giderilmesi amacıyla uluslararası sözleşmeler dâhilinde tanımlamalara tabi tutulmuşlar, böylelikle temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Son yüzyılda bunun en büyük örneğini teşkil eden 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi bu amaçla gerçekleştirilmiş olup sözleşmede yer verilen “mülteci” tanımıyla birlikte hem göç hem göç edene dair yeni tanımlamaların gerekliliği de meydana gelmiştir. Sözleşmede tanımlanan “mülteci” kavramı ile dini, ırkı, düşünceleri vb. özelliklerden dolayı yaşamını idame ettirdiği ülkede zulüm gören kişinin bu ülkeye geri dönmek istememesi ve sığındığı ülke tarafından bu sebeple haklı bulunması, uluslararası hukukta önemli bir tanımlanışın başlangıcını da meydana getirmektedir. 1951’den bugüne dek göç etmenin sebebine bağlı olarak “uluslararası koruma statüleri” çerçevesinde tanımlanan göçmen statüleri, bugün de üzerinde fazlasıyla durulan bir konu olma özelliğindedir. Nihayetinde göç edenlerin mevcut yasal statülere erişiminin kolay olmadığı açıktır. Bu perspektifte çalışmamızın merkezini teşkil eden Suriyeli sığınmacıların da mevcut hukuki statülerden faydalanmaları kolay olmamaktadır.

Bugün Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verileriyle 4.597.436 Suriyeli sığınmacının yarısından fazlası (2.503.549) Türkiye’de ikamet etmektedir. Suriye İç Savaşının başlangıcına takriben Mart 2011’de 256 kişilik bir kafiyle Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin bugünkü sayısı, Türkiye’nin aldığı en

büyük göçün de mevcudiyetini göstermektedir. Böylesi büyük bir göçün merkezinde yer almaları itibariyle çalışmamızın da merkezini teşkil eden Suriyeli sığınmacıların sorunlarının temelini yasal statüsel durumlarının meydana getirdiğini söylememiz mümkündür. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni sınırlılıklar dâhilinde imzalaması (Avrupa dışından gelenleri iltica edecek bir ülke buluncaya dek koruma, bu kişileri mülteci olarak kabul etmeme) ve bugün hâlâ bu sınırlılıkları kaldırmamış olması Suriyeli sığınmacıların birçok temel haklardan (barınma, sağlık, eğitim, çalışma vb.) yararlanmasının dahi zorlu ve karmaşık bir hâl almasında önemli bir sebep teşkil etmektedir. Önceleri “misafir” olarak tanımlanan fakat bunun hukuki anlamda hiçbir geçerliliğinin olmayışından mütevellit bugün “geçici koruma” kapsamında “sığınmacı” olarak tanımlanan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de mültecilik hakkını elde edememeleri, sorunlarının nihai olarak çözülmemesinin sebebi konumundadır.

Yasal statüsel durumun, Suriyeli sığınmacıların temel haklarının belirleyicisi olduğunu belirtmekle birlikte aynı zamanda bu statüsel durumun sığınmacıların bölgede algılanışında da önemli bir yer tuttuğunu söylememiz mümkündür. Nihayetinde öncesinden yaratılan “misafir” söylemi, bölge halkı tarafından sığınmacıların geri dönecekleri algısını meydana getirmiştir. Devam eden geçici statü ise bu algının devamlılığını meydana getiren bir olgu halini almıştır. Hukuki statüleri çerçevesinde meydana gelen söylemler, sığınmacıların bölge halkı tarafından algılanışlarında böylesi bir faktör teşkil ederken hem “misafir” vb. söylemlerin hem de sığınmacılar üzerinden meydana getirilen farklı ifade ve imgelerin yaratıcısı ve yansıtıcısı “medya” aygıtının, sığınmacıların göç ettikleri bölgelerde toplumsal algılanış ve konumlanışlarını etkileyen önemli ve güçlü bir mekanizma olduğunu belirtmemiz mümkündür.

Yazılı ve görsel yolla öznelerin temsilciliği işlevi dâhilinde karşımıza çıkan medya kitlelerin algısının da inşacısı konumunu üstlenmektedir. Bu ekseninde çeşitli özellikleri muhteva eden iletilerle ortaya konulan haber ürünleri, medyanın özneleri işleyiş ve temsilinin nasıl ve hangi bakış açılarıyla meydana getirildiğini anlamamızda önemli bir alan teşkil etmektedir.

Haberde sunulan kesimlerin aktarımında karşımıza çıkan en önemli özelliğin dil ve beraberinde meydana gelen söylemler olduğunu söylememiz mümkündür. Bir tür anlamlandırma pratikleri olarak karşımıza çıkan söylemler ise medyanın ideolojik yapısını açığa çıkartmakta, öznelerin yansıtılışına dair önemli

ipuçları bildirmekte ve temsil edilenlerin algılanışlarının yaratımını sağlama yolunda önemli bir fonksiyona sahip görünmektedir. Bu ideolojik yapılanma çerçevesinde medya, gücünü bariz bir biçimde milliyetçilik olgusundan almakta, haberde inşa ettiği söylemleri ise bu yapı ekseninde ortaya koymaktadır. Buradaki milliyetçilik ise sadece etnik temelli bir yapı dâhilinde değil, medyanın merkeze aldığı “biz” olgusunu pekiştirecek, “biz”in dışında kalanları ise “öteki”leştirecek bir doğrultuda açığa çıkmaktadır. Medya, inşa ettiği haber ürünlerinde ideolojik yapıdan da beslenerek meydana getirdiği birtakım nefret söylemleri yoluyla “biz” olanı açığa çıkartmakta, buradan bir “öteki” yaratmakta, yaratılan bu “öteki” üzerinden “biz” olanı yeniden yaratmakta/biçimlendirmekte/üretmektedir. Söylemin yapısına uygun düşen yaratım/yeniden yaratım sürecinde meydana getirilen nefret söylemleri kitlesel algılanış çerçevesinde “biz” olanın güçlenmesine, “öteki” olanın ise ötekiliğinin pekiştirilmesine yol açmaktadır.

Nefret söylemleri yoluyla meydana getirilen “öteki”, “yerli” olanın nazarında “yabancı”, “düşman” algısı kazanmaktadır. Nefret söylemleri yoluyla yaratılan “yabancı” yahut “düşman” olana yönelik teşekkül eden hınç duygusu ise beraberinde “nefret suçu”nu meydana getirmektedir. Öyle ki bu suç çerçevesinde kitle, “biz” olana yönelik tehdit addettiği “öteki” olanın yaşama hakkına dahi kast edebilmektedir. Bunun en somut göstergelerinden biri olarak ise “linç” olgusu karşımıza çıkmaktadır. Bu olgu çerçevesinde medyada üretilen “öteki” olana dönük eylemler, gücünü medyada teşekkül eden söylemlerle örülü “meşru” bir yapıdan almaktadır.

Medyanın meydana getirdiği “öteki”, mevcut toplum içerisinde türlü yönlerden dışlanmayı da fazlasıyla yaşamaktadır. Önyargı temelli ayrımcılıklarla örülü algılayış, süreç içerisinde “biz” olanın “biz”den olmayana tahakküm isteğinden doğan dışlamaları beraberinde getirmekte, böylesi bir ortamda dışlanan kişi/kişilerin yaşamları oldukça zor bir hale getirilmektedir.

Dışlanma ekseninde dışlananlar çerçevesinde bir tür “öteki” olarak konumlandırılan önemli gruplardan birini de “göçmenler” teşkil etmektedir. Türlü sebeplerle yer değiştirmek zorunda kalmış göçmenlerin özellikle son iki yüz yılda oluşan ve güçlenmeye devam eden ulus devletlerde kendilerine yer bulabilmeleri, kabullenilişleri, uyum sağlamaları vb. kolay olmamaktadır. Bu süreç içerisinde devletlerin ana ideolojilerinin temsilcisi, sınırların koruyucusu, “biz”in pekiştirici, “öteki”nin tanımlayıcısı medya ise tüm “öteki” kimliklerin olduğu gibi göçmenlerin

de algılanışı ve konumlanışında çok önemli bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim medyada göç edenlerin temsili, bu kişilerin göç edilen bölge/ülke halkı açısından algılanışlarının büyük ölçüde belirleyiciliğini meydana getirmektedir. Bu anlamda çalışmamızın merkezini oluşturan Suriyeli sığınmacıların medyada temsil biçimi de bunu kanıtlar niteliktedir.

Bu anlamda, bir ön hazırlık niteliği taşıyan sığınmacıların medyada genel dışlanmasında ardından ise asıl inceleme alanımız olan Gaziantep yerel basınında sığınmacıları merkeze alan, eleştirel söylem çözümlemesi yoluyla ele aldığımız haber incelemelerinde sığınmacılar üzerinden meydana getirilen türlü kimlikler, medyanın sığınmacılar üzerinden yürüttüğü algı ve konumlanışın inşa sürecini ortaya koymaktadır.

Bugün bölgede sığınmacılarla ilgili mevcut toplumsal söylem ve algıların taranan ve incelenen haberlerle örtüştüğü gözlemlenmektedir. Sığınmacılara yönelik düzenlenen “Gaziantep Kent Konseyi Raporu” ve “Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor”da sığınmacıların bölgede olumsuz algılanışlarına dair sebeplere yer verilirken kullanılan söylemler ve sebeplerin incelenen haber ürünlerinde mevcut olduğu görülebilmektedir. Nitekim bir yaratım/biçimlendirme gücü ve özelliği dâhilinde söylemlerle ortaya konulan haber ürünleri bölge halkının sığınmacılara bakış açısının belirleyiciliği/pekiştiriciliğinde büyük rol oynamaktadır.

Medya, merkeze aldığı perspektif doğrultusunda oluşturduğu haber ürünlerinde, temsil ettiği özneleri/kesimleri türlü faktörler yoluyla toplumsal algı içerisinde konumlandırabilmektedir. Bu algı, medyanın haber ürünlerinde kullandığı ideolojik bakış açısı, kullandığı dil ve beraberinde meydana gelen söylemler gibi etkenlerle örülme ve kitlelere sunulmaktadır. Kitlenin medyada temsil edilen kişi/kişilerin sunulma biçimini doğrudan benimseyişi, kitlenin algısının oluşumu yahut biçimlenişini de meydana getirmektedir.

Suriyeli sığınmacıların Gaziantep yerel basınında temsili de bu düzlemde işlenmekte, bu işleniş sığınmacıların toplumsal anlamda yaratım süreci işleviyle karşımıza çıkmaktadır. Bu yaratım sürecinde medya, sığınmacılar üzerinden türlü imgeler meydana getirebilmekte, meydana getirilen imgeler dâhilinde sığınmacı profilleri ortaya koyabilmektedir.

Sığınmacılardan “sorun meydana getirenler”, “huzur bozanlar”, “suçlu olanlar”, “linç edilenler” ve “denetlenmesi gerekenler”i meydana getiren medya

“örnek ve girişimci”leri de inşa edebilmektedir. Bu anlamda bakıldığında genel olarak olumsuzlukların müsebbibi olan sığınmacılar, medyada “örnek” olarak da sunulabilmektedirler. Fakat bu iyi sunuluş da içerisinde türlü nedenleri ve kıstasları muhteva etmektedir. Bu “örneklik” içerisinde ekonomik güçlülük ve göç edilen bölgeye yapılan yatırım, diğer grupların aksine “biz” olana zarar vermek yerine yarar sağlayıcı olarak kabul ve lanse edilmektedir.

Böylelikle medyada çok çeşitli özellikler çerçevesinde temsil edilen sığınmacıların “iyi” ve “kötü” olanı da sunumlarda kendini göstermekte, sığınmacıların kitlesel algısını her yönüyle biçimlendirebilmektedir. Toplumsal algı, sığınmacılara dönük “dışlayıcı”, “ayırıcı”, “ötekileştirici” biçimlerde vücut bulabilmekte ve bu durum da sığınmacıların bölgede var olan sorunlarının artmasına, bölgeye alışamamalarına, kabul görmemelerine, sorunlarının çözümlenememesine neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

a) Kitap;

- Alğan, C. ve Şensever, L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul.
- Anderson, B. (2009). *Hayali Cemaatler*, Savaşır, İ. (Çev.), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Arı, T. (2004). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Atabek, G. ve Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Belge, M. (2006). *Linç Kültürünün Tarihsel Kökeni: Milliyetçilik*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Bora, T. (2008). *Türkiye'nin Linç Rejimi*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bora, T. (2007). *Medeniyet Kaybı*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bozarıslan, H. (2014). *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Campbell, C. (2013) *Günah Keçisi*, Kastamonulu, G. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çetin, A. (2012). *Arap Baharı ve Türkiye*, Kırkambar Yayınları, Çankırı.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim Kuram Kritik*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Toplumsal Alanlar ve Uluslararası Göç*, Gündoğan, A. ve Nacar, N. (Çev.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Gruen, A. (2005). *İçimizdeki Yabancı*, İgan, İ. (Çev.), Çitlembik Yayınları, İstanbul.
- Gürson, P. (2010) *Suriye*, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Hobsbawm, E. (2014) *Milletler ve Milliyetçilik*, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hourani, A. (2013). *Arap Halkları Tarihi*, Alogan, Y. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu, Y. ve Çomak, N. (2009). *Metin Çözümlemeleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İpek, N. (2005). *Göçler: İmparatorluktan Ulus Devlete*, Serander Yayınları, Trabzon.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Köker, E. ve Doğanay, Ü. (2011). *İrkçi değilim ama... "Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler"*, İHOP Yayınları, İstanbul.
- Morley, D. ve Robins, K. (1997) *Kimlik Mekanları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*, Literatürk Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojinin Serüveni*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), İstanbul.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

b) Kitapta bölüm;

- Aksoy, A. (2007). Göçmenlik Deneyimine Kozmopolit Perspektiften Bakış, *Kökler ve Yollar (Türkiye’de Göç Süreçleri)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss.421-443.
- Arsan, E. (2014) Savaşı ve Barışı Çerçevelemek: Türk ve Kürt Basınında “Öteki Acının” Tanıklığı, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya*, İnceoğlu, Y. Ve Çoban, S. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.144-166.
- Ataman, H. (2012). Nefret Suçlarını Fraklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, İnceoğlu, Y. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.47-80.
- Çandar, C. (2006) Dünyada Göç Olgusu, *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, ss.29-39.
- Çınar, M. (2013). Habercilik ve Nefret Söylemi, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, Çınar, M. (Ed.). Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.137-154.
- Çoban, B. (2003). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi, *Söylem ve İdeoloji: mitoloji, din, ideoloji*, Çoban, B. (Ed.). Su Yayınları, İstanbul, ss.245-284.
- Çomu, T. ve Binark M. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, Çınar, M. (Ed.). Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.199-218.
- Fairclough, N. (1998). Dil ve İdeoloji, *Söylem ve İdeoloji: mitoloji, din, ideoloji*, Çoban, B. (Çev.), Su Yayınları, İstanbul, ss.155-172.
- Göregenli, M. (2013). Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, Çınar, M. (Ed.). Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.57-74.
- Göregenli, M. (2013). Temel Kavramlar: Önyargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, Çınar, M. (Ed.). Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.23-38.
- İlgin, L. (2003). Söylem ve İdeoloji, *Söylem ve İdeoloji: mitoloji, din, ideoloji*, Çoban, B. (Ed.). Su Yayınları, İstanbul, ss.285-298.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2014) “Öteki”leştirme Sürecinde Medyanın Yeri, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya*, İnceoğlu, Y. Ve Çoban, S. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.50-102.
- İnceoğlu, Y. ve Sözeri, C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terk et ya da...”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, İnceoğlu, Y. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.23-38.
- Karakaşlı, K. (2014). Gül Olmayı Beceremeyen Medya ve Siyaset Dilinin Dikenleri, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya*, İnceoğlu, Y. Ve Çoban, S. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.239-274.
- Karan, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, İnceoğlu, Y. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.81-102.
- Kılıç, T. (2006). “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica” *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, ss.173-191.

- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi, *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*, Yıldırım, B. (Ed.). Literatürk Academia, İstanbul, ss.197-286.
- Öztaş C. ve Zengin E. (2006). Göç ve Azerbaycan “Bir İnsanlık Dramı Olarak Azerbaycan’da Mülteciler Sorunu” *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, ss.65-79.
- Sert D. (2012). Uluslar arası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, Öner, G. ve Öner, A. (Ed.). İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 29-48.
- Sözeri, C. (2012). Yazılı Basında Nefret Söylemi ve Mücadele Yolları, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, İnceoğlu, Y. (Ed.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.205-222.
- Unutulmaz, O. (2012). Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu”- Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, Öner, G. ve Öner, A. (Ed.). İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 135-161.
- Yılmaz, H. (2006). Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye’de Mülteci hukuku ve uygulaması: Sorunlar ve çözüm önerileri, *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, ss.293-301.
- Yumul, A. (2013). Nefret Suçu ya da “Ölü Vicdanlar Ülkesi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, Çınar, M. (Ed.). Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.127-136.

c) Dergide, bültende makale;

- Bingöl, O. (2013). Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir, ss.25-49.
- Bulunmaz, B. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss.73-88.
- Canefe, N. (2015). Mülteciden sığınmacıya, başvurucudan göçmen işçiye: Suriye’den arafa giden yol, *Birikim Dergisi*, Birikim Yayınları, Sayı: 311, İstanbul, ss.17-26.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 17, ss. 67-91.
- Çakır, Ö. (2002). “Sosyal Dışlanma”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 3 ss. 83-104.
- Ekinci, Y. (2015). “Misafirlik dediğin üç gün olur!”: Suriyeli sığınmacılar ve sosyal dışlanma, *Birikim Dergisi*, Birikim Yayınları, Sayı: 311, İstanbul, ss.48-54.
- Eren, E. (2015). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar ve göçün görünmeyen yüzü kadınlar, *Birikim Dergisi*, Birikim Yayınları, Sayı: 311, İstanbul, ss.81-86.
- Köksalan, E. vd. (2005). Almanya’da Türk Medyası: Entegrasyon Sorunu Metropol FM Radiomultikulti Üzerine Bir Organizasyonel Çalışma, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, İstanbul, ss.7-44.
- Orhan, O. (2011). Suriye’de Demokrasi Mi İç Savaş Mı?: Toplumsal-Siyasal Yapı, Değişim Senaryoları ve Sürecin Türkiye’ye Etkisi, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 29, Ankara, ss.8-26.
- Önk, Ü. ve Sönmez, S. (2014). Ekrandaki “Öteki”: 2000 Sonrası Yerli Dizilerde Azınlıkların Temsili, *Kültür ve İletişim Dergisi*, İmge Kitabevi, Sayı: 34, Ankara, ss.174-201.
- Şahin, M. (2011). “1950-1960 Arap Devrimleri ve 2011 “Arap Baharı”: Benzerlikler ve Farklılıklar, *Mülkiye Dergisi*, Sayı: 272, Ankara, ss.81-92.
- Şimşek, D. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve ‘misafir’ olma hali, *Birikim Dergisi*, Birikim Yayınları, Sayı: 311, İstanbul, ss.55-62.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, İstanbul, ss.132-156
- Vurmay, M. (2013). “Bir İhtimal Daha Var (mı?): “Arap Baharı” Gergefinde Suriye’ye Dair Bir Sistem Analizi, *Mülkiye Dergisi*, Sayı: 272, Ankara, ss. 137-146.
- Yücebaş, M. Gaziantep yerel basınında Suriyeli imgesi: Yeni taşranın yeni sükunları: Suriyeliler, *Birikim Dergisi*, Birikim Yayınları, Sayı: 311, İstanbul, ss.38-47.

d) Elektronik Kaynak;

- Arap Baharı ve Nedenleri (Kasım 2012)
<http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-ve-nedenleri/>
 (Siteye son erişim tarihi: 10.12.2015)
- Arap Baharının Başlangıcı (Aralık 2014)
<http://www.ihh.org.tr/tr/main/region/misir/40/18aralik2010arapbaharininbaslangici/1975> (Siteye son erişim tarihi: 08.12.2015)
- Atay, M. Arap Baas Sosyalist Partisi Üzerine,
<http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/131-154%20mehmet.PDF>
 (Siteye son erişim tarihi: 13.12.2015)
- Bardakçı: “924 bin kişi tehcir edildi.” (26.04.2005)
<http://www.cnnturk.com/2005/turkiye/04/26/bardakci.924.bin.kisi.tehcir.edildi/91228.0/>
 (Siteye son erişim tarihi: 08.09.2015)
- Bir Suriyeli hırsız eksikti, (27.12.2015)
<http://malatyahaber.com/haber/bir-suriyeli-hirsiz-eksikti/>
 (Siteye son erişim tarihi: 09.01.2016)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=589&page=79>
 (Siteye son erişim tarihi: 02.09.2015)
- Çomu, T. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi,
<http://ilef.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/Yeni-medyada-nefret-soylemi.pdf>
 (Siteye son erişim tarihi: 13.09.2015)
- Dünyada 231 milyon göçmen, (27.05.2014)
<http://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-231-milyon-g%C3%B6%C3%A7men/a-17665939>, (Siteye son erişim tarihi: 08.09.2015)
- Esad ailesi: Demir yumruklu hanedan (Aralık 2011)
<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/esad-ailesi-demir-yumruklu-hanedan>
 (Siteye son erişim tarihi: 05.12.2015)
- Gaziantep’te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor,
<http://www.gaziantepkentkonseyi.org.tr/dosyalar/dosyalar/1zpm0ejs.pdf>
 (Siteye son erişim tarihi: 13.09.2015)
- Gaziantep’te Kiralar İki Katına Çıktı (01.08.2012)
<http://www.gaziantephaberler.com/gaziantep-te-kiralar-iki-katina-cikti-haberi-23711.html> (Siteye son erişim tarihi: 02.01.2016)
- Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor, (Kasım 2014)
<http://gaziantep.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/Suriyeliler-1.pdf> (Siteye son erişim tarihi: 04.01.2016)
- Gaziantep’te kızlara Suriyeli tacizi, (15.01.2014)
<http://www.gaziantephaberler.com/gaziantep-te-kizlara-suriyeli-tacizi-haberi-29675.html> (Siteye son erişim tarihi: 14.01.2016)
- Gaziantep Belediye Başkanı Şahin: “Suriyeliler, Gaziantep’in huzurunu bozuyor”, (16.08.2014)
<https://www.avrupagazete.com/turkiye/122976-gaziantep-belediye-baskani-sahin-suriyeliler-gaziantep-in-huzurunu-bozuyor.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 07.01.2016)

- Gaziantep'te "Suriyelileri istemiyoruz" eylemi, (06.07.2014)
<https://www.cihan.com.tr/tr/gaziantep-te-suriyelileri-istemiyoruz-eylemi-1493987.htm?language=tr> (Siteye son erişim tarihi: 05.01.2016)
- Gaziantep'ten getirilen Suriyeliler Nusaybin'de kampa yerleştirildi, (14.08.2014)
<http://www.milliyet.com.tr/gaziantep-ten-getilen-suriyeliler-nusaybin-mardin-yerelhaber-337918/> (Siteye son erişim tarihi: 09.01.2016)
<http://www.gaziantep.gov.tr/rakamlarla-gaziantep> (15.01.2016)
- Geçmişten günümüze tarihte saklı kalanlar: 100. Yılında 1915 – Tarihçi Ayşe Hür ile Söyleşi (13.05.2015)
<http://pdsturkey.org/gecmisten-gunumuze-tarihte-sakli-kalanlar-100-yilinda-1915-tarihci-ayse-hur-ile-soylesi/> (Siteye son erişim tarihi: 10.10.2015)
- Göl manzaralı barakada Suriyeli kadına fuhuş baskını, (Eylül 2015)
<http://www.posta.com.tr/video-izle/3Sayfa/Gol-manzarali-barakada-Suriyeli-kadina-fuhus-baskini.htm?VideoID=30160>
(Siteye son erişim tarihi: 08.01.2016)
- Hangi Avrupa ülkesi kaç Suriyeli kabul etti? (15.06.2015)
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa
(Siteye son erişim tarihi: 02.01.2016)
- Hangi ilimizde kaç Suriyeli var? (24.06.2015)
<http://www.hurriyet.com.tr/hangi-ilimizde-kac-suriyeli-var-29368299>
(Siteye son erişim tarihi: 09.10.2015)
<http://www.hyd.org.tr/?pid=296> (12.11.2015)
- İstanbul'da veremli hasta sayısında ciddi artış var, (04.04.2015)
<http://www.haberturk.com/saglik/haber/1061977-istanbulda-veremli-hasta-sayisinda-ciddi-artis-var> (Siteye son erişim tarihi: 14.01.2016)
- Kahramanmaraş'ta "Suriyelileri istemiyoruz" yürüyüşünde olaylar çıktı, (14.07.2014)
<http://www.hurriyet.com.tr/kahramanmarasta-suriyelileri-istemiyoruz-yuruyusunde-olaylar-cikti-26800668> (Siteye son erişim tarihi: 03.01.2016)
- Kitlesel akınlar,
http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559
(Siteye son erişim tarihi: 10.11.2015)
<http://www.refugeeinturkey.org/Gaziantep-Hakkinda-Genel-Bilgiler-i51>
(Siteye son erişim tarihi: 16.01.2016)
- Mülteci kadınlara fuhuş suçlaması, (27.08.2012)
<http://www.gaziantephaberler.com/multeci-kadinlara-fuhus-suclamasi-haberi-24025.html> (Siteye son erişim tarihi: 06.01.2016)
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme
<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>
(Siteye son erişim tarihi: 09.11.2015)
<http://www.nisanyansozluk.com/?k=s%C3%B6ylem&x=0&y=0>
(Siteye son erişim tarihi: 20.01.2015)
- Portre: Beşar Esed,
<http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-bessar-esed>
(Siteye son erişim tarihi: 06.12.2015)
- Prof. Dr. Taner Akçam: "Tehcir Sırasında 800.000 Ermeni Öldü" (21.04.2013)
http://www.zaman.com.tr/pazar_prof-dr-taner-akcam-tehcir-sirasinda-800000-ermen-ildi-2080761.html
(Siteye son erişim tarihi: 12.10.2015)

- Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı: Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması,
http://usak.org.tr/images_upload/files/13-04%20Suriyeli%20M%C3%BClteciler.pdf
 (Siteye son erişim tarihi: 16.12.2015)
- Suriye Krizinin Kronolojisi,
<http://www.21yyte.org/arastirma/suriyekriziizlememerkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi>
 (Siteye son erişim tarihi: 09.12.2015)
- Suriyelilerin Sorunları Konuşuldu, (29.05.2014)
<http://www.telgraf.net/suriyelilerin-sorunlari-konusuldu--haberi-26596.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 14.01.2016)
- Suriyeli Çok Ev Yok, (01.10.2014)
<http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-cok-ev-yok-27288186>
 (Siteye son erişim tarihi: 16.01.2016)
- Suriyeli iş adamı Türkiye’de fabrika kurdu, (07.11.2014)
<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-is-adami-turkiye-de/ekonomi/detay/1966302/default.htm> (Siteye son erişim tarihi: 11.01.2016)
- Suriyeli girişimciler, (12.11.2013)
<http://www.telgraf.net/suriyeli-girisimciler-haberi-18897.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 07.01.2016)
- Suriyelilerin gelmesiyle Şanlıurfa’nın sağlık sorunları çoğaldı, (05.02.2015)
<http://www.dogruhaber.com.tr/haber/161482-Suriyelilerin-gelmesiyle-Sanlıurfa-nin-saglik-sorunlari-cogaldi/> (Siteye son erişim tarihi: 15.01.2016)
- Suriyeli değilsen sınavları aş da gel, (Nisan 2015)
<http://www.sozcu.com.tr/egitim/suriyeli-degilsen-sinavlari-as-da-gel.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 14.01.2016)
- Suriyeli, ev sahibini öldürdü, (12.08.2014)
<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-ev-sahibini-oldurdu-gundem-1924417/>
 (Siteye son erişim tarihi: 04.01.2016)
- Suriyeli kiracı ev sahibini ‘namus’ yüzünden mi öldürdü? (16.08.2014)
<http://t24.com.tr/haber/suriyeli-kiracisi-tarafından-oldurulen-ev-sahibi-namus-cinayeti-kurbani-mi.267849> (Siteye son erişim tarihi: 08.01.2016)
- Suriyelilerin Gaziantep’e etkisi: Hırsızlık ve yüksek kira, (06.03.2013)
<http://www.gaziantephaberler.com/suriyelilerin-gaziantepe-etkisi-hirsizlik-ve-yuksek-kira-haberi-25908.html> (Siteye son erişim tarihi: 10.01.2016)
- Suriyeli gençler evli kadını taciz edince mahalleli ayaklandı, (16.05.2015)
<http://www.haberler.com/hatay-da-taciz-gerginligi-7313956-haberi/>
 (Siteye son erişim tarihi: 15.01.2016)
- Suriyeli kumalar yuva yıkıyor, (22.10.2013)
<http://www.internethaber.com/suriyeli-kumalar-yuva-yikiyor-598193h.htm>
 (Siteye son erişim tarihi: 04.01.2016)
- Suriyeli ikinci eş yuva yıkıyor, (16.09.2015)
<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-ikinci-es-yuva-yikiyor-gundem-2118372/>
 (Siteye son erişim tarihi: 20.01.2016)
- Suriyeliler, taksici öldürdü, (01.08.2015)
<http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/suriyeliler-taksici-oldurdu-898844/>
 (Siteye son erişim tarihi: 08.01.2016)

Suriye Raporları,

<https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=1636>

(Siteye son erişim tarihi: 10.12.2015)

Suriyeli üniversite öğrencisi olmak varmış, (03.01.2016)

<http://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/suriyeli-universite-ogrencisi-olmak-varmis-1027614/> (Siteye son erişim tarihi: 21.01.2016)

Şahin ve Espinoza Suriye'yi Konuştu, (01.05.2014)

<http://www.telgraf.net/sahin-ve-espinoza-suriyeyi-konustu-haberi-25595.html>

(Siteye son erişim tarihi: 14.01.2016)

Şanlıurfa'da Suriyeli gerginliği, (17.05.2015)

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1079571-sanliurfada-suriyeli-gerginligi> (Siteye son erişim tarihi: 03.01.2016)

Tacizci Suriyeliye Linç Girişimi, (13.11.2015)

<http://www.milliyet.com.tr/tacizci-suriyeliye-linc-girisimi-gundem-2147371/>

(Siteye son erişim tarihi: 12.01.2016)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56288a6fc2b8f6.00675619 (Siteye son erişim tarihi: 10.10.2015)

<http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=258> (15.12.2015)

“Ucuza çalışan Suriyeliler yüzünden kendi memleketimizde iş bulamaz hale geldik” (13.08.2015)

<https://www.cihan.com.tr/tr/ucuza-calisan-suriyeliler-yuzunden-kendi-memleketimizde-is-bulamaz-hale-geldik-1855633.htm>

(Siteye son erişim tarihi: 12.01.2016)

USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye’de Değişimi Zorlamak, Usak Raporları. Mayıs 2011

http://www.usak.org.tr/images_upload/files/11-04suriye%20makas.pdf

(Siteye son erişim tarihi: 09.09.2015)

Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi,

<http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/643>

(Siteye son erişim tarihi: 03.01.2016)

Weber, A. (2009). Nefret Söylemi El Kitabı, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), İstanbul.

<http://www.ihop.org.tr/2011/04/06/ceviri-qnefret-soeylemi-el-kitabq/>

(Siteye son erişim tarihi: 21.12.2015)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

(Siteye son erişim tarihi: 01.10.2015)

e) İncelenen Haberler

- “Acilen Suriyeli mültecilerin denetim altına alınması şart”, (14.06.2015)
<http://www.gaziantepsabah.com/acilen-suriyeli-multecilerin-denetim-altina-alinmasi-sart.html> (Siteye son erişim tarihi: 12.01.2016)
- Suriyelilerin sorunları konuşuldu, (29.05.2014)
<http://www.telgraf.net/suriyelilerin-sorunlari-konusuldu--haberi-26596.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 02.01.2016)
- Suriyeliler, bir kişiyi boğarak öldürdü, (18.12.2015)
<http://www.hakimiyetgazetesi.com/haber/suriyeliler-bir-kisiyi-bogarak-oldurdu--haberi-2643.html> (Siteye son erişim tarihi: 09.01.2016)
- Suriyeli, ev sahibini öldürdü, (12.08.2014)
<http://www.telgraf.net/suriyeli-ev-sahibini-oldurdu-haberi-29222.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 03.01.2016)
- Suriyeli işçi sayısına kota getirilmeli, (21.10.2014)
<http://www.telgraf.net/suriyeli-isci-sayisina-kota-getirilmeli-haberi-31801.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 10.01.2016)
- Suriyeliler, iş dünyasında ben de varım diyor, (03.02.2015)
<http://www.telgraf.net/suriyeliler-is-dunyasinda--ben-de-varim-diyor--haberi-35598.html> (18.01.2016)
- Suriyelilere linç girişimi, (02.07.2014)
<http://www.telgraf.net/suriyelilere-linc-girisimi--haberi-27715.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 08.01.2016)
- Şahin: “Suriyelilerin çoğu geri dönmez”, (03.01.2016)
<http://www.hakimiyetgazetesi.com/haber/-sahin-suriyelilerin-cogu-geri-donmez--haberi-2958.html> (Siteye son erişim tarihi: 05.01.2016)
- Riskli Suriyeliler gönderiliyor, (15.08.2014)
<http://www.telgraf.net/riskli-suriyeliler-gonderiliyor-haberi-29380.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 04.01.2016)
- Yine Suriyelilere saldırdılar, (10.03.2015)
<http://www.gaziantepsabah.com/yine-suriyelilere-saldiridilar.html>
 (Siteye son erişim tarihi: 05.01.2016)

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Kovucu, 1988 yılında Gaziantep’te doğdu. 2007 yılında Gaziantep 19 Mayıs Lisesi’nden mezun oldu. 2008 yılında yerleştiği Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümünü 2012 yılında tamamladı. 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde mevcut İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Ana Bilim Dalından yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2015 yılında Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde pedagojik formasyon eğitimini tamamladı. Çeşitli özel kurumlarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı.

VITAE

Mustafa Kovucu, was born in Gaziantep in 1988. In 2007, he graduated from Gaziantep 19 Mayıs High School. In 2012, he graduated from the Turkish Language and Literature Department of Balıkesir University. In 2013 he joined the postgraduate program in the Department of Communication and Social Transformaiton at Gaziantep University. In 2015, he completed the pedagogical training education at Gaziantep University. He worked at some education courses being Turkish Language and Literature teacher.